

ÚZDIK PEDAGOG

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№03(42) (2025 ж. Наурыз) шығарылымы.
Выпуск №03(42) (Март 2025 г.) республиканского педагогического научно-методического журнала
«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY».

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсұлтан
Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал “KEMENGER” ЖҚ баспаханасында басылды. Таралымы 1000 дана.
Адрес г. Караганды: Қазыбек биевский район, пр. Нурсултана Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП “KEMENGER”. Тираж 1000 экз.

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» Республикалық педагогикалық ғылыми-
әдістемелік журналы Астана қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат
және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 27
қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік
басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00080588 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» журналы айына 4 рет жарық көреді.

Республиканский педагогический научно-методический журнал
«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» в городе Астана комитетом информации
Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан
выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного
издания, информационного агентства и сетевого издания от 27.10.2023 года
№ KZ35VPY00080588.

Территория распространения: На территории Республики Казахстан.
Журнал "ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY" выходит 4 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖҚ/ИП “BAYANDY”

Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Редактор алқасы: Алшынов Ахметжан Әнуарбекұлы

Тел: + 7 700 970 00 98

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

“KEMENGER” баспасы

Мазмұны / Содержание

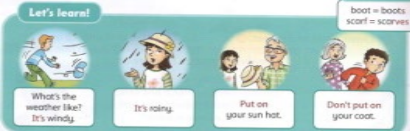
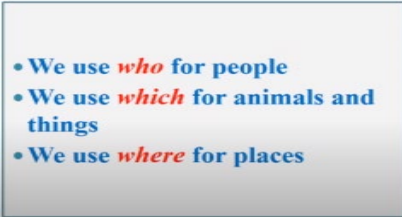
Қайыржанов Ж.Қ. The weather. Part 2	3
Мерекенова Г.Ж. Аутистік спектр бұзылыстары бар балаларды тәрбиелеу және оқыту мәселелері	5
Онайбекова Е.Б. Демалудың пайдасы	7
Жаужанбай Қ.Ж. Математика сабағында заманауи педагогикалық технологиялар арқылы оқушылардың ақыл ой әрекетін белсендіру	10
Амирова А.Ж. Бастауыш сынып оқушыларының сабақта және сабақтан кейінгі уақытта коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру	12
Кутпаева Г.Т. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен инклюзивті білім беру кеңістігіндегі әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметінің ерекшелігі	15
Нурекенова А.Б. Ағылшын тілі сабағында мәтінмен жұмыс жасаудың педагогикалық негіздері	17
Нуржанова М.Б. Учебно-исследовательская деятельность учащихся на уроках русского языка и литературы	19
Туратауов Б.М. Алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдері	21
Камбарова К.С. «Мектепке дейінгі балалардың тілін театрландырылған қойылыммен дамыту іс-әрекеті»	23
Беткембаева А.Ч. Взаимодействие детского сада и семьи с целью повышения качества образования детей	24
Джасбаева А.М. Lesson study тәсілі оқыту тәжірибесін жақсартудың бір жолы ретінде	26
Нурисламова Р.Р. Возможности кейс-метода в обучении информатике в старших классах	28
Өмірбекқызы Б. Тыңдау арқылы ағылшын тілі сабағында дағдыны қалыптастыру	30
Згоняйко В.Ф. Игры-экспериментирования и их влияние на развитие познавательной активности дошкольников	32
Мухаметказина Г.С. Көркем мәтінді талдау: бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған әдістемелік негіздер	34
Игбаева Н.Т. К вопросу о роли художественного текста на уроках русского языка	36
Усембай К. Лингвистикалық ойын технологиясы қазақ тілі сабақтарында танымдық белсенділікті қалыптастыру құралы ретінде	38
Абдиева Б.М. Антоним дегеніміз не?	40
Нурмагамбетова Ж.С. Применение цифровых технологий и ресурсов для развития функциональной грамотности	42
Сембаева Г.С. Мектеп жасына дейінгі баланың мінез-құлық мәдениетін қалыптастырудағы ойындардың рөлі	45
Ибадулла Г.И. Информатика сабақтарындағы дифференциацияланған әдісті қолдану	47
Шаймурат П. Мәтіндік файл: түрлері және құру жолдары	49
Жұмажан Г. Биология сабағында топтық технологияны қолдану артықшылықтары	53
Сауытбекова Ж.Т. «Түйме қыз»	55
Арыкбаева Ж.О. «Эффективные стратегии работы с текстами на уроке»	57
Исмаилова Н.Б. «Қош келдің жаңа жыл!»	59
Қызайбек М.Е. «Достық мерекесі»	62
Сағымбек А.С. «Ана – өмір шуағы!»	64
Ильясова М.К. «Мерекеңмен анашым!»	67
Әділбаева Т.Ә. Ел мұрасын ардақтаған Мәшһүр Жүсіп	69
Ғайып Г.Ж. Бастауыш сынып білім беру үрдісінде жаңа технологияларды қолдану	71
Каргатаева Р.Е. Балабақшадағы инновациялық педагогикалық процесс	76
Ковалева Л.Р. Развитие речи детей дошкольного возраста в игровой деятельности	78
Ахмадалиева Д.Б. «Мектепке дейінгі тәрбиенің оқу жүйесін дамытудың жаңа бағдары»	79
Беркімбаева Қ.С. Санның квадрат түбірін табу тәсілдері	82
Тенизбаева Д.М. Олимпиада есептерін Python программалау тілінде шешуді үйрету	83
Назарбаева Д.А. Жас психологтың алғашқы қадамы	85
Орынбаева А.Н. Развитие аналитического мышления на уроках русского языка	87
Қамиева А.А. Бастауыш сыныпта математикалық сауаттылық пәнінің білім берудегі негізгі ерекшеліктері	89
Даирабаева Н.А. Графиктік мәтін арқылы оқушылардың жазылым дағдысын дамыту	91
Шакенова Д.К. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда мәтінмен жұмыс түрлерін ұйымдастыру жолдары	93
Есқали Г. Артикуляуиялық жаттығулар арқылы бала тілін дамыту	96
Шыныбекова А.П. «Ава элементтерін қолдану арқылы баланың сөйлеу тілін дамыту»	97
Салимбаева Г.А. Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінен интерактивті оқытуды жүзеге асыру	102
Даримбетова Н.А. Бастауыш сынып оқушыларының зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамытуда мұғалімдердің рөлі	104
Нуртазаева Г.Б. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарындағы инновациялық қызметтің маңызы	106
Канкиев Н.А. Жаңартылған білім негізінде көркем еңбек сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану	108
Джанузакова И.Т. Білім беру процесін іске асыру бойынша мектепке дейінгі білім беру мекемесінің отбасымен өзара іс-қимылының негізгі бағыттары	110
Кушенбаева А.И. Танымдық дағдыларды дидактикалық ойындар арқылы дамыту	113
Кабдулхаликова Э.Т. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту	115
Нарова А.М. Применение кейс-технологии на уроках русского языка	117
Ережепова П.Д. Мектеп жасына дейінгі балаларға математика элементтерін оқыту ерекшеліктері	119
Қилыбаева А.М. Мектеп жасына дейінгі балалардың тұлғалық және әлеуметтік дамуы	121
Саттарова Г.С. Композитор Курмангазы	123
Дохкаева М.М. Развитие познавательного интереса у обучающихся на уроках английского языка посредством включения дидактических игр	126
Жексембаев Ж.А. Дене шынықтыру пәнінде қазақтың төл ойыны-тоғызқұмалақ	127

**Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық ауданы, Тайпақ ауылы
"Ыбырай Алтынсарин атындағы жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Қайыржанов Жасұлан Қайыржанұлы**

THE WEATHER. PART 2

Unit 5. Entertainment and Media		School by Ybirai Altynsarin		
Name:		Teacher's name: Kaiyrzhanov.Zh.K		
Grade:3		Number present: Number absent:		
Theme of the lesson:		The weather. Part 2		
Learning objectives(s) that this lesson is contributing to		3.1.2.1 recognise familiar words with visual support 3.1.4.2 understand simple descriptions of people, actions, and objects with visual support 3.2.3.1 respond to basic questions with single words or short responses		
Lesson objectives		All learners will be able to: Pupils can read and knows new words. Most learners will be able to: - understand and can write a biography of a person Some learners will be able to: ask and answer interview questions; -can make sentences understand and can compare ideas about famous writers		
Planned timings	Teacher's activities	Student's activities	Assessment	Resources
Beginning of the lesson 5min	Org. moment Teacher greets students and asks question: How are you today? 	Students respond to greeting Answer the questions	Formative assessment is held through observation/monitoring. Emoticon	Devide into two groups Kazmath Pictures PPT Whiteboard https://www.onlinestopwatch.com/random-name-pickers/
Main part 10min	New words abot weather .Write the words. Boots- Етік Gloves- қолғап Jeans-джинсы Scarf- шарф Shirt- көйлек Skirt- юбка	A learner • reads the text for global understanding; • selects meaningful information, constructs the answer; • presents information in the group discussion. • evaluates the peers' answers.	Formative assessment is held through observation/monitoring.	Whiteboard Writing Worksheet Student Book

15min 5min 5min	Learn learn Ex3. Look and say. Ex3. Write and check your answers. 1.Y.Toguzakov is the actor ____ plays the main role. 2. Sheep are farm animals ____ have thick wool. 3. A shepherd is a person ____ looks after sheep. 4.The stepper is the place ____ Kassym takes his sheep. 5. Football is a sport ____ Kassym likes to watch. 6. This is the village ____ Kassym and Yerali live. Complete the sentences with -ed or -ing adjectives formed from the words in brackets. 1 (interest) a Darmen is ____ in football. b Football is an ____ sport. 2 (tire) a It was a long and ____ journey. b Oleg was very ____ after the long journey. 3 (annoy) a This loud music is really ____. b I was ____ because the film started late. 4 (excite) a I'm ____ about my new computer game. b My new computer game is very ____. 5 (surprise) a The ending of the film was quite ____. b We were ____ when we heard the news. - Which adjectives do we use to say how someone feels? - Which adjectives do we use to describe something? 	 They must complete the sentences 4 Write and check your answers. Put on Don't put on Open Don't open They must complete the sentences 5 Point and ask. rainy windy hot cold snowy sunny 	Comments Formative assessment is held through observation/monitoring. Comments Ask the question Listen the text Put a word in the line Complete the sentence Find these Adjectives formed from the words in brackets	Pictures" Test your knowledge pictures Writing Worksheet PP PP Cards Worksheet
End 5min	Reflection Learners write : What did you learn today? What parts of the lesson were easy? What parts of the lesson were difficult? Home task: ex 6. About you ask and answer the questions			

**Алматы қаласы білім басқармасының
"№7 арнайы мектеп-интернаты" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Дефектолог
Мерекенова Гульнара Жакитжановна**

АУТИСТІК СПЕКТР БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аннотация: Бұл мақалада аутистік спектр бұзылыстары бар балаларды тәрбиелеудің және оқытудың тиімді жолдары ұсынылған. Педагогтердің ескеру қажет алғышарттары тілге тиек етіліп, аутизм белгілері бар балалардың жеке бас ерекшелігіне сипаттама беріледі. Ерекше балаларды қоғамға бейімдеудің маңызы дәріптеліп, көмек қолын созудың жолдары айқындалған.

Кілт сөздер: аутизм, бала, тәрбие, білім, қоғам.

Кіріспе.Елімізде соңғы жылдары белең алып, өзінің көрсеткішін ұлғайтын келе жатқан жайттардың бірі – аутизмге шалдыққан бүлдіршіндер санының артуы. Аталмыш терминнің шыққанына, оның ғылымда енгізілгеніне де аз уақыт болған жоқ.

Аутизм – (гр.autos – өзім) – адамның сыртқы дүниеден оқшауланып, өзімен – өзі болып, іштей уайымға салынған кездегі көңіл – күйі. Бұл терминді 1912 жылы Э.Блэхер адамның ішкі эмоциялық қажеттіліктерімен реттелетін және шынайы әрекеттерге тәуелділігі шамалы аффективтік саланың айрықша түрін белгілеу үшін енгізген [1].

Алайда, адамдар оның қоғамда бар екенін кейінгі жылдарға дейін аса біле қойған жоқ.Тек ерекше бүлдіршіндердің ата – аналары ғана дәрігердің қойған диагнозы негізінде арнайы түзету – дамыту жұмыстарын жүргізіп, барынша қоғамға кіріктіруге тырысты. Алайда, қазіргі таңда әлеуметтік желі мен ақпараттың жалпыға бірдей жылдам қол жетімділігі арқасында аутизм белгілері бар балалар қатары көп екені мәлім болып, олардың өзіне тән ерекшелігі мен күнделікті іс – қимылы қалың жұртшылық назарына ұсыныла бастады. Әрине, арнайы педагогика да бұл мәселені шешудің оңтайлы әдістерін ойлап тауып, көптеген ғылыми зерттеулер жүргізіліп келеді.

Аутизм белгілері, ғылыми деректерге сәйкес, ерте жаста, яғни үш жасқа дейін байқалады. Көпке дейін аутизмнің этиологиясы анықталмай келсе, кейінгі бес жылдағы зерттеулерде негізгі себептер ретінде мидағы синапстық байланыстардың жетілуіне кедергі жасайтын гендік себептерді көрсетеді. Тағы бір мәліметтерде қарама – қайшы тұжырымдар жасалады: нәрестелерге жасалатын вакцинациялар, вирустық науқастардың салдары, ата – ананың балаға деген көзқарасы, отбасындағы әлеуметтік жағдайлар т.б. [2]. Аутизмнің себебін мультифакторлы механизммен түсіндіргенмен, оның алдын алу, жеңілдету немесе емдеу әдістерін іздестіру ісі қазіргі күні бүкіл әлемде белсенді жүзеге асып жатыр. Әсіресе, аутистер саны жағынан Америка Құрама Штаттарында өте көп, соған сәйкес бұл елдерде жүргізіліп жатқан зерттеулер мен тәжірибелер де басым, одан кейінгі кезекте батыс елдерінің зерттеулеріне сүйенеміз. Замамануи арнайы педагогика мен психологияда аутизмді емдетудің дәстүрлі және дәстүрлі емес, инновациялық жолдары мен әдістері толып жатыр. Әрине, кез келген істің тиімді – тиімсіз болуы немесе нәтижелі – нәтижесіз болуы оның дұрыс ұйымдастырылып, жүйелі қолданылуына байланысты.

Біздің елімізде аутистік спектрінің бұзылыстары бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу барысында арт – терапия үлкен қолданысқа ие. Арт – терапия ең алдымен ұсақ қол моторикасы мен қиялды, қол мен саусақ кординациясын, шығармашылық қабілеттерді дамытады. Өнер арқылы балалар өз ойлары мен сезімдерін жеткізуге, өзара қарым – қатынас жасауға үйренеді, өзара сенім атмосферасы туындайды.

Аутизмдегі ең негізгі белгі – вербальдық және әлеуметтік коммуникация қиындығы. Олар тілдік қарым – қатынас жасаудан мүлде бас тартуы мүмкін. Сондықтан олар өз сезімі мен ойын сурет, бейне, түстер арқылы жеткізе алады. «Сиднейдің Маккуэри Университетінде құрылған ілім алу қажеттілігі ерекше балаларға ерте көмек көрсету бағдарламасының мазмұнында арт – терапия негізгі әдістер тобына енгізілген, себебі бейнелеу немесе қол еңбегі барысында балалар өзара қарым – қатынас жасайды, өз ойлары мен сезімдерін жеткізуге үйренеді»[3].

Қазіргі таңда арнайы педагогтерді даярлайтын оқу орындары да маманның бойынан табылуға тиіс қажеттіліктерді де ескеріп, болашақ қызметкерлерді барынша жан – жақты қасиеттермен көмкеруге тырысады. Бұған дейін аутист балалармен жұмыс жасайтын жандарға әдістемелік ұсыныстар, нұсқаулықтар берілмей, жалпылама сипатта қаралып келген болатын. Әлі де ерекше балалармен еңбек ету барысында ескеретін жайттар өте көп. Педагогтар мен психологтардың аутист балалармен жұмыс жүргізулерінің мамандандырылған біліктіліктері болмағандықтан, олар аутист балаларда арнайы білім беру ұйымдарында оқытудан бас тартады. Көптеген аутист балалар үйде оқытылады, ал бұл оларды құрдастарынан және әдеттегі қалыпты өмірден оқшаулайды. Сол себепті ең алдымен аутист балаларға тән жайттарды, оның ішінде отбасылық ортасы, мінез – құлқы, өзіне тән өзгешелігін ескеріп, әрекет еткен жөн. Әсіресе, аутист балаларды оқыту мен тәрбиелеу барысында жеке бас ерекшелігіне терең мән берген жөн.

Аутист балалардың көріп, есте сақтау қабілеттері жоғары болады. Сондықтан бұл балаларда көбінесе глобальды оқыту әдістемесі көптеген жетістіктермен қолданылып келеді. Математика және музыкадан дарынды, бірнеше тілдерді меңгеруі де мүмкін. Көптеген белгілі тұлғалар жас кездерінде аутизм синдромына шалдыққан. Бірақ бұл дерт олардың өз армандарын жүзеге асыруларына кедергі жасамады. Алайда, бұл қасиеттер әдеттегі жастан кейінірек байқалады. Сол себепті, аутизм синдромы бар балалар арнайы интернаттарда емес, отбасы жағдайында тәрбиеленулері керек. Аутизм синдромы – баланың ерте жас кезеңіндегі дамуындағы ауытқушылықтардың ауыр түрі, ол әлеуметтік қоршаған ортамен қарым – қатынастың жоқтығын білдіреді [4, 117 б.].

Олардың өзіне тән ішкі әлеміндегі қызығушылықты аңғару үшін әр түрлі әдіс – тәсілдерді басшылыққа алып, диагностика жасау қажет. Ол үшін арнайы белгілеу тәсілдері қолданылғаны жөн. Мәселен, олармен бөлшектерді құрастыру, ермексазбен жұмыс, түрлі – түсті заттарды араластырып оларды реттеуге дағдыландыру, сурет салу және көптеген тәсілдерді іске асыру барысында іс – қимылы, уақыт мөлшері, ептілігі, жұмысты орындау реттілігі тағысын тағы крийтерийлер бойынша белгілі бір уақыт аралығында белгіленген бағаға назар аудару қажет. Осы бойынша қызығушылығы басым бағытты дамытып, мейлінше ұтымды еңбек етуге болады.

Аутист балалардың өз қатарластарына көзқарасы, немесе жалпы балалармен бірлестікте әрекет етуі қиын. Олардың өз әлемі болғандықтан заттық – кеңістікті бөлісу қиындық тудырады. Мәселен, ойыншықтарды немесе оқу құралдарын жекеше көріп, оны басқалармен ортақтасуды оғаш қылық санайды. Бұл шамадан тыс агрессияның көбеюіне алып келіп, бірден күш қолдануға алып келеді. Сондықтан, олардың тәрбиелеу барысында ашуын туғызбай, балалармен достық қарым – қатынас қалыптастыруға дағдыландырып, ең алдымен психологиялық жай күйінің тұрақты болуына мән бергеніміз дұрыс. Көңіл – күйі төмен баланың сабаққа да ынтасы болмайды. Ол өзіне ұсынған ақпаратты қабылдаудан бас тартып, бар ойы тек заттық – кеңістік ортадағы жайтқа тұйықталып, іс – қимылы да, әрекеті де тек сол арнаға бағытталуы мүмкін. Қарапайым мысал, аутист бала өзге бүлдіршінмен бір нәрсеге таласып қалды делік. Егер оның арты ерегіс, таласқа ұласатын болса, ол дәл сол затты алмайынша тыныш таппайды. Ол тіпті өзіне қажет болмаса да, өзге тарапқа деген ашу – ыза біраз уақытқа бәсеңсімей, сақталуы мүмкін. Өздігінен ешкімге күш көрсетпесе де, осындай жағдайлар туындаған сәтте оның бойында агрессия шамадан тыс көп болады. Ол өзге баланың жас ерекшелігі, дене бітімі, жынысына да мән бермей физикалық зақым келтіруі мүмкін. Сондықтан, жалпылама білім беру мен тәрбиелеу барысында осы жайтты ескерген жөн. Егер тыйым болмай, ешқандай шектеусіз өз қалағанын алуға дағдыланса да, бұл өзгенің жеке шекарасын құрметтемеуге де алып келеді. Бұл да жақсы нәрсе емес. Сондықтан, барынша баланс ұстап, аутист балалардың психо – эмоционалды жай – күйінен хабардар болып отыруымыз керек.

Аутист балаларды қоғамға бейімдеу барысында оларды көпшілік ортадан шеттету дұрыс емес. Бұл үшін ең алдымен әр ата – ана өз баласын сол қалпында қабылдап, қысылмауы қажет. Көбіне, аутизм белгілері бар бүлдіршіндердің отбасы өз балаларына алаңдағандықтан қалың қауым арасына еркін жіберуге қорқады. Дегенмен, олардың жауапкершілігі мен есте сақтау қабілетін дамыту үшін сырттай

бақылап, кейде еркіндік берген де дұрыс. Бұл баланы қараусыз қалдыру дегенді білдірмейді, тек өзіндік әрекетті дағдыландыру үшін аса қажет.

Аутистік спектрінің бұзылыстары бар балаларды тәрбиелеу мен оқыту барысында ұстаздар үшін тамаша көмекші құрал – ол инновациялық технологиялар. Заманауи құрылғыларды пайдалана отыра ерекше балалардың қарім – қабілетін арттырып, білім алуға деген құштарлығын оята аламыз. Зерттеулерге мән беретін болсақ, аутист балалар мультимедияға ерекше қызығушылық танытады. Әсіресе түстердің қанықтығы, қимыл – қозғалысы бар дүниелер, қызықты суреттер оларды елендетпей қоймайды. Сондықтан, ақпараттық – коммуникациялық технологияларды білім беру барысында пайдалану өзінің тиімділігін аңғартпақ. Бұл оған қоса, замана талабына сай ірекет етуге бейімдеп, қоғамға қажет алғышарттарды меңгеруге мүмкіндік береді.

Аутизм балаларды оқыту мән тәрбиелеу үрдісі – аса үлкен жауапкершілік пен көптеген факторларды ескеруді қажет етеді. Сырт қарағанда өзге балалардан еш айырмашылығы жоқ, физикалық дамуы қалыпты, тек психологиялық жай – күйі бөлек жандарға біз тек көмек қолын созып, барынша дамытуға тырысқанымыз абзал. Ересектер тарапынан ешқандай әрекет іске аспайтын болса ілгерілеу де болмайды. Сол себепті, әр сәтті тиімді пайдаланып, барынша жан – жақты жұмыстар жүргізілгені абзал.

Біздің қоғам – біртұтас. Қоғамның ең басты құндылығы – адам. Олай болса, әр баланың білім алуы мен дамуы, таңдау еркіндігі қашан да ескерілуі қажет.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Каган В.Е. Аутизм у детей – М.:Медицина, 1981, - 230 с.
2. Башина В.М. Аутизм в детстве.-М.:Медицина-1999, 180 б.
3. Никуленко Т.Г. Коррекционная педагогика: Учебное пособие / Т.Г.Никуленко. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 381 с.
4. «Каспий өңірі: жаңа талаптар, жаңа мүмкіндіктер»: халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары [Мәтін] : 26 сәуір, 2019

Ақтөбе облысы, Байғанин ауданы, Жарқамыс ауылы
Жарқамыс орта мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі
Онайбекова Елнур Бактығалиевна

ДЕМАЛУДЫҢ ПАЙДАСЫ

Білім беру ұйымының атауы	Жарқамыс орта мектебі	
Пәні:	Жаратылыстану	
Бөлім:	Адам	
Педагогтің аты-жөні:	Онайбекова Елнур	
Сынып:	1 сынып.	
Сабақтың тақырыбы:	№13 сабақ. Демалудың пайдасы	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	1.2.3.3 адамның өсу және даму қажеттіліктерін анықтау	
Сабақтың мақсаты	Адамның өсу және даму қажеттіліктерін анықтайды	
Құндылықтар және оның мақсаты:	Сабақ құндылығы:ЖАСАМПАЗДЫҚ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ Білімнің жаратылыстану және гуманитарлық салаларындағы тәжірибені	

Ай құндылығы: Әділдік және жауапкершілік айы

бақылаудың, жүйелеудің және түсінудің қарапайым дағдыларының болуы
Апта дәйексөзі: Сәттілікке деген ең дұрыс жол – тағы да бір рет қадам жасап көру.

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі// уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 5 минут	Психологиялық ахуал қалыптастыру «Құрастыру» әдісі арқылы топқа бөлу. Сурет қиындыларын құрастырып, оның не туралы екенін айтады. –Бұл әрекеттер қай кезде орындалады? –Сен қай кезде шаршайсың? –Өзіңді қалай сезінесің? –Күшінді жинау үшін саған не қажет?	Әр топ қойылған сұрақтарға жауап береді. 1-топ – Табиғат аясында 2-топ – Саябақта 3-топ – Ойын алаңында	ҚБ: «Жапондық мимика» әдісі бойынша бағалайды: О-о-о – «Өте жақсы!» М-м-м – «Жақсы!»	Суреттер
Өткенді пысықтау 5 минут	Өткенді пысықтау «Күзгі жапырақтар» әдісі «Дұрыс тамақтану» тақырыбын пысықтау. Пайдалы тағамдарды ата Айран, ет, сүт, нан, ірімшік, жемістер, көгөністер, ботқа...	Шашылған жапырақта жазылған тағам атауларын оқып, кәрзеңкеге салады	Дескриптор. Пайдалы тағамдарды тапты Дәрумендері көп тағамдарды біледі	
Сабақтың ортасы 20 минут	Тақырыпты ашу Оқулықпен жұмыс – Адамға қозғалыстан басқа демалыс та аса маңызды. Демалуарқылы шаршаған денемізді, ойымызды қалпына келтіре аламыз. Демалыс түрлерін ата. Рухани демалыс – концерт, сүйікті іспен айналысу, жазу, кітап оқу. Демалысты дұрыс ұйымдастыру да – өнер. Жаңа тақырып «Жедел сұрақ» әдісі –Біз неге ұйықтаймыз? –Ұйқың қанбаса, өзіңді қалай сезінесің? –Ұйықтау үшін күннің қай мезгілі қолайлы? –Қай уақытта адам демалуы керек? (Көп жұмыс істегенде, шаршағанда.) –Демалыс не үшін керек? (Күш жинау үшін.) –Адам қалай демалады? (Серуендеп, ойын-сауық орталықтарында, т.б.) «Рөлдік ойын» әдісі –Сендер мектептен келдіңдер. Үй жұмысын қалай және қашан орындайсыңдар? (Жауабын кішкене қойылым ретінде көрсету.) 1-топ. Үй шаруасын орындау. –Балалар не істеп жатыр? Үй шаруасын істеуді (ыдыс жуу, еден сыпыру) сабақтан демалу деп есептеуге бола ма? –Иә, болады. Себебі ол – ой жұмысы емес, физикалық жұмыс. 2-топ. Компьютермен ойын ойнау. – Компьютер алдында отырып мектеп тапсырмасынан тынығуға бола ма? (Жоқ, себебі көзге жүктеме түседі.)	Тақырыппен танысады «Жедел жауап» әдісі бойынша мұғалімнің сұрақтарына жауап береді. •Түскі ұйқы. •Түнгі ұйқы. •Саябақтағы серуен. •Мәдениет орындарындағы демалыс. Әр топ өздеріне берілген тапсырманы қойылым ретінде көрсетеді. 1-топ. Үй шаруасын орындау.	Дескриптор: Демалыс түрлерін атады Демалудың пайдасын айтады Дескриптор: Сұрақтарға жауап берді Демалыс не үшін керектігін білді Керемет! Дескриптор: 1-топ Физикалық жұмыс түрлерін ажыратты Өздері жасайтын үй шаруасы туралы айтты 2-топ Компьютермен ойын ойнаудың	Оқулық Оқулық Суреттер Оқулық

Сергіту сәті 2 минут	3-топ. Ұйқыдағы бала. –Ұйқы маңызды ма? Оны демалу деп есептеуге бола ма? Неге? –Иә, ұйқы кезінде адам ағзасы тынығады және күш-қуат жинайды. Есте сақта! Адам үшін демалу өте маңызды. Аулада ойнау, кітап оқу, тіпті үйдегі жұмыстарды істеу де демалуға жатады	2-топ. Компьютер мен ойын ойнау. 3-топ. Ұйқыдағы бала Есіне сақтайды	зиянын білді Өзідерінің телефон, компьютермен қалай ойын ойнайтыны туралы айтты 3-топ Ұйқының денсаулыққа маңызы туралы білді Өзінің ұйқыға бөлетін уақыты туралы айтты	Басбармақ https://www.youtube.com/watch?v=2jDAhLmyrwg
Сабақты қорыту 6 минут	Сергіту сәті – Жазу жазып шаршаған саусақтарыңды қалай демалдыруға болады? Достарымен қолды демалтуға арналған жаттығулар жасауды ұсыну Бірлескен жұмыс ЕБҚ және ЕҚБ «Демалыс деген не?» деген сұраққа жауап бере отырып кластер құрастырады. Кластерге демалысқа байланысты сурет не сөздер жазуы керек. Олар оны таңдап, қорғауы керек. 	Қолды демалтуға арналған жаттығулар жасайды. Екеуі бірлесе отырып, демалыс туралы суреттермен кластер құрастырады	 Сергіту сәтін өткізу Дескриптор: Бірлескен жұмыс жасай алды Демалыс түрлерін таңдап, кластер құрастырды	
Қосымша тапсырма 2 минут Кері байланыс 5 минут	ФС тапсырмасы Дәптермен жұмыс 1. Адамның денсаулығы мықты болып өсуі үшін не қажет? Белгіле. 2. 2-тапсырмада күн тәртібін уақытпен сәйкестендір 2-тапсырмада бойынша жауаптар: 7.00 – таңертеңгілік жаттығу; 8.30 – мектепке бару; 13.00 – түскі ас; 16.00. – бесін ас; Кешкі 20.00 – теледидар көру; Кешкі 21.00 – ұйықтау. ҚЖ: Алған білімдерін нақтылау үшін тест тапсырмаларымен жұмыс жасайды. 1)Қолдың бөліктерін ата: А. шынтақ, білек, иық. Ә. Қол, аяқ, бас 2)Адам ағзасы қалай тынығады? А. тамақтан Ә. ұйқыдан 3)Сен есеюдің қай шағындасың? А. балалық шақ Ә. Қарттық шақ 4)Адам өсуі мен дамуы үшін қандай тағамдарды пайдалануы керек? А. Тәттілерді Ә. пайдалы тағамдарды 5)Пайдалы тағамдар қатарын анықта. А. жеміс, таза су Ә. Қытырлақ картошка, Кока-кола	Дәптермен жұмыс жасайды Тест тапсырмаларын орындайды Кері байланыс жасайды	Керемет! Дескриптор: Дәптердегі тапсырмаларды орындады Күн тәртібін уақытпен сәйкестендірді Дескриптор: Тест тапсырмаларын орындады Өтілген тақырыптарды меңгерген «Білім ағашы» әдісі	 Оқулық Тест тапсырмалары жазылған парақтар Кері байланыс парақтары Алма стикерлер

**Ұлытау облысы, Жезқазған қаласы
№1 жалпы білім беретін мектебі
Математика пәнінің мұғалімі
Жаужанбай Қаракөз Жаңбырбайқызы**

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ АҚЫЛ ОЙ ӘРЕКЕТІН БЕЛСЕНДІРУ

Математика сабағында оқушылардың ойлауын белсендіру оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың тиісті мазмұнын, әдістері мен тәсілдерін, формаларын таңдау арқылы жүзеге асырылады. Мұғалімнің міндеті – оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын ояту, олардың бойында психикалық күйзеліс жағдайын туғызбай ынта-ықылас, білім, білік, дағдыны саналы түрде дамытуға бағытталған күш салу. Тәжірибе көрсеткендей, сабаққа деген қызығушылық көбінесе оқушының осы немесе басқа білімнің не үшін қажет екенін түсінуіне, оларды қолдану мүмкіндігін көруіне байланысты. Сондықтан математика пәні мұғалімнің басты мақсаты – оқушыларды сабақтың мазмұнына қызықтыру, оны практикалық іс-әрекеттермен байланыстыру.

Қазіргі білім беру технологиялары білім мазмұнын сапалы етуге мүмкіндік береді. Сол себепті, заманауи білім беру технологияларына сүйене отырып, математика сабақтарында қолданатын кейбір белсенді әдістерге тоқталсақ:

1. Мәселелік оқыту – оқушының ойлауын белсендірудің тиімді құралдарының бірі. Мәселелік оқытуда қол жеткізілетін іс-әрекеттің мәні оқушының нақты материалды талдап, оған өз бетімен жаңа ақпаратты алу үшін әрекет етуінде. Басқаша айтқанда, бұл бұрын алынған білімнің көмегімен білімді кеңейту, тереңдету немесе бұрынғы білімді жаңаша қолдану. Мұғалім де, кітап та бұрынғы білімнің жаңаша қолданылуын бере алмайды, оны оқушы өзі іздейді және табады, сәйкес жағдайға қояды.

Мәселелік оқыту әдістемесі-бұл қызметтің төрт кезеңінен тұратын іс-қимыл жүйесі:

- мәселені көру, табу (көп күш жұмсауды қажет етеді);
- мәселені мәселелік сұрақ түрінде тұжырымдау (ол жауап-рефлексияны қажет етеді);
- шешім нұсқаларын іздеу (кемінде үш); ұтымды синтез (шешімнің оңтайлы нұсқасы).

Оқытудың бұл түрінің сәттілігі мәселелік деңгейге байланысты, ол мыналармен анықталады: осы мәселе шеңберінде оқушыларға белгілі және белгісіз қатынастардан туындайтын мәселенің күрделілік дәрежесі, мәселелік жағдай оқушыны таң қалдыруы, оның қызығушылығын, түсінуге деген ұмтылысын тудыруы маңызды; мәселені шешу процесінде оқушылардың шығармашылық қатысуының үлесі (жеке және ұжымдық). Оқушылардың мәселені шешу кезінде алатын ақпараты оқу жоспарында және практикалық қолдануда маңызды болуы керек.

2. Оқушылардың сабақтағы өзіндік іс-әрекеті ақыл-ой белсенділігін арттырудың кең таралған әдісі болып табылады.

Белсенді және өз бетінше ойлауды тек белсенді және өзіндік жұмыс жағдайында үйренуге болады. Педагогикалық әдебиеттерде білімді игерудің барлық кезеңдерінде өзіндік жұмысқа үлкен мән беретін мұғалімдер сабақта өз бетінше жұмыс істеуге әдеттегіден 2-3 есе көп уақыт бөлетіні көрсетілген.

Өзіндік жұмыс әр оқушының даралығын көрсетуге мүмкіндік береді, оның ақыл-ойы мен мінезін қалыптастырады. Мұның бәрі терең және берік білімді игеруге ықпал етеді. Мұғалімнің табысты қызметі үшін зерттелетін тақырыпта өзіндік жұмыстың нақты орнын анықтау маңызды, мүмкіндігінше оқушылардың ақыл-ой әрекетінің сипатына және қойылған дидактикалық мақсатқа байланысты өзіндік

жұмыс формасын және оның түрін дұрыс таңдау керек. Сондықтан оқушылардың өзіндік жұмыстарының белгілі бір түрлерін ұйымдастыру үшін оқу материалына мұқият талдау жасалады.

3. Талдауды (анализ) қолдана отырып есептерді шешу. Талдауды қолдана отырып есептерді шешу әдісі оқушылардың зерттеушілік, демек, ойлау әрекеттерін белсендіруге көмектеседі.

Математика пәнінен тапсырмалар мектеп оқушыларының ой-өрісін ынталандырады, олардың оқу іс-әрекетін ғылыми ізденістерге жақындатады, оларды белгілі бір дәрежеде ғылыми танымның кезеңдерімен, әдістерімен және құралдарымен таныстырады, әрине, оқушыларды олардың болашақ практикалық іс-әрекетіне дайындайды.

Белсенді ойлау әрекеті үшін әртүрлі тапсырмалар өте пайдалы, оларды шешу процесі жоғары психикалық шиеленіспен, тәуелсіз ізденіспен, дәлелдермен, пайымдаулармен сипатталады. Есептерді шешу талдау және синтездеу, абстракциялау, салыстыру, нақтылау, жалпылау сияқты ақыл-ой операцияларын барынша жұмылдырады және дамытады, оқушыларды осы операцияларды өзінің танымдық іс-әрекетінде дұрыс қолдануға үйретеді. Бұл процесс сабаққа эмоционалды жандандырады, осы пәнге деген қызығушылықты арттырады.

Оқытуда тапсырмалар әртүрлі рөл атқара алады. Олар мынадай мақсаттарда қолданылады:

- 1) сабақтарда жекелеген теориялық ережелерді неғұрлым дәлелді түсіндіру;
- 2) білімді практикада қолдануды тиімді ұйымдастыру және теориялық ережелердің практикалық маңыздылығын көрсету;
- 3) білімді қайталау, жаңғырту және бекіту;
- 4) білімді бақылау және өзін-өзі бақылау;
- 5) білімді жаңа жағдайларда шығармашылық пайдалану дағдыларын қалыптастыру.

Есептерді шешуді талдау оқу уақытының жеткілікті үлкен шығындарын талап етеді, бірақ бұл оқушыға шешімді қалай табуға болатындығын көрсетуге мүмкіндік береді. Егер әдіс жүйелі түрде қолданылса, онда оқушылар есептердің шешімін табу дағдыларын қалыптастырады. Талдау көптеген мәселелерді шешудің ажырамас бөлігі болғандықтан, мектеп оқушыларына бұл процесті үйретудің қаншалықты маңызды екендігі анық. Математиканы оқыту теоремалар мен олардың дәлелдерін есте сақтауға емес, таным әдістерін игеруге байланысты болғандықтан да маңызды.

4. Салыстыру әдісі. Оқу білімін игеру кезінде оқушылардың ойлау процестерін жандандыру мақсатында оқушылардың ойлау белсенділігін, олардың білім сапасын арттыратын салыстыру әдісін қолдану өте тиімді. Зерттелетін материал терең түсініледі, жадта мықтап сақталады. Салыстыру ойлау процестерінің өнімділігінің негізгі шарты ғана емес, сонымен қатар толыққанды аналитикалық және синтетикалық ақыл-ой операцияларын жүзеге асырудың шарты болып табылады. Бұл жеке белгілерді бөліп көрсету, әртүрлі заттар мен құбылыстарға тән жалпы және әртүрлі белгілерді табу және осыған сүйене отырып, оларды жалпылау, тұжырымдамаға келтіру, яғни салыстыру кез-келген абстракция мен кез-келген жалпылаудың міндетті шарты ретінде әрекет ететін психикалық белсенділікті білдіреді.

Пәндер, құбылыстар, процестер, заңдар арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтардың белгілерін анықтауға мүмкіндік беретін ақыл-ой салыстыру операциясы оқушылардың ақыл-ой белсенділігіне, олардың танымдық қабілеттерінің дамуына терең әсер етеді.

5. Сұрақтар әдісі. Көптеген сұрақтар мидың қызметін белсендіреді, оны дұрыс жауапты табуға бағыттайды. Бұл жағдайда тұлғаның психикалық белсенділігінің деңгейі соншалықты жоғары деңгейде болмайтыны сөзсіз, ол жаңа білімді іздеуді талап ететін белгісіздік аймағын қамтитын сұрақтардың көмегімен қол жеткізіледі.

Негізінен мыналарды қажет ететін сұрақтар қолданылады:

- 1) бұрын игерілген білімді қалпына келтіру және оларды жаңғырту;
- 2) жаңа білімді іздеу, фактілерді терең талдау, оларды салыстыру. Бірінші топтың сұрақтарына жауап беру үшін білім алушылар оқу, еңбек қызметі процесінде ұсынылған фактілерді, құбылыстар, процестер туралы мәліметтерді еске түсіреді. Мұндай сұрақтар сынақтарда, емтихандарда, яғни білімді бақылау процесінде және оларды практикада қолдануды ұйымдастыруда қолданылады. Олар білімді жүйелеуге ықпал етеді, есте сақтау қабілетін қамтамасыз етеді. Екінші топтың сұрақтарында белгісіз, даулы, түсініксіз элементтер бар. Дидактикада олар мәселелік деп аталады. Олар белгісіз аймақты қамтиды. Мәселелік сұрақтарға жауап беру үшін жаңа білім қажет, оларды іздеу оқушылардың ақыл-ой белсенділігін барынша арттырады. Оқушылардың ақыл-ой әрекетін жандандыру мақсатында оқушылардан сабақта өз бетінше жұмыс жасау барысында алған білімдерін жай ғана жаңғыртуды емес,

жаңа танымдық мәселелерді шешу үшін білімді шығармашылықпен пайдалануды талап ететін мәселелерді қоюды кеңінен қолдану қажет екенін ерекше атап өткен жөн.

Сұрақтарды оқушылардың ақыл-ой қабілеттерін қарастыратын фактілер мен ақпаратты талдауға, салыстыруға бағыттайтындай және логикалық ойлауының дамуына ықпал ететіндей етіп құрастырған жөн.

Осылайша, мұғалімнің математика сабақтарында оқытудың заманауи белсенді әдістерін жүйелі қолдануы білім алушының оқу іс-әрекетін және оны жүзеге асыратын жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыруға қолайлы жағдай жасайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Заика, В. Как научиться учиться легко: Методические рекомендации по психогигиене и развитию познавательных процессов / – Харьков: ХГУ, 2013. – 52с.;
2. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе. От действия к мысли: пособие для учителя / (А.Г. Асмолов, Г.В. Бурменская, И.А. Володарская и др.); под ред. А.Г. Асмолова. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 2010;
3. Михеева Ю.В. Проектирование урока с позиции формирования универсальных учебных действий. Статья. Учительская газета, 2012.

**“Алматы облысы Қарасай ауданы бойынша білім бөлімі” мемлекеттік мекемесінің
“Ы Алтынсарин атындағы орта мектебі” КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Амирова Айгерим Жанымхановна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ САБАҚТА ЖӘНЕ САБАҚТАН КЕЙІНГІ УАҚЫТТА КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қарым-қатынас дағдыларын дамыту, коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру мәселесін шешуге принципті көзқарас л.с. Выготскийдің еңбектерінде ұсынылған, ол қарым-қатынасты жеке даму мен балаларды тәрбиелеудің негізгі шарты ретінде қарастырған. Осы тұжырымдамаға сүйене отырып, балалардың коммуникативті дағдыларын қалыптастыру мектептің басым міндеттерінің бірі болып табылады деп айтуға болады, өйткені қарым-қатынас процесінің тиімділігі мен сапасы көбінесе қарым-қатынас субъектілерінің коммуникативті дағдыларының деңгейіне байланысты.

Құзыреттілік ұғымының анықтамалары

Құзыреттілік және коммуникативті құзыреттілік сияқты негізгі ұғымдардың көзқарасын нақтылайық. Құзыреттілік (лат. Competentis – қабілетті) - оқу процесінде қалыптасатын және жеке тұлғаның әртүрлі мінез-құлық және тиімді-практикалық мәселелерді шешуде дербес іріктеу және жобалау әрекеттеріне қабілеттілігі мен дайындығы ретінде көрінетін білімнің, дағдылардың жиынтық сипаттамасы. Құзыреттіліктерді тұлғаның үнемі дамып келе жатқан қасиеттері, білімді жаңа жағдайда қолдану мүмкіндігі деп атауға болады. Соңғы жылдары ең көп қолданылатын термин "коммуникативті құзыреттілік" болды. Коммуникативті құзыреттілік лингвистикалық құзыреттілікті меңгеруді, тіл туралы

мәліметтерді білуді, тілдік құралдарды қарым-қатынастың міндеттері мен шарттарымен байланыстыра білуді, коммуникаторлар арасындағы қатынастарды түсінуді, мінез-құлықтың әлеуметтік нормалары мен коммуникативті орындылығын ескере отырып қарым-қатынасты ұйымдастыра білуді қамтиды.

Басқа түсіндірме бойынша, коммуникативті құзыреттілік:

- сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін және сөйлеу мәдениетін меңгеру;
- оқушылардың қарым-қатынастың әртүрлі салалары мен жағдайларында белгілі бір коммуникативті мәселелерді тілдік құралдармен шешу қабілеті;
- қарым-қатынастың әртүрлі жағдайларында шындықты адекватты қабылдау және көрсету үшін вербалды және вербалды емес құралдар саласындағы білім, Дағдылар мен дағдылардың жиынтығы.

Бастауыш мектепте коммуникативті құзыреттілік ерекше маңызға ие. Бастауыш мектеп жасында ішкі сөйлеу, монологиялық сөйлеу түпкілікті қалыптасады, жазбаша сөйлеу негіздері қаланады. Бастауыш мектепте коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру бастауыш сынып оқушыларын оқытудың сәтті болуының шарты болып табылады.

Коммуникативтік блок әмбебап оқу іс-әрекеттерінің негізгі түрлерінің құрамына кіреді. Коммуникативті құзыреттіліктің бірнеше аспектілері немесе компоненттері бар:

- коммуникативті қабілет;
- коммуникативті білім;
- коммуникативті дағдылар.

Коммуникативті қабілет - бір жағынан адамның қарым-қатынастағы табиғи дарындылығы, екінші жағынан коммуникативті өнімділік.

Коммуникативті білім-бұл қарым-қатынас деген не, оның түрлері, фазалары, даму заңдылықтары туралы білім. Бұл салаға белгілі бір коммуникативті дағдылардың даму дәрежесі және менің орындауымда қандай әдістер тиімді екендігі туралы білім кіреді.

Қазіргі тұлғаның маңызды дағдыларының бірі, менің ойымша, коммуникативті дағдылар. Оларды жоғары деңгейде иелену әртүрлі іс-шаралар кезінде басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Болашақта кезең-кезеңімен даму үшін бастауыш мектеп жасында коммуникативті дағдыларды қалыптастыруды бастау маңызды. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті белсенділігін арттыру оқушыларды жігерлі, мақсатты қарым-қатынасқа шақыру процесін қамтиды. Қарым-қатынас кез-келген сабақтың ажырамас бөлігі болып табылады, сондықтан оқушылардың коммуникативті дағдыларын қалыптастыру оқу процесінің сапасын арттыруға әкеледі.

Қарым-қатынасты жандандырудың басты мақсаты - оқушылардың коммуникативті белсенділігін қалыптастыру, онда коммуникативті мәселелерді шешудің стандартты емес тәсілдерін іздеу, іс-әрекет тәсілдерінің икемділігі мен ұтқырлығы, шығармашылық қызметке көшу байқалады. Коммуникативті даму әр түрлі бағытта жүреді. Бұл сандық жинақтау (сөздік қорының ұлғаюы, айтылу көлемі) және сапалық өзгерістер (айтылу, келісілген сөйлеуді дамыту, кері сөйлеуді түсіну). Алайда, жеке тұлғаның коммуникативті қалыптасуының қарқындылығы мен сәттілігінің негізгі критерийі-табиғаты бойынша әртүрлі коммуникативті міндеттерді түсіну, қою және шешу қабілеті, яғни.басқа адамдармен, ақпарат құралдарымен және өзімен қарым-қатынаста сөйлеу-ойлау қызметін дұрыс және оңтайлы қолдана білу.

Қазіргі мектептегі жағдай оқушыдан жаңа күрделі коммуникативті мәселелерді белсенді шешуді талап етеді: оқушылардың бір-бірімен және мұғаліммен зерттелетін материал туралы іскерлік қарым-қатынасын ұйымдастыру. Сондықтан балада ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынастың жоғары формаларын дамыту өте маңызды, бұл мұғалім мен оқушы арасындағы, сыныптастар арасындағы қарым-қатынастың жаңа түрін қалыптастырудың алғышарты болып табылады. Диалог, жанды қарым-қатынас, тренингтер, тілдік коммуникация-оқушылар өсіп, дамитын іргетас.

Оқытудағы коммуникативті тәсілдің негізгі сипаттамасы - "қарым-қатынасты үйрену". Оқу сабағы барысында қарым-қатынас жасау оқушыға оқу жетістіктерін арттыруға ғана емес, сонымен қатар болашақ кәсіби таңдауына әсер етуге мүмкіндік береді.

Оқу коммуникациясының негізгі нысандары:

- Сөйлеу коммуникациясының монологиялық формалары
- Сөйлеу коммуникациясының диалогтық формалары
- Алдын ала дайындалған сөз сөйлеңіз
- Мұғалім мен оқушының оқу әңгімесі
- Жұпта оқу әңгімесі
- Топтардағы оқу әңгімесі

- Сұрау және сұрақтар қою
- Пікірталас
- Сұрақтарға жауап беру
- Рөлдік ойын
- Блиц турнирі
- Дәлелдеу және жоққа шығару
- Жобаны қорғау

Оқушылардың сөйлеу құзыреттілігін дамыту мұғалімнің сөйлеу қарым-қатынасын оқыту мақсаттарын түсінуін қамтиды. Сөйлеу құзыреттілігі қалыптасады:

- пәннің мазмұнын оқыту арқылы;
- қолданбалы зерттеу дағдыларын дамыту арқылы;
- әлеуметтік-коммуникативтік дағдыларды дамыту арқылы;
- оқу коммуникациясының тұлғаға бағытталған аспектісі арқылы.

Оқушының коммуникативті мәдениетін дамытуға ықпал ететін сабақтың мүмкіндіктері орасан зор. Оқушылар мектеп сабағында қарым-қатынас жасауды үйренуі үшін оларды мектеп сабағында дәл осылай жасауға үйрету керек. Бұған келесі кезеңдері бар мектеп коммуникациясын дамытудың ойластырылған тұжырымдамасы ықпал ете алады:

1 кезең:

Оқушылардың сабаққа қатысуға дайындығы

Толық жауап бере отырып, сұрақтарға жауап беру

Мәселе немесе тақырып бойынша жұмыстың мазмұнын қадағалап, сұрақтар қойыңыз

Сұрақтар мен жауаптарға түсініктеме беріңіз

Хабарламалар жасау

Логикалық және дәйекті түрде айту

2 кезең:

Сөйлеудің қарапайымдылығы мен айқындылығы

Әр адамға өз сөзін түсінікті ету қабілетін пысықтау

Өз ойыңызды бейнелі, жарқын және қысқаша жеткізе білу

Мәлімдемені растайтын мысалдарды қолдана білу

Риторикалық сұрақтарды қолдана білу

Серіктеспен және әңгімелесушімен байланысу мүмкіндігі

Сөйлеудің көлемін және жылдамдығын реттей білу

3 кезең:

Жұпта, топта әңгіме жүргізу мүмкіндігі

Әңгімені жалғастыра білу

Сындарлы диалог жүргізе білу

Пікірталас құра білу және оны жүргізу

Конференцияларға, ойындарға және турнирлерге қатысу мүмкіндігі.

Оқушыларды қарым-қатынасқа дайындау бойынша жұмыс бірнеше аспектілерді қамтиды: оқушылардың ойлауы мен сөйлеуінің белгілі бір ерекшеліктерін дамыту, олардың белгілі бір әлеуметтік көзқарастары мен коммуникативті дағдыларын қалыптастыру. Егер адам қажетті құралдар жиынтығына ие болса, қарым-қатынас процесіне тиімді қатыса алады.

Қорытындылай келсек, бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіндегі коммуникативті қабілеттерін қалыптастыру көбінесе әлеуметтік мәселелерді шешуді анықтайды, бұл бүгінгі таңда бастауыш сынып мұғалімінің жұмысындағы өте өзекті міндет. Бастауыш сынып оқушысының коммуникативті құзыреттілігін дамыту-бұл үнемі өзгеріп отыратын өмір сүру жағдайларына сәтті бейімделе алатын адамның негізгі компоненттерінің бірі. Коммуникативті тәсіл іс-әрекет субъектілерінің өзара әрекеттесуінің осындай кеңістігін құруды көздейді, онда әрқайсысы шындықты ұжымдық іздеуге белсенді қатысады, өз ойларын айтады, дәлелдейді, диалогтағы өз ұстанымдарын құрметтейді және өзара қолайлы көзқарасты қалыптастырады. Коммуникативті технологиялар білім алушыларды белсенді қосу арқылы шындықты іздеу процесінде оқу процесінің қарқындылығы мен тиімділігі жоғарылаған кезде оқу процесін ұйымдастыруды көздейді. Коммуникативтік қабілеттерді дамыту ынтымақтастық технологиясы арқылы барынша іске асырылады. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру-жеке тұлғаны дамытудың маңызды сәттерінің бірі.

**Шығыс Қазақстан облысы, Марқакөл ауданы, Төсқайың ауылы
"Төсқайың орта мектебі" КММ
Әлеуметтік педагог
Кутпаева Гания Темержановна**

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІ БАР БАЛАЛАРМЕН ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІНІҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Соңғы уақытта Қазақстанда денсаулығында дамуында бұзылыстары бар адамдарға деген қоғамның көзқарасы және ерекше білім алуды қажет ететін балалардың мүмкіндіктері туралы пікірлері өзгерді. Осыған байланысты білім берудің тағы бір түрі – инклюзия тарай бастады. Инклюзивті білім беруді енгізу ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың жеке тұлғасының дамуына және олардың қалыпты дамып келе жатқан қатарластарына оң әсер етеді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушыларға төзімділік позициясын қалыптастыру, оларға көмектесуге ұмтылу олардың сыныптастары арасында бас тартушылық және агрессивтілік қаупін азайтады.

Қазіргі Қазақстанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға көбірек көңіл бөлінуде. Өткен жылдың басында Мемлекет басшысы Қазақстанда ерекше білім беруді қажет ететін балалар саны артып келе жатқанын атап өтті. Бүгінгі таңда облыстық психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссияларда 7 мен 18 жас аралығындағы ерекше білім беруді қажет ететін 112 мыңдай бала есепте тұр.

2021 жылғы 25 ақпанда Қасым-Жомарт Тоқаев ҰҚКК V отырысында мамандандырылған мекемелер мен ұйымдардың жұмыс істеуінің қолданыстағы стандарттарын жаңарту қажет екенін атап өтті. Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Президенті осы саладағы нормаларды қолданыстағы стандарттарды ескере отырып жаңғыртуды тапсырды. Осы тапсырмаларды орындауға Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 26 маусымдағы № 56 Заңы бағытталған. Сондай-ақ бұл құжат ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін даму бағдарламаларын жасауды, қолданыстағы білім беру жоспарларын бейімдеуді және психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді көздейді.

Инклюзивті білім беру енгізілгенге дейін білім берудің екі жүйесі – жалпы білім беру және арнайы білім беру жүйесі болғаны белгілі. Екі жүйе дерлік автономды жұмыс істеді және бір-біріне тәуелді болмады. Жалпы білім беру жүйесі қалыпты дамыған балаларды оқытумен айналысты. Арнайы білім беру жүйесі ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға бағытталған және айтарлықтай тиімді нәтиже көрсетті. Осыған қарамастан, көптеген ғалымдар бұл жүйенің кемшіліктерін анықтады, олардың негізгілері ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланы әдеттегі ортадан оқшаулау және болашақта әлеуметтік өмірдің қиындықтарына төтеп беру қабілетінің қалыптаспауы болды.

Инклюзивті білім беру – адам тұлғасының ерекше құндылығына, оның бірегейлігіне, қандай физикалық жағдайына қарамастан лайықты өмір сүру құқығына негізделген гуманизм идеяларының дамуының нәтижесі.

Инклюзивті білім беру концепциясы – барлық адамдардың өзіне тән қадір-қасиетін құрметтеу феноменін тудырған мүлде жаңа ұғым. Туа біткен қадір-қасиет концепциясы қоғамдағы барлық адамдардың ерекшеліктеріне қарамастан белсенді қатысуын атап көрсетеді. Инклюзивті білім беру жүйесі егер бала оқи алмаса, онда мәселе ерекше білім беру қажеттіліктері бар балада емес, білім беру

жүйесінде деп есептейді. Білім беру барлық балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыратындай оқытуды ұйымдастыруға жауапты.

Кез келген білім беру бағдарламасының табысты болуы мұғалімдердің дайындығына және олардың көзқарасына байланысты. Инклюзивті оқу бағдарламасы мектептердің оқушылардың айырмашылықтары негізінде ұйымдастырылуы және барлық оқушыларға өз мақсаттарына жетуге мүмкіндік беретін икемді болуы қажеттігін мойындайды. Инклюзивті оқу бағдарламасын енгізу қазіргі заманғы оқыту тәжірибесіне, оқу бағдарламасының мазмұнына, бағалау процедураларына және мектеп деңгейіндегі қолжетімді ресурстарға бірқатар өзгерістер енгізуді талап етті, онсыз сапалы білім беру мақсаты жүзеге аспай қалады.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудағы қиындықтар оларға интолерантты қарым-қатынастан, әдістемелер мен оқу бағдарламаларының сәйкессіз мазмұнынан, қолжетімсіз ортадан, қажетті ресурстардың жетіспеушілігінен, ата-аналардың жеткіліксіз қатысуынан, мұғалімдердің дайын еместігінен және оқыту сапасының төмендігінен туындайды. Осы факторлардың барлығын ескере отырып, мұғалімдердің құзыреттілігі мен мұғалімдердің оң көзқарасы өмірлік маңызды болып табылады, өйткені өз сыныптарында әртүрлі сипаттағы балаларды тәрбиелеу және инклюзивті білім беру принциптерін шынайы мағынаға айналдыру мұғалімдерге байланысты.

Осылайша, білім беру жүйесін жауапты етуден басты назар аударылады. Балалардың қабілеті әртүрлі, әртүрлі пәндерді түсінуі де әртүрлі. Мұғалімнің рөлі тек пәнді оқыту ғана емес, сонымен қатар мобильділікке үйрету, өзіне-өзі қызмет көрсетуді үйрету, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қажеттіліктеріне сәйкес оқу материалдарын дайындау сияқты басқа да тренингтерді өткізу болып табылады.

Әлеуметтік қолдау ерекше білім алуды қажет ететін балалар үшін өте маңызды. Осыған байланысты әлеуметтік педагог инклюзивті білім беруде негізгі рөлдердің бірін алады. Әлеуметтік педагог жұмысының мақсаты – баланы тұтас тұлға ретінде қарастырып, оның дамуына қолдау көрсету. Әлеуметтік педагог рефлексиялық практик рөлі арқылы жүзеге асуы керек, өйткені білім беру жүйесі тұрақты және жеделдетілген өзгерістерге ұшырайды, соның арқасында қарапайым заңдар тез өзгереді.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға интолеранттылық мәселесі кейде мұғалімдердің оларға төзімсіздік танытуымен қиындайды. Сондықтан да әлеуметтік педагог жұмысының басты мақсаттарының бірі – педагогтар арасында толеранттылықты қалыптастыру. Ол үшін әдістемелік материалдарды әзірлеу, инклюзивті білім берумен таныстыру үшін дәрістер ұйымдастыру, кеңес беру, шеберлік сыныптары мен топтық тренингтер қолданылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды кейіннен тәрбиелеу үшін педагогтар үшін инклюзивті білім беру негіздерін меңгеру маңызды. Педагог ерекше білім беруді қажет ететін балалармен табысты жұмыс істеуі үшін оның тиісті құзыреттіліктері болуы керек.

Әлеуметтік педагог үшін ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен және олардың қалыпты дамып келе жатқан құрдастарымен жұмыс бірдей маңызды. Ол өз қызметінің шеңберінде профилактикалық бағдарламаларды жасайды және жүзеге асырады, бұл соңғылар тарапынан интолеранттылық тәуекелдерінің төмендеуіне және ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қорғаныс факторларының артуына әкеледі. Айта кету керек, әлеуметтік педагог сонымен қатар әрбір баланың және барлық балалар тобының қажеттіліктері мен жеке ерекшеліктерін бағалайды. Ерекшеліктерді бағалауға сәйкес келетін жеке және топтық әлеуметтік-педагогикалық әрекеттерді әзірлейді, жүзеге асырады және бағалайды. Сондай-ақ ол мұғалімдермен, құрдастарымен, ата-аналарымен және ерекше білім беру қажеттіліктері бар баланың өміріндегі барлық маңызды адамдармен кеңеседі.

Инклюзивті білім берудің пайда болуы мен жүзеге асырылуы шешуді қажет ететін әртүрлі қиындықтармен қатар жүреді. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру жүйесіне қосу, жаңа әдістерді енгізу, қолданыстағы білім беру бағдарламаларын бейімдеу және жеке психологиялық ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, тұрақты білім беру ортасына ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды тезірек және тиімдірек қамтуға әкеледі.

Осылайша, әлеуметтік педагог ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға толеранттылықты қалыптастыруда жетекші орын алады және білім беру мекемесінде қолайлы психологиялық-педагогикалық климат құруға ықпал етеді.

**Ұлытау облысы, Жезқазған қаласы
№1 жалпы білім беретін мектебі
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Нурекенова Айгерим Бериковна**

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Оқу - жазбаша бекітілген мәтіннен деректерді алуға бағытталған коммуникативті-танымдық іс-әрекеттің маңызды түрлерінің бірі болып саналады. Адам ақпарат алу немесе бар білімді тексеру үшін оқи алады немесе жазушының идеяларын және жазу стилін сынай алады. Сондай-ақ, адам ләззат алу үшін оқи алады немесе мәтін жазылған тіл туралы білімін жетілдіре алады. Оқу әртүрлі функцияларды орындайды: ағылшын тілін практикалық меңгеруге қызмет етеді, тіл мен мәдениетті үйрену құралы, ақпараттық және білім беру жұмысының құралы және өзін-өзі тәрбиелеу құралы болып табылады. Оқу жасөспірімдерді ағылшын тілі арқылы тәрбиелеуге және жан-жақты дамытуға үлкен мүмкіндіктер береді.

Е. И. Пассовтың көзқарасын ескере отырып, оқу пайдаланылған материалды жадта жақсы сақтауға көмектеседі, сонымен қатар білім арттырады, өйткені кез-келген мәтін жағдайлардың "қазынасы" болып табылады. Ишук Н. оқу оқушының ағылшын тілін үйрену процесінде меңгеруі керек ең маңызды тілдік дағдылардың бірі екенін айтады. Оқу дағдыларын дамыту дыбыстарды, әріптерді, сөздерді және грамматиканы кезең-кезеңімен қайталауға, сондай-ақ ережені есте сақтауға ықпал ететін жаттығулар жиынтығына қосу арқылы жүзеге асырылады. Білім беру мақсатына және қандай тапсырманы орындау керектігіне байланысты: шолу оқу дағдысы, таныстыру, зерттеу және іздеу оқу дағдыларын бөліп ажыратуға болады. Шолу арқылы оқу оқылатын материал туралы жалпы түсінік алуды қамтиды. Оның мақсаты-мәтінде қарастырылған мәселелердің тақырыбы мен саласы туралы жалпы көзқарастарды алу. Бұл ең егжей-тегжейлі таныстыру мақсатында еркін, таңдамалы оқу. Шолу кезінде түсінудің толықтығы мәтін оқырманға қызықты ма, мәтіннің қай бөліктері мүмкіндігінше ақпараттық болып табылады және болашақта оқудың басқа түрлерін тарта отырып, өңдеу мен түсінудің тақырыбына айналуы керек деген сұраққа жауап беру мүмкіндігімен анықталады.

Таныстыру оқылымы (reading for the main idea) - белгілі бір мәліметтерді алуды белгілемей, бүкіл шығарма (кітап, мақала, әңгіме) оқырманның қызығушылығын тудыратын танымдық оқу. Мұндай оқудағы басты мақсат – бүкіл мәтінді жылдам оқу нәтижесінде ондағы негізгі ақпаратты алу. Ол негізгіні қосалқыдан ажырата білуді талап етеді.

Зерттеу оқылымы (detail reading) мәтіндегі барлық ақпаратты мүмкіндігінше толық және дәл түсінуді қамтамасыз етеді. Бұл мәтіннің тілдік және логикалық байланыстарына сүйене отырып, оқылған мазмұнның мақсатты талдауын қамтитын жай оқу. Оның міндеті сонымен қатар білім алушының шетелдік мәтінді түсінудегі қиындықтарды өз бетінше жеңе білуін қалыптастыру болып табылады.

Іздеу арқылы оқу (reading for specific information) тақырып бойынша газеттер мен әдебиеттерді оқуға бағытталған. Ол мәтінде нақты ақпаратты, мысалы, кез-келген сандық көрсеткіштерді немесе фактілерді табуға бағытталған. Сабақтарда іздеу оқулары жаттығу ретінде әрекет етеді, өйткені ақпаратты іздеу әдетте мұғалімнің нұсқауы бойынша жүзеге асырылады. Сондықтан, ол әдетте оқудың басқа түрлерін дамытуда ілеспе компонент болып табылады.

Дәстүрлі әдістемеде мәтінмен жұмыс істеу кезінде үш негізгі кезең бөлінеді: мәтінге дейінгі, мәтіндік және мәтіннен кейінгі. Мәтінмен жұмыс істеудің әр кезеңінде білім алушылар нақты тапсырмалар алады. Оқушылардың оқу дағдысын ойдағыдай меңгеруі үшін мұғалім сабақтарда оқытудың белсенді әдістерін қолдануы қажет.

Мәтінге дейінгі кезеңде тақырыппен жұмыс жасаған жөн: мәтіннің атауы бойынша оның мазмұны және мәтінде не немесе кім туралы сөйлесетіні туралы болжам жасау керек. Талқылау кезінде оқушылар оқу процесінде алған жалпы көкжиегі мен біліміне сүйенеді. Мәтін мазмұны бойынша алдын-ала сұрақтар қойылып, тапсырмалармен танысу жүргізіліп, барлық мүмкін қиындықтар алынып тасталуы керек. Мәтінге дейінгі кезеңдегі жаттығулар оқушылардың қызығушылығын оятуға, алдыңғы білімді белсендіруге немесе ықтимал күрделі ұғымдар мен сөздік қорын алдын ала үйренуге бағытталуы мүмкін. Бұл сондай-ақ себеп-салдар, салыстыру және контраст, даралау, негізгі идея, жүйелілік және т. б. сияқты түсіну компоненттерін ұсынудың тамаша мүмкіндігі.

Мәтінге дейінгі кезеңдегі жаттығулардың мысалдары: ауызша пікірталас немесе қысқа жазбаша іс-әрекет, мәтін тақырыбына ми шабуылы, яғни тақырыпты ашу, мәтінде не туралы айтылатыны туралы идеяларды ұсыну, сыныпта жағымды және жұмыс атмосферасын орнату үшін музыканы ойнату, жаңа лексиканы анықтау және талқылау, жаңа сөздерді жазу және оларды сөздіктерге жазу, ойлану үшін жетекші сұрақтарды пайдалану, фильмнен немесе мультфильмнен бейнеклипті немесе қысқа көріністі көрсету, сондай-ақ әзілдер мен жұмбақтарды пайдалану.

Мәтіндік кезең мәтінмен немесе кітаппен жұмыс кезінде орын алады. Оқу күнделігін жүргізу немесе келесі тараулардағы оқиғаларды болжау сияқты жаттығулар ұзаққа созылуы мүмкін. Мәтіндік кезеңдегі жаттығулардың мысалдары:

1. Story web. Оқушылар журналды басты кейіпкерлер туралы жазбалармен және олардың ортасындағы сюжеттің атауынан бастап визуалды "веб-диаграммадағы" қарым-қатынастарымен жүргізеді. Олар оқығанда кейіпкерлердің, сюжеттердің және оқиғалардың қосымша сипаттамаларын қосады.

2. Vocabulary log. Оқушылар оқу кезінде кездесетін жаңа сөздерді жазады. Мұғалім олар үшін мақсат қоя алады (мысалы, 10 сөз) немесе оларды оқыған кезде шешуге мүмкіндік береді.

3. Read the text and put the events in order.

4. Read the text and name the main problems.

5. Read the text and prepare a plan for retelling .

6. Read the text and complete the sentences.

Оқушылар көбінесе оқуды аяқтайды, кітапты жабады және сыныпқа келгенше оқығандары туралы ойламайды. Мәтінге оралу кезінде идеяларды тереңірек түсіну және ақпаратты ұйымдастыру үшін оқушыларға тұжырымдамаларды талдауға көмектесу үшін мәтіннен кейінгі кезеңде келесі жаттығуларды қолдануға болады:

1. Summary Writing. Оқушылардан мәтінге "джист" жасауды сұрау, яғни бірнеше сөйлемдегі негізгі идеяларды жеткізу.

2. Quiz Questions. Мәтінге сұрақтар қою, содан кейін олар викторина мақсатында қолданылады.

3. Read the text and answer the questions.

4. Read the text and say if the statements true or false.

5. Express your attitude to the text.

6. Retell the text.

Оқу-тілді меңгеру, қарым-қатынас жасау, ақпарат пен идеялармен бөлісу құралы. Бұл мәдени және әлеуметтік тұрғыдан оқырманның білімі, тәжірибесі, көзқарасы және тілдік қауымдастығы арқылы қалыптасатын мәтін мен оқырман арасындағы күрделі өзара әрекеттесу. Оқу процесі үздіксіз тәжірибені, дамуды және жетілдіруді қажет етеді. Сонымен қатар, оқу шығармашылық пен сыни талдауды қажет етеді. Ағылшын тіліндегі мәтіндерді оқуда қиындықтар туындауы мүмкін. Балаларда болжау тетіктерін қалыптастыру, талдауға үйрету, мәтінде тілдік тіректерді табу, қажет болған жағдайда сөздікті қолдану қажет. Орта сынып оқушылары үшін ағылшын тіліндегі мәтіндерді таңдау оқушылардың жас ерекшеліктеріне, сөйлеу және өмірлік тәжірибелеріне, олардың қызығушылықтарына сәйкес жасалуы керек. Мәтіндер қызықты сюжетке ие болуы керек, шынайы болуы керек, тілдік қиындықтар тұрғысынан қол жетімді болуы керек. Оқушылардың ағылшын тілінде оқу дағдыларын сәтті меңгеруі үшін мұғалім сабақта оқуды оқытудың мүмкіндігінше белсенді әдістерін қолдануы керек, ал мәтіндер өз кезегінде мәтінге дейінгі, мәтіндік және мәтіннен кейінгі тапсырмалармен қамтамасыз етілуі керек, олардың орындалуы оқу дағдыларын толық дамытуға бағытталған.

**Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Жоғарғы Қасқасу ауылы
«Қасқасу шағын жинақты жалпы білім беретін мектеп» КММ
Орыс тілі мен әдебиеті пән мұғалімі, педагог-модератор
Нуржанова Молдир Бахрамовна**

УЧЕБНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Современный образовательный стандарт направлен на организацию учебного процесса, ведущая роль которого отводится самостоятельной познавательной деятельности учащихся. Реализовать такой процесс поможет одна из современных технологий учебного процесса- "учебно-исследовательская деятельность учащихся". Организация учебно-исследовательской деятельности на уроках позволяет развивать у учащихся навыки аналитического мышления в процессе анализа информации, подбора необходимого материала, расширения словарного запаса, формирования диалогической речи, а также способствует формированию самостоятельности, инициативности, стремления учащихся к самореализации и самоопределению.

Термин "учебно-исследовательская деятельность", несмотря на широкое использование в педагогической практике, не имеет однозначного определения; в работах ученых, изучающих это явление, приоритет отдается отдельным характеристикам учебно-исследовательской деятельности, которые наиболее значимы с точки зрения решаемых ими задач. Кроме того, анализ различных определений позволяет выявить важнейшие признаки учебно-исследовательской деятельности: направленные на развитие познавательных потребностей и интересов обучающихся; ориентация учащихся на овладение функциональными навыками исследования как универсального способа усвоения действительности, формирование их творческих способностей; активизация процесса усвоения знаний; ориентация на первоочередное развитие личности обучающегося, а не на получение им новых результатов. Исследование-вид познавательной деятельности человека, процесс установления, раскрытия, осмысления действительности, усвоения новых знаний. Основные навыки, связанные с исследовательской деятельностью, включают: способность видеть проблемы; способность строить гипотезы; способность наблюдать; способность проводить эксперименты; способность давать определения концепциям и т. д.

Формирование у учащихся вышеперечисленных навыков не обязательно требует кардинального изменения всего пути школьной жизни, организации долгосрочной научно-исследовательской работы. Для этого на уроке должна возникнуть ситуация, когда учащиеся сталкиваются с каким-либо препятствием или затруднением: отсутствием четкого ответа на задание или алгоритмом выполнения задания, частичным наличием или недостаточностью имеющихся у учащихся знаний для достижения желаемого результата. В такой ситуации на уроке может быть организовано представление учащимися различных гипотез и предложений, при обсуждении которых может быть сделан определенный вывод и найдено решение проблемы. При этом не должно быть четких указаний со стороны учителя; его задача-координировать работу обучающихся: определять общую направленность поиска, объективность и значимость приведенных аргументов. Можно выделить несколько этапов вовлечения обучающихся в учебно-исследовательскую деятельность:

- 1) учитель ставит перед обучающимися задачу, устанавливает пути решения проблемы, а обучающиеся самостоятельно ищут решение;
- 2) учитель ставит проблему перед обучающимися, учащиеся сами ищут способ решения (возможна коллективная работа) и решают проблему;

3) обучающиеся самостоятельно ищут способ решения проблемы и используют найденный метод для получения результата.

Развитие исследовательских навыков осуществляется, прежде всего, при формировании новых знаний на уроке, так как модели усвоения новых понятий предполагают включение учащихся в процесс активного мышления. Специфика организации исследовательской работы во время учебных занятий заключается в ее воспитательном значении и направлена не на получение новых результатов, а, прежде всего, на развитие личности учащихся.

Исследовательские методы, как и реальные творческие процессы, характеризуются получением новых результатов. У них имеются ключевые звенья: формирование проблемной области, поиск решения проблемы, формирование цели и задач и их достижение. Ключевым моментом, как нам видится, является умение рассмотреть и выявить наличие проблемы выданного учебного материала, определив ее характер и факторы ее формирующие. Для этой цели хорошо подходят методы причинно-следственной связи (дерево проблем, диаграмма Исикавы, ромашка Блума и т.д.).

Важным навыком в исследовании является способность формулировать и задавать вопросы. Для формирования этого навыка рекомендуется использовать интерактивные методы "Интервью", "Воображаемое интервью", направленные на командную работу.

"Ромашка Блума" – один из методов, формирующих умение задавать различные вопросы по теме и систематизировать учебный материал. Это вопросы для репродукции: (Кто? Когда? Где? Как?), понятие (Правильно ли я понял ...?), применение (Как использовать ...? Где использовать ...?), анализ (Почему?), синтез (Если ... ? Что происходит?), оценка (... Как вы относитесь к этому?).

Школьные учебные проекты-популярный вид практико-ориентированной учебно-исследовательской работы для детей, которые часто используют компьютерную технику в современной школе. В современном образовании основное внимание уделяется формированию у детей способности мыслить, учиться и применять самостоятельно, тщательному обдумыванию принятых решений и четкому планированию действий, эффективному сотрудничеству в различных группах по составу и профилю, открытости новым контактам и культурным связям.

Основная проблема создания проекта-заинтересовать учащихся его реализацией.

Проектный метод позволяет решить проблему мотивации, сформировать у учащихся позитивный настрой, научить не только запоминать и воспроизводить знания, передаваемые школой, но и применять их на практике при решении задач.

В ходе внедрения метода исследования на уроках русского языка и литературы учащиеся приобретают ряд навыков исследовательской деятельности:

- мышление и активность: выдвигать идею, развивать гипотезу, формулировать предположение, ставить цели и формулировать задачу, планировать действие, размышлять;
- презентационные: составление сообщения о проделанной работе, выбор путей отражения результатов деятельности, подготовка письменного отчета о проделанной работе;
- коммуникативные: слушать и понимать других, уметь выражать свои мысли, находить компромиссы, взаимодействовать внутри группы;
- поисковые системы: поиск информации в интернете, литературе, формулировка ключевых слов;
- информативные: выделение основных и структурированных, представление информации в различных формах;
- проведение эксперимента.

В исследовательской деятельности не будет готовых знаний. Исследуемый материал требует независимого анализа на каждом конкретном случае. Поэтому роль учителя меняется. От носителя информации и переводчика знаний он становится организатором деятельности, партнером и консультантом в поиске необходимой информации. Это, конечно, поможет укрепить авторитет учителя.

Итак, для успешного развития учебно-исследовательских навыков учащихся на уроках русского языка и литературы необходимо: во-первых, специальная организация учебной деятельности на уроке; во-вторых, применение исследовательского подхода в обучении с его основными методами, подходами, ситуациями, творческими заданиями и умелым сочетанием методов исследования и воспроизведения.

Использованные литературы:

1. Христюлова Т.А. Уроки русского языка: типы, структура, планирование. Йошкар-Ола: Мар. гос. ун-т, 2010. 168 с.;

2. Эргардт, О.Р. Реализация компетентностного подхода в преподавании русского языка через использование методов проблемно-исследовательской деятельности / О.Р. Эргардт // Муниципальное образование: инновации и эксперимент Социальное и финансовое образование младших школьников: внедрение проблемного подхода. – 2011. – № 4. – С. 50-52;
3. Лебедев, М.В. Несколько вопросов на пути к обучению в новой школе / М.В. Лебедев // Современная высшая школа: инновационный аспект. – 2014. – № 3. – С. 34-40.

**Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасының Марқакөл ауданы бойынша білім бөлімінің
"Төсқайың орта мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәнінің мұғалімі
Туратауов Банияз Муратбекович**

АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРИ ДАЙЫНДЫҚТЫ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ

Қазақстан тәуелсіздікке ие болған күннен бастап мемлекет қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша барлық қажетті іс-шараларды қабылдауда. Осыған байланысты оқушыларға әскери-патриоттық тәрбие беру және де бәрінен бұрын қазақстандықтардың мемлекет қауіпсіздігі үшін жауапкершілік сезімін тәрбиелеу, оларды әскери іске үйрету зор маңызға ие болуда. Жеткіншек ұрпақта Отанға шексіз берілгендікті, Қазақстан Республикасын қорғауға дайындықты қалыптастыру аса маңызды міндеттердің бірі, оны шешуге алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәні бағытталған.

Кез-келген сабақ сияқты, АӘТД сабағы да оқушы үшін де, оқытушы үшін де заманауи, жарқын, бай, есте қаларлық болуы керек. Кезекті сабаққа дайындалып, оның кезеңдерін ойластыра отырып, кез-келген мұғалім сабақтың әдістері мен формаларын, ол қолданатын педагогикалық технологиялардың элементтерін, сабақ процесінде оқушыларда қандай құзыреттіліктерді дамытуды, аудиториямен қарым-қатынас жасау және басқару әдісі қандай болатынын және т.б. алдын-ала ойластырады. Бұл ұғымдардың барлығы сабақтың мақсаттарына және олардан туындайтын сабақтың міндеттеріне бағынады. Сапалы сабақ-бұл сабақ жоспарына енгізілген жақсы ойластырылған сабақ. АӘТД сабағы басқа сабақтармен салыстырғанда өзінің ерекше сипаттамаларына ие, атап айтқанда, мысалы, математика, химия сияқты пәндерден айырмашылығы, ол оқушыға болашақ кәсібінде емес, күнделікті өмірде, қазіргі күнде және болашақта пайдалы болады. АӘТД сабағы қолданбалы сипатқа ие. Сабақтың мақсаты оның қолданбалы сипатына негізделеді және оның бұл ерекшелігі АӘТД сабағының барлық басқа пәндермен байланыстырушы негіз болып табылады.

АӘТД оқытудың заманауи әдістемесі стандартты емес, шығармашылық сабақты ғана емес, сонымен қатар сыныптан тыс жұмыстарды, үйірме жұмыстарын да қамтуы керек. Менің ойымша, бұл алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдерін қамтиды:

Инновациялық-коммуникациялық технологияларды, оның ішінде презентацияларды, бейнеролик - терді, интерактивті тақтаны, мультимедиялық мүмкіндіктерді, қашықтықтан конференцияларды, конкурстарды және т. б. қолдану.

АӘТД жалпы білім берудің негізгі мақсаттарына негізделген сабақтарында білім беру құзыреттілігін қалыптастыру, оның ішінде:

- Құндылық-семантикалық құзыреттіліктер. Яғни, сабақтар циклін тыңдай отырып, оқушылар өздері үшін Отан, азаматтық борыш, патриотизм ұғымымен байланысты өмірлік құндылықтар мен басымдықтарды айқындайды. Бұл құзыреттілік тобы оқушының дүниетанымымен, оның қоршаған әлемде өзін-өзі бағдарлауымен, осы әлемдегі мақсатын білумен, өмірдегі рөлі мен мақсатын түсінумен,

өмірлік басымдықтарды таңдаумен байланысты. Бұл құзыреттер оқушының оқу және сыныптан тыс жұмыстарында өзін-өзі анықтауын дамытады. Жеке білім беру траекториясы құндылық-семантикалық құзыреттіліктермен де байланысты.

- Жалпы мәдени құзыреттілік - өмірдің рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастырумен байланысты. Бұл құзыреттер Қазақстанның мемлекеттілігінің қалыптасу тарихымен, ҰОС тарихымен және т.б. байланысты сабақтар циклінде де қалыптасады. Бұл белгілі бір оқушының және оның қоршаған ортасының, жалпы адамзаттың рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастыру және дамыту. Бұл отбасылық құндылықтарды, өз халқының мәдени дәстүрлерін бірінші орынға қою. Бұл оқушыны әртүрлі әлеуметтік құбылыстармен таныстыру, ғылым мен діннің адам өміріндегі рөлін түсіну, оқушының әлемнің ғылыми бейнесін оның прогрессивті даму динамикасында игеру тәжірибесі. Жергілікті құбылыстардан жалпыадамзаттық ауқымдағы құбылыстарға дейін талдау мүмкіндігі. Бұл құзыреттер тобында тарих, әлеуметтік зерттеулер, дінтану, әдебиет сияқты ғылымдарға байланысты алғашқы әскери дайындықтың рөлі ерекше көрінеді.

- Оқу-танымдық құзыреттіліктер. Бұл құзыреттілік тобы АӘТД сабағында оқушының танымдық іс-әрекетімен байланысты, онда оқушының логикалық іс-әрекетінің элементтері, жалпы білім беру қызметі нақты танымдық объектілермен байланысты. Яғни, оқушы өнімді іс-әрекеттің шығармашылық дағдыларын қалыптастырады; проблемалық жағдайда қойылған нақты тәжірибеге, проблемаларды шешудің эвристикалық әдістеріне сүйене отырып, білім алуға, стандартты емес жағдайларда шешім қабылдауды үйренеді. Оқу-танымдық құзыреттіліктерге мыналар жатады: мақсат қоюды ұйымдастыру, талдау, бағалау, қызметті өзін-өзі бағалау, қызметті жоспарлау, рефлексия.

- Ақпараттық құзыреттер. Бұл қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген заманауи құзыреттер, сондай-ақ оқу орындарында бар заманауи техникалық жабдықтарды (интерактивті тақта, дербес компьютер, принтер, интернет және т.б.) иелену. Ақпараттық құзыреттіліктер-бұл ақпаратпен жұмыс істеу қабілеті, оны табу, талдау, ең бастысы жүйелеу, мақсатқа сәйкес өзгерту, оны сақтау және презентация жасау мүмкіндігі. Бұл құзыреттер АӘТД сабақтарында өте маңызды, өйткені олар оқушының қоршаған әлемге қатысты ақпаратқа қатысты іс-әрекетінің дағдыларын қамтамасыз етеді. Яғни, бұл жағдайда біз қайтадан оқушы мен оның айналасындағы әлем арасындағы байланыс болып табылатын АӘТД пәнінің қолданбалы рөліне тап боламыз.

Оқу процесінде АКТ қолданудың негізгі нәтижелері:

- Сабақта оқушылардың дербестігі мен көркемөнерпаздық деңгейінің өсуі;
- Оқушылардың пәнге, оқытушыға, бір-біріне деген оң көзқарасы;
- Оқушылардың іс-әрекетінің жеке басының дамуына объективті бағытын белгілеу;
- Оқушылардың танымдық қызығушылығының пайда болуы және өсуі;

Сабақ барысында пайда болған тұлғаның тәрбиелік және дамытушылық қозғалысы.

- Коммуникативтік құзыреттілік. Коммуникативті құзыреттіліктерді игеру оқушы үшін, оның қазіргі әлемде әлеуметтенуі үшін де маңызды. Коммуникативті құзыреттілік ұғымына мыналар кіреді: ұжымда жұмыс істеу дағдылары, ынтымақтастық қабілеті, тілдерді білу, пікірталас жүргізу, толерантты болу, жанжалдардан аулақ болу және жанжал жағдайынан шығу жолын табу.

- Әлеуметтік-еңбек құзыреттілігі оқушының нақты өмірімен де тығыз байланысты. Бұл оқушының ел азаматы ретіндегі өзін-өзі тануы, әлеуметтік рөлдерді меңгеруі. Әлеуметтік еңбек құзыреттері отбасылық қатынастар саласында, кәсіптік бағдарлау саласында, экономика және құқық саласында өзін көрсетеді. Оқушы қазіргі қоғамда өмір сүру үшін ең аз қажетті әлеуметтік белсенділік пен функционалдық сауаттылық дағдыларын меңгереді.

- Жеке өзін-өзі жетілдіру құзыреттілігі оқушының физикалық, рухани және интеллектуалдық өзін-өзі дамыту тәсілдерін игеруге бағытталған. Бұл құзыреттердің қалыптасуы оқушының нақты мүдделері мен мүмкіндіктерімен реттеледі, бұл оның үздіксіз өзін-өзі тануынан, қазіргі адамға қажетті жеке қасиеттерін дамытудан, психологиялық сауаттылықты, ойлау мен мінез-құлық мәдениетін қалыптастырудан көрінеді. Бұл құзыреттерге жеке гигиена ережелері, өз денсаулығына қамқорлық, ішкі экологиялық мәдениет жатады. Бұған жеке адамның қауіпсіз өмірінің негіздерімен байланысты қасиеттер жиынтығы кіреді.

АӘТД пәнінде Қазақстан Республикасы азаматтарын қарулы күштер қатарындағы әскери қызметке даярлау жүйесінің бір бөлігі болып табылатындығын ескерген маңызды. Осыған орай оқытушы орындайтын міндеттердің бірі оқушыларда қазақстан қарулы күштеріндегі әскери қызметке сенімділік пен саналы дайындық сезімін қалыптастыру болып табылады.

Алматы қаласы, Әуезов ауданы
КМҚК «№190 бөбекжай – балабақшасы»
Тәрбиеші, педагог-модератор
Камбарова Каламкас Серикқызы

«МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ТЕАТРЛАНДЫРЫЛҒАН ҚОЙЫЛЫММЕН ДАМУ ТІС-ӘРЕКЕТІ»

• **Семинардың мақсаты:** Театрландырылған қойылымдар арқылы мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамыту, байланыстырып сөйлеулерін қалыптастыру, өмірлік оң көзқарастарын тәрбиелеу. Кейіпкерлердің іс-әрекеттері мен дауыс ырғақтарын сәйкестендіре дұрыс сөйлеуге баулу. Байланыстырып сөйлеуге дағдыландыра отырып, шығарма барысын, мазмұнын ұғынуға, рөлдерді түсініп ойнауға үйрету; Ұйымдастырылған іс-әрекет қызметінің тақырыбы бойынша мақсатына сай жүйелі ұйымдастыруды қамтамасыз ету.

• **Міндеттері:** Театрлық іс-әрекетті пайдалана отырып ойын дамыту, байланыстырып сөйлеуге үйрету; Балалардың тілін, сөйлеу мәдениеті мен дүниетанымын дамыту. Балаларды адамгершілікке баулу. Театр өнеріне деген қызығушылықтары арттыру. Ауызша сөйлегенде дыбыстарды анық айтуға үйрету;

Қажетті құралдар: слайд, театрдың түрлері, фетр материалдан жасалған театрлар, маскалар, ертегі көрнекілік, екі топқа берілетін тапсырма бойынша көрнекіліктер,

Семинар барысы:

Сәлеметсіздер ме, Құрметті әріптестер, қатысушылар! Біздің қарым-қатынасымыз толыққанды және жағымды болуы үшін, бізге жақынырақ танысу қажет.

Шаттық шеңбер: Әріптестерді шаттық шеңберге шақырып додекаэдрмен амандасып танысып аламыз.

I. Кіріспе бөлім. Театрлық іс-әрекетте ертегілерді пайдалана отырып баланың ой-өрісін дамытып, сонымен бірге, тыңдай білу, есте сақтау, түсіну, әдемі сөйлей білу мәнерін арттырамыз. Онда нағыз театр өнеріндегідей айшықты құралдар көмегімен- дауыс ырғағы, бет әлпетінің өзгеруі, қол қимылдары, дене бітімінің жағдайы мен жүріс-тұрысы арқылы нақты бейнелер қалыптасады. Мұның бәрі сөйлеу қабілетінің дамуына, диалог түрінде сөйлеп жеткізуге септігін тигізеді. Балаларға театр, әртістік өнер, сахналау, қойылым, сахна туралы түсінік беріп, қызығушылығын оятамыз.

Біздің міндетіміз – «Бала бойына сіңіретін тәлімді тәрбие түрлерін ұйымдастырылған іс -әрекет қызметі бойынша мазмұнды өткізу болып табылады.

Семинар тақырыбы бойынша Баяндама оқылады. Театр балабақша өмірінде атты МАД «Қарлығаш» тобының сахналық қойылым слайд (бейнеролик) көрсетіледі.

II. Негізгі бөлім. Екі топтағы тәрбиешілерге театрланған сахналық қойылым бойынша тапсырма беру. I-ші және II-ші топтарына көрнекіліктер ұсынылады.

Сол көрнекіліктер бойынша ертегі кейіпкерлерін сомдап, жоспар құрып қорғайды.(орындауға 10минут беріледі.) Екі топ тапсырмаларын қорғағандары бойынша, жетістіктерімен бөлісіп айтып ойларын ортаға салады.

Бой сергіту: «Әріптер сөйлейді» ойыны.

Театрлар заманға байланысты заманауи түрге көшіп келеді. Заман талабына сай әрбір педагог жаңа технологияны меңгеріп, өз тәжірибесінде қолдануда. Қазіргі таңда фетр матасынан көп бұйымдар жасалады, соған байланысты өз жұмысымды «Кітапша» теартын жасап ұсынып отырмын. Кітапшадан бірін-бірі ауыстыратын иллюстрациялық оқиғалар көрсетіледі. Кітапшаның беттерін ашу арқылы әр түрлі

сюжеттер көрсетіледі. Бастапқыда мен ертегіге әңгіме өткіземін. Ондағы кейіпкерлердің эмоциясымен және сезімдерімен таныстырамын.

III. Қорытынды: «Мен не үйрендім?» семинардан алған әсерлері туралы ой бөлісу. Осындай семинарда көрсетілген жұмыстың нәтижесі өз жемісін берері анық.

Театрландырылған іс-әрекетте ертегілерді пайдалана отырып баланың ой-өрісін дамыту, тыңдай білуге, есте сақтау, түсіну, рөлге бөліп, қазақша әдемі сөйлей білу мәнерін арттыру. Балаларға театр, әртістік өнер, сахналау, қойылым, сахна туралы түсінік беріп қызығушылығын оятамыз.

Семинарға қатысқандарыңыз үшін көп рахмет.

**Восточно-Казахстанская область, район Марқакөл, Тоскаинский сельский округ, село Тоскаин
КГУ "Тоскаинская средняя школа"**

Воспитатель

Беткембаева Айзат Чапайқызы

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ДЕТСКОГО САДА И СЕМЬИ С ЦЕЛЬЮ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ

Изменения, происходящие сегодня в сфере образования, направлены, прежде всего, на улучшение его качества. А качество образования во многом зависит от сочетания деятельности семьи и образовательного учреждения.

Особое внимание всегда уделялось вопросу воспитания подрастающего поколения в человеческом обществе. На протяжении многих веков формировались две сферы воспитания: семейная и социальная. Были высказаны различные, а иногда и противоположные мнения о первостепенной важности каждого из этих институтов воспитания. В некоторые исторические периоды предпочтение отдавалось семейному воспитанию. Например, такие великие воспитатели, как Я. А. Коменский и И. Г. Песталоцци, отстаивали важность семьи. Я. А. Коменский ставит воспитателей на второе место после родителей. По мнению Коменского, модель воспитания является основным средством воспитания, то есть нравственного воспитания.

Сегодня никто не сомневается, что семейное и общественное воспитание играет важную роль в воспитании ребенка, и формирование всесторонне развитой личности ребенка возможно только на основе тесного взаимодействия образовательного учреждения и семьи. Семья и внутрисемейные отношения – это отношения между человеком и обществом, служащие ребенку первым опытом общения с другими людьми, формирующие его личность, сознание и самосознание. В. А. Сухомлинский отметил, что задачи воспитания и развития могут быть успешно решены только в том случае, если детский сад находится в контакте с семьей и вовлекает ее в свою деятельность. В. А. Сухомлинский выделил и обосновал принцип непрерывности и единства общественного и семейного воспитания, основанный на доверии и сотрудничестве между воспитателями и родителями.

В современных условиях семья рассматривается как важнейшая среда формирования личности и основной институт воспитания, главное условие реализации способностей ребенка, проникновения в культуру.

Признание важности семейного воспитания требует инновационных подходов в отношениях между образовательным учреждением и семьей. Характер этих отношений можно определить понятиями

"взаимодействие", "сотрудничество" и "партнерство". Стоит отметить, что сегодня и воспитатели, и родители воспитанников заинтересованы в эффективном сотрудничестве и взаимодействии.

Чтобы семья добилась успеха в воспитании детей, родителям необходимо знать основные педагогические требования и создать необходимые условия для жизни ребенка, поэтому в нашем детском саду большое внимание уделяется активному сотрудничеству с семьей, которое достигается за счет:

- использование различных форм и методов включения родителей воспитанников в организацию образовательного процесса;
- внедрение интерактивных форм работы с семьей;
- использование современных информационно-коммуникационных технологий и электронных образовательных ресурсов при организации образовательного процесса;
- взаимодействие педагогических работников с воспитанниками и их родителями через организацию деятельности детско-родительских клубов;
- взаимодействие с семьями на основе партнерских отношений.

В организации работы можно выделить два основных направления:

- повышение уровня педагогической грамотности родителей;
- вовлечение родителей в деятельность дошкольного образовательного учреждения путем включения в образовательный процесс.

Педагогическое образование родителей предусматривает изучение широкого круга вопросов:

- правовая-ознакомление с важнейшими положениями семейного права с точки зрения закона "О правах ребенка", обязанностями каждого родителя по воспитанию ребенка;
- психологическая-формирование представлений о личности ребенка, этапах его становления, выявлении и развитии способностей ребенка, его возрастных особенностях;
- педагогическая-формирование представлений о роли семьи в воспитании ребенка, его педагогическом потенциале, специфике семейного воспитания, воспитательных функциях матери и отца;
- укрепление здоровья и создание условий для безопасной жизни детей.

Традиционные формы взаимодействия с семьями: родительские собрания, консультации, встречи за круглым столом - не утратили своей значимости, но их применение требует новых подходов. При их проведении мы используем методы, позволяющие активизировать деятельность каждого участника, помогающие создать группу единомышленников, способствующие обмену образовательным опытом между воспитателями и родителями. Примером такого мероприятия является коллективная подготовка к проведению мероприятия, совместное определение тем консультаций, использование интерактивных методов при проведении родительских собраний и др.

Незабываемое эмоциональное воздействие на детей оказывают совместные экскурсии по городу, посещения музеев и театров, туристические поездки в лес, в парк. Такие совместные встречи помогают не только объединить детей и взрослых, но и расширить их кругозор. При проведении экскурсий по городу воспитанники знакомятся с историей родного города, с небольшими докладами о важных местах города. В туристических поездках в лес, на площадь или в парк дети и родители не только играют вместе, но и расширяют свое понимание природы родного края.

Уверен, что эффективное общение с семьями воспитанников образовательного учреждения является залогом успеха в воспитании каждого ребенка, в воспитании будущего поколения.

Использованные литературы:

1. Чечет, В.В. Современная семья и проблемы семейного воспитания. [Электронный ресурс] / В.В. Чечет. – Режим доступа: <https://elib.bspu.by/bitstream/> – Дата доступа: 14.06.2017;
2. Мясоедова, О.В. Организация взаимодействия семьи и учреждения дошкольного образования. [Электронный ресурс] / О. В. Мясоедова. – Режим доступа: <https://elib.bspu.by/handle/doc/24522>. – Дата доступа: 25.05.2017.

**Абай облысы білім басқармасының Аягөз ауданы білім бөлімінің
“Қалалық көпбейінді қазақ мектеп-гимназиясы” КММ
Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары, бастауыш сынып мұғалімі, педагог- зерттеуші,
филология ғылымдарының магистрі
Джасбаева Акмарал Муратовна**

LESSON STUDY ТӘСІЛІ ОҚЫТУ ТӘЖІРИБЕСІН ЖАҚСАРТУДЫҢ БІР ЖОЛЫ РЕТІНДЕ

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде білім мазмұнын жаңарту бағдарламасының енгізілуімен үлкен өзгерістер болып жатыр. Мектепте басталған реформалардың табысты болуы көп жағдайда оның кәсіби дайындығына, ішкі сеніміне байланысты. ХХІ ғасырдағы білім беру жүйесі мұғалімдер арасындағы ынтымақтастықты арттыруды көздейді, оның аясында мұғалімдер бірлесіп жұмыс істей алады, жаңашыл және тиімді идеялармен алмаса алады, сол арқылы оқыту мен оқудағы практикалық тәсілдердің әсерін арттырады. Мұндай жағдайда мұғалім дәстүрлі білім берудің ескірген стереотиптерін бұзатын білікті практик, зерттеуші, бақылаушы болуы керек. Мұғалімдердің әрқайсысы «Балаларды қалай оқыту керек?», «Оқушыларды білім алуға қалай ынталандыру керек?», «Оқудағы қиындықтарды қалай жеңуге болады?» деген сұрақтарға жауап іздейді.

Осы мәселелік жағдаяттардың шешімі мектептегі оқыту тәжірибесінде Lesson Study әдісін қолдану болды.

Lesson Study – педагогикалық тәжірибе саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған педагогикалық технология, оның өзі сабақтағы іс-әрекетті зерттеудің ерекше объектісі болып табылады. Бұл педагогтар тобы бірлесіп жоспарлайтын, оқытатын, бақылайтын және талдаған кемінде үш деңгейді қамтитын цикл. Lesson Study көмегімен педагогтар өз зерттеулері мен оқуларын демократиялық жолмен жүргізе алады, білім сапасына әсер ете алады. Lesson Study технологиясы оқушылар мен мұғалімдердің қателіктерін көруге, одан қалай құтылуға болатынын түсінуге, білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Негізінде Lesson Study – мұғалімдерді оқытудағы және олардың оқыту мен оқу тәжірибесін дамытудағы бірлескен технология.

Lesson Study-дің ерекшелігі мынада:

- Біріншіден, сабақ-зерттеу – мұғалімдер ұжымы жүзеге асыратын ұзақ процесс;
- Екіншіден, ол оң динамикаға, сабақтарды өзгертуге және жақсартуға бағытталған практикалық және зерттеушілік сипатта. Белгілі бір сыныпта оқытудағы негізгі мәселе мәліметтерді жүйелі жинау және талдау арқылы шешіледі;
- Үшіншіден, бұл - топтық жұмыс, мұнда қызығушылық танытқан мұғалімдер тобы зерттеу сабағының үш циклі ішінде белгілі бір сыныпта оқытудағы өзекті мәселені шешу бойынша зерттеулер жүргізеді;
- Төртіншіден, іс-әрекеттегі зерттеудің үш циклі кезінде нақты рефлексия мен нақты нәтижелерді алу үшін талқылау мен талдау көзі қызметін атқаратын мәліметтерді жинауды жүйелеу мен талдауға ерекше көңіл бөлінеді;
- Бесіншіден, жинақталған жұмыс тәжірибесін жариялау және тарату мақсатында үш цикл бойынша сабақ-зерттеу жұмыстарының бүкіл процесі хаттамаға жазылады.

Lesson Study зерттеуі үшін мектебіміздің әкімшілігі ... сыныптарын таңдады. Осы сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдер ұжымы құрылды. Топ мүшелері арасында рөлдер бөлінді: модератор, сабақты жүргізетін мұғалім, ABC деңгейлі білім алушылардың назарын бақылаушылар, хатшы және оператор.

Алдағы уақытта осы үш санаттағы оқушыларды оқыту мен дамытуға көңіл бөлінді.

Алдымен мектеп психологымен бір топ мұғалімдер құрастырған оқушылармен сауалнама жүргізілді. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей:

- А деңгейіндегі оқушы сауалнамаға жауап бергенде оқуға деген ынтасы жоғары, тапсырманы орындауда сенімді және өзіне сенімді көшбасшы ретінде танылады;
- В деңгейлі оқушының оқуға деген қызығушылығы нақты белгіленген тапсырманы орындауда аздап қиындайды, көшбасшылық қабілеттерін арттыруды талап етеді;
- С деңгейіндегі оқушының оқуға деген қызығушылығы төмен, тапсырманы орындау кезінде басқалардың көмегіне жүгінеді.

Зерттеу Lesson Study тәсілі арқылы «Оқытудың тиімді формалары мен әдістерін анықтау» тақырыбында ұйымдастырылды. Әр мұғалім қатарынан 4 сабақ берді. Жұмысты бастамас бұрын фокус-топ отырысы өтті. Мұғалімдерге сабақ өткізу мақсаты қойылды. Сабақта топтық жұмыс, ауыспалы композиция жұбы, тұрақты композиция жұбы және жеке жұмыс болып 4 түрде жұмыс жасаймыз деп шештік. Сабақтың барлық формаларын салыстыра отырып, тиімдісін таңдаймыз. Барлық сабақтарда мұғалімдер сыни тұрғыдан ойлау құралдарын пайдалана отырып оқытуды қарастыруы қажет. Топтық жұмыс формасында оқушылардың бір-бірімен қалай әрекеттесетінін, оқу процесіне барлығының қатысатынын, жұппен оқытуда бірігіп білім игеретінін, бір-біріне сұрақ қоюды, оларға жауап беруге және өзара тексеруге үйренетінін анықтау қажет. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың ашылуына, өзін-өзі танытуына көмектеседі.

Мұғалімдердің негізгі міндеті – сабақтың барлық кезеңдерінде белсенділікті, қызығушылықты, қозғалысты сақтау.

Дәл Lesson Study тәсілі білім алушылардың жаңа идеялар мен ақпаратты өз сөздерімен қаншалықты жеткізетінін ашады. Оқушылар өз контекстінде түсінгендерін өз сөздерімен айтып, жақсы есте сақтайды, сондай-ақ балалардың ой-өрісін кеңейтуге мүмкіндік беретін қызу пікір алмасулар орын алады.

Мұғалімнің міндеті:

- оқушылардың күш-жігерін белгілі бір бағытқа бағыттайды;
- өз бетінше шешім қабылдауға ынталандыратын жағдайлар жасайды;
- білім алушыларға өз бетінше қорытынды жасауға мүмкіндік береді;
- бар жағдайлардың ішінде жаңа когнитивті жағдаяттарды дайындайды.

Зерттелетін сынып оқушыларына сауалнама жүргізу және бақылаушылардың бірлескен талқылауы, Lesson Study әдісін қолдану нәтижелерін ұсыну мұғалімдерге сабақты қалай құру керектігін, оқушылардың белсенділігін арттыру үшін қандай әдіс-тәсілдер мен оқыту әдістерін қолдану керектігін көруге мүмкіндік береді.

Мысалы, зерттеу жүргізілетін сабақ барысында А деңгейлі оқушылар топпен жұмысты ұйымдастыруға тырысты, балаларға бағыт-бағдар беріп, көмектесті, сол арқылы өзінің көшбасшылық қасиеттерін дамытты.

В деңгейлі оқушылар өз бетімен, жеке жұмыс жасауды жөн көрді. Бұрын топпен жұмыс істеу дағдысы болмағандықтан, ол постерде практикалық жұмысты талқылауға белсене қатыса бастады, жұптағы досына көмектесті. Бұл оның әлеуметтік аспектідегі өсуін көрсетеді.

Оқыту барысында С1 оқушыларын бақылай отырып, мұғалімге оқушылардың топтағы рөлін анықтауға ұсыныстар берілді, себебі топтың бір мүшесі ретінде барлығымен бірдей жауапкершілікке ие, бұл оның сабаққа тыңғылықты дайындалуына және сабақта белсенді жұмыс істеуіне көмектеседі. Уақыт спикері ретінде өз міндетін анық орындады.

Шығармашылық үй тапсырмасын бірлесе орындау С2 оқушысының өз бетімен ұқсас тапсырмаларды дайындауға деген құштарлығын оятты.

Мектебімізде оқыту мен оқу тәжірибесіне Lesson Study әдісін енгізу сәтті жүзеге асырылуда. Балалар сабаққа қуана келеді. Мұғалімдер мен оқушылардың іс-әрекетіне бағытталған мақсаттар зерттелетін сыныптағы мәліметтерді талдау және жинақтау негізінде өз нәтижесін көрсетіп, мәселелік тақырыпты шешуге ықпал етті.

Lesson Study технологиясының нысандары мен әдістерін тәжірибеге енгізу кезінде оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау дағдыларының қалыптасу деңгейі келесі әрекеттерде атап өтілді:

- оқушылардың әртүрлі көзқарастары қалыптасты, өз пікірін толық қорғауға, сыныптастарының пікірлеріне сыни көзқараспен қарауға үйренді;
- оқушылар бір-бірін сыйлауға, ұсыныс жасауға, тыңдауға үйренді.

Эксперимент барысында оқушылардың оқу үдерісінде белсенділіктері мен пәнге қызығушылық - тары артып, сыни тұрғыдан ойлау деңгейіндегі тапсырмаларды орындап, сұрақ қою арқылы орындап, бақылайтыны дәлелденді.

Қорытындылай келе, ғылыми-зерттеу сабақтарын өткізу ұстаздар ұжымын жұмылдырып, кәсіби шеберліктерін шыңдауға, тәжірибе алмасуға ықпал еткенін айтқым келеді. Біз сенімді қарым-қатынас орнаттық, нәтижеге барлығы жауапты болатын командада жұмыс істеуді үйрендік. Ең бастысы, балаларды жауапкершілікті сезіне отырып, бірлесе оқуға үйреттік.

Северно-Казахстанская область, Уалихановский район, село Жас Улан
КГУ «Средняя школа имени Магжана Жумабаева»
Учитель информатики, педагог-модератор
Нурисламова Рима Ринатовна

ВОЗМОЖНОСТИ КЕЙС-МЕТОДА В ОБУЧЕНИИ ИНФОРМАТИКЕ В СТАРШИХ КЛАССАХ

Современное состояние общества, проникновение информационных технологий во все сферы деятельности человека ставят перед образованием новые задачи. Современный образовательный процесс напрямую связан с применением инновационных и информационных технологий. Сегодня существует множество методов, использующих инновационный подход в образовании. Одним из методов инновационных технологий, активно использующих информационные технологии, является кейс-метод.

Кейс-метод (case-study) или метод конкретных ситуаций - метод активного проблемного ситуационного анализа (решение кейсов), основанный на обучении путем решения конкретных задач-ситуаций. Кейс-метод относится к активным методам обучения, не похожим на игровые, и позволяет акцентировать внимание на решении той или иной задачи из обучения готовым знаниям. В результате применения Кейс-метода быстрее формируются знания и навыки учащихся, а также развиваются определенные навыки профессиональной деятельности.

Использование кейс-технологий показывает учащимся, что они столкнулись с проблемной ситуацией, которую необходимо решить. Часто ситуационная задача имитирует какой-то процесс будущей профессиональной деятельности выпускника. Кейс-метод позволяет развивать умение работать самостоятельно, обрабатывать большие объемы информации, что, в свою очередь, позволяет учащимся принимать нестандартные решения в будущей деятельности и формировать мышление будущего специалиста и его профессионализм. Технология кейс-метода заключается в разработке модели конкретной ситуации и составлении алгоритма ее решения. Изучив задачи кейса, учащиеся разрабатывают план решения, который можно использовать в аналогичных ситуациях.

Цель применения кейсов- формирование компетенций будущих выпускников школы. Для их формирования учащиеся используют активные и интерактивные формы обучения в современных условиях на различных видах занятий: лабораторных и практических занятиях.

Кейс-технологии позволяют перевести самостоятельную работу учеников на новый уровень овладения методами познания, а именно:

- при решении ситуационной проблемы перед учениками возникает необходимость проанализировать имеющуюся у них информацию и выбрать из всего количества информации, необходимой в настоящее время для решения проблемной ситуации;
- определение алгоритма достижения цели на основе имеющейся информации;
- для реализации алгоритма достижения цели перед учениками возникает необходимость выбора методов и средств, с помощью которых можно достичь цели;
- с помощью выбранных методов и средств учащиеся должны обрабатывать информацию и поэтапно реализовывать алгоритм решения ситуационной задачи. На данном этапе идет основная работа по разрешению дела;
- анализ полученного результата и проверка правильности полученного результата. В случае сомнений в правильности решения, необходимо найти, где были допущены ошибки, и приступить к их устранению. Вы также можете исправить исходные данные, если это необходимо.

При использовании Кейс-метода учитывается специфика всех знаний. При изучении предмета "Информатика" с использованием кейсов повышается активность. При этом кейсы ориентированы на приобретение практических навыков и способствуют формированию необходимых профессиональных компетенций будущих специалистов.

Кейс-метод включает в себя специально подготовленные учебные материалы и специальную технологию (методы) использования этих материалов в учебном процессе. В этом случае обучающийся сталкивается с необходимостью: то есть определить проблемы, их типологию, особенности, последствия и способы решения проблем; проанализировать взаимосвязь и структуру ситуации с окружающей средой и внутренней средой (системный анализ); выявить причины, приводящие к возникновению этой ситуации и возможным последствиям (для причинно-следственных связей); обсуждение проблемы в малой группе и путей ее решения в процессе коллективной работы (коммуникативная деятельность, использование критического мышления); прогнозирование возможного и желаемого будущего (интеллектуальный анализ); разработка планов и программ действий при решении данной ситуации (целевой анализ); демонстрация процесса решения проблем.

Технологические аспекты кейс-метода:

- формирование дидактических целей дела, ситуаций с планируемыми результатами обучения;
- распределение проблемной ситуации по делу;
- написание проекта (программы) по делу, содержащего текст основных положений дела;
- поиск институциональной системы, связанной с проектом по делу (организация, организационная ситуация и др.);
- сбор необходимой информации в институциональной системе;
- формирование или выбор модели ситуации, отражающей деятельность организации, проверка ее реальности;
- тестирование примера в классе, проверка его эффективности для выполнения данного задания;
- подготовка окончательного варианта решения;
- внедрение решения в практику обучения и оценка его применения;
- подготовка инструкций по использованию ситуации, ее опубликованию.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод, что в обучении информатике необходимы фундаментальные и прикладные отношения. Этот вывод стал первой основой для совершенствования существующих кейс-технологий в сторону комплексности. Комплексность разработанной кейс-технологии состоит из различных аспектов:

- сложная структура процесса, включающая последовательные этапы;
- возможность использования разделов общей информатики при обучении;
- содержание со сложной структурой.

В общей структуре разработанной комплексной кейс-технологии выделяют три этапа: подготовительный, основной и заключительный. Подготовительный этап состоит из работы по осмыслению и построению дела. Основной этап реализует репродуктивный, продуктивный, поисковый и творческий уровни обучения. Сам этот этап имеет сложную структуру и делится на четыре этапа: информационно-познавательный, вычислительно-моделирующий, исследовательский и творческий. Необходимость последнего этапа определяется обобщением деятельности исследователя и решением основной ситуационной задачи.

Основная цель ученика- логическое мышление, построение математических моделей, приобретение экспериментальных навыков и знаний по общему курсу информатики по изучаемой теме. Кроме того, при решении важных проблем важно достичь осознанности в принятии решений, что, в свою очередь, необходимо для формирования навыков. В заключение следует отметить, что структура этой комплексной кейс-технологии помогает реализовать принцип фундаментального и прикладного единства в обучении информатики. Отдельные составляющие дела отражают основные физические закономерности изучаемого раздела и в то же время приближают ситуационную задачу к решению.

Таким образом, сама ситуационная задача является системообразующим фактором в содержании дела и в то же время способом сохранения интереса учащихся к изучению предмета. Апробация разработанной модели в процессе педагогического эксперимента показала эффективность методики обучения информатике на основе комплексной кейс-технологии.

**Ұлытау облысы білім басқармасының Жезқазған қаласы білім бөлімінің
“№1 жалпы білім беретін мектебі” КММ
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Өмірбекқызы Бинұр**

ТЫҢДАУ АРҚЫЛЫ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ДАҒДЫНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Тіл сабақтарында қолданылатын тыңдалымның түрін интенсивті немесе экстенсивті тыңдалым деп бөлетініміз белгілі.

Экстенсивті тыңдалым бойынша оқушы өзін қызықтырған материалын тыңдайды, сол арқылы тілін жетілдіреді, сөздік қорын молайтады. Оқушының табиғи сөйлеу тілін тыңдау арқылы тілді еркін меңгеруіне септігін тигізеді. Кейбір оқушылар өздігінен тыңдалымға ұмтылмаса, оларға бағыт беріп, арнайы тапсырмалар берген жөн. Сондықтан да интенсивті тыңдалым оқушының тыңдалым дағдысын мақсатты дамыту мақсатында қолданылады. Тыңдалым арқылы тіл үйренушілер өз мұғалімінен басқа адамдардың дауысына, сөйлеу мәнеріне, жылдамдығына үйренеді, сөздерді дұрыс айта білуге, ақыр соңында еркін сөйлеу мүмкіндігіне ие болады. Тыңдалым орындау барысында оқушылар түрлі жанрлық өзгешеліктері бар мәтіндерді тыңдайды, ондағы табиғи тіл қолданысын игереді. Мұндай тыңдалым материалдарының артықшылықтары мен кемшіліктері қатар жүреді. Басты артықшылығы тіл үйренуші тыңдалымның дұрыс ести алмай қалған тұсын қайталап тыңдай алады. Ал негізгі кемшілігіне сыныптың акустикасына байланысты оқушылар тыңдалымды анық ести алмай қалуы әбден мүмкін.

Интенсивті тыңдалымды жүзеге асырудың тағы бір түрі – ол тіл үйренушілердің бетпе - бет таза тіл иесімен кездесуі (*Мысалы: 15-20 жыл жұмыс істеген ағылшын тілі пәнінің мұғалімінің өзі тыңдалым дағдысы қалыптаспаса шетелдіктің сөзін ұға алмайды, ал үнемі әдеби-көркем мәтіндерді оқитын болса, бірден қатынасқа түсе де алмайды*).

Тыңдалымға жазба тілден едәуір ерекшеленіп тұратын сөйлеу тілі таңдалады. Тыңдалым арқылы дыбыстардың дұрыс айтылуын үйренеміз, мағынаны ұғамыз, мазмұнын игеру арқылы білім толықтырамыз. Демек, тыңдалым оқушының сөйлеу тілін түсінуіне ықпал етеді. Тыңдалым барысында оқушы сөйлесім мәтінінің көптеген түрлерімен танысады. Олар: әңгіме, жарнама, ән, өлең, нұсқаулық, дәріс, жаңалық т.б. осы аталғандардың барлығының өзіндік тілдік ерекшеліктері бар екенін практикалық тапсырмалар беру арқылы байқаймыз. Алдымен тыңдатып, сосын айтқызып немесе жаздыру арқылы оқушының дағды әрекеттерін жедел қалыптастыруға болады. Кей жағдайларда жай ғана дыбыстар естіледі. Сонымен қатар, тыңдалым материалдарының жылдамдығы да түрлі болып келеді. Кейбір сөздер анық естілмей, олардың әріптері жұтылып кетеді, интонациялары да контекстке байланысты құбылып тұрады.

Оқушылардың тыңдалым дағдысын дамыту мақсатында да көптеген стратегиялар қолданылады. Осыған орай, тыңдалым барысында мәтіннің жалпы мазмұнын ұғу, нақты мәліметті табу, детальдарды түсіну, сөйлеушінің ұстанымы мен көзқарасын білу мақсаттары көзделеді. Қорыта айтқанда, тыңдалым дағдысын дамыту арқылы оқушылар мынадай жетістіктерге қол жеткізеді:

- ұқсас дыбыстардың арасындағы ерекшеліктерді байқайды;
- кілт сөздерге назар аударуды үйренеді;
- қарапайым нұсқаулықтарды түсініп, жауап беруге төселеді;
- ақпараттардағы мазмұндық айырмашылықты тани білуге мүмкіндік алады;
- ән сөздерін дұрыс тануға үйренеді;
- қарапайым әңгіменің дамытылуын түсінеді;
- әшейін өтініштер мен сыныптағы нұсқауларды қолданады;
- тыңдалым мәтінінің стилін ажыратады;
- негізгі идеяны таба біледі т.б.

Қорыта айтқанда, тіл үйрету сабақтарының дағдыға негізделуі:

Біріншіден, өмірге қажетті стратегияларды меңгертуді көздейді.

Екіншіден, пәнаралық жікті болдырмайды, білім толықтыруды жеңілдетеді, оңтайлы әдістерін ұсынады.

Оқушы білімін нақты бағалауға мүмкіндік береді. Сабақтардың әралуандылығын қамтамасыз етеді. Тапсырмалардың бірыңғай болуының алдын алады, оқушыны біртектес тапсырмамен

жалықтырмайды. Өзге пәндермен кіріктірілген сабақ өткізуде әдістемелік тұрғыда орайласып келеді (*эссе жаздыру т.с.с*).

Тыңдау – естіп жатқан сөйлеушінің сөзін түсіну. Тыңдау қарым-қатынастың негізін құрайды. Ол өз ішінде айтылып жатқан сөзді тыңдап - түсіну, оған логикалық жауап беруді қамтиды.

Тыңдау шет тілін оқытуда өте жақсы құрал болып табылады. Ол оқылып жатқан шет тілінің дыбысталу жағын үйренуге, яғни әуен, екпінді дұрыс қоюды үйренуге мүмкіндік береді. Тыңдалым арқылы тілдің лексикалық құрамы мен грамматикалық құрылымы үйреніледі. Және де тыңдалым оқу мен жазуды меңгеруді жеңілдетеді.

Тыңдау қабілетінсіз адам оқып жатқан тілде қарым - қатынас жасай алмайды. Тыңдалым оқушылардың айтылып жатқан сөзді назар сала тыңдауға үйретеді. Тыңдалыммен бірге балада есте сақтау қабілеті дамиды. Оқушы шет тіліндегі сөзді тыңдай отырып, сөздердің дұрыс оқылуына жаттығады және кейінгі кезде өзі сол сөзді айтқан кезде дұрыс айтатын болады.

Ағылшын тілін оқытудың алғашқы кезеңдерінде тыңдалымдар өте маңызды рөл атқарады. Тыңдалымдар ағылшын тілінде сөйлеушілердің шынайы сөзін есітуге мүмкіндік береді.

Тыңдап - түсінуге берілетін аудиомәтіннің тақырыбын таңдау өте маңызды. Ол оқушылардың қызығушылықтары мен жас ерекшеліктері сай таңдалуы тиіс. Төменгі сынып оқушыларына қызықты болатын тақырыптар түрлері: ертегі сюжеттеріне негізделген тақырыптар, жан - жануарлар туралы қызықты әңгімелер т.б. Ал жоғары сынып оқушыларына саясатпен, техникалармен, бүгінгі таңда ойлап табылып жатқан жоғарғы технология жаңалықтарымен, яғни роботтар, ұялы сым тетіктер, компьютерлер және детективтермен байланысты мәтіндер өте жоғары қызығушылықтарын тудырады. Сонымен бірге махаббат, достық туралы, әсіресе, өзге елдің өмірі мен халқы туралы және табиғат жайлы мәтіндер қызығушылықпен тыңдалады. Мектеп бітірушы сынып оқушыларына болашақ мамандық таңдау туралы мәтіндер беру өте дұрыс шешім.

Қазіргі кезде оқушылардың тыңдап-түсіну қабілетін қалыптастыру – бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып табылады. Қазіргі таңда тыңдап-түсінуді жақсарту әдістемесі әлі толық зерттелген жоқ. Тыңдап - түсінумен жұмыс жасауды жеңілдететін мұғалімдерге арналған ғылыми әдістемелердің аздығы зерттелу керек маңызды мәселе. Сол себепті де шет тілін оқытудағы тыңдап-түсінуде кездесетін қиындықтарды шешу жолдарын табу және практикада оның әдістемесін ұсыну бүгінде өзекті мәселе болып отыр. Сонымен бірге шет тілін үйретудің мазмұнын жаңарту және тыңдау үрдісін жаңаша ұйымдастырудың ғылыми негіздерін терең зерделеу қажет. Тыңдап – түсінудің әдіс - тәсілдері:

Ағылшын тілін үйретудегі келесі тиімді әдіс - «Audio-Lingual method». Бұл аудиолингвистикалық әдіс 70 жылдардың аяғына қарай қолданысқа енгізілді. Бұл әдісте оқушы магнитофоннан (*қазіргі уақытта түрлі аудиокұрылғылар арқылы*) немесе оқытушының айтқан сөздерін тыңдап, кейін бірнеше рет қайталайды. Оқушы осы іс - әрекетте сөздердің, сөйлемдердің немесе тіркестің дұрыс айтылу жолдарымен және оны аз уақыт көлемінде жаттап алу, оны қарым - қатынас әдісінде қолдану шарттары бейімделе бастайды.

Сұрақ - жауап әдісі – балалардың тілін дамыту үшін маңызды әдістің бірі. Бұл әдісте оқушылар коммуникативтік әдісте болады. Бір - бірілеріне сұрақ қойып, кейін сұрағына жауап алады. Кең көлемде қолданылатын әдіс түрі болып табылады.

Практикалық әдіс – оқушылар сабақ үйрену барысында түрлі ойын элементтері бойынша тіл үйрену іс - әрекеті болып табылады. Оқушының сөздік қорын молайтуда ойындардың рөлі зор, себебі ойындар олардың сөйлеу машығын қалыптастыру үшін қажет.

Интерактивтік әдіс – сұхбат құруда оқушылардың белсенділігін арттырады. Бұл әдістің мақсаты – оқу процесінің барлық сатысында біріккен әрекетке жағдай жасау. Оқушылар және тапсырмалармен жұмыс істей отырып, топ мүдделерін де ойлауға үйренеді. Бұл әдісте әр оқушы өз міндетіне жауапкершілікпен қарай отырып, ортақ нәтижеге қол жеткізуге талпынады. Оқушылар бірігіп жұмыс істеуге үйренеді. Бұл әдісте оқушы сабақ барысында оқушыларға кеңесші, серіктес рөлін атқарады.

Қазіргі таңда жаңаша оқыту әдістемені пайдалану кезінде жаңа техника құралдары: әр түрлі көрнекі құралдар, компьютер, аудиобейне құралдар, кодоскоптар, интербелсенді такта, әлеуметтік желілер сайттары қолданылуда.

Оқулықтың ерекшелігі тілді үйретудің әр дағдысына белгілі бір стратегиялар ұсынады. *Мысалы, тыңдалым: тыңдауға дайындық, ең маңызды сөздерге көңіл бөлу, арнайы мағлұмат алу, пікірлерді ажырату, өз сұрақтарын дайындау, керектілерін жазып алу, стилін ажырату, өз пікірін білдіру сияқты тапсырмаларды орындау арқылы оқушылардың кассеталардан жаңалықтарды, диалог, монолог, әңгіме,*

өлең тыңдауға мүмкіншіліктері бар. WARM–UP (ойашар) тапсырмалары және келісу - келіспеу, рөлдік ойындар арқылы оқушылар алған білімдерін іске асырады. Оқушылар сабақта үйренген іскерліктері мен дағдыларын пайдаланып, өз ойларын жүйелі түрде айтып жеткізе алады.

Оқушылардың білім және білік дағдыларының жетілуіне В.Ф. Шаталовтың тірек конспектілері мен тірек сигналдарын пайдаланау оқытудың белсенді әдісі. Мен және менің әріптестерім бір ғана технология жүйесімен жұмыс жасап жүрміз деп айта алмаймын, өйткені шетел тілін оқытуда барлық әдіс - тәсілдерді қолдануға болады деп ойлаймыз. Деңгейлік тапсырмалар оқушыларға беруге болады, топпен, жеке оқушымен жұмыс істеуге болады, Венн диаграммасын қолданамыз т.с.с. Ағылшын тілін оқыту әдістемесі әрдайым толықтыруды, дамытуды қажет ететіндіктен оны әрқилы жолмен меңгеру керекпіз. Ендеше, оқушылардың дүниетанымын кеңейтуде танымдық белсенділігін арттырып, білім, біліктерін жетілдірудің қоғамдық мәні зор болып келеді. Осы әдістер мен әдістемелердің қолдануына байланысты оқушылардың ағылшын тіліне деген қызығушылығының артқанын көреміз.

**Акмолинская область, город Кокшетау
Детский сад "Балапан"
Воспитатель
Згоняйко Виктория Федоровна**

ИГРЫ-ЭКСПЕРИМЕНТИРОВАНИЯ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Развитие познавательных способностей и познавательной активности детей-одна из важнейших проблем воспитания и развития детей. Под познавательными способностями детей детского сада следует понимать деятельность, проявляющуюся в процессе познания. Она проявляется в заинтересованном восприятии информации, в уточнении, углублении знаний, поиске ответов на интересующие вопросы, в проявлении элементов творчества, в умении овладеть методом познания и применить его к другому материалу.

Дошкольный этап детства является весьма важным для ребенка, ведь данный этап является переходом на следующий возрастной период - младший школьный возраст. Одним из наиболее важных условий в данном направлении является организация различных видов образовательной деятельности, а также формирование мотивов для успешного овладения знаниями. Поэтому можно отметить, что процесс развития познавательной активности должен быть не только увлекательным, но и плодотворным, образовательным.

Без проведения специальных занятий невозможно интенсивное развитие познавательных способностей детей. Основным уроком развития познавательных способностей детей детского сада и важнейшей деятельностью ребенка должна стать игра. В игре психическое развитие, формирование личности ребенка происходит естественным образом для ребенка. В процессе игры дети получают различные знания об объектах и явлениях окружающего мира.

Познавательная активность дошкольника не может возникнуть самостоятельно. Подкреплять и совершенствовать данный компонент необходимо посредством различных методов и средств, одним из которых являются игры - экспериментирования. Именно игры-эксперименты способны развить познавательную активность, заинтересовать дошкольника в овладении знаниями.

Стоит отметить, что именно такие игры способны предоставить знания дошкольникам не теоретически, а практически. С помощью игр- экспериментирования дошкольники могут прикоснуться к изучаемому объекту, смогут выделить и изучить его свойства, его взаимодействие с другими объектами и прочее. В процессе такой деятельности умственная деятельность дошкольника активизируется, у ребенка формируется интерес к познанию нового, еще им неизведанного, в последующем результат такой деятельности может быть закреплён в процессе бесед, анализе собственной деятельности, что также влияет на речевое развитие.

Игра - экспериментирования - важнейшее средство психического развития ребенка. Знания, полученные в детском саду и дома, находят практическое применение и развитие в игре. Увлекательные игры создают веселое, радостное настроение, делают жизнь детей полноценной, удовлетворяют их

потребность в активной деятельности. Только при хорошей организации и грамотном проведении образовательной игры дети получают знания и навыки.

Игра - экспериментирования как средство развития познавательной деятельности детей среднего дошкольного возраста включает большие потенциальные возможности:

- усиливает познавательные процессы;
- развивает интерес и внимательность детей дошкольного возраста;
- развивает способности; вводит детей в жизненные ситуации;
- учит их работать по правилам, развивает любознательность.

В процессе игр - экспериментирования, начиная с младшей группы (по типу игр «тонет - не тонет», «мокрый - сухой») до старшей группы (игр-экспериментов с электричеством), дошкольники получают положительный эмоциональный опыт, учатся исследовать, обсуждать и работать в команде. Стоит отметить, что сначала такие игры-эксперименты являются неотъемлемой частью специально созданного образовательного процесса (например, в процессе занятий), далее материалы для игр-экспериментов могут вноситься в игровую среду, где дошкольники могут самостоятельно исследовать и получать знания. Именно самостоятельность, на мой взгляд, поможет дошкольникам в развитии познавательной активности.

Организация игр-экспериментирования осуществляется воспитателем по трем основным направлениям: подготовка к проведению игры, ее проведение и подведение итогов игры (рефлексия).

Подготовка к игре включает:

- соответствие игры с задачами воспитания и обучения: углубление и обобщение знаний, развитие сенсорных способностей, активация психических процессов и др.;
- определение соответствия игры определенной возрастной группе;
- определение комфортного времени игры (на уроке, в свободной деятельности или режимных моментах);
- определение игрового места, в которое дети могут играть, не мешая друг другу;
- определение количества игроков (индивидуально, с подгруппой или группой);
- подготовка наглядности, необходимого материала для выбранной игры;
- подготовка самого воспитателя к проведению игры: сначала он должен сам изучить и понять все направления игры, место в игре, методы управления игрой;
- подготовка детей к игре: обогащение их знаниями, пониманием предметов и явлений окружающей жизни, необходимых для решения игровой задачи.

Также одним из методов совершенствования педагогического процесса в детском саду и стимулирования развития психофизиологического потенциала детей с раннего возраста является организация игрового пространства. Обеспечение объективной возможности творческой деятельности, позволяющей максимально выявить таланты и реализовать способности каждого ребенка, становится главной задачей коллектива воспитателей. Исследования в этой области, проведенные отечественными педагогами, психологами и воспитателями на протяжении многих десятилетий, позволили накопить достаточный опыт с точки зрения воспитания и обучения детей в детском саду на основе создания развивающей игровой среды.

Таким образом, можно отметить следующее: под познавательной активностью дошкольника, понимается процесс проявления мотивации к овладению знаниями, умение индивида строить собственный путь к саморазвитию, тем самым реализовывая собственный индивидуальный маршрут для получения знаний и умений, а также наличие познавательного интереса в процессе познания. Познавательная активность дошкольника не может возникнуть самостоятельно. Подкреплять и совершенствовать данный компонент необходимо посредством различных методов и средств, одним из которых являются игры-экспериментирования. В процессе такой деятельности умственная деятельность дошкольника активизируется, у ребенка формируется интерес к познанию нового, еще им неизведанного.

Использованные литературы:

1. Корепанова, Е.В. Психологическое здоровье детей дошкольного возраста в русле тенденций развития современного образования / Е.В. Корепанова, Д.В. Комель // Наука и Образование. - 2019. - Т. 2. - № 2. - С. 172;
2. Лапина, И.В. Адаптация детей при поступлении в детский сад. Программа. Психолого-педагогическое сопровождение. Комплексные занятия / И.В. Лапина. - М.: Учитель, 2013;

Абай облысы білім басқармасының Аягөз ауданы білім бөлімінің
“Қалалық көпбейінді қазақ мектеп-гимназиясы” КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Мухаметказина Гульмира Советхановна

КӨРКЕМ МӘТІНДІ ТАЛДАУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНЕ АРНАЛҒАН ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕР

Аннотация. Мақалада бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған көркем мәтінді талдаудың әдістемелік негіздері қарастырылады. Көркем мәтінді талдаудың бала танымын дамытудағы маңызы, оның құрылымдық және көркемдік ерекшеліктерін анықтаудың жолдары сипатталады. Сонымен қатар, әдеби шығарманың кейіпкерлік жүйесі, көркемдік құралдары, сюжет желісі мен стилі негізінде оқушылардың әдеби талдау дағдыларын қалыптастыру мәселелері қарастырылады.

Кілт сөздер: көркем мәтін, әдеби талдау, бастауыш сынып, оқушы, мұғалім, көркемдік құралдар, кейіпкерлер жүйесі, мәтін құрылымы, шығармашылық қабілет, тіл дамыту.

Көркем әдебиет – адамзат рухының тереңдігін, ой-санасының шексіздігін бейнелейтін асыл қазына. Әдеби шығармалар тек қана сөз маржанынан құралған дүние емес, ол – халықтың жүрек лүпілі, тағдыры, тарихы, салт-дәстүрі мен рухани болмысының көркем шежіресі. Осы орайда, көркем мәтінді талдау мәселесі бастауыш сынып оқушыларының дүниетанымын кеңейту мен тілдік дағдыларын дамытудағы маңызды әдістемелік құрал ретінде ерекше мәнге ие. Көркем шығармалар арқылы бала өз халқының сөз өнерін терең түсініп қана қоймай, ойлау жүйесін дамытады, логикалық байланыстарды сезінеді және эстетикалық талғамы қалыптасады. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімдері көркем мәтінді талдауды жүйелі, мағыналы, әдістемелік тұрғыдан орынды ұйымдастыруы қажет.

Көркем мәтінді талдау – баланы әдебиет әлеміне жетелейтін күрделі үдеріс. Ол тек мазмұнын түсіндірумен ғана шектелмейді. Оқушы шығарманың ішкі құрылымын, стильдік ерекшеліктерін, кейіпкерлердің бейнелік табиғатын ұғыну арқылы автордың ой-мақсатын таниды. Әдеби шығарманың мәнін түсіну үшін алдымен оның жанры мен құрылымдық ерекшеліктерін саралай білу қажет. Көркем шығарма талдауда оқушылар мәтіндегі негізгі ойды, көркемдік құралдарды, кейіпкерлердің бейнесін, авторлық ұстанымды анықтап, өзіндік көзқарасын білдіруі керек. Бұл үдеріс олардың сыни ойлау қабілетін дамытып, шығармашылық белсенділігін арттырады.

Көркем мәтін – тек оқиғалар тізбегі ғана емес, ол – автордың жан дүниесі, қоғамға деген көзқарасы, адамдық болмысын таныту жолындағы сөз өнері. Әсіресе, бастауыш сынып оқушылары үшін көркем мәтінді дұрыс қабылдау үлкен маңызға ие. Себебі, бала әдеби шығарманы оқу арқылы өмірлік тәжірибесін кеңейтеді, сөздік қорын байытады, өз ойын жүйелі жеткізуге дағдыланады. Сондықтан мұғалім оқушыларды көркем мәтінді саналы қабылдауға, оның мәнін терең түсінуге үйретуі керек. Бұл мақсатта мәтінді талдаудың түрлі әдіс-тәсілдері қолданылады: мазмұнды жүйелі баяндау, көркемдегіш құралдарды табу, кейіпкерлердің іс-әрекетін бағалау, оқиғалар желісін саралау, шығармадағы идеялық мазмұнды анықтау.

Әдеби шығармаға талдау жасағанда оның тілдік ерекшеліктеріне назар аудару аса маңызды. Әрбір сөз өз мағынасына сәйкес белгілі бір стильдік реңкке ие. Мысалы, метафора, эпитет, теңеу, кейіптеу секілді бейнелі сөздер шығарманың көркемдік қуатын арттырады, оны терең мазмұнмен байытады. Оқушыларға бұл құралдардың мәнін түсіндіріп, олардың шығармадағы ролін ашып көрсету – мұғалімнің

негізгі міндеттерінің бірі. Әсіресе, ұлттық ерекшеліктерді танытатын тұрақты тіркестер мен мақал-мәтелдерді талдау арқылы оқушылардың тіл байлығын дамытуға болады.

Көркем шығарманы қабылдауда кейіпкерлер әлемін зерттеу маңызды рөл атқарады. Әрбір кейіпкердің мінезі, іс-әрекеті, ішкі жан дүниесі белгілі бір идеяны жеткізеді. Кейіпкер бейнесін талдау барысында оқушылар оның бойындағы адами қасиеттерді анықтап, онымен байланыс орнатады, өз көзқарасын қалыптастырады. Мұндай жұмыс баланың адамгершілік тәрбие алуына, өмірлік ұстанымдарының беки түсуіне ықпал етеді.

Шығарма композициясы мен сюжет құрылымын талдау да әдебиетті оқытудың негізгі әдістерінің бірі болып табылады. Әңгіме, повесть, роман болсын, әрбір туынды белгілі бір құрылымға негізделеді. Оқушылардың мәтіннің құрылымдық ерекшеліктерін меңгеруі – олардың логикалық ойлау қабілетін жетілдіріп, оқиғалар арасындағы байланыстарды тануға көмектеседі. Сонымен қатар, мәтіннің басы, дамуы, шиеленісуі, шарықтау шегі, шешімі секілді негізгі элементтерді анықтау шығарманың тұтастығын түсінуге ықпал етеді.

Көркем мәтінді оқыту барысында оқушылардың қиялын дамытуға ерекше мән беру қажет. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін арттыру үшін оларды мәтіндегі оқиғаларды елестетуге, кейіпкерлер бейнесін суреттеуге, оқиғаның дамуын өз қиялымен жалғастыруға ынталандыру қажет. Олардың өз көзқарастарын еркін білдіруі, талдау барысында өз пікірлерін дәлелдеуі маңызды.

Әдеби шығармалар арқылы балалардың эмоциялық әлемін дамыту да өзекті мәселе. Әдеби кейіпкерлердің қуанышы мен қайғысын сезіну, олардың ішкі толғаныстарын түсіну оқушылардың эмоциялық интеллектісін қалыптастырады. Оқушы көркем мәтін арқылы өмірдің сан қырлы болмысын тани түседі, адамдар арасындағы қарым-қатынасты бағалауды үйренеді.

Бастауыш сыныптардағы әдеби оқу сабақтарында оқушылардың оқу құзіреттілігін қалыптастыру мақсатында мұғалімнің тәжірибесіне келесі заманауи технологиялар мен оқыту әдістерін енгізіп, әрі қарай пайдаланған жөн:

Продуктивті оқу технологиясы. Бұл технологияның мақсаты бастауыш сынып оқушыларының мәтінді оқуға дейінгі, мәтінді оқу әрі қарай мәтінді оқығаннан кейінгі жұмыс барысында дұрыс оқу әрекетін қалыптастыру болып табылады.

Продуктивті оқу технологиясы мәтіннің кез келген түрімен жұмыс істеудің үш кезеңін қамтиды:

- оқу алдында мәтінмен жұмыс: антиципация (алдағы оқуды болжау) – мәтіннің мағыналық, тақырыптық, эмоционалдық бағытын анықтау. «Логикалық тізбектер» әдісі (бұл стратегияны мәтінді оқығаннан кейінгі кезеңде де қолдануға болады). Бұл стратегияда оқушыларға логикалық мәлімдемелердің үзілген тізбегі ұсынылады және тапсырма берілген мәлімдемелердің ретін қалпына келтіру болып табылады.

- мәтінді оқу барысындағы жұмыс: алғашқы оқудан кейін оқушылардың алғашқы болжамдарының мазмұнымен сәйкестігін және оқылғанның эмоционалдық бояуын анықтау; қайта оқу, тірек сөздерді ерекшелеу, мәтін арқылы автормен диалог жүргізу, оқуға түсініктеме беру. *Кестелерді құрастыру.* Бұл стратегияның мақсаты таңдап оқу дағдыларын үйрету және мәтіндік ақпаратты басқа формаға айналдыру болып табылады.

«G - S - R» (аннотация - қысқаша қайталау - түсінік айту).

Стратегияның атауы латын әріптерімен көрсетіледі, мұнда G – Gist – мәтіндік аннотация, S – Summare – мәтін мазмұнының қосындысы, ол мәтіннің рефераты да, оның қысқаша түсінігі де бола алады, R – Reteling – оқылған мәтінді баяндау. Бұл стратегия өте күрделі және оқушылардан мәтінге түсініктеме беруді, қысқаша және толық қайталауды талап етеді, бұл өз кезегінде мәтіннің мазмұнын құрайтын ақпаратпен жұмыс істеудің ең сұранысқа ие дағдыларының бірі болып табылады.

Бұл стратегияны әзірлеу оқушылар мен мұғалімдердің басқа сипаттағы мәтіндермен бірлескен жұмысын талап етеді.

Оқылған соң мәтінмен жұмыс: оқылғанды ұжымдық талқылау. Жазушымен танысу, иллюстрациямен жұмыс; оқу әрекетінің кейбір саласына негізделген шығармашылық тапсырмалар. «Блум текшесі» әдісі. Белгілі американдық педагог Бенджамин Блум педагогикалық техниканың бірнеше стратегияларының авторы, олардың бірі – «Блум текшесі» әдісі.

Оқу үдерісінде әрбір оқушының жас ерекшелігіне сай әдеби шығармаларды таңдау өте маңызды. Олардың түсіну деңгейіне сәйкес келетін, қызықты әрі танымдық мәні бар туындыларды ұсыну –

мұғалімнің басты міндеттерінің бірі. Әдебиетті оқыту арқылы баланың талғамын тәрбиелеу, әдебиетке деген сүйіспеншілігін ояту – маңызды міндеттердің қатарында.

Қорыта келгенде, көркем мәтінді талдау – оқушының әдеби дүниетанымын қалыптастырып қана қоймай, оның тілдік, логикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытудың тиімді әдісі. Бастауыш сынып мұғалімі көркем шығарманы оқыту барысында оның мазмұны мен көркемдік ерекшеліктерін үйлестіре отырып, оқушылардың әдеби шығарманы саналы қабылдауына жағдай жасауы тиіс. Әдебиетті талдау арқылы балалардың бойында ұлттық рухани құндылықтар қалыптасып, олардың ойлау көкжиегі кеңейе түседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Калдыкозова С.Е., Темирбекова Г.А., Баймурзаева К.Б., Таутаева Г., Имамсидикова Х. Формирование читательской грамотности при работе с несплошными текстами // Наука и мир. 2021. Т. 2. № 4 (92). С. 18-24.
2. Москалькова Н.П. Работа с текстом как предпосылка формирования читательской грамотности // В сборнике: Актуальные проблемы методики начального обучения и эстетического воспитания учащихся. материалы IV республиканской научно-практической конференции. 2017. С. 160-163.
3. Яковлева В.И. Пути совершенствования навыков чтения [Текст] / В.И. Яковлева // Начальная школа. - 2016. - № 6. – С.14-20.

**Ұлытау облысы білім басқармасының Жезқазған қаласы білім бөлімінің
“№1 жалпы білім беретін мектебі” КММ
Орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Игибаева Назира Тузельевна**

К ВОПРОСУ О РОЛИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Особая роль уроков русского языка заключается в формировании лингвокультуроведческой компетенции обучающихся, важнейшими составляющими которой являются осознание языка как формы выражения и отражения культуры народа, для которого он является родным; понимание русского языка как национальной ценности русского народа; осмысление и усвоение взаимосвязи языка, культуры и истории народа.

Стоит отметить, что восприятию и анализу целого текста художественного произведения школьники учатся на уроках литературы. Осваивать же приемы интерпретации художественного текста и способы толкования фактов культуры, нашедших отражение в нем, можно на уроках русского языка и словесности.

Художественный текст как явление сложное становится объектом анализа не только традиционной лингвистики, но и психологии, антропологии, педагогики, философии, культуры, логики. Попытки создать систему обучения языку и речи на материале художественных текстов неоднократно предпринимались и в методической науке.

Художественный текст является уникальным материалом при обучении языку и речи, так как все задачи русского языка наиболее комплексно, решаются в процессе работы именно над текстом. Новый образовательный стандарт нацелен на формирование у школьников не только общеучебных умений и навыков, но и на освоение обучающимися конкретных знаний, умений и навыков в рамках отдельных дисциплин.

Художественный текст обладает всеми языковедческими, эстетическими и коммуникативными средствами и в учебной сфере может стать единицей обучения и, следовательно, способен содействовать формированию высказываний, участвующих в учебном общении. Также, художественный текст, неся в себе эстетическую функцию и воздействуя тем самым на чувства читателя, становится для учащихся средством их нравственного воспитания.

В целях повышения уровня обучения языку и речи учащихся необходимо, проводить работу с текстом в определенной гармонии и с конкретно обозначенной целью данного процесса. Учебное время ограничено, а поставленные цели обширны. В связи с этим особую значимость приобретает обучение во

время работы с произведениями русских классиков, как на уроках литературы, так и на уроках русского языка. Такой подход дает возможность воздействовать на процесс обучения, сделав его более продуктивным и глубоким, тем самым позволяя установить межпредметные связи между предметом русского языка и литературы, постепенно сформировать предпосылки для более осознанного чтения учащимися произведений художественной литературы.

Для работы с текстом художественного произведения необходимо решить целый ряд методических задач, позволяющих организовать успешное коммуникативное взаимодействие автора текста и читателя: выбрать подходящий текст для учащихся с учетом их интересов, уровня владения языком; предложить предтекстовую работу, способную вызвать у учащихся интерес к произведению; организовать притекстовую работу.

Работа над художественным текстом, как правило, проходит в два этапа:

1) художественный текст используется как средство, наглядный материал для усвоения изучаемого языка;

2) художественный текст является основой для приобщения учащихся к русской литературе.

При этом первый этап является подготовительным для второго, так как понимание текста возможно лишь на основе хорошо усвоенной языковой базы. Важно представить художественный текст как бы разложенным на обозримые для восприятия содержательные части и соответствующие им речевые структуры. При этом, признавая первичным план содержания, следует ориентироваться не на формально-грамматические признаки, а на содержательно-смысловые. Выделенный отрезок текста может иметь прерывистую структуру, если вводится изложение о другом событии. Относительно самостоятельной частью плана содержания может быть отдельный эпизод, событие. Этот отрезок текста представляет собой как бы микромодель всего текста. Он может включать в себя описание (портрет, характеристику, пейзаж и т. д.), повествование (изложение последовательности действий в пределах одного события), диалог героев и т. д.

В работе с текстом методика обучения языку предлагает определить теоретические знания, способствующие усвоению учащимися навыков составления текста. Затем, на основе изученной учащимися теории, являющейся значимым аспектом в развитии навыков правильно построенной связной речи учащихся, формируются основные принципы работы с текстом. Устанавливаются определенные этапы работы с текстом, в содержании которых заключается усвоение понятий от простого наблюдения до создания собственных высказываний.

Целенаправленная работа с образцами классических текстов, демонстрирующая высшую организацию связного текста и принципы его построения, будет приобщать учащихся к художественному мастерству писателей, на основе этих образцов учащиеся будут усваивать типы текстов, способы их построения и т.д.

При работе учащихся с художественным текстом, основополагающим является анализ языка автора произведения, который в результате приведет к использованию учащимися приобретённых знаний при создании собственных текстов. Также у учащихся появится возможность проанализировать языковую структуру синтаксиса текста и его идейно-тематическое содержание. Следовательно, использование художественных текстов на уроках русского языка может способствовать развитию межпредметных связей как реальной основы работы над текстом.

Таким образом, работа с художественным текстом на уроках русского языка является основополагающей в общей системе работ по развитию языка и речи учащихся.

Использованные литературы:

1. Симакова, Е.С. Художественный текст как текст культуры (методическое осмысление) / Человек в информационном пространстве: сборник научных трудов / под общ. ред. Н.В. Аниськиной. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2014. – 365 с. – С 279–283;
2. Власенков А.Н. Развивающее обучение русскому языку. М.: Просвещение, 2012. 82 с.;
3. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: КомКнига, 2017. 148 с.

Астана қаласы
"Қаныш Сәтбаев атындағы № 61 мектеп- лицей"
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Усембай Кумисхан

ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Қазіргі мектеп мұғаліміне қойылатын заманауи біліктілік талаптары, ең алдымен, әртүрлі білім беру технологияларын меңгеруді және оларды оқу-тәрбие процесінде Мемлекеттік стандарттардың, бағдарламалардың талаптарына, оқу ортасының ерекшеліктеріне және білім алушының жеке мүдделеріне сәйкес шығармашылық тұрғыдан қолдана білуді қамтиды.

Бүгінгі таңда оқыту технологиясы қоғамның мәдени ортасының маңызды элементі болып табылады, өйткені ол мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттыра отырып, әдістемелік ғылым мен оқу практикасының өзара байланысын жүзеге асырады; мұғалім мен оқушы арасындағы педагогикалық қатынастардың сипатын қалыптастырады, оларды оқу процесінің тең субъектілеріне айналдырады; тұтастай алғанда оқытуды ұйымдастырудың және өзін-өзі ұйымдастырудың барлық әлеуметтік, коммуникативтік резервтерін жұмылдыруға ықпал етеді.

Орта мектепте білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыру оқытудың жаңа, стандартты емес, технологияларын іздеумен, әзірлеумен және енгізумен тікелей байланысты, оларға мыналарды жатқызуға болады: жобалық оқыту технологиясы, контекстік оқыту технологиясы, бірлескен өнімді қызмет технологиясы, жаратылыстану-ғылыми оқыту технологиясы, ақпараттық технологиялар және компьютерлік оқыту жүйелері, мәселелік оқыту технологиясы, модульдік оқыту технологиясы, ойын арқылы оқыту технологиясы және т. б.

Орта мектепте қазақ тіліне жергілікті емес ретінде танымдық белсенділікті қалыптастыру процесі ең алдымен сабақта жағымды эмоционалды атмосфераны құруды қамтиды. Бүгінгі таңда мектепте қазақ тілін дәстүрлі сабақта оқытуды оқушылар жиі тиімсіз қабылдайды, бұл жалпы оқуға және әсіресе қазақ тіліне деген қызығушылықтың төмендеуінің негізгі себептерінің бірі болып табылады. Сондықтан оқу-тәрбие процесін оңтайландыру, білім алушылардың сөйлеу құзыреттілігін, олардың ақыл-ой қабілеттерін, есте сақтау қабілетін, ойлауын дамыту мақсатында қазіргі педагогикалық технологияларда оқу лингвистикалық ойындарын кеңінен қолдану ұсынылады.

Лингвистикалық ойындар, қазіргі лингводидактика дәлелдегендей және мектепте қазақ тілін оқыту тәжірибесі көрсеткендей, оқушылардың назарын зерттелетін материалға аудару, оларға деген қызығушылықты ояту және сол немесе басқа тілдік құбылысты түсінуге деген ұмтылыс мәселесін шешуге көмектеседі. Сабақтағы ойын әрекеті көп көңіл көтеру емес, қажырлы және тұрақты жұмыс екенін есте ұстаған жөн. Оқытудың ойын формалары білімді формальды емес, саналы, мағыналы түрде игеруге жағдай жасайды, оқу пәні мен өмірдің тығыз байланысына ықпал етеді.

Лингвистикалық ойын тілдік сезімді, логикалық ойлау, тыңдау және есту қабілетін, ұғымдармен жұмыс жасаудағы еркіндікті, қарым-қатынастың жеңілдігі мен қуанышын дамытады. Осының арқасында ойын тілдік материалды меңгеру дағдыларын еркін меңгеруге мүмкіндік береді және іс-әрекет алынған білім мен дағдыларды өз сөйлеу тәжірибесінде мағыналы қолдануға қалай ықпал етеді. Атап айтқанда, лингвистикалық ойындар баланың фонематикалық есту қабілетін жақсартуға, орфографиялық қырағылықты дамытуға ықпал етеді.

Арнайы зерттеулерде атап өтілгендей, оқу процесін жандандыруға және қарқындатуға ерекше назар аударатын жаңа мемлекеттік білім беру стандартының талаптарын іске асыру жағдайында ойын қызметін тек сыныптан тыс жұмыс технологиясы ретінде немесе кеңірек технологияның элементі ретінде ғана емес, сонымен қатар оқу пәнінің тұжырымдамасын, тақырыбын және тіпті бөлімін игеру үшін дербес технология ретінде де қолданған жөн.

Қазақ тілінде лингвистикалық ойынды ұйымдастыру және өткізу байыпты дайындықты және бірқатар міндетті шарттарды сақтауды талап етеді.

Біріншіден, мұғалім тілдік ойындарды ұйымдастыру және өткізу әдістемесі саласында белгілі бір білім мен дағдыға ие болуы керек. Мұғалім ойынның оқу-тәрбиелік міндеттерге сәйкес дамуын қамтамасыз ете отырып, балаларға қысым көрсетпеу, ойынға тым белсенді араласпау керектігін есте сақтауы керек; оның ойынға қатысушы және көшбасшы ретіндегі рөлі - ойынды дұрыс бағытта, балаларға сезінбейтін түрде бағыттау.

Екіншіден, ойынның мазмұны, тапсырмаларды таңдау, жарыстар тек сабақтың тәрбиелік мақсатына ғана емес, мектеп оқушыларының жас ерекшеліктеріне де сәйкес болуы, осы жастағы оқушыларға қолжетімді болуы; тілдік ойында қолданылатын көрнекілік болуы керек.

Үшіншіден, ойын-сауық пен оқудың оңтайлы үйлесімін қамтамасыз ету қажет. Ойын жай ойын-сауыққа айналмауы үшін мұғалім сабақта ойынды қолдануда ақылға қонымды модерацияны сақтауы керек.

Лингвистикалық ойындарды пайдаланған кезде мұғалім ойын әрекеті ойынға қойылатын талаптарды ескере отырып, ойынды ұйымдастырудың, оны дайындау мен өткізудің принциптері мен шарттарын біле отырып жүзеге асырылғанда ғана өзінің педагогикалық мүмкіндіктерін жүзеге асыратынын анық білуі керек. Міне, сондықтан тәрбиелік, дамытушылық және шығармашылық мақсаттарға қол жеткізуде және ойынды сабақта қолдану барысында туындайтын мәселелерді шешуде мұғалімнің тілдік ойынды өткізуге әдістемелік дайындығы маңызды рөл атқарады.

Тәжірибе көрсеткендей, қазақ тілі сабақтарында кеңінен қолдануға болатын қарапайым ойын әдістеріне қыздыру ойындары, қысқа (5-7 минут) сөздік ойындар немесе дәстүрлі тапсырмалардың ойын формалары жатады. Олар мұғалімнен және оқушылардан арнайы ауқымды дайындықты қажет етпейді және сабақтың кез келген кезеңінде топтық, жұптық немесе жеке жұмыс үшін қолданыла алады, бұл оқушыларға күрделі де танымдық әрекеттерді рахаттана және қызығушылықпен орындауға мүмкіндік береді. Мұндай ойындарды қазақ тілінің кез келген бөлімін оқытуда қолдануға болады және әртүрлі әдістемелік мәселелерді шешуге, әртүрлі тілдік дағдыларды дамытуға және қалыптастыруға бағытталған: сөздік қорын кеңейту, орфографиялық қырағылықты дамыту, грамматикалық ұғымдарды бекіту, көркем сөздің нормалары туралы білімдерін бекіту.

Жалпы, қазақ тілі сабақтарында ойын әдістерін жүйелі түрде қолдану оқушылардың ақыл-ой танымдық белсенділігін арттыруға көмектеседі, сол материалды монотондылық пен зеріктіруге бірнеше рет қайталауға, оны берік есте сақтауға мүмкіндік береді деп айтуға болады. Ойын балаларға оқыған мазмұнын жақсы және тереңірек игеруге көмектесетін сабақтың эмоционалды фонын жасайды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Зайнуллина, Г. М. Игровые технологии на начальном этапе обучения — Альманах школы, 2017. № 139. — С. 68–69;
2. Коновалова О.В. Классификация дидактических игр как теоретическая основа их выбора и практического применения / О.В. Коновалова // Педагогика: традиции и инновации : материалы V Международной научной конференции. – Челябинск : Два комсомольца, 2014. – С. 35–36;
3. Смирнова Е.О. Психология и педагогика игры : учебное пособие для среднего профессионального образования [Электронный ресурс] / Е.О. Смирнова, И.А. Рябкова. – М. : Издательство Юрайт, 2019. – 223 с. – Режим доступа: <https://biblio-online.ru/bcode/432195> (дата обращения: 23.05.2019).

Түркістан облысының білім басқармасының
«№2 арнайы мектеп-интернаты» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог - зерттеуші
Абдиева Биғайша Мұслимқызы

АНТОНИМ ДЕГЕНІМІЗ НЕ?

Осы сабақта қол жеткізген оқу мақсаты: Синоним, антоним, амоним (сөздік қолдану, сөздерді ажырату және мағынасын түсіну, сөйлеу барысында қолдану.)

Сабақтың мақсаты: Антоним сөздерді ажырату мағынасын түсіну. Сөйлеу барысында қолдана білу. Барлық оқушыларға Антоним туралы түсінік қалыптасады. Көптеген оқушылар тапсырмаларды орындау барысында антоним сөздерді тауып мағынасын ажыратады. Өмірде қолдана біледі.

Бағалау критерилері: Антоним сөздерді ажыратады, мағынасын түсіндіреді. Антоним сөздерді сәйкестендіре алады.

Ойлау дағдысы: Білу, түсіну, қолдану.

Тілдік мақсаты: Пәнге тән лексика мен терминология: Бүгілу, бүгін, диалог пен жазу үшін пайдалы сөздер мен тіркестер.

Пән аралық байланыс: Музыка, математика, әдебиет.

Бастапқы білім: Сөз және оның мағынасы: Дыбысталуы әртүрлі, бірақ мағынасы бірдей мағынасы әртүрлі сөздерді біледі.

Сабақ барысы: Психологиялық ахуал қалыптастыру.

Мақсаты: Әрбір қатысушының сол топтың мүшесі екендігін сезінуі, бір-біріне жылылық сыйлау.

Сәлемдесу:

Психологиялық дайындық:

Қолдарына ақкөгершін мен қара қарға ұстап кіру: Бір-біріне сәттілік тілеу.

Біз балдарған баламыз,

Құстай қанат қағамыз.

Дөңгелене айналып,

Оқып білім аламыз.

Көзді салып қараңыз,

Былай қанат қағамыз.

Сен күштісің,

Сен мықтысың.

Сен сабағыңды беске оқы,

Бүгін саған сәттілік.

-Ал балалар, бәріңізге сәттілік.

Қолымыздағы қандай құстар?

Ақ көгершін мен қара қарға.

Осы құстардың аузындағы құрттарды ұшырайықшы.

Тыныс алу жаттығуы:

Қазір жылдың қай мезгілі?

Күздің нешінші айы?

Қай ай?

Қазір нешінші сабақ?

Өткен сабақта қандай сабақ өттік?

Бұлар бір-біріне қарама-қарсы сөздер, қазақ тілінде бір-біріне қарама-қарсы сөздерді антоним сөздер дейміз.

Бүгінгі жаңа сабағымыздың тақырыбы антоним деп аталады.

Көзге арналған жаттығу жасау видео ролик көру.

Оқулықпен жұмыс:

Тапсам деймін өлеңін оқу.

Өлең не туралы айтылған?

Өлеңнің алғашқы шумағын қимылмен көрсетеміз.

Оң қол сол қолымызды көрсетейікші.

Оң-сол бір біріне қарама қарсы сөздер.

Олай болса , тез ойла, кім жылдам? Ойынын ойнайық.

Жұмсақ: мата, мақта, шаш, ұн т.б.

Қатты: тас, бас, магнит, тақта, есік, кірпіш т.б.

Саусаққа арналған жаттығу.

Қарама-қарсы сөздерді айтыңдаршы.

Көп-аз, ашу-ақыл, осыған байланысты мақал-мәтелдер айтайықшы.

Диас: Аз сөз алтын, көп сөз күміс.

Шыңғыс: Қыс арбаңды сайла, жаз шанаңды сайла.

Асылхан: Қыс азығын жаз ойла.

Көркем: Дос жылатып айтар, дұшпан күлдіртіп айтар.

Розмат: Көп біл, аз ойлан.

Самира: Ашу дұшпан, ақыл дос, ақылыңа ақыл қос.

Сергіту:

Көңіл күй жақсы болса ұр шапалақ,

Ашулы боп тұрсаң сен жерді теп.

Қорқып тұрсаң қолыңменен бетті жап.

Ұйқың келсе екі қолды қосып жап.

Жарайсыңдар!

Олай болса антоним дегеніміз не?

Тілімізде мағынасы қарама-қарсы сөздер кездеседі ондай сөздерді антоним сөздер дейміз.

Ащы-тұщы, қалың-жұқа, ұзын-қысқа, бүгін-ертең, терең-саяз сөздерді сәйкестендіреміз.

Сұраққа-жауап алу.

Сурет бойынша әңгіме құрау.

Ойын ойнап, ән салмай өсер бала боларма демекші қазір балалар «шыбынұрғыш» ойынын ойнайық.

Аңқау-қу, баяу-жылдам, үлкен-кіші осыған сәйкес аңдарды табу.

Келесі ойынымыз кім қалай сезді? Бір-біріміздің арқамызға пішіндер салып соны табу: үшбұрыш, төртбұрыш, дөңгелек, бесбұрыш салу.

-Ал, балалар ертегі көргенді тыңдағанды жақсы көресіңдерма?

-Ия.

-Олай болса екі дос ертегісін сахналап жіберейік.

Ертегіден қандай антоним сөздерді кездестірдіңдер?

-Жақсы-жаман, мықты-әлсіз.

Сендер бір-біріңе қандай доссыңдар?

Оқушылардың ойын білу.

-Бүгінгі сабақта не өттік?

-Жазу жаздық, ойын ойнадық, ертегі сахналадық, оқу оқыдық, қарама-қарсы сөздермен таныстық.

-Жарайсыңдар!

-Антоним ережесін қайталау.

-Кімге сабақ қалай өтті несімен ерекшеленді басбармағымызбен көрсетейікші.

Үйге: антоним ережесін жаттап, антоним сөздерін қатыстырып сөйлем құрап келу.

Енді мен сендерді бағалап жіберейін жапырақтармен оқышыларды бағалау, оқушылар сол жапырақтарын ағашқа жабыстырады.

Осы ағаш сияқты арман-мақсаттарың биік болсын. Сау болыңыздар!

г. Астана

ГКП на ПХВ "Школа-гимназия № 51 имени Мустафы Шокая"

Учитель русского языка и литературы, магистр педагогических наук, педагог-мастер
Нурмагамбетова Ж.С.

ПРИМЕНЕНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И РЕСУРСОВ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ

Аңдатпа

Бұл мақалада цифрлық технологиялар мен ресурстарды функционалдық сауаттылықты дамыту мақсатында қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Білім беру үдерісіндегі заманауи өзгерістер оқушылардың ақпаратты түсіну, талдау және тиімді пайдалану қабілетін арттыруды талап етеді. Цифрлық оқыту платформалары, адаптивті жүйелер мен жасанды интеллект құралдары оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға ықпал етеді. Мақалада цифрлық технологиялардың білім беру саласындағы артықшылықтары, оларды енгізу жолдары және болашақтағы даму перспективалары талданады.

Кілт сөздер: цифрлық технологиялар, функционалдық сауаттылық, білім беру, онлайн платформалар, жасанды интеллект, интерактивті оқыту.

Abstract

This article examines the significance of using digital technologies and resources to develop functional literacy. Modern changes in the educational process require improving students' ability to understand, analyze, and effectively use information. Digital learning platforms, adaptive systems, and artificial intelligence tools contribute to the enhancement of students' functional literacy. The article analyzes the advantages of digital technologies in education, methods of their implementation, and future development prospects.

Keywords: digital technologies, functional literacy, education, online platforms, artificial intelligence, interactive learning.

Аннотация

В данной статье рассматривается значение использования цифровых технологий и ресурсов для развития функциональной грамотности. Современные изменения в образовательном процессе требуют повышения способности учащихся к пониманию, анализу и эффективному использованию информации. Цифровые образовательные платформы, адаптивные системы и инструменты искусственного интеллекта способствуют развитию функциональной грамотности обучающихся. В статье анализируются преимущества цифровых технологий в образовательной сфере, пути их внедрения и перспективы дальнейшего развития.

Ключевые слова: цифровые технологии, функциональная грамотность, образование, онлайн-платформы, искусственный интеллект, интерактивное обучение.

Современное образование стремительно меняется под влиянием цифровых технологий. Как учитель русского языка и литературы, я вижу, как новые инструменты расширяют возможности обучения и помогают ученикам развивать функциональную грамотность. В эпоху цифровизации умение не просто читать, но и осмысленно воспринимать, анализировать и применять информацию становится необходимостью. Функциональная грамотность включает в себя критическое мышление, способность

работать с различными типами текстов, а также адаптацию к меняющемуся информационному пространству¹.

Применение цифровых технологий в образовательном процессе позволяет учителям и ученикам более эффективно взаимодействовать с учебными материалами. Онлайн-платформы, адаптивные образовательные системы и интерактивные методы обучения помогают сделать процесс познания более персонализированным и доступным. Однако важно учитывать не только преимущества цифровых технологий, но и возможные трудности их внедрения.

Функциональная грамотность является ключевым элементом современного образования, обеспечивающим успешную адаптацию личности в обществе. В условиях цифровой трансформации функциональная грамотность приобретает новое значение, так как включает в себя не только базовые навыки чтения, письма и счета, но и способность анализировать информацию, критически мыслить и эффективно использовать цифровые технологии в учебе и повседневной жизни².

Понятие и компоненты функциональной грамотности

Функциональная грамотность – это способность человека применять знания и навыки в различных жизненных ситуациях для решения повседневных и профессиональных задач. Она включает в себя несколько ключевых компонентов:

- Читательская грамотность – умение понимать, интерпретировать и критически анализировать тексты разного типа.
- Математическая грамотность – способность использовать математические знания для решения проблем.
- Естественнонаучная грамотность – умение применять научные концепции и методы в повседневной жизни.
- Финансовая грамотность – понимание основ экономики, управления личными финансами и финансовых рисков.
- Цифровая грамотность – способность эффективно и безопасно использовать цифровые технологии для поиска, обработки и передачи информации.

Современный образовательный процесс направлен на формирование и развитие всех этих компонентов, что позволяет учащимся адаптироваться к изменяющейся информационной среде и принимать осознанные решения³.

Важность развития функциональной грамотности в современном образовании

В эпоху глобальной цифровизации функциональная грамотность становится неотъемлемой частью образовательных программ. Развитие этих навыков необходимо по следующим причинам:

- Подготовка к жизни в информационном обществе – учащиеся должны уметь находить, анализировать и критически оценивать информацию.
- Развитие конкурентоспособности – на рынке труда востребованы специалисты, обладающие аналитическим мышлением и цифровыми навыками.
- Формирование устойчивости к информационным рискам – учащиеся должны уметь отличать достоверные источники информации от фейковых новостей⁴.
- Поддержка непрерывного образования – способность учиться на протяжении всей жизни требует сформированной функциональной грамотности.

Поэтому системы образования многих стран внедряют новые методы и технологии, направленные на повышение уровня функциональной грамотности школьников и студентов.

Связь цифровых технологий и функциональной грамотности

Современные цифровые технологии оказывают значительное влияние на развитие функциональной грамотности. Интерактивные платформы, адаптивные обучающие системы, онлайн-ресурсы и искусственный интеллект играют важную роль в формировании ключевых навыков, необходимых для работы с информацией.

Понятие и компоненты функциональной грамотности

Функциональная грамотность – это совокупность навыков, позволяющих человеку эффективно использовать полученные знания в различных жизненных ситуациях. Она включает в себя читательскую, математическую, цифровую, финансовую и естественнонаучную грамотность². В условиях цифровой эпохи особенно важной становится способность критически оценивать информацию, анализировать тексты и делать осмысленные выводы.

Важность развития функциональной грамотности в современном образовании

Функциональная грамотность необходима не только для успешного обучения, но и для социальной адаптации. Сегодня ученики сталкиваются с большим объемом информации, и их способность к критическому осмыслению данных играет ключевую роль. Введение цифровых технологий помогает создать условия для более глубокого понимания текстов, улучшения навыков поиска информации и ее анализа⁵.

Связь цифровых технологий и функциональной грамотности

Цифровые технологии предоставляют широкий спектр возможностей для развития функциональной грамотности. Интерактивные задания, мультимедийные материалы, адаптивные обучающие платформы помогают ученикам лучше понимать прочитанное и применять знания на практике. Использование искусственного интеллекта в образовательных приложениях позволяет персонализировать обучение, подстраивая его под индивидуальные потребности учащихся⁶.

Такие платформы, как BilimLand, Coursera, Khan Academy, предлагают интерактивные курсы, которые помогают учащимся развивать навыки осмысленные образовательные траектории⁵.

Искусственный интеллект и адаптивные образовательные системы

ИИ позволяет анализировать ошибки учащихся, давать персонализированные рекомендации и адаптировать учебные материалы. Например, Grammarly и ChatGPT помогают ученикам совершенствовать навыки письма, анализировать тексты и получать мгновенную обратную связь.

Онлайн-ресурсы для развития навыков чтения, анализа текста и критического мышления

Инструменты, такие как ReadTheory, LearningApps, Quizlet, предлагают упражнения для развития читательской грамотности и критического мышления. Они позволяют ученикам не только осваивать материал, но и проверять свои знания в интерактивной форме⁷.

Использование геймификации, веб-квестов, мультимедийных материалов делает процесс обучения более увлекательным и мотивирующим. Например, работа с интерактивными текстами позволяет учащимся осмысливать прочитанное, находить аргументы и анализировать содержание⁸.

Развитие критического мышления через цифровые ресурсы

Ученики учатся отличать достоверные источники информации от фейковых, анализировать статьи и делать осмысленные выводы. Программы по анализу текста и семантические карты помогают систематизировать знания и находить смысловые связи между различными темами⁹.

Преимущества и вызовы использования цифровых технологий

Использование цифровых технологий в образовательном процессе предоставляет множество преимуществ, однако также сопровождается определёнными вызовами, требующими внимания со стороны педагогов и администрации учебных заведений.

Подготовка педагогов к использованию цифровых инструментов

Не все учителя обладают достаточными цифровыми компетенциями. Необходимы курсы повышения квалификации и методическая поддержка для эффективного внедрения технологий в образовательный процесс¹².

Перспективы развития цифрового образования

Будущее образования связано с развитием ИИ, виртуальной реальности, адаптивных систем обучения. Их грамотная интеграция в образовательную среду позволит значительно повысить уровень функциональной грамотности учеников¹³.

Заключение

Использование цифровых технологий в образовании открывает новые возможности для развития функциональной грамотности. Интерактивные платформы, адаптивные системы и искусственный интеллект позволяют сделать обучение более персонализированным и доступным. Однако для успешного внедрения цифровых инструментов важно обучать педагогов, обеспечивать техническую поддержку и развивать цифровую культуру среди учащихся. В дальнейшем важно исследовать новые технологии и их влияние на образовательный процесс.

Список литературы

1. OECD. «The Future of Education and Skills: Education 2030». – 2020.
2. Петров В. «Функциональная грамотность в цифровую эпоху». – Москва, 2021.
3. Smith J. «Digital Learning and Literacy». – New York, 2019.
4. LearningApps.org – интерактивные образовательные задания.
5. Grammarly.com – программа для анализа текстов.

**Шығыс Қазақстан облысы, Тарбағатай ауданы, Шорға ауылы
"Ы.Алтынсарин атындағы орта мектебі" КММ "Айгөлек" шағын орталығы
Тәрбиеші
Сембаева Гулнур Советовна**

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ОЙЫНДАРДЫҢ РӨЛІ

Ерте балалық шақ – жеке тұлғаның адамгершілік, мінез-құлық негіздерінің қалыптасу кезеңі. Бұл кезеңде баланың әлеуметтік қарым-қатынастар әлеміне алғаш енуі, элементарлы моральдық талаптарды меңгеруі, оларды жүзеге асыруға дағдылануы жүзеге асады. Мектепке дейінгі жас әлеуметтік әсерлерге бейімділіктің жоғарылауымен сипатталады.

Бала өміріндегі ойын – оның қозғалысқа, әрекетке, қоршаған өмірден алған әсерлерін түсінуге деген құштарлығын қанағаттандыратын маңызды әрекет. Қалыпты дамып келе жатқан бала көп және ынталы ойнайды. Ойынның балалар өмірін ұйымдастырудың бір түрі деп аталуы бекер емес. Ол баланың өмірін қызықты мазмұнмен толтырады, оның мінез-құлқын ұйымдастырады және реттейді. Қызықты ойынның әсерінен бала өзгереді: үндемейтін - сөйлегіш, тұйық - көпшіл, дөрекі - сыпайы, албырт - жігерлі болады.

Ойын – ойлаудың көрнекі-бейнелі сипатына, эмоционалдылығына, белсенділігіне, қарым-қатынас қажеттілігіне сәйкес келетін бала үшін ең қолжетімді әрекет түрі, алған әсерлерін өңдеудің өзіндік тәсілі. Осылайша, балаларды қоршаған әлеммен танысуға, қатарластарымен қарым-қатынаста белсенді әрекет етуге, үлкендердің өміріне қатысуға, олардың армандарын орындауға деген ұмтылыс ойынға итермелейді. Ойын – бала үшін табиғи іс-әрекет түрі, оның мотиві оның мән-мағынасында жатыр. Реттеусіз ойын әрекеті балаға ең фантастикалық тілектерін, армандарын жеткізуге мүмкіндік береді, ол шығармашылықтың, белсенділіктің, тапқырлықтың көрінуіне кең өріс ашады. Ойындарда балалар шынайы өмірді бейнелеп қана қоймайды, сонымен қатар оны қайта құрады.

«Баланың ойыны – бұл болған жайттарды жай еске түсіру емес, ол тәжірибелі әсерлерді шығармашылықпен өңдеу, оларды біріктіру және олардан баланың қажеттіліктері мен бейімділігіне сәйкес келетін жаңа шындықты құру», - деп атап өтті Л.С. Выготский. Бала ойында қоршаған өмірден алынған элементтерден жаңа шығармашылық құрылысты, өзіне тиесілі бейнені жасайтынын атап көрсетті.

Ойын көптен бері психологтар мен мұғалімдердің ғана емес, философтар мен өнертанушы ғалымдардың да назарын аударды. Көптеген ұлы жазушылар көркем образдар арқылы балалар ойынының психологиясын, бала ойын тәжірибесінің өзіндік ерекшелігін ашты. К.Д. Ушинский ойынның мазмұны бала тұлғасының қалыптасуына әсер ететінін дәлелдейді. Мектепке дейінгі кезеңде ойын әрекеті жетекші орын алады. Еңбекпен және оқумен органикалық түрде үйлесіп, баланың жан-жақты дамуына барынша ықпал етеді. Ғалымдар П.П. Блонский, З.М. Богословская және басқалар ойынды балалар өмірін ұйымдастырудың бір түрі және тәрбиенің маңызды құралы ретінде қарастырды.

Ойын – қазіргі этикет тұрғысынан балалардың мінез-құлқын қалыптастырудың ең тиімді құралдарының бірі. Ол қоршаған әлемді тану тәсілі ретінде балаға белгілі бір жағдайда өзін қалай ұстау керектігі туралы түсініктерді жарқын, қолжетімді және қызықты түрде береді, өз мінез-құлқы туралы ойлануға мәжбүр етеді. Отандық мектепке дейінгі педагогика мен балалар психологиясында ойынның әрекет ретіндегі психологиялық ерекшеліктерін, мектепке дейінгі балалық шақтағы әртүрлі ойын түрлерінің генезисін, олардың өзіндік ерекшелігін, ойын бірлестіктерінің әлеуметтік-психологиялық негіздерін ашатын жеткілікті ауқымды ғылыми материал жинақталған.

Соңғы кездері педагогикалық-психологиялық әдебиеттерде мектеп жасына дейінгі балалар рөлдік ойындарды емес, балалар әрекетінің басқа түрлерін (сурет салу, жобалау, бейне және телешоуларды көру және т.б.) көбірек ұнататындығы туралы мәселе көтерілді. Сәйкесінше, пәні мен мазмұны жағынан рөлдік ойындардың дамымайтындығы байқалады.

Өз кезегінде рөлдік ойынның даму деңгейінің төмендігі ерікті мінез-құлықтың толық дамуына кедергі жасайды. Ал рөлдік ойынның дамыған формасының болмауы баланың әлеуметтік және тұлғалық дамымауына әкеледі. Қазіргі балалардың рөлдік ойынының жеткіліксіз дамуының негізгі себебі - балалардың ойын әрекетіне ересектердің практикалық қатысуының жеткіліксіздігі. Балалар ересектер арасында өседі, ал ересектердің ойнауға уақыты жоқ, олар мұны қалай істеу керектігін білмейді және оны маңызды деп санамайды. Осыдан үшінші шарт туындайды: қоғамдағы әлеуметтік өзгерістер отбасындағы да, қоғамдағы да еліктеу басымдықтарына кері әсерін тигізеді.

Рөлдік ойынның негізгі ерекшелігі - ондағы ойдан шығарылған жағдайдың болуы. Ойынның сюжеті - өмірлік уәжді байланыстармен біріктірілген оқиғалар тізбегі. Сюжет ойынның мазмұнын – оқиғаларға қатысушыларды байланыстыратын сол әрекеттер мен қатынастардың сипатын ашады. Рөл ойынның өзегі болып табылады. Көбінесе бала ересек адамның рөлін алады. Ойында рөлдің болуы оның санасында баланың өзін сол немесе басқа адаммен сәйкестендіріп, ойында оның атынан әрекет ететінін, басқа ойыншылармен әртүрлі қарым-қатынасқа түсуін білдіреді.

«Мектеп жасына дейінгі баланың мінез-құлық мәдениеті» ұғымын күнделікті өмірде, қарым-қатынаста, әртүрлі іс-әрекетте қоғамға пайдалы күнделікті мінез-құлықтың тұрақты түрлерінің жиынтығы ретінде анықтауға болады. Мінез-құлық мәдениеті этикеттің ресми түрде сақталуымен шектелмейді. Ол адамгершілік сезімдермен және идеялармен тығыз байланысты және өз кезегінде оларды күшейтеді. Мінез-құлық мәдениетінің келесі құрамдас бөліктері ажыратылады: әрекет ету мәдениеті; қарым-қатынас мәдениеті; мәдени-гигиеналық дағдылар мен әдеттер.

Баланы әлеуметтік мінез-құлықтың жағымды түрлеріне баулу, адамгершілік әдеттерге тәрбиелеу әдісі еңбекті тиімді ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыруға негіз бола алады. Оның негізгі мағынасы балаларды әртүрлі жағдайларда қоғамда қабылданған нормалар мен ережелерге сәйкес әрекет етуге жүйелі түрде ынталандыру, мысалы, амандасу және қоштасу, қызмет үшін алғыс айту, сұрақтарға сыпайы жауап беру, қамқорлық жасау, заттарға ұқыпты қарауға үйрету. Оқыту жаттығу арқылы жүзеге асады, ал әрекетке деген серпіліс, әрекет баланың сезіміне, оның санасына әсер етумен үйлеседі. Жағымды әрекеттерді қалыптастыру үшін жүйелі оқытудың маңызы ерекше. Қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу – педагогиканың маңызды мәселелерінің бірі. Оның өзектілігі қазіргі жағдайда баланың әлеуметтік ортасының ерекшеліктеріне байланысты өсуде, онда адамдар арасындағы қарым-қатынаста жақсы тәрбие, жақсы ниет, сөйлеу мәдениеті жиі байқалмайды. Демек, мектепке дейінгі мекемелердің тәрбие және оқу жұмысында қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу мәселелерін шешуге жіті көңіл бөлу қажет. Қарым-қатынас мәдениетінің құрамдас бөліктерінің бірі сөйлеу этикеті болып табылады.

Халқымыздың сөйлеу этикеті біздің дербес мәдени құндылығымыз ретінде бүгінгі әлеуметтік-экономикалық жағдайлар мен мәдени-идеологиялық бағыттардың түбегейлі өзгерген дәуірінде сақтауды, терең, жан-жақты зерттеуді қажет етеді. Бұл міндетті жүзеге асырудың ең маңызды жолы – балаларды сөйлеу этикетіне, әсіресе мектеп жасына дейінгі үлкен жастағы балаларға үйрету, өйткені дәл осы кезеңде адамгершілік принциптері мен адамгершілік мәдениетінің негізі қаланады, тұлғаның эмоционалды-еріктік саласы дамиы және күнделікті қарым-қатынастың өнімді тәжірибесі қалыптасады.

Мінез-құлық мәдениеті тек дұрыс әрекет етуді ғана емес, сонымен қатар белгілі бір жағдайда орынсыз әрекеттерден, сөздерден, ым-ишаралардан аулақ болуды білдіреді. Өзгелерге деген құрметтің, қарапайымдылықтың сөйлеу мәнеріндегі және өз сезімін білдірудегі табиғилықпен үйлесуі баланың көпшілдік сияқты маңызды қасиетін сипаттайды.

Педагог ұйымдастыратын оқу іс-әрекетінде балалардың мінез-құлқы, сұрақ-жауаптары көбінесе тапсырмалармен, материалдың мазмұнымен және балаларды ұйымдастыру формаларымен реттеледі. Мұндай процестерде олардың қарым-қатынас мәдениеті тезірек және жеңілірек қалыптасатыны анық. Бірақ күнделікті өмірде, олардың дербес әрекетінің әртүрлі түрлерінде қарым-қатынас мәдениетін тәрбиелеу бірдей маңызды. Екінші жағынан, сөйлеу мәдениетін меңгеру бірлескен ойындарда балалардың белсенді қарым-қатынасына ықпал етеді және олардың арасындағы қайшылықтардың алдын алады. Осылайша, рөлдік ойын балалардың қарым-қатынас мәдениетін, әсіресе сөйлеу этикеті дағдыларын дамытудың ең тиімді құралдарының бірі болып табылады.

**Ұлытау облысы білім басқармасының Жезқазған қаласы білім бөлімінің
“№1 жалпы білім беретін мектебі” КММ
Информатика пәні мұғалімі
Ибадулла Гүлжан Ибадуллақызы**

ИНФОРМАТИКА САБАҚТАРЫНДАҒЫ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯЛАНҒАН ӘДІСТІ ҚОЛДАНУ

Мектептегі білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде оқушылармен олардың жеке қабілеттерін дамытуға және өскелең ұрпақтың қоғамда табысты әлеуметтенуіне ықпал ететін жаңа жұмыс түрлерін іздеуге үлкен көңіл бөлінуде.

Әдетте мұғалімнің сабақта таңдаған қарқыны барлық сынып оқушылары үшін қалыпты емес, тек белгілі бір топ үшін, қалғандары үшін ол тым жылдам немесе тым баяу. Бір оқу міндеті тікелей кейбір оқушылар үшін шешілмейтін мәселеге айналады, ал басқалары үшін керісінше. Бір мәтінді кейбір оқушылар бірінші оқығаннан кейін түсінеді, ал басқалары қайталауды қажет етеді, ал үшіншісі осы материалды нақтылауды қажет етеді. Оқу материалын игерудің сәттілігі, оны игеру қарқыны, білімнің беріктігі, сонымен қатар көптеген факторларға байланысты оқушылардың танымдық мүмкіндіктері мен қабілеттері мұғалімнің бір қызметіне ғана байланысты емес. Оқушылар өздерінің бейімділіктерімен, есте сақтау түрлерімен, дайындық деңгейімен, қоршаған әлемді қабылдауымен, мінез ерекшеліктерімен ерекшеленеді. Бұдан шығатыны, мұғалімнің міндеті-әр баланың нақты және әлеуетті мүмкіндіктерін сыныптық оқу түрінде пайдалану мүмкін болатын оқу жағдайларын жасау. Оқушыларға нақты дифференциацияланған тәсілді жүзеге асыру бұл мәселені шешуге ықпал етеді.

Оқытуды дифференциациялау-бұл әр оқушы үшін білім деңгейі мен сапасын қатаң анықтау ғана емес, бұл оның жеке басының ерекшеліктерін ескеру, өзінің жеке басын анықтауға, қабілеттерін дамытуға және ашуға көмектесу және қолдау. Оқытуды саралау жұмсақ, икемді, өзгермелі, оқушылардың әлеуметтік-мәдени жағдайлары мен қажеттіліктеріне бейімделіп, оқудың жеке бағытын күшейтіп, оның гуманистік мағынасын ашуы мүмкін болуы керек.

Соңғы жылдары информатика әдістемесінде информатика пәнін тек компьютерлік сауаттылықты қалыптастыру міндетімен байланыстыруға болмайтынын түсіну байқалды. Информатика пәнінің міндеттері мектеп оқушыларын практикалық іс-әрекетке және еңбекке дайындау міндеттерімен шектелмейтіндігін атап өткен жөн. Информатика пәні жалпы білім беретін оқу пәні ретінде компьютерлік сауаттылықты дамытудың қолданбалы міндеттерінің шеңберінен шығатын оқу міндеттерінің кешенін құрайды.

Информатика пән ретінде білім беруді дифференциациялауды жүзеге асыруға ерекше зор мүмкіндіктер береді, олар мыналарға байланысты:

Біріншіден, информатиканың оқу үдерісіне енгізген ақпараттық технологиялардың әлеуеті;

Екіншіден, осы оқу пәнінің кең пәнаралық байланыстары;

Үшіншіден, білім беру мазмұнының маңызды қолданбалы құрамдас бөлігі – ақпараттық технология құралдары мен оларды адам қызметінің әртүрлі салаларында пайдалану әдістері, ол білім мазмұнын дифференциациялаудың табиғи саласын қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, информатиканы оқыту кезінде компьютермен жұмыс істеу дағдылары бойынша дифференциациялау қажеттілігі туындайды: оқушылардың информатика бойынша білім деңгейі әртүрлі, үй тапсырмаларын орындау және заманауи компьютерлік технологияларды қолдануға байланысты өз

мүдделерін қанағаттандыру үшін компьютерге қол жеткізудің әртүрлі мүмкіндіктері бар (мәтіндік және графикалық редакторлармен жұмыс, интернет ресурстарын пайдалану және т.б.).

Дифференциацияланған оқыту жүйесін қолдана отырып, әр оқушының психологиялық ерекшеліктерін, оның нақты мүмкіндіктерін ескеру қажет.

Информатика сабағында дифференциациялау оқыту процесінде деңгейлік және бейіндік тәсілдердің бірлігі пайдаланылады және бұл ұғымдар бір-біріне сәйкес емес. Бұл тәсілдер білім беруді ізгілендіру тұжырымдамасы аясында үйлесімді біріктірілген. Мұғалім информатиканы оқыту процесінде оқушылардың жаңа білімді қабылдаудан ләззат алуы үшін мүмкіндігінше қызықтыруы керек. Ол үшін дифференциация мен дараландыруды оның жүзеге асырудың ең жоғарғы формасы ретінде қолдану қажет.

Информатиканы жоғары деңгейде оқып-үйрену бейіндік дифференциацияға сүйенбестен максималды оң нәтижемен жүзеге асырылмайды. Бұл информатика сабақтарындағы бейіндік дифференциациялау оқу тиімділігінің драйверіне айналуы тиіс. Бұл пәнді терең меңгеруге, мектеп оқушыларының информатика және ақпараттық технологиялар туралы түсініктерін кеңейтуге, оларды адам қызметінің әртүрлі салаларында қолдану мүмкіндіктеріне бағытталған. Информатика сабағында дифференциацияланған оқытуды пайдалану дәстүрлі сабақтармен салыстырғанда инновациялық әдіс деп айтуға болады.

Қазіргі заманғы дифференциацияланған оқыту жүйесінің соңғы элементі-білім алушының танымдық саласының дамуын және оның материалды игеру дәрежесін үнемі бақылау және бағалау. Бұл ретте таңдалған оқыту стратегиясының оқушының даму деңгейіне сәйкестігін айқындау, сондай-ақ бағдарламаны оқушылардың жеке ерекшеліктеріне барынша бейімдеу мақсаттары қойылады. Сонымен қатар, әлсіз оқушылар өздерін басқалар сияқты сезінбеуі үшін сабақтарды осылай құру өте маңызды. Мұғалім информатиканы оқыту кезінде дифференциациялау мәселесіне өте мұқият қарауы керек, бірақ сонымен бірге әлсіз оқушыларды жаңа білім алуға және күшті оқушылар тобына көтерілуге ынталандыруы керек.

Информатика сабақтары күшті де, әлсіз оқушылардың да осы пәнге деген танымдық қызығушылығын арттыратындай етіп құрылуы керек, бұл үшін оқытудың тиімділігі мен тиімділігі жоғары болатын жаңа білім алудың және бұрыннан бар білімді бекітудің формаларын таңдау қажет. Мұғалім қолда бар дидактикалық мүмкіндіктерге сүйене отырып, дифференциацияланған әдісті құруы керек және сонымен бірге өзінің кәсіби деңгейін көтеруге тырысуы керек.

Қорытындылай келе айтарым, кез келген мәселені шешу, ең алдымен, білім беруде, ережені үнемі сақтамайынша мүмкін емес: егер ересек пен бала арасында өзара түсіністік, ынтымақтастық болмаса, ештеңе нәтиже бермейді. өзара сыйластық. Адамды тәрбиелеу мен оқыту – күрделі, көп қырлы, әрқашан өзекті міндет. Әрбір баланың үлкен әлеуеті бар, оны жүзеге асыру үлкендерге байланысты. Ал мұғалімнің міндеті негізінен оқушының өзін-өзі анықтауға, өзін-өзі растауға және өзін-өзі жүзеге асыруға қабілетті, еркін, шығармашыл және жауапты тұлға болып қалыптасуына көмектесу.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Беликова, И. Г. Опыт профильной дифференциации обучения / И. Г. Беликова // Актуальные вопросы развития профессионализма педагога в современных условиях : Материалы международной электронной научно-практической конференции, в 4-х томах, Донецк, 01–31 октября 2019 года. – Донецк: Истоки, 2019. – С. 55-60;
2. Шевелева, М. С. Элективные курсы, как способ профильно-дифференцированного обучения информатике / М. С. Шевелева // Студенческая наука для развития информационного общества : Сборник материалов IX Всероссийской научно-технической конференции, Ставрополь, 19–21 декабря 2018 года. – Ставрополь: Северо-Кавказский федеральный университет, 2019. – С. 376-381.

**Ақмола облысы, Ерейментау ауданы, Еркіншілік ауылы
“Еркіншілік ауылының жалпы орта білім беретін мектебі” КММ
Информатика пәні мұғалімі
Шаймурат Пернегул**

МӘТІНДІК ФАЙЛ: ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ҚҰРУ ЖОЛДАРЫ

Мәтіндік файл - бұл мәтіні бар файл, бірақ бұл туралы ойлаудың бірнеше түрлі әдісі бар, сондықтан мәтіндік файлды ашатын немесе түрлендіретін бағдарламамен жұмыс жасамас бұрын қандай түрде екенін білу маңызды болып саналады. Кейбір мәтіндік файлдар TXT файл кеңейтімін қолданады және суреттерді қамтымайды, бірақ басқалары суреттер мен мәтіндерден тұруы мүмкін, бірақ әлі де мәтіндік файл деп аталуы немесе тіпті «txt файл» ретінде қысқартылуы мүмкін.

Жалпы мағынада, мәтіндік файл тек мәтіні бар және бейнені және басқа да мәтінді емес таңбалары бар кез келген файлды білдіреді. Олар кейде TXT файл кеңейтімін қолданады, бірақ міндетті түрде қажет емес. Мәтінді қамтитын эссе болып табылатын Word құжаты DOCX файл пішімінде болуы мүмкін, бірақ әлі де мәтіндік файл деп аталуы мүмкін.

Мәтіндік файлдың тағы бір түрі «қарапайым мәтін» файл болып табылады. Бұл нольдік пішімдеуді (RTF файлдарынан басқа) білдіреді, яғни ештеңе қалың, көлбеу, асты сызылған, түрлі-түсті, арнайы шрифт және т.б. пайдаланылады. Кәдімгі мәтіндік файл пішімдерінің бірнеше мысалдары XML, REG, BAT, PLS, M3U, M3U8, SRT, IES, AIR, STP, XSPF, DIZ, SFM, THEME және TORRENT.

Әрине, TXT файл кеңейтімі бар файлдар да мәтіндік файлдар болып табылады және әдетте кез келген мәтіндік редактормен оңай ашылған немесе қарапайым сценарийге жазылған заттарды сақтау үшін қолданылады. Мысалдарға бірдеңені қалай пайдалану туралы қадамдық нұсқауларды, уақытша ақпаратты сақтау орны немесе бағдарлама арқылы жасалған журналдарды сақтауға болады.

«Кәдімгі мәтін» немесе таза мәтіндік файлдар «қарапайым мәтін» файлдарынан, яғни бос орындардан өздігінше ерекшеленеді. Егер файлды сақтау шифрлауы немесе файлдарды тасымалдау шифры пайдаланылмаса, деректерді ашық мәтінде бар деп айтуға болады немесе ашық мәтін арқылы берілуі мүмкін. Бұл қауіпсіздіктің барлық түрлеріне қолданылуы мүмкін, бірақ ол электрондық пошта, хабарлар, кәдімгі мәтіндік файлдар, парольдер және басқа да файл түрлері болып табылады, бірақ ол әдетте криптографияға қатысты қолданылады.

Барлық мәтіндік редакторлар кез-келген мәтіндік файлды аша білуі керек, әсіресе пайдаланылатын арнайы пішімдеу болмаса. Мәселен, TXT файлдарын файлды тінтуірдің оң жағымен басу және Өңдеуді таңдау арқылы Windows жүйесіндегі кіріктірілген Блокнот бағдарламасы арқылы Мас жүйесіне арналған TextEdit сияқты да ашуға болады.

Кез-келген мәтіндік файлды ашатын тағы бір тегін бағдарлама – Notepad ++. Орнатылғаннан кейін, файлды тінтуірдің оң жағымен басып, Notepad ++ арқылы өңдеу параметрін таңдаймыз. Ескеретін жағдай: Блокнот++ мәтіндік редакторлардың бірі ғана.

Көптеген веб-браузерлер мен мобильді құрылғылар да мәтіндік файлдарды аша алады. Алайда, олардың көбі мәтіндік файлдарды жүктеу үшін салынбағандықтан, оларды қолдануға болатын кеңейтімдерді қолдансақ, файлды оқу үшін сол қолданбаларды пайдалану керек болса файл кеңейтімін алдымен қайта атау қажет болады.

Басқа мәтіндік редакторлар мен көрермендерге Microsoft Word, TextPad, Notepad 2, Geany және Microsoft WordPad кіреді.

MacOS үшін қосымша мәтіндік редакторлар BBEdit және TextMate қамтиды. Linux пайдаланушылары Leafpad, gedit және KWrite мәтін ашушыларын редакторларын көре алады.

Кез-келген файлды мәтіндік құжат ретінде ашқан тиімді. Мұнда түсінуге болатын тағы бір нәрсе – оқылатын мәтін болмаса да, кез келген файл мәтіндік құжат ретінде ашылуы мүмкін. Бұл файлдың қандай форматы дұрыс емес екеніне сенімді болмағанда, мысалы, ол файл кеңейтімі болмаса немесе дұрыс файл кеңейтілімімен сәйкестендірілген деп ойласақ пайдалы.

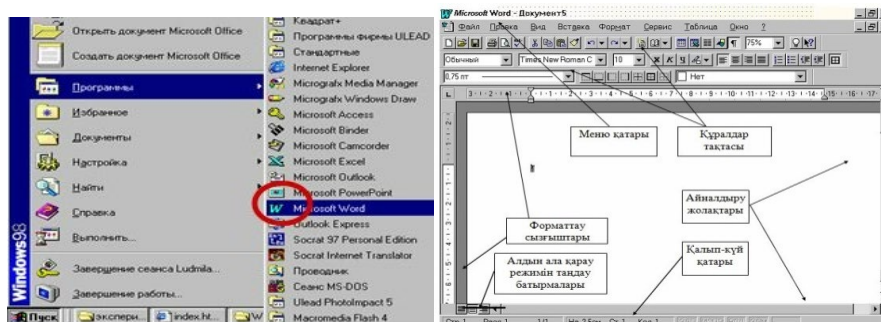
Мысалы, MP3 дыбыстық файлын мәтіндік файл ретінде Блокнот ++ сияқты мәтіндік редакторға қосу арқылы ашуға болады. MP3-ні осылай ойната алмайсыз, бірақ мәтіндік редакторы деректерді мәтін ретінде ғана бере алатындықтан, оның мәтіндік пішінінде жасалғанын көре аласыз.

Әсіресе MP3-лерде, бірінші жолда «ID3» болуы керек, ол суретші, альбом, трек нөмірі және т.б. сияқты ақпаратты сақтауға болатын метадеректер контейнері екенін көрсетуі керек.

Тағы бір мысал – PDF пішімі; әрбір файл «% PDF» мәтінімен бірінші жолда басталады, тіпті ол толық оқылмайды.

WORD іске қосылғаннан кейін құжаттың мәтіні теруге болатын бос жұмыс терезесі ашылады.

WORD программасы құжатты екі түрлі әдіспен құруға мүмкіндік береді: Normal.dot файлында сақталатын нұсқалардың көмегімен және өзіңіз тандаған нұсқаның көмегімен. Нұсқа құжатты құру процесін жылдамдатады.

WORD программасы іске қосылғанда нұсқалар бумасындағы Normal. dot файлында сақталатын өрістердің стандартты параметрлерін анықтайтын және форматтауды қолданбайтын Обычный нұсқасы үнсіз келісім бойынша орнатылады. Стандартты құралдар тақтасындағы Создать батырмасын шертсе, Обычный нұсқасы негізінде жаңа құжат құрылады.

Басқа нұсқа негізінде құжат құру үшін Файл | Создать... командасын орындап, ашылған сұхбат терезеде қажетті нұсқаны немесе құжатқа келетін нұсқалар шеберін тандап, ОК батырмасын шертеді.

Нұсқаның категориясы	Нұсқаның аты
Жалпы	Обычный, Новый документ
Есептер	Отчет (Изысканный, Современный, Стандартный)
Хаттар мен факстар	Письмо(Изысканный, Современный, Стандартный), Факс (Изысканный, Стандартный), Мастер (конвертов, писем, факсов)
Қысқа хаттар (записки)	Записка (Изысканный, Современный, Стандартный), Мастер записок
Басқа құжаттар	Резюме (Изысканный, Современный, Стандартный), Мастер резюме, Дополнительные шаблоны и мастера
Публикациялар	Мастер бюллетеней
Wed бетшелер	Новая - Wed страница, Мастер - Wed страниц, Другие компоненты

Мәтінді өзгерту үшін ең алдымен оны ерекшелендіру керек! Ерекшелендіру үшін келесі әрекеттер орындалады:

*{C}{C} Кез келген мәтіннің үзіндісіне тышқанның оң жақ батырмасын басып тұрып қажетті мәтін үзіндісін меңзермен ерекшелеу;

*{C}{C} Барлық мәтінді ерекшелендіру үшін басты менюдағы Правка | Выделить всё командасы орындалуы қажет немесе <Ctrl> + 5 батырмаларын бірге басу;

Құжаттарды ауыстыру үшін келесі әрекеттерді орындау;

*{C}{C} Тышқанның көрсеткішін керекті қатарға апарып, оның сол жақ батырмасын басу арқылы шығару;

*{C}{C} <^, <^> – қажетінше қатарларды төмен, жоғары ауыстыру;

*{C}{C} <^>, <^> – қажетінше символдарды оңға және солға ауыстыру;

*{C}{C} <Ctrl>+<^>, <Ctrl>+<^> – абзацты төмен немесе жоғары ауыстыру;

*{C}{C} <Ctrl>+<^>, <Ctrl>+<^> сөздерді қажетінше солға немесе оңға ауыстыру;

*{C}{C}.

Мәтіндермен жұмыс жасау технологиясының өзіндік ерекше талаптары бар. Мәтінді енгізген уақытта жолдың соңында ENTER пернесін басу ешқандай қажет емес. Егер сөз жолға сыймайтын болса, онда ол автоматты түрде келесі жолға ауысады. ENTER пернесін азат жолдың соңында ғана басу керек. Мәтінді өшірудің бірнеше жолы бар. Егер меңзер сөздің сол жағында орналасса, онда DELETE пернесінің көмегі арқылы өшіріледі, ал егер меңзер сөздің оң жағында орналасса, онда Backspace пернесінің көмегі арқылы өшіріледі. Word-та блокты түгелімен өшіру тиімді, ол үшін ең алдымен өшірілетін блокты түгелімен белгілеп алып, Delete пернесін басады. Word -та құжат бойынша жылжу үшін меңзерді басқару пернелері және арнайы пернелер жиынтығы қолданылады.

Құжат бойынша жылжудың пернелер комбинациясының кестесі

Пернелер комбинациясы	Тағайындамасы
<Ctrl+T>	Меңзерді бір азат жол жоғары жылжытады
<ctrl+<- style="box-sizing: border-box;"> </ctrl+<->	Меңзерді бір азат жол төмен жылжытады
<ctrl+<->	Меңзерді бір сөзге солға жылжытады
<Page Up>	Меңзерді бір сөзге оңға жылжытады
<Page Down>	Меңзерді бір парақ жоғары жылжытады
<Home>	Меңзерді бір парақ төмен жылжытады
<ctrl+но< span="" style="box sizing:borderbox;"> "></ctrl+но<me>	Меңзерді кезекті жолдың басына жылжытады
<End>	Меңзерді құжаттың басына жылжытады
<ctrl+e< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl+e<nd\	Меңзерді кезекті жолдың соңына жылжытады
<ctrl+e< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl+e<nd\	Меңзерді құжаттың соңына жылжытады

Символдарды форматтау үшін пернелер комбинациясының кестесі

Пернелер комбинациясы	Формат
	Қарайтылған қаріп
	Курсив
<+U>	Астын сызу
	Сөздің астын сызу
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<O>	Екі сызықпен астын сызу
<Ctrl+=>	Төменгі индекс
Shift +=>	Жоғарғы индекс
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<K>	Кіші бас әріптер
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<A>	Барлық бас әріптер
	Символдар регистрін өзгерту
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ ctrl + shift+<H>	Мәтінді жасыру
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<C>	Форматты көшіру
	Форматты сыналап енгізу
+пробел пернесі	Форматты өшіру
<Ctrl+Shift+P>	Қаріп
	Symbol қарпі
<ctrl + shift+< span="" style="box-sizing: border-box;"></ctrl + shift+<P>	Кегль

Мәтінді енгізу ережесі төмендегі ережелер арқылы жүзеге асырылады:

1. Мәтін пернетақта арқылы енгізіледі.

2. Бас әріптер Shift пернесімен әріпті не Caps Lock пернесін қосу арқылы жазылады:

- негізгі режим (лампочка өшірулі тұрған жағдайда) – кіші әріптер енгізіледі,
- қосымша режим (лампочка жағулы тұрған жағдайда) – бас әріптер енгізіледі.

3. Сөздер арасындағы аралық « Пробел » пернесін басу арқылы қойылады.

4. Тыныс белгілері алдына бос орын қойылмайды, ал тыныс белгісінен кейін міндетті түрде қойылады.

5. Егер Сіз мәтінді терген кезде қате жіберсеңіз, онда тышқанның сол жақ батырмасын басу арқылы қате жіберген сөздің алдына курсорды қойып, Delete пернесіне басасыз. Егер курсордың оң жағында орналасқан символды алып тастау қажет болса, онда Backspace (←) пернесін басасыз.

6. Қазақша, орысша және латынша әріптерді енгізу Shift және Ctrl пернелерін біруақытта басу арқылы орындалады.

7. Сандарды енгізу сол сандар орналасқан пернелерді басу арқылы жүзеге асырылады немесе пернетақтаның оң жағында орналасқан кішкене цифрлық пернетақтадағы сандарды басу арқылы жүзеге асырылады. Пернетақтаның оң жағында орналасқан кішкене цифрлық пернетақтадағы сандар NumLock пернесін басу арқылы орындалады. Ол кішкене цифрлық пернетақтаның сол жақ жоғарғы бұрышында орналасқан.

8. Пернетақтаның жоғарғы қатарында орналасқан арнаулы символдар Shift пернесін біруақытта басу арқылы жүзеге асырылады. Ал оның кейбіреуі латын әріптерін енгізу режимінде енгізіледі. Пернетақтаның алфавиттік алаңында орналасқан <>{[және т.б. символдар Shift пернесін біруақытта басу арқылы жүзеге асырылады. Мәтіндерді бөліп алудың қарапайым тәсілі – тышқан батырмасы арқылы мәтін үзіндісін бөліп алып, оны жібермей орналасатын орынға апарып, орналастыру. Word-та мәтінді алмастыру буферін қолданбай-ақ көшіруге және жылжытуға болады. Бұл тұрғыда мәтінді жылжыту ережелері іске асырылады. Мәтіннің белгілі бір бөлігін жылжыту үшін «апару және қою» әдісінде қолдануға болады: белгіленген мәтінде тышқанды шертіп, оның батырмасын босатпастан оны құжаттың қажетті бөлігіне жылжыту керек. Мәтіннің белгілі бір бөлігін көшіру үшін, ең алдымен оны белгілеңіз, содан кейін Ctrl пернесін басып тұрып, белгіленген бөлікте тышқан батырмасын шертіп, оны қажетті жерге жылжытыңыз. Ақпараттарды жылжыту және көшіру үшін алмастыру буферін қолдануға болады.

Егер Word қосымшасында немесе басқа қосымшада құрылған файлдың ақпаратын көшіру қажет болса, онда мәтіннің қажетті бөлігін белгілейді және құралдар тақтасындағы Копировать батырмасын шертеді немесе Правка => Копировать командасын орындайды.

Одан кейін көшірілетін ақпарат орналасатын жерге меңзерді орналастырып, Вставить батырмасын шертеді немесе Правка => Вставить командасын орындайды. Алмастыру буферін мәтіннің белгілі бір бөлігін жылжыту кезінде де қолдануға болады. Мәтіннің қажетті бөлігін белгілейді және құралдар тақтасындағы Вырезать батырмасын шертеді немесе Правка => Вырезать командасын орындайды. Одан кейін ақпаратты орналасатын жерге меңзерді орналастырып, Вставить батырмасын шертеді немесе Правка=> Вставить командасын орындайды. Word-та бірден бірнеше қосымшалармен жұмыс атқаруға болады. Бір құжаттан екінші құжатқа мәтіннің белгілі бір бөлігін жылжыту және көшіру үшін ең алдымен Окно => Упорядочить все командасын орындап, барлық ашық тұрған құжаттарды терезеде орналастырыңыз. Осыдан кейін бір құжаттан мәтіннің белгілі бір бөлігін белгілейді және Вырезать немесе Копировать командаларының біреуін орындайды. Меңзерді екінші құжаттың қажетті жеріне орналастырады және Вставить командасын орындайды. Word-та құжаттың оң жақ шекарасын едәуір түзулетуге мүмкіндік беретін тасымалдаудың әр түрлі әдістері қарастырылған. Word-та тасымалды қолмен немесе автоматты түрде қоюға болады.

Тасымалды қолмен қою үшін Сервис=>Язык менюінен Расстановка Переносов... командасын қолдайды. Ашылған сұхбат терезеде Принудительно батырмасы бойынша шерткенде Word Разметка страницы режиміне ауысады және көрсетілген орында тасымалды орындау үшін растауды сұрайтын терезе ашылады. Егер де біз осы тасымалмен келісетін болсақ, онда ОК батырмасы бойынша шертеді. Егер де тасымал Сізді қанағаттандырмаса, онда Нет батырмасы бойынша шертңіз.

Word-та орфографияны тексеру үшін программаға біріктірілген негізгі сөздік және қолданушының сөздігі қолданылады. Негізгі сөздікті өзгертуге болмайды, бірақ қолданушының сөздігіне жаңа сөздерді

қосуға болады. Егер де мәтінде грамматикалық қате сөз табылса, онда қате сөздің асты қызыл және пунктуациялық қате сөз табылса, онда жасыл түспен сызылады.

Мәтіннің орфографиясын тексеру үшін Сервис Правописание командасын орындайды немесе құралдар тақтасындағы Правописание батырмасы бойынша шертеді. Ашылған сұхбат терезеде ұсынылған нұсқаларының біреуін тандауға, барлығын өткізіп жіберуге немесе басқа сөзбен алмастыруға болады. Кез келген сөздің дұрыстығын мәтінді теру кезінде тексеру үшін сол сөз бойынша тышқанның оң жақ батырмасын шертіп, жанама менюде ұсынылған нұсқалардың бірін тандауға немесе өткізіп жіберуге болады.

Ақмола облысы, Целиноград ауданы, Қараменді батыр ауылы

"Жалпы орта білім беретін мектеп" КММ

Биология пәні мұғалімі

Жұмажан Гүлнар

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА ТОПТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯНЫ ҚОЛДАНУ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Қазіргі уақытта заманауи мектеп оқушылардың жаңа білімдерді, дағдыларды және құзыреттіліктерді, соның ішінде оқу қабілетін өз бетінше сәтті игеру мәселесімен бетпе-бет келіп отыр. Білімді стандарттаудың қажеттігі қоғамдық құбылыс ретінде танылған білім саласындағы түбегейлі өзгерістерге орай туындайды. Қазақстан Республикасының егеменді елдер қатарында демократияға, нарықтық қатынастарға, тұлғаның құқы мен еркіндігіне бетбұрысы білім аймағындағы саясатты қайта қарастырып, жаңаланған заман көзқарасымен түсінуді талап етуде. Білім саласы енді ең алдымен жеке тұлғаның рухани қасиеттерін қамтамасыз етуге бет бұрды. Бұл өз кезегінде оқу процесін ұйымдастыру, оқу – оқыту формалары мен әдістерін тандау және білім мазмұнын іріктеу істеріне көптеген өзгерістердің енуіне себепші болды.

Қазіргі білім беру жүйесінің мәселелерін шешуге және оқу-тәрбие үрдісінің сапасын арттыруға арналған әртүрлі педагогикалық технологиялардың ішінде ең қолайлысы топтық технологияны қолдану болып табылады.

Ғылыми әдебиеттерді зерттеу жұмыстың топтық формаларын қолдану мәселелері көптеген отандық және көршілес елдердің мұғалімдерінің (А.Г.Ривин, В.К. Дьяченко, Г.А. Пичугина, Т.Н. Патрица, Р.Е. Лакишик және т.б.) еңбектерінде қамтылғанын көрсетті.

Оқушылардың топтық оқу әрекетін зерттей отырып, И.М. Чередов «олардың сабақтағы өнімді іс-әрекетінің деңгейін көтеруге көмектеседі, топтық жұмыс арқылы әлсіз оқушылар фронтальды жұмысқа қарағанда әртүрлі жаттығулардың көлемін 20-30%-ға артық орындайды» деген қорытындыға келді.

А.Г.Пичугинаның анықтамасы бойынша «топтық оқыту өзара оқуды және сыныптастар арасындағы қарым-қатынасты көздейтін оқу процесін ұйымдастыруға жаңашылдық береді, бұл пәнге деген ынта мен қызығушылық деңгейінің артуына және оқушылардың жеке тұлғалық қасиеттерін, сөйлеу қабілетін, ой-өрісін, интеллектін дамытуға әкеледі».

Дәстүрлі оқыту мен топтық оқыту технологиясын қолдануды салыстыра отырып, бірқатар артықшылықтарды атап өткен жөн:

- алаңдаушылық, сәтсіздікке ұшырау қорқынышы, кейбір мәселелерді шешуде қабілетсіз болу деңгейін төмендетуге мүмкіндік беретін «сәттілік» жағдайын жасау;
- оқу материалының қолжетімділігін, оның саналы және тұрақты игерілуін қамтамасыз ету;
- жоспарлау, ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау және өз іс-әрекетін бағалау дағдыларын қалыптастыру, рефлексияға жаттықтыру;
- маңызды өмірлік дағдыларды меңгеру: тиімді қарым-қатынас, тыңдай білу, басқаның көзқарасын қабылдау, жанжалдарды шешу, ортақ мақсатқа жету үшін бірлесіп жұмыс істеу, өзара көмек;
- оқушының тұлғалық қасиеттерін, шығармашылық әлеуетін дамыту, өзін-өзі көрсету және оқушының өздігінен білім алуы қалыптасады.

Топтық жұмыс формасының негізгі кемшіліктері топтарға бөлудің қиындығы, сабақтағы жұмыс шуы саналады.

Сонымен, оқытудың топтық формасы – бұл білім алушылар арасында тікелей өзара әрекеттесу және мұғалімнің олардың іс-әрекетін жанама басқаруы жүзеге асырылатын білім беруді ұйымдастырудың дербес формасы. Сондықтан да биология пәнін оқыту процесінде жаңа материалды оқуда, алған білімдерін жалпылау және жүйелеуде, практикалық жұмыстарды жүргізуде топтық оқыту технологиясы кеңінен қолданылады.

Биология пәнін жүргізуде топтық оқытуды пайдалана отырып сабақты ұйымдастырудың келесі негізгі кезеңдерін ажыратамыз:

- оқушылардың дайындығы мен коммуникативті дағдыларының әртүрлі деңгейлері бар топтар құру;
- сабақтың мақсаты мен оқу міндеттерін қою: әр топқа бағалау парағы, инструктивті карта, жұмыс парақтары, үлестірмелі материалдар, құрал-жабдықтар мен реактивтер беріледі. Сабаққа дайындық кезінде оқу материалы блоктарға бөлінеді, олардың саны топтардың санына сәйкес келуі керек.

- тапсырманы орындау, жаңа білім бойынша ауызша есеп құрастыру, тірек-сызба, модельдер дайындау, кластер толтыру, теориялық материалды сурет түрінде беру, т.б. Топта бірлесіп жұмыс жасай отырып, оқушылар белгілі бір блокты тапсырмаларды орындайды, даулы мәселелерді талқылайды. Бұл кезеңдегі маңызды фактор - топтағы барлық қатысушылардың тапсырмаларды талқылауға және орындауға қатысу керектігінде. Осы талқылаулар барысында топ мүшелерінің әрқайсысы оқытылатын материалды игеріп, тапсырмамен жұмыс істеу, есеп құжатын және жауапты құрастыру кезінде бекітеді.

- жауаптарды бақылау және түзету топтың қаншалықты бірқалыпты жұмыс істегенін және сыныптастарына материалды қолжетімді түрде түсіндіре алғанын анықтауға мүмкіндік береді. Жауап беру кезінде білім алушылар оқытушы дайындаған слайдтарды пайдаланады, кластерді, сызбаларды толтырады. Нәтижелерді таныстыру кезінде әрбір топтың басты міндеті зерттелетін тақырыптың жалпы бейнесін қалыптастыру үшін тірек сызба жасау болып табылады.

- қорытындылау және рефлексия кезең-кезеңімен жүзеге асырылады: әр топ ұсынылған критерийлер бойынша өзін-өзі бағалау парағын толтырады, ал мұғалім тексеру үшін конспект жинап, сабаққа жалпы баға қояды. Рефлексия барысында оқушылар әр топтың жұмысындағы жағымды және жағымсыз жақтарын, тапсырманы орындауда қандай қиындықтарға тап болғанын және т.б. көңілі толмаған бөліктерін көрсетеді.

Білімді жалпылау және жүйелеу сабақтарында топтық жұмыс түрі барлық оқушыларды жұмысқа жұмылдырып, өзара жауапкершілікті қалыптастыруға ықпал етеді. Биология курсының қорытынды сабағында келесі тапсырманы ұсынамын: 25 минут ішінде барлық тақырыптар бойынша 15 сұрақ-тапсырманы орындап, содан кейін басқа топтардың сұрақтарымен алмасып, жауап беру. Сұрақтар бойынша рефлексия жүргізу. Бұл тапсырма бірлескен жұмысқа ықпал етеді, танымдық және шығармашылық белсенділікті ынталандырады.

Осылайша, топтық жұмыс түрлерін пайдалана отырып, сабақты ұйымдастыру материалды жан-жақты қарастыруға ықпал етеді, оқу материалының қолжетімділігін қамтамасыз етеді, оқушылардың жоғары позитивті ынтасын сақтауға көмектеседі, олардың есте сақтауын, логикалық ойлауын дамытуға, оқушылардың қалыптасуына ықпал етеді, коммуникативтік қабілеттерді, оқу белсенділігін және оқу үдерісін өзін-өзі ұйымдастыру мен өзара оқытуды арттыруға әкеледі.

Қорытындылай келе, қазіргі білім беру жүйесінің мәселелерін шешуде және оқу-тәрбие үрдісінің сапасын арттыруда топтық технологияны қолдану ең орынды екенін атап өткен жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Тукоякова, Ш. Р. Влияние групповой работы на активизацию познавательной деятельности учащихся на уроках биологии / Ш. Р. Тукоякова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2016. — № 26.1 (130.1). — С. 36-39.
2. Пасечник В. В. Биология: методика индивидуально-групповой деятельности: учебное пособие для общеобразоват. организаций. М., 2016. 109 с.
3. Хайбулина К. В. Методика использования средств информационных технологий при индивидуально-групповой деятельности на уроках биологии // Актуальные проблемы биологической и химической экологии: сборник материалов VI Международной научно-практической конференции, Мытищи, 26-28 февраля 2019 г. М., 2019. С. 386-390.

Алматы қаласы, Әуезов ауданы
КМҚК «№190 бөбекжай – балабақшасы»
Тәрбиеші, педагог-модератор
Сауытбекова Жұлдызай Тажиевна

«ТҮЙМЕ ҚЫЗ»

Жүргізуші: - Армысыздар! Құрметті ұстаздар, ата-аналар және біздің айдай сұлу аруларымыз! Сіздерді бүгінгі көктемнің шуақты әрі шырайлы мейрамында өздеріңізге арналған мерекелік кешімізде көргенімізге қуаныштымыз!

Жүргізуші: - Иә, дұрыс айтасың! Бұл мереке табиғаттың тамылжып, таңғажайып кейіпке енер мезгілінің ең әсем, ең ерекше мерекесі десек қателеспейміз. Аяулы әжелер, ардақты аналар, қызғалдақ қыздар, мейірбан тәрбиешілер, сіздерді 8- Наурыз мейрамымен шын жүректен құттықтаймыз!

Жүргізуші: Сіздерге осынау әдемі сәтте әлемнің нұрын, өмірдің гүлін, көктемнің көңілді күнін тілейміз! Мына жарық дүниенің мәні де, сәні де сіздерсіздер! Ендеше өздеріңізге арналған «Ғажайып ертегілер әлемі» атты ертеңгілімізді қабыл алыңыздар!

Жүргізуші: Ерте, ерте, ертеде

Сүрді өмірін жас ана.

Жалғыздықтан қайғырып

Құрғатпады жас көзін.

(Ортаға Ана келіп жылайды)

Ана: Күндерім менің көңілсіз,

Сыздайды ана жүрегім.

Жылуымды арнайтын

Перзентім болса тілегім.

Әуенмен Сикыршы келеді.

Сикыршы: Естіп тұрмын, естіп тұрмын!

Мұнаймаңыз.

Мереке күні сенің де,

Орындалсын арманың!

Міне саған сикырлы дән, оны тез арада топыраққа отырғыз.

Ана: Сонда не болады?

Сикыршы: Асықпа сұлуым, менің айтқанымды орындасаң бәрін өз көзіңмен көресің. *(деп Сикыршы шығып кетеді)*

Анасы дәнді топыраққа отырғызады

Осы гүлге музыка ырғағымен, ана су құйған сәтте сахнаға көбелектер кезекпен ұшып келіп, гүлдерді айнала қона бастайды. «Ертегілер» әнін гүл ішіндегі ханшайым көбелектер де онымен бірге ырғаққа билеп шығып кетеді

Гүлдің ішінен түймеқыз шығады

Түймеқыз: Ана, ана!

Анасы: Қызым, кішкентай менің бөбегім! Менің арным орындалды! Қандай керемет, дауысыңнан сенің! Тағы да айтшы «Ана» деп!

Түймеқыз: Ана, Анашым!

Анасы: Өзі сондай сүйкімді, қызым мен сені ешкімге бермеймін, сені әрқашан мәпелеп, аялап жүремін.

Түймеқызы: Анашым мен шаршадым, ұйқым келді.

Анасы: Жарайды қызым ұйықтай ғой, мен саған бесік жырын айтып берейін.

Бақа (анасы): Бір маса, екі маса,

Қане балам, аузыңды аш та, масадан аса!

Бақа (баласы): Тууф, анашым, жатудан да жалығыыып кеттім. Не істесем екен?

Бақа (анасы): Жалықсаң егер балам,

Берейін қолыңа қалам.

Ақылға толар санаң

Егер де білім алсаң.

Бақа (баласы): Білім маған не керек

Үйленсем деймін тезірек!

Бақа: - Ой, қандай сүйкімді қыз!

(Түймеқызды қолынан сүйреп тұрғызады)

Түймеқызы: Ана, ана, көмектесіңіз!

Бақа: Бекерге айқайламайақ қой! Мына шалшықта сені анаң естімейді! Енді бізбен бірге тұратын боласың.

Түймеқызы: Жо-жоқ, бақа! Мені тез арада үйіме апаршы, анам уайымдап отырған шығар.

Бақа: Бүгіннен бастап сенің үйің осы жер. Ал менің достарым сенің көңіліңді көтеріп би белеп берсін!

Би «Бақалар»

Ханқызы: Түйме қыз сен үй шаруасына өте лайықты екенсің, үйдегі кәрі әжеме көмектесесің!

Ханқызы: Жарайды көмектесейін, бірақ мені анама апарасың ба?

Ханқызы: Ана дегенді мүлдем ұмыт - деп Түймеқызды әжесіне ертіп келеді

Ханқызы: Әже, сізге көмекші алып келдім.(деп Түймеқызды тастап ұшып кетеді)

Түймеқызы: Мейірімді әжетай, жүзіңіз сондай жылы екен. Маған көмектесіңізші. Анам мені іздеп жүрген болар.

Әжесі:(тоқыма тоқып отырады): Қызым, мұнайма,өзің сондай сүйкімді екенсің! тоқымамды бітірсең мен саған көмектесейін.

Жүргізуші: Түйме қыз Ханқызы әжесіне көмектесіп жатыр. Ал сендер аналарына үй шаруасында көмектесесіндер ме?

Балалар: Әрине көмектесеміз.

Ойын: Көмекшілер

Жүргізуші: Балалар сендерге ертегі ұнап жатыр ма? Ханқызының әжесі өте мейірімді екен. Ол Түйме қызға көметесетініне үміттеміз. Олай болса, бүгінгі мерекеде әжелерімізге де арнап әнімізді орындап берейік.

Ән: Әже

Жүргізуші: Тақпақтар

Әже: (Түймеқыздың қолынан ұстап): Ал Түйме қызсен маған тоқымамды тоқып көмектестің. Енді мен саған көмектесейін.

Көктем келді, құстарым,

Қайдасыңдар достарым!

Қарлығаштар ұшып келеді (2 қыз):

Сәлем, сәлем, жер ана!

Көктем гүлі айнала!

Туған жерге алыстан

Ұшып келдік сағына.

Әже: Қош келдіңдер, қарлығаштар! Мына кішкентай қызды менің балам келмей тұрып тез арада анасына жеткізіндер! Есесіне мен сендерге шидан тоқыған тоқымамды беремін, ұяларыңның қабырғасын қалауға жарайды.

Қарлығаш: Жарайды мейірімді әже, айтқаныңызды орындаймыз!

Түймеқызы Қоңыз әжемен қоштасып, қарлығаштармен өз үйіне келеді.

Тәрбиеші: Осылайша Түймеқызы үйіне оралады.

Түймеқыз: Ана, ана, анашым!

Анасы: Қызым, кішкентай бүлдіршінім! Енді мен сені ешқашан жалғыз қалдырмаймын.

Жүргізуші: Түйме қыз үйіне оралып. Анасымен қауышты

Ал енді мерекемізді жалғастыра отырып ортаға кішкентай сәнқой ханшайдарымызды шақырайық.

Жүргізуші: Қуанышқа толды ана кеудесі,
Айырмасын анадан өз перзентін.

Ән: Ана

Жүргізуші:

Баланың да тірегі,

Дананың да тірегі,

Ауырмасын ешқашан

Аналардың жүрегі.

Өмірге бізді келтіріп,

Жарық дүние сыйлаған

Аман болсын аналар

Аман болсын балалар!- деп, бүгінгі мерекелік ертеңгелігіміз аяқтаймыз! Келесі кездескенше сау-сәлеметте болайық!

Область Жетісу, Қаратальский район
КТУ «Средняя школа имени Ахмета Байтурсынова с ДМЦ»
Учитель русского языка и литературы
Арыкбаева Жанар Онгаровна

«ЭФФЕКТИВНЫЕ СТРАТЕГИИ РАБОТЫ С ТЕКСТАМИ НА УРОКЕ»

На уроках русского языка и литературы важнейшей задачей является развитие у школьников умения правильно воспринимать и анализировать тексты. Учитель в этом процессе играет ключевую роль, направляя учащихся на развитие навыков чтения, интерпретации и понимания. Ученики должны не только уметь читать, но и уметь работать с текстом, извлекая из него информацию и анализируя смысл. На своих уроках я использую различные эффективные стратегии работы с текстом, которые помогают детям глубже понять материал и научиться работать с ним.

1 стратегия- стратегия предварительного чтения текста. Перед тем как приступить к чтению нового текста, полезно дать учащимся задания, которые помогут им настроиться на восприятие материала. Поэтапные шаги стратегии: 1 шаг- нужно обсудить тему, 2 шаг- если произведение художественное, лучше ввести в биографию автора , 3 шаг- объяснение трудных слов и выражений, которые могут встретиться в тексте, 4 шаг- постановка вопросов, на которые ученики должны будут ответить по ходу чтения. Стратегия предварительного чтения дала учащимся более полное представление о содержании и контексте текста, что помогает им лучше понять его при чтении. Вторая стратегия- активное чтение. Активное чтение предполагает не просто ознакомление с текстом, но и его осмысление в процессе чтения. 3 стратегия- анализ текста. После того как текст прочитан, важно провести его анализ. Это этап, на котором учащиеся разбирают содержание, структуру и идеи текста. Сначала мы разбираем текст по частям, затем я предлагаю ученикам разделить текст на части и обсудить каждую часть по очереди. Также на уроках при работе с литературными произведениями совместно с учениками анализируем структуру текста. Учащиеся рассматривают как автор строит сюжет, какие литературные приемы использует, как развивается основная идея. С помощью стратегии анализа текста ученики научились выявлять важные элементы текста, такие как главная идея, персонажи, литературные приёмы, и понимать как они влияют на восприятие произведения

Чтобы помочь учащимся осознанно читать, можно использовать следующие методы:

- Подчёркивание ключевых моментов. Учитель может предложить ученикам выделить основные идеи или слова в тексте, которые играют важную роль.

- Записи в блокнот. Во время чтения можно делать краткие заметки, чтобы потом обсудить прочитанное или задать вопросы.

- Вопросы по тексту. В процессе чтения учащиеся могут записывать вопросы, которые у них возникают. Эти вопросы помогают сосредоточиться на содержании текста и стимулируют мыслительный процесс. Эти методы научат учащихся внимательно читать текст, выделять главное, делать заметки, а также формулировать вопросы, которые помогут глубже понять смысл произведения.

4. Стратегия синтеза и обобщения. Эта стратегия направлена на то, чтобы учащиеся смогли обобщить полученные знания и применить их к новым ситуациям. Например:

- Написание краткого пересказа. Это задание помогает ученикам пересказать основные события текста своими словами, что развивает умение выделять главное.

- Создание схем или таблиц. Ученики могут составить схемы, которые помогут им визуализировать содержание произведения (например, карта персонажей, схема сюжета и т. д.).

- Дискуссии и дебаты. После прочтения текста можно организовать обсуждение, где ученики будут выражать своё мнение и спорить на основе прочитанного. Таким образом учащиеся будут способны обобщить материал, правильно сформулировать выводы, а также научатся выражать своё мнение и аргументировать его.

5..Стратегия «Прогноз по заголовку».

Задание: подумайте, о чем может идти речь в рассказе К.Г.Паустовского «Телеграмма», в произведении П.П. «Медной горы Хозяйка» и т.д.

– Попробуйте спрогнозировать содержание по первой строчке произведения...Вспомните, как называется произведение....Соответствует ли содержание рассказа названию?

Приведите примеры подобных расхождений.

6. Стратегия «Образ текста».

Задание: проверьте свои предположения. На основании слов, взятых из текста, попробуйте составить небольшой сюжетный рассказ. Название рассказа дается.

7.Стратегия «Батарея вопросов».

Задание: составьте вопросы к тексту по заглавию, по иллюстрациям.

8. Стратегия «Глоссарий».

Задание: посмотрите на список слов и отметьте те, которые могут быть связаны с текстом. Закончив чтение текста, вернитесь к данным словам и посмотрите их значение и употребление слов, используемых в тексте.

9. Стратегия «Соревнуемся с писателем».

Задание: попробуйте спрогнозировать содержание книги, просмотрев иллюстрации. Один ученик предлагает свой вариант, остальные его дополняют.

10. Стратегия «Чтение в кружок». Текст читается по очереди (каждый «член кружка» читает по абзацу). После этого следует остановка: все задают вопросы к прочитанному отрывку. Если на вопрос ответить невозможно (он не соотносится с текстом), то вопрос считается неправильным. * Все правильные вопросы могут записываться.

11. Стратегия «Поставь проблему – предложи решение». Вспомните, с какими проблемами сталкиваются герои произведения (проблема формулируется и записывается в овал). Далее дети могут назвать несколько проблем, учащиеся делятся на группы и предлагают всевозможные варианты решения проблем.

12.Стратегия «Кубик Блума» (Бенджамин Блум – известный американский педагог, автор многих педагогических стратегий = техник).

На гранях кубика написаны начала вопросов: «Почему?», «Объясни», «Назови», «Предложи», «Придумай», «Поделись». Учитель или ученик бросает кубик.

Необходимо сформулировать вопрос к учебному материалу по той грани, на которую выпал кубик.

Вопрос «Назови» нацелен на уровень репродукции, т.е на простое воспроизведение знаний.

Вопрос «Почему» – ученик в данном случае должен найти причинно – следственные связи, описать процессы, происходящие с определенным предметом или явлением.

Вопрос «Объясни» – ученик использует понятия и принципы в новых ситуациях.

Все выше перечисленные стратегии предусматривают серьезную работу с текстом, его глубокий анализ и понимание, организацию самостоятельной познавательной деятельности учащихся по учебному материалу Продуманная и целенаправленная работа с текстом позволяет вычерпать из большого объема информации нужную и полезную, а также приобретать социально нравственный опыт и заставляет думать, познавая окружающий мир.

Алматы қаласы, Әуезов ауданы
КМҚК «№190 бөбекжай-балабақшасы»
Тәрбиеші, педагог-модератор
Исмаилова Нургуль Бакытовна

«ҚОШ КЕЛДІҢ ЖАҢА ЖЫЛ!»

Мақсаты: Балаларды қонақжайлылыққа үйрету, мерекелік көңіл-күй сыйлау.

Кейіпкерлер: Жүргізуші, Аяз ата, Ақшақар, Ұлу, Жылан.

Көрнекіліктер: Ақ ұлпа қарлар, сыйлақтар.

Музыка әуенімен балалар қолдарына жылтыр қарлармен би қимылдарын жасап кіреді жарты шеңбер болып шыршаның қасына барып тұрады.

Жүргізуші: Сәлеметсіздер ме, құрметті қонақтар! Сіздерді келе жатқан Жаңа жыл мерекесімен шын жүректен құттықтаймыз!

Келді тағы Жаңа жыл,
Қуантумен біздерді
Құтты болсын мереке,
Құттықтаймыз сіздерді.

Жүргізуші: Балалар, қараңдаршы, біздің бөлмеміз әдемі безендірілген, біз бүгін Жаңа-жыл мерекесін тойлайық деп жатырмыз. Бізге көптеген қонақтар келіпті, шыршаға әдемі ойыншықтар ілініпті.

Жүргізуші: Балақайлар, қараңдаршы шыршамызда қаншама ойыншықтар, тәтті кәмпіттер ілінген. Осы әсем шыршамызға әдемі әнімізді тарту етейік.

Ән: «Жаңа жыл мереке»

Жүргізуші: Балалар мерекемізге қонаққа келген сияқты.

Музыка әуенімен Аяз ата мен Ақшақар кіріп келеді.

Аяз-Ата: Амансыңдар ма, балалар?

Сәлеметсіңдер ме, қонақтар?

Балаларым, балғыным

Өмір гүлім шалғыным.

Тілегенім жыл бойы,

Сендердің денсаулықтарың!

Ақшақар: Сәлеметсіңдер ме, балалар! Жаңа жылдарың құтты болсын!

Сүйсіндірер маңайды,

Ақшақармын арайлы.

Жалт-жұлт еткен жүзімнен,

Күміс сәуле тарайды.

Ақшақармын аппақпын,

Қалай тыныш жатпақпын.

Месіз қыстың сәні жоқ,

Әнімін, жырмын, тақпақпын!

Аяз-ата: Ой, балалар шыршаларың қандай әдемі, керемет!

Ақшақар: Қандай керемет менің ұлпадай әппақ сіңілілерім келіп қалыпты, сендермен би билегім келіп тұр. Келіндер ортаға шығып би билейік.

Жүргізуші: Аяз ата сіз ұзақ жолдан шаршаған боларсыз, отырып демалыңыз. Ал, ақшақар біздің аппақ қыздарымызбен би билеп көңіл көтерсін.

Би: «Ұлпа қарлар» (қыздар биден соң қарларды жерге шашып тастайды)

Ақшақар: Балалар қараңдарша айналамызда қаншама ұлпақарлар шашылып жатыр. Қанекей бәріміз қарларды жинап, шыршаның айналасын безендірейік!

Ойын: «Ұлпақарлар жинау»

Ойынның шарты: Балалар ұлпа қарларды жинап, шыршаның түбіне қояды.

Ақшақар: Жарайсыңдар балалар, бір сергіп қалдық. Ой, қандай керемет шырша!!! Қаншама жалтыраған ойыншықтары көп. Бірақ шамдары жанбай тұрғой.? Келіндер балақайлар бірге шамдарын жағайық.

Ойын: «Шыршаның шамдарын жағу»

Ойынның шарты: Ақшақар балалармен қол соққанда шырша шамы жанады. Ал, үрлеген кезде шырша шамы сөнеді. Ойынды үш рет қайталау. (Ойынның шартын ақшақар түсіндіреді және ойнатады)

Жүргізуші: Қане балалар енді әдемі, әсем шыршамызға әнімізді арнайық.

Ән: «Кішкентай шыршамыз»

Жүргізуші: Балалардың тақпақтарына кезек берейік.

Тақпақтар:

1. Амила Жаңа жылда жол болсын!

2. Қ.Әміре Әрбір үйде той болсын!

3. Медина Берекелі жыл болсын!

4. Арлан Ақ дастархан мол болсын!

Осы кезде Аяз ата ұйықтап шыршаның қасында отырады.

Ақшақар: Балалар қараңдар Аяз ата ұйықтап қалды. Ол алыстан келемін деп әбден шаршаған ғой. Ой, балалар тыныш, тыныш. Қасына барайық, келіндер жақындайық. Қанекей балалар Аяз атаны оятайық.

Ойын: «Аяз атаны ояту»

Ойынның шарты: Қане балалар қолымызды қатты соғып, аяғымызды топылдатайықшы аяз ата ұйықтап қалыпты. Алақанымызбен қаттырақ соғайық. (Ойын 3 рет қайталанады)

Аяз ата оянып кетеді

Жүргізуші: Келіндер балақайлар! Аяз атаны ортаға алып би билейік.

Би: «Аяз аталар биі»

Аяз- ата: Тамаша, керемет. Жарайсыңдар балалар бүгін сондай қуанышты мереке болды.

Ақшақар: Аяз-ата сіз ештеңе ұмытып кеткен жоқсыз ба?

Аяз-ата: Жоқ мен ештеңе ұмытқаным жоқ. (ойланып). Балалар ән айтты, балалармен бірге шыршаның шамын жақтым, тақпақтарын тыңдадым, ойын-ойнадық. Жоқ ештеңе ұмытқаным жоқ.

Ақшақар: Балалар айтыңдаршы Аяз-ата сендерге не беруі керек?

Балалар: Сыйлықтар!!!

Аяз ата: Ой, ой, ой кәрі басым-ай, балаларға сыйлықтарын беруді ұмытып кетіппін ғой. Қане қызым Ақшақар алып кел сыйлықты.

Ақшақар: Ой Аяз ата мында біреу бар ғой. (артқа қарай шегінеді)

Жүргізуші: (жақындап) ой мында ұлу ғой отырған. Келе ғой ұлу, қорықпа мында біз жаңа жыл мерекесін тойлатып жатырмыз сен мында неге отырсың?

Ұлу: Мен ұлумын, ұлумын,

Өзім сондай сұлумын.

Мен тұрмын қуанып

Шаттыққа бөленіп

Бір жыл бойы сіздермен

Дос болып шаттанып.

Мен достарымызбен бірге мерекеге келе жатқанмын, Жаңа жыл кілтін Жыланға сеніп табыстап берейін деп, адасып кетіп осы шыршаның астына тығылып қалдым.

Жүргізуші: Ой! Жаңа жыл неге кешігіп жатыр екен, уақыт 12-ден асып кетіпті.

Аяз Ата: Жаңа жыл менің қасымда,

Қорықпа, апай аптықпа.

Жатыр мына қорапта,
Шығады қазір асықпа.

Сыбызғы үрлейді. Қорап ішінен жылан шығады.

Жылан: Біс-ыс ысылдаймын,
Мұныма еш қысылмаймын.
Қорғану үшін жауымнан,
Айбат шегіп ысылдаймын.
Жамандыққа қаспын,
Жақсылыққа жақпын.
Мен жаңа жылмын,
Мен жаңа нұрмын.
Нұрымды да себейін,
Жырымды да себейін.
Мен жаңа жылмын жыланмын!

Жүргізуші: Шынымен, балалар, біз бір жасқа үлкейдік. Жаңа жыл жаңырқа, Ескі жыл есірке-демекші, ескі жыл Жаңа жылға орнын сыйлағысы келіп тұрған сияқты, ал, ұлужан сенімен де қоштасатын кез келіпті, біз саған ризамыз! Келесі кездескенше сау бол!

Ұлу: Бір жыл бойы сендермен
Бірге жүрдім ойнадым
Енді міне балалар
Кезек келді қоштасар!
Сау болыңдар балалар!

Аяз ата: Міне енді дұрыс болды. Біздің балалар өте зерек, қонақжай. Олай болса, қане Ақшақар қызым, енді шыршаның түбіндегі сыйлықты алып келе қойшы. (Ақшақар шыршаның түбінде жатқан үлкен сыйлықты алып келеді.)

Ақшақар: Қараңдаршы балалар, Аяз ата сендерге қандай керемет сыйлықтар алып келген. Жаңа жыл деген таңғажайыпқа толы мереке ғой! Барлық адамдар бұл мерекені жақсы көреді. (қапшықтың ішін ашады, сыйлықтар шығады.)

Аяз ата- Ал,кәне,балалар,
Сендерге сыйлығым бар,
Аталарыңның сыйлығын
Қуанып қабыл алыңдар!

Жүргізуші: Біз өнерлі баламыз,
Ертең-ақ өсіп толамыз.
Атамыздың сыйлығын,
Рахмет айтып аламыз.

Бәрі бірге: РАХМЕТ!

Аяз ата: Ал, балаларым тағыда Жаңа жыл құтты болсын! Енді біздің де қайтатын уақытымыз болып қалды. Себебі, өздерің секілді балалар өнерлерін дайындап, сыйлықтарын алуға асығып отырған болар. Келесі жылы кездескенше қош сау болыңдар!

Балалар: Сау болыңыздар!

Жүргізуші: Би-биледік, жыр-жырладық,
Қызығына тоймадық.
Достарменен ойнадық,
Жаңа жылды думандатып

тойладық!

Ал, құрметті қонақтар осымен «Қош келдің Жаңа жыл!» атты мерекелік ертеңгілігіміз аяқталды. Келесі мерекеде кездескенше қош-сау болыңыздар!

Алматы қаласы, Әуезов ауданы
КМҚК «№190 бөбекжай-балабақшасы»
Тәрбиеші, педагог-модератор
Қызайбек Малика Ербосынқызы

«ДОСТЫҚ МЕРЕКЕСІ»

Білім беру саласы: Таным

Бөлімі: Шығармашылық

Мақсаты: Балаларға 1 – мамыр Қазақстан халықтар бірлігі күні мерекесі екенін жеткізу. Ынтымақтыққа, достыққа, өз Отанын сүйуге, қорғауға, көп ұлтты халқымыздың тыныштығы мен бірлігін нығайтуға ат салысатын азияма

белуга тәрбиелеу. Балалардың бірлік, ынтымақтастық туралы түсініктерін кеңейту. Мерекелік көңіл күйлерін көтеріп, өздеріне ұнайтын шар, жалаушаның суретін салдыру. Ойын арқылы әр ұлттың киімдерін ажырата білуге үйрету.

Әдіс – тәсілі: Сұрақ – жауап, түсіндіру, ойын, ән айту.

Көрнекілігі: Әр ұлт өкілдерінің суреттері, DVD, теледидар, сурет салу құралдары.

Мотивациялық қозғаушы:

- Балалар қазір жылдың қай мезгілі?

- Көктем мезгілі.

- Дұрыс айтасындар, қазір көктем мезгілі, көктем мезгілінде біз қандай мерекелерді тойладық, қане есімізге түсірейікші.

- 8 наурыз аналар мерекесі, 22 наурыз, наурыз мерекесі.

Жарайсындар, сендер жақсы біледі екенсіңдер, естеріңе жақсы сақтап қалыпсындар. Осы көктем мезгілінің соңғы мамыр айында тойланатын тағы бір мереке бар екен. Ол мереке 1 мамыр Қазақстан Халықтарының ынтымағы мен бірлігі күні мерекесі.

- Балалар біздің ұлтымыз қандай?

- Қазақ

- Біз қай тілде сөйлесеміз?

- Қазақ тілінде.

Қазақстан халқының өзінің қазақ тілі, ұлттық киіміміз, салт – дәстүріміз бар. Сол сияқты біздің Қазақстанда басқада ұлттар тұрады. Өзбек, орыс, қырғыз, татар және тағы басқа да ұлт өкілдері тұрады. Қане балалар бәріміз экранға қарайық.

1 – слайд: Сурет арқылы әр ұлттардың киімдерімен таныстыру.

Балалар, осы ұлттардың барлығы да Қазақстанда тұрады. Қазақстан көп ұлтты мемлекет. Олар өз елдерінде болмасада, Қазақтардың елін – елім деп, жерін – жерім деп, құрметтеп, үлкен үлгілі, бақытты, өнегелі отбасы болып өмір сүруде. Әлем халықтарының тату – тәтті бейбітшілікте, ынтымақтастықта өмір сүріп отырғаны біздің қазақ елінің арқасы және олар мұны түсініп, жақсы біледі. Сол себепті біздің елімізді қадір тұтып, құрметтейді.

2 – слайд: Экраннан Елбасы құттықтауы мен Астана қаласы орталық алаңда өткізіліп жатқан шеруді тамашалау. (түсіндірме беру)

Ертең 1 мамыр мерекесі. Біздің де Қазалы халқы орталық алаңға осындай салтанатты шеруге шығады. Әр ұлт өкілдері өздерінің ұлттық киімдерін киіп, өнерлерін көрсетеді.

Балалар, ертең біз мерекеге барғанда қолымызға не ұстап шығуға болады деп ойлайсыңдар?

- Шар, жалауша.
- Дұрыс айтасыңдар, біз мерекеге шар, жалаушалар ұстап шығуымыз керек. Олай болса осы мерекеге арналған шарымыз бен жалаушаларымыздың суретін салайықшы.
- Жалауша қандай пішінге ұқсайды?
- Тіктөртбұрышқа
- Түсі қандай болады?
- Көк болады.
- Ал шар қандай пішінге ұқсайды?
- Домалақ, сопақша.
- Түстері қандай болады?
- Қызыл, көк, жасыл, т. б

Жарайсыңдар балалар, жалаушамыздың түсі көк, пішіні тіктөртбұрышты, ал шарларымыздың түстері әр түрлі, пішіндері домалақ, сопақша болады екен. Қане алдарындағы қағазға өздеріне ұнайтын шар мен жалаушаның суретін салайық. (Балалар өз қалаулары бойынша ұнайтын суреттерін салады)

Сергіту сәті: Ортақ мекен жер шары,
Төбемізде бір аспан.

Барлық ұлттың баласы,
Достығымыз жарасқан. (өлеңге сәйкес қимылдар жасайды)

Рефлексивті коррекциялаушы:

Дидактикалық ойын: «Қай ұлттың бас киімі?»

Ойын шарты: Көрсетілген әр ұлт өкілдерінің суреттерінің бас киімін тауып кигізу.

Балалар сендер достық, ынтымақ туралы қандай мақал – мәтелдер білесіңдер?

Ырыс алды – ынтымақ.

Бірлік болмай, тірлік болмас.

Ұрыс, ырысты қашырап

Ынтымақ, халықты асырап.

Балалардан бүгінгі өтілген тақырып бойынша сұрақ – жауап арқылы қорытынды жасау. Жарайсыңдар балалар, бүгінгі оқу іс - әрекетіне жақсы қатыстыңдар. Бір – біріңе деген достықтарың мәңгі болсын, ата – аналарың аман болсын. Ал мен сендерге ертең 1 мамыр мерекесіне барғанда қолдарыңа ұстап баратын жалауша мен гүл берейін. Ертеңгі мерекеде әдемі болып жүріңдер. Біздің достығымызды білдіретін «Достықпен» әнін айтайық.

Күтілетін нәтиже:

Білуі; Балалар 1 мамыр мерекесі Қазақстан Халықтар бірлігі күні екенін біледі.

Меңгеруі: Өз Отанын сүюді, қорғауды, өзге ұлт өкілдерін құрметтеуді үйренеді

Игеруі: Әр ұлттардың киім ерекшеліктерін біледі.

Алматы қаласы, Әуезов ауданы
КМҚК «№190 бөбекжай-балабақшасы»
Тәрбиеші
Сағымбек Айдана Сәтжанқызы

«АНА – ӨМІР ШУАҒЫ!»

Мақсаты: Аналар мерекесімен бірге күннің нұрын төгіп келген көктем мерекесінің ерекшеліктерін атай отырып, табиғаттың жаңаруын, құлпыруын балаларға жеткізу. Ешқашан аналарын ренжітпеуге, қолғанат болуға, құрметтей білуге тәрбиелеу.

Балалар залға музыка әуенімен кіреді.

Жүргізуші:

Бүгін наурыздың 8 – і,

Сұлулықтың негізі.

Әдемі сөз адамның,

Анаға айтар лебізі.

Сіздерді көктем айының алғашқы мерекесі 8 наурыз – аналар күнімен құттықтаймыз! Әрқашан дендеріңіз сау, көңілдеріңіз жайдарлы бола берсін! Кішкентай бүлдіршіндеріміздің өнерлерін тамашалауға рұқсат етіңіздер!

Жүргізуші: Балалар қараңдаршы айнала қандай әдемі, қазір жылдың қай мезгілі?

Балалар: Көктем мезгілі.

Жүргізуші: Дұрыс балалар, көктем мезгілінде күн жылынып, қар еріп, жылы жақтан құстар ұшып келеді, ағаштар бүршік жарады, табиғат сұлулана түседі.

Жүргізуші: Көктем мезгілінің алғашқы мерекесі қалай Аналар күні!

Қәне, балалар бәріміз бірге аналарымызға арнап ән айтып берейік.

Ән: «Көп жаса, Анашым!»

Жүрг: Сонымен қатар, біздің балалар ән айтып қана қоймай, аналар мерекесіне орай тақпақтар дайындап қойыпты.

Асылай:

Ана-біздің күніміз,

Ана-біздің гүліміз.

Бізді ана қуантып,

Ұзақ өмір сүріңіз!

Дәурен:

Құлпырған гүлдей,

Көктемгі күндей.

Жылулық маған,

Төгесің үзбей.

Аруна:

Ақылшымыз данашым,

Ұзақ өмір сүріңіз.

Айналайын анашым,

Алдымызда аман жүріңіз!

Диас:

Ақ қабақты анашым,
Күн сәулелі анашым.
Әлпештеген баласын,
Айналайын анашым!

Сафи-Мариям:

Айтқан сөзін тыңдаймын,
Анашымды сыйлаймын.

Алан:

Жүрг: Ой балалар... бізге кім келіп қалды?

Бауырсақ: Сәлеметсіңдер ме, балалар! Қалдарың қалай?

Жүрг: Сәлеметсің бе! Жақсы бауырсақ.

Бауырсақ: жылайды..

Жүрг: неге жыладың бауырсақ?

Бауырсақ: Бүгін әжелер мен аналардың мерекесі ғой. Соған гүл іздеймін деп адасып кеттім. Не гүл жинай алмадым, жолданда адастым.

Жүрг: Бауырсақ сен уайымдама! Бізде бүгін көктем мерекесі болып жатыр еді. Сен бізбен тойла, ал біз саған көмектесеміз. Ал, балалар, қалай көмектесек болады? ААА... таптым, балалар мүмкін үйге жолды

ҚОЯН білетін шығар. Ал қоянды шақырайықшы..

Балалар: қоян 3 рет...

Қоян: Секіріп келеді..Сәлеметсіңдер ме, балалар! Қандай дәмді иіс шығып тұр.

Жүрг: Қоян бізге сенің көмегің керек болып тұр? Бауырсақ үйіне қайтар жолды білмей жатыр. Сен білесің бе?

Қоян: Ой бауырсақ мен жолды білмеймін.

Бауырсақ: Жылайды..енді қалай табам..

Қоян: Жылама бауырсақ апанды табамыз оданда сен бізбен билеп ал, көңілің көтеріледі.

Жүрг: Дұрыс айтасың қоян билесек билейік. Біздің балалар саған арнап бауырсақ биін дайындап қойған.

Би: «Бауырсақ биі»

Қоян: тамаша, жақсы биледі екенсіңдер ғой. Балалар мүмкін бауырсақтың тағы көңілін көтеру үшін ойын ойнап береміз. Олай болса, ойынды ата-аналармен ойнасақ.

Ойын: «Дауысынан анаңды тап!»

Бауырсақ: Рақмет сендерге балалар! Менде әжемді, анамды сағынып кеттім.

Жүрг: Бауырсақ біздің балалар тағы да анасына, әжесіне арнап **тақпақтар** жаттап келген. Сен өзіңе ұнағанын тандап жаттап алып, айтып берерсің.

Бауырсақ: Тамаша балақайлар! Мен сендердің тақпақтарыңды әжеме айтып беремін.

Қоян: Басын қасып тұрып мүмкін аюға барайық. Мүмкін, сол көмектесетін шығар?

(Аю залда ұйықтап жатады.)

Барлығы аю тұршы....

Аю: Оянбайды.

Бауырсақ: Аю қатты ұйқыға кеткен ғой. Аю тұрмайды не істейміз?

Жүрг: Біз ән шырқап берейік, сонда тұрып қалар!

Барлығы аю тұршы....бетінді жушы.

Аю: Оянады...Кім мені оятқан неге мені мазалайсыңдар? Ааа.....

Қоян: Аю сенің көмегің керек болып тұр? Бауырсақ апасынан адасып қалыпты, үйіне жол таба алмай жүрміз?

Аю: Бауырсақ ісінаааай.... менің қарным ашып тұр еді...жақсы болды ғой....

Жүрг: Жоқққ аю бауырсақты жеме...оған оданда көмектес..

Аю: Жарайды көмектесемін, бірақ мен ұзақ ұйықтадым бір серігіп алсам деймін...

Жүрг: Аю, онда біздің балақайлар саған би билеп берсін.

Би: «Көңілді би»

Аю: Мен жолды білмеймін, бірақ, кім білетінін білемін...даланы жылытып, күн шығатын ,қар еритін мезгілдің иесі **КӨКТЕМ** көмек берер. Шақырамызба?

Ортаға көктем кіреді сыйлықтарымен..музыкамен...

Көктем: Сәлеметсіздер ме, мені шақырдыңдарма, менің кішкентай достарым?

Барлығы: Шақырдық.

Жүрг: Ия, Көктем бауырсағымыз үйіне жол таппай, бәріміз жиналып қалдық.

Көктем: Әрине... жолды білемін. Бауырсақтың апасын іздеп жүргенінде естідім, бүгін аналарымыздың, әжелеріміздің мерекесі. Бауырсақ сен гүл жинадыңба?

Жүрг: Көктем, біз жинап берсек бола ма?

Көктем: Әрине, болады.

Ойын: «Түстеріне қарай гүл жинау»

Көктем: Достарым, сендерге көп рақмет!

Бауырсақ: Рақмет сендерге, қатты риза болдым сендерге, менің көңілімді табуға көп көмектерің тиді.

Көктем: Жарайсыңдар балақайлар, ал сендер аналарыңа көмектесіңдер жарай ма?

Жүрг: Әрине, көктем біз саған **тақпақ** айтып берсек деп едік?

Көктем: ООО... мен қуана-қуана тыңдаймын.

Нәби:

Көктем келді, алақай!

Қуанар барлық балақай.

Көктемде жаңбыр болады,

Бақшаға гүлдер толады.

Тоғжан:

Көктем келді, күн шығып,

Айлар, күндер тұр күліп.

Тура анам секілді,

Мейірімді боп тұр күліп.

Мерей:

Көктем күні керемет,

Жаңбыр жауар себелеп.

Күн ашылса болғаны,

Көлбеңдейді көбелек.

Жүрг: Көктем көктем мезгілінде жиі-жиі жаңбыр жауады емеспе еді?

Көктем: Иәәә көп жаңбыр жауады. Бүгінде жаңбыр жауғалы тұрған сияқты ғой. Ауа – райы құбылмалы болып тұр.

Бауырсақ: мааааа.... мен су болып қалатын болдым ғой. Енді қайттым..

Жүрг: Сендер уайымдамаңдар бізде қолшатыр бар ғой. Қолшатыр биін тамашалаңыздар.

Би: «Қолшатыр» биі

Көктем: Рақмет достарым! Ал, сендер мен туралы ән білесіңдер ме?

Жүрг: Әрине, біз сен туралы әнде білеміз.

Ән: «Көктемде, көктемде....»

Көктем: Керемет балалар, сендер менің көңілімді көтеріп тастадыңдар. Ал достарым жолға шығайық бауырсақты үйіне апасына апарайық.

Бауырсақ: Рақмет сендерге сендерден көп нәрсе үйрендім. Ал, мына гүлдерді әжеме апарып сыйлайын.

Аю, Қоян: бізде жолға шығайық.. апасы уайымдап отырған болар тездетейік.

Сау болыңдар балақайлар!

Жүрг: Сау болыңдар!!!

Міне бүгінгі ертеңгілігімізде аяқталып қалды. Аналарыңа, әжелеріңе өз қолымен жасаған сыйлықтарыңды беретін сәтте келді. Балалар аналарына сыйлықтарын ұсынады. Осымен кешіміз аяқталды. Сау болыңыздар!

Алматы қаласы, Әуезов ауданы
КМҚК «№190 бөбекжай-балабақшасы»
Тәрбиеші
Ильясова Мадина Карсыбаевна

«МЕРЕКЕҢМЕН АНАШЫМ!»

Музыка залы әсем безендірілген. Балалар залға музыка әуенімен кіреді.

Жүргізуші: Ақ анашым, аппағым,
Өзің жайлы тақпағым.
Өзің жайлы әнім де,
Арнадым саған бәрін де.

Қымбатты аналар, Ақ жаулықты әжелер, құрметті қонақтар! Сіздерді көктем айының алғашқы мерекесі 8-наурыз -Аналар күнімен құттықтаймыз! Әрқашан дендеріңіз сау, көңілдеріңіз жайдарлы бола берсін!

Ән: «Анашым»

Ішке әуен ырғағымен Көбелек кіреді.

Көбелек: Мына гүлдердің әдемісін-ай! Иісін-ай өздерінің! Көктем қандай тамаша мезгіл!

Жүргізуші: Көктем келіп, бізге әдемі көбелекте ұшып келіп қалыпты. Сілеметсіңбе, Көбелек!

Көбелек: Сәлеметсің бе! Балалар айтыңдаршы бүгін аналардың мерекесі ғой иә? Мен анама мына әсем гүлдерді сыласам ба екен? Дұрыс па балалар?

Жүргізуші: Көбелек сен өзің де гүл сияқты әдемісің ғой, гүлден-гүлге қонып әдемі сұлулығыңмен табиғатымызға ісем бересің.

Көбелек: Мен мына жерде өзіме ұқсаған кішкентай сұлу көбелектерімді көріптұрмын. Осы кішкентай көбелектерім менімен бірге би билеуге келіседі мекен?

Би «Көбелектер» қыздардың орындауында.

Жүргізуші: Біздің балапандарымыз аналарына арнған тақпақтарын айтып берсін.

Тақпақ:

Сафина Ана біздің күніміз, Ана біздің гүліміз.

Аруна Бізді ана қуантып,
Ұзақ өмір сүріңіз.

Томирис Аялы алақан,
Өлпештеген өсірген.
Аяулы жан анам,
Қатемді кешірген.

Әмір Менің анам ардақты,
Алтыннан да салмақты.

Алихан Анашым жүрегім,
Өмірлік тірегім.

Мухаммад Ана деген керемет,
Сыйлап жүру керек.

Айерке Бұл өмірде жан ана,
Тең келеді кім саған.

Көбелек: Рахмет сендерге балалар! Қандай өнерлі екендеріңді көрсетіңдер! Ой, мен анашыма гүл жинауды ұмытып кетіпін ғой! Сендер маған гүл жинауға көмектесесіңдер ме?

Ойын: «Гүл жинау»

Шарты: Жерде өсіп тұрған гүлдерді, музыка ырғағымен себетке жинау.

Көбелек: Көп рахмет сендерге, мен анама сылығымды сылап мекекесімен құттықтауға кеттім. Келесі кездескенше сау болыңдар!

Музыка ырғағымен Көктем аруы кіреді.

Көктем аруы: Мен көктеммін!

Сәлем бердім нәзік, сұлу қыздарға,
Мен көктеммін!
Сәлем бердім ержүрек бар ұлдарға.
Кездесуге асықтым мен сіздермен,
Биленсін би, айтылсын ін бұл залда.
Мерекемен құттықтағым келеді.
Ақ әжелер, аяулы бар аналар,
Мерекеміз құтты болсын балалар!

Жүргізуші: Сәлеметсің бе, Көктем! Сен біздің аналарымыз бен қыздарымызды және әжелерімізді 8 наурыз мерекесімен құттықтауға асығып жетіпсің. Көп рахмет саған! Төрлет, ән тыңдап демінді ал.

Ән: «Анашым»

Көктем аруы: Байқаймын мында сұлу ержүрек жігіттеріміз де өнерін көрсеткісі келіп отырған сияқты?!

Жүргізуші: Дұрыс айтасың Көктем аруы! Біздің жігіттеріміз сізге, қонақтарға арнап би билегісі келіп тұр.

Би: «Джентелмендер» ұлдардың орындауында.

Жүргізуші: Көктем аруы біздің балалапандарымыз билеп, ән айтып қана қоймай тақпақтар да айта алады. Тыңдап көр!

Тақпақ

Дамели Мен анамды сүемін,
Сөзін ойға түейемін.
Анашымды ардақтап,
Басымды оған иемін.

Айя Әжем менің қымбатты,
Бәрінен де сымбатты.

Айым Менің әжем гүл әжем,
Алтын әжем, күн әжем.

Сафи Өзің мені өсірген,
Айналайын ақ әжем.
Тентек болсам кешірген,
Ауырмашы ай іжем!

Амила Әр сөзінді жаттаған,
Жүрегінде сақтаған.
Анашым деп мақтанам,
Айналайын ақ мамам!

Медина Біз доспыз гүлдермен,
Текке оны жұлмаймыз.
Той күні бір-бірден,
Аналарға сылаймыз!

Айсана Ақ анашым, аппағым,
Өзің жайлы тақпағым.
Өзің жайлы әнім де,
Арнадым саған бәрін де.

Жүргізуші: Жарайсыңдар балалар! Келесі құттықтау сөз кезегін балабақша меңгерушісі Мошекенова Айман Русланқызына беріледі.

Жүргізуші: Осымен біздің кіші «Ботақан» тобының «Мерекеңмен Анашым!» атты ертеңгілігі аяқталды. Қымбатты да аяулы аналар мен әжелер! Мерекелеріңіз құтты болсын! Әлемдегі ең сұлу, ең мейірімді, ең қамқор адам осы отырған сіздерсіздер. Дендеріңіз сау, көңілдеріңіз шат болсын, әрқашан аман болайық!

Жүргізуші: Құрметті ата-аналар, «Ботақан» тобының балапандары мен тәрбиешілерінің сіздерге арналған тосын сыйы бар, қабыл алыңыздар!

**Атырау облысы, Исатай ауданы
«Жалпы білім беретін Жұмабай Мырзағалиев атындағы орта мектеп» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Әділбаева Тұрдыгүл Әділбайқызы**

ЕЛ МҰРАСЫН АРДАҚТАҒАН МӘШҲҮР ЖҮСІП

*Өз шығармаларын былай қойып, басы ашық үлгілерді жазып алып,
біздің дәуірімізге жеткізген еңбек
Мәшһүрде мол екенін және естен шығармауымыз керек...
Мұхтар Әуезов*

Қай елдің елдігін, халықтың халықтығын танытатын белгілерінің бірі – маңдайына біткен талантты перзенттерін қадірлей, қастерлей білуі. Олар қалдырған жәдігерлерді жас ұрпақтың санасына сіңіріп, оны ұлттық мәдениет пен әлемдік мәдениеттің гуманистік үдерістерімен үнемі толықтырып, жаңартып отыруымыз қажет.

Өздеріңізге белгілі Мәшһүр он бес жасынан ақындық атағын алып, қазақ өлкелерінің әр жерінен өлеңмен жазып жіберген мақтаулар алады. Өзінің бір хатында: «Жас күнімізде жыршы болып ел аузына шыққан соң, Көкшетаудағы Ақан серіні көру өзімнің детілегім, ойым еді. Ақан сері жігіт көркі, сөздің бұлбұлы еді. Ол сапарымда Атбасар, Ұлытау, Сарысу бойын мекендейтін Бағаналы, Балталы арасында болып, Есіл бойын жайлайтын қыпшақтарды араладым», – дейді.

Мәшһүр жігіт болған күннен «Жаһанкез», «Саяқ» аталып, ел аралап, жер-суды тануды өзіне мақсат көрген. «Үш жүздің баласында бармаған жерім жоқ», – дейді. Міне мұндағы ғалымның мақсаты, жер аралап жүріп қазақ халқының дәстүрін, салтын, мәдени мұраларын жан-жақты тереңнен зерттеп, зерделеп мол мағлұмат жинаған.

1887 жылы Мәшһүр Жүсіп Сырдария, Ташкент өлкесіне барып, бұл жолында көбінесе әртүрлі тарихи кітаптармен танысып, қазақ тарихының орта ғасырлардағы дәуірлері Баһадүрдың «Шежіресі» өзіне үлкен әсер бергенін айтады. Ол жердегі ақын-жыраулармен кездесіп, халық әдебиетінің қымбатты, тарихи мағыналы түрлерін жазып алып отырады. Ғалымның жазып қалдырған әдебиет мұралары өте бай, әрі мазмұны терең келеді. Ол көбінесе ел тұрмысын жырлайтын, кедей кепшіктің мұңын жоқтаған нағыз халықтың ақыны болады.

Мәшһүр Жүсіп ақындықтан басқа ғалым адам. Күншығыс, араб, фарсы халқының тарихын, фәлсафасын жақсы білген. Химия, физика, геология, астрономия ғылымдарынан хабардар болған. Ғалымның бұл сияқты терең ғылымдармен танысуына, көбінесе атақты Әбу Әли Сина, Әл-Фараби сияқты орта ғасырдағы Бұқара ғалымдарының шығармалары және араб, фарсы, түрік кітаптары әсер етті. Ғалым өз заманындағы тарихи тұлғалармен өте тығыз қарым-қатынаста болып, солар туралы артында көп мұра қалдырды.

Қай халықта болмасын ежелден сақтап, құрмет тұтатын бас мәдени мұрасының бірі – фольклор. Осы ғылыми салаға үлкен үлес қосқандар Ш. Уәлиханов, В. Радлов пен Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының ерен еңбектері жоғары бағаланады.

Мәшһүр Жүсіптің халқымыздың фольклорын жинаушылық және жариялаушылық еңбектері – фольклор ғылымының бастауы болып табылады. Оның жинақтаған еңбектерінің, яғни, фольклор үлгілерінің басым көпшілігі – аңыздар мен әңгімелер. Әсіресе, жер-су аттары аңыз болып жетті. Мәшһүр Жүсіп еңбегінің маңыздылығы – ол көп жылдық тәжірибеге сүйеніп, халық аузындағы дүниелерді,

халықтық үлгілерді хатқа түсіріп, жазып алу әдісін қалыптастырғандығында.

Қазақтың фольклорлық шығармасын жинауда фольклортану ғылымының жасаған жұмысы ұшан-теңіз. Халық поэзиясының түрлі саласында: тұрмыс-салты мен әдет-ғұрпы, ырымдары мен тыйымдары, сондай-ақ, ауыз әдебиетінің алуан жанрлары – өлең-жыр, жұмбақ, жаңылтпаш, мақал-мәтелдерінен де мол материалдар жинақталды.

Мәшһүр Жүсіптің фольклортанушы ретіндегі баға жетпес құнды еңбектерін жаңа ғасырдағы жас ұрпақтың жадында жаңғырту, дәріптеу, дамыту жұмыстарының жаңғыра бастағаны қазақ үшін, қазақтың болашағы үшін ең керекті маңызды мәселе екені даусыз.

Қазіргі жаһандану заманында, ақты – ақ, қараны – қара деп көрсететін шығармаларды талдау өзекті болып отыр. Өйткені, заман ағымы көп тіл білуді талап етіп, көптеген әлем елдері мәдениеттерімен танысуға жол ашып, шет елдермен мәдени, ғылыми байланыстар күшейіп отыр. Өзіміздің рухани, мәдени құндылықтарымызды тарихпен, тілмен, дінмен байланыстыру – ұлттық болмысыздың қазығын мығымдауға апаратын бірден-бір жол. Бұған ел ішіндегі «қазақ айтқан», «Абай айтқан», «Шәкәрім айтқан» т.б. сөздер дәлел бола алады. Осы орайда, Мәшһүр Жүсіп шығармаларындағы педагогикалық және психологиялық ой байлауларының, тіл, жер, тарих туралы айтылған сөздерін жіктеп, қазақ елінің танымын тарихқа байлап, ұлттық болмысымыздың көрінісін айшықтау өте маңызды.

Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының ауыз әдебиетіне қосқан үлесі өте мол. Осы айтқанымыздан бөлек, басқа да батырлар жырын, өлең-дастандар, жоқтау өлеңдері, өгірік өлең, халық өлеңдері, жаңылтпаштар, мысал-аңыз үлгілерін де жинақтаған. Осындай өмірі шығармашылыққа толы Мәшһүр атаның көзі тірісінде-ақ аты аңызға айналғаны белгілі.

Насихатқа толы өлеңдері біздің жанымызды тебіrentіп қана қоймай, рух сыйлайды. Бүгінгі күніміздің жарқын болуына көптеген ақын-жазушыларымыз өз ықпалын тигізсе де, Мәшһүр атамның еңбектерінің орны бөлек. Ел қамын елден бұрын ойлаған Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының осынау еңбектеріне бір тағзым. Мәшһүрдің шығармашылығын зерделей келе «Мәшһүр Жүсіп шығармаларындағы философиялық түйін» тақырыбындағы таңдау пәнінен авторлық бағдарлама жазып, бағдарламаны жүзеге асыру барысында «Мәшһүр Жүсіптің мысал-өлеңдеріндегі философиялық түйін» тақырыбында шәкіртім Мұғау Шахризада Қайратқызы ІІ ші Республикалық «Мәшһүр Жүсіп оқуларының» «Бас болып өнер білсен, тіпті жақсы» бөлімі ғылыми жоба бағытында ІІІ орын иемденді.

Қазақ әдебиетінде өшпеш із қалдырған саңлақтарымызды зерттеу жалғасын табары сөзсіз. Бізде сол сапта еңбек етіп ұлы бабамыздың құнды мұраларын дәріптеу міндетіміз деп білемін.

**Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының “Жангелдин ауданы білім бөлімінің
Жангелдин жалпы білім беретін мектебі” КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Ғайып Гүлім Жаңабергенқызы**

БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНДЕ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Аннотация: Бұл мақалада бастауыш сыныптарда білім беру үрдісінде жаңа технологияларды қолданудың маңыздылығы мен тиімділігі қарастырылады. Білім беру саласындағы инновациялық технологиялар оқушылардың оқу үдерісіне қызығушылығын арттырып, олардың танымдық қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді. Сонымен қатар, жаңа технологиялар арқылы мұғалімдер оқу материалдарын түрлендіріп, оқушылардың білім алуын жеңілдете алады. Мақалада білім беру үрдісінде қолданылатын негізгі технологиялар сипатталып, олардың артықшылықтары мен кемшіліктері талданады.

Кілт сөздер: Бастауыш білім, жаңа технологиялар, инновациялық оқыту, цифрлық білім беру, интерактивті әдістер, АКТ.

Кіріспе

Қазіргі қоғамның қарқынды дамуы білім беру саласындағы өзгерістерді талап етеді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) дамуы білім беруді жаңартудың басты факторына айналды. Әсіресе, бастауыш сыныптарда жаңа технологияларды қолдану оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, олардың сыни ойлау қабілетін дамытуға көмектеседі. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының білімін жетілдіру мақсатында қолданылатын жаңа технологиялар талданады.

Жаңа технологиялардың білім беру үрдісіндегі рөлі. Қазіргі білім беру жүйесі жаңа технологияларсыз мүмкін емес. Жаңа технологиялар оқу процесін жандандырып, білім беру сапасын жақсартуға және оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Әсіресе, бастауыш сыныптарда қолданылатын инновациялық технологиялар баланың оқу материалын терең түсінуіне, өзіндік ізденіс дағдыларын қалыптастыруға және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Жаңа технологиялардың бастауыш білім беру үрдісіндегі маңызын бірнеше негізгі бағыт бойынша қарастыруға болады:

Білім алушылардың белсенділігін арттыру. Дәстүрлі оқыту әдістерінде оқушылардың рөлі көбіне тыңдаушы немесе мұғалімнің айтқанын орындаушы ретінде шектеліп қалатын болса, жаңа технологияларды қолдану олардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына ықпал етеді. Интерактивті тақталар, онлайн оқыту платформалары және ойын технологиялары сабаққа деген қызығушылықты арттырып, оқушыларды білім алуға ынталандырады.

Ақпараттың қолжетімділігі мен жаңашылдығы. Цифрлық технологиялар арқылы оқушылар кез келген уақытта қажетті оқу материалдарына қол жеткізе алады. Ғаламтор мен электронды білім беру платформалары сабақтан тыс уақытта да қосымша білім алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, заманауи технологиялар оқытушылардың жаңартылған, өзекті ақпараттарды пайдалануына жағдай жасайды.

Білім беру процесінің жекеленуі. Жаңа технологиялар әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Интерактивті оқыту әдістерін пайдалану арқылы әр баланың оқу деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсынуға болады. Бұл әсіресе инклюзивті білім беру жағдайында маңызды, себебі қажеттіліктері бар оқушылар үшін арнайы бағдарламалар жасақталып, олардың білім алуына ыңғайлы орта құруға көмектеседі.

Оқыту әдістерінің әртүрлілігі және шығармашылық дамыту

Білім беру технологиялары оқыту әдістерінің ауқымын кеңейтеді. Мысалы:

- Интерактивті тақталар мен мультимедиялық құралдар сабақты көрнекі және қызықты етеді.
- Ойын технологиялары мен симуляцияларды пайдалану арқылы баланың қиялы мен шығармашылық қабілеті дамиды.
- Виртуалды зертханалар мен толықтырылған шындық технологиялары ғылыми пәндерді меңгеруді жеңілдетеді.

Оқытудың тиімділігі мен уақыт үнемдеу

Жаңа технологиялар мұғалімдерге оқу процесін тиімді ұйымдастыруға көмектеседі. Мысалы, электрондық күнделіктер, автоматтандырылған бағалау жүйелері, онлайн тесттер мұғалімнің уақытын үнемдеп, сабақ жоспарын оңтайландыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, технологияларды дұрыс пайдалану оқушылардың оқу материалын жылдам әрі сапалы меңгеруіне жағдай жасайды.

Қашықтан оқыту мүмкіндіктері

Жаңа технологиялар әсіресе қашықтан білім беруді дамытуда ерекше маңызға ие. Цифрлық білім беру платформалары мен онлайн оқыту құралдары оқушылардың үйде отырып та сапалы білім алуына жағдай жасайды. Бұл әсіресе пандемия кезіндегі қашықтан оқыту тәжірибесінде айқын көрінді.

Оқушылардың өз бетінше білім алуына ықпал ету

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқушыларды өз бетімен білім алуға үйрету. Жаңа технологиялар бұл процесті жеңілдетеді. Электрондық кітаптар, подкасттар, онлайн курстар мен вебинарлар оқушылардың өз бетінше ізденуіне, зерттеу жүргізуіне мүмкіндік береді.

Жаңа технологиялардың білім беру процесіндегі рөлі зор. Олар білім сапасын арттырып қана қоймай, оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға, өз бетінше білім алуға, шығармашылық қабілеттерін шыңдауға ықпал етеді. Дегенмен, технологияларды тиімді қолдану үшін мұғалімдер оларды меңгеріп, оқу процесіне дұрыс ықпалдастыруы қажет. Осылайша, бастауыш сыныпта инновациялық әдістерді енгізу оқытудың жаңа деңгейіне көтерілуіне мүмкіндік береді.

Бастауыш сыныптарда қолданылатын жаңа технологиялар

Қазіргі заманғы білім беру үдерісі ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуына байланысты түбегейлі өзгерістерге ұшырауда. Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып, жаңа технологияларды тиімді қолдану – олардың оқу үдерісін жеңілдетіп қана қоймай, сонымен қатар, білім алуға деген қызығушылықтарын арттырудың маңызды құралы болып табылады. Жаңа технологияларды енгізу арқылы оқыту процесі жанданып, оқушылардың пәнге деген ынтасы күшейеді. Бүгінгі таңда бастауыш сыныптарда қолданылатын негізгі технологияларды бірнеше бағытқа бөліп қарастыруға болады.

Интерактивті тақталар және цифрлық құрылғылар

Интерактивті тақталар мен планшеттердің білім беру саласына енгізілуі сабақтардың сапасын арттырып, мұғалімдер мен оқушылар арасындағы қарым-қатынасты жаңаша деңгейге көтерді. Интерактивті тақта көмегімен мұғалімдер оқу материалдарын түрлі мультимедиялық элементтермен толықтыра алады, бұл өз кезегінде балалардың есте сақтау қабілетін жақсартыады. Мысалы, бастауыш сынып оқушыларына геометриялық фигураларды түсіндіру кезінде оларды тек қана тақтаға бормен сызып көрсету емес, сонымен қатар, 3D үлгіде көрсету арқылы оқушылардың материалды түсінуін жеңілдетуге болады.

Бұған қоса, планшеттер мен ноутбуктердің көмегімен оқушылар жеке тапсырмалар орындап, өзіндік зерттеу жүргізуге мүмкіндік алады. Мұндай құрылғылардың көмегімен балалар интерактивті ойындар ойнап, логикалық есептер шығарып, өз білімдерін сынап көре алады. Сонымен қатар, арнайы әзірленген мобильді қосымшалар арқылы оқушылар сауат ашу, математика және басқа да пәндер бойынша қосымша тапсырмалар орындап, өз білімдерін бекіте алады.

Онлайн оқыту платформалары және қашықтықтан білім беру

Бүгінгі таңда бастауыш сыныптарда онлайн білім беру платформаларының қолданылуы артып келеді. Қазақстандық және халықаралық деңгейдегі платформалар, мысалы, **BilimLand**, **Kundelik.kz**, **Khan Academy Kids**, **LearningApps** және **Google Classroom**, білім беру процесін анағұрлым ыңғайлы әрі тиімді етеді.

Мұндай платформалар арқылы оқушылар өздеріне қажетті оқу материалдарын кез келген уақытта қарап, үй тапсырмаларын орындап, мұғалімнен кері байланыс ала алады. Сонымен қатар, онлайн

платформалар мұғалімдерге әр оқушының үлгерімін бақылауға және дербес оқыту әдістерін қолдануға мүмкіндік береді.

Қашықтықтан оқыту жағдайында онлайн платформалар ерекше маңызды рөл атқарады. Әсіресе пандемия кезінде көптеген мектептер онлайн оқыту форматына көшіп, білім беру процесін үздіксіз жүргізу үшін түрлі технологияларды пайдаланды. Мұндай құралдар дәстүрлі сабақтарды толықтырып қана қоймай, кейбір жағдайларда оларды толық алмастыра алады.

Ойын технологиялары және геймификация әдістері

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сәйкес, ойын арқылы оқыту ең тиімді әдістердің бірі болып табылады. Балалар үшін ойын – тек көңіл көтеру құралы ғана емес, сонымен қатар, танымдық процестерді белсенді етудің маңызды тәсілі. Ойын технологияларын оқу үдерісіне енгізу оқушылардың логикалық ойлауын дамытып, олардың оқу материалдарын жеңіл әрі қызықты меңгеруіне көмектеседі.

Геймификация (ойын элементтерін білім беру процесіне енгізу) әдісі арқылы оқушылардың пәнге деген ынтасы артады. Мысалы, сабақ барысында оқушыларға деңгейлік тапсырмалар беру, әрбір дұрыс жауап үшін жұлдызша немесе ұпай жинау, жарыс түрінде тапсырмалар орындау – балаларды белсенді оқытуға ынталандырады. Ойын әдістері тек қана сабақта қолданылып қоймай, үй тапсырмаларын орындау барысында да пайдалы болуы мүмкін.

Қазіргі таңда білім беру саласында қолданылатын ең танымал ойын технологиялары мыналар:

- **Kahoot!** – мұғалімдер интерактивті тесттер құрастырып, оқушылармен қызықты түрде білімдерін тексере алады.

- **Quizizz** – бұл платформа ойын түрінде тест тапсырмаларын орындауға мүмкіндік береді.

- **Minecraft: Education Edition** – оқушыларға логикалық ойлауды дамытуға және командалық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға көмектесетін танымал платформа.

Виртуалды және толықтырылған шындық технологиялары

Қазіргі заманғы білім беру үрдісінде **виртуалды шындық (VR)** және **толықтырылған шындық (AR)** технологиялары үлкен маңызға ие бола бастады. Бұл технологиялар оқушыларға теориялық материалды визуалды түрде түсіндіруге көмектесіп, олардың оқуға деген ынтасын арттырады.

Мысалы, **Google Expeditions** немесе **ARLOOPA** секілді қосымшалар арқылы оқушылар тарих, биология, география пәндері бойынша 3D үлгіде көрнекі материалдарды тамашалай алады. Оқушылар Египет пирамидаларына виртуалды саяхат жасап, ғарыш кеңістігін зерттеп немесе адамның ішкі ағзаларының құрылысын көрнекі түрде зерттей алады.

Толықтырылған шындық элементтері де бастауыш сынып оқушылары үшін өте пайдалы. Мысалы, **Quiver** қосымшасы қарапайым бояу суреттерін жандандырып, оқушыларға өз жұмыстарын интерактивті түрде көруге мүмкіндік береді.

Робототехника және бағдарламалау негіздері

Бүгінде бастауыш сыныптарда бағдарламалау мен робототехникаға ерекше көңіл бөлінуде. Мұндай технологиялар оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытып, шығармашылық және аналитикалық дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Бастауыш сынып оқушылары үшін арнайы бейімделген **Scratch**, **LEGO Education**, **Code.org** секілді платформалар балалардың бағдарламалауды қызықты әрі жеңіл меңгеруіне көмектеседі. Мысалы, **LEGO Mindstorms** немесе **Arduino** құрылғылары арқылы балалар қарапайым роботтарды құрастырып, оларды бағдарламалауды үйрене алады.

Электронды оқулықтар және цифрлық ресурстар

Білім беру үрдісінде **электрондық оқулықтар**, **бейнесабақтар**, **аудиокітаптар** және басқа да цифрлық ресурстарды пайдалану – оқыту сапасын арттырудың тиімді жолдарының бірі. Мұндай материалдар арқылы оқушылар дәстүрлі оқулықтардағы ақпаратты кеңірек қамтып, оны мультимедиялық форматта игере алады.

Электрондық оқулықтардың артықшылықтары:

- Кез келген уақытта қолжетімділік;
- Интерактивті тапсырмалар арқылы білімді бекіту;
- Визуалды және аудиоматериалдарды қолдану арқылы есте сақтау қабілетін дамыту.

Бастауыш сыныптарда жаңа технологияларды қолдану оқыту процесін жеңілдетіп қана қоймай, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде жаңа технологияларды тиімді пайдалану – заман

талабы. Мұғалімдер осы технологияларды орынды және жүйелі түрде қолданған жағдайда, оқу процесінің тиімділігі едәуір артады.

Бастауыш білім беру үрдісінде жаңа технологияларды қолданудың артықшылықтары мен қиындықтары

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі жаңа технологияларсыз мүмкін емес. Жаңа технологиялар бастауыш сыныптардағы білім беру процесін едәуір жеңілдетіп, оқушылардың білімді қабылдауын жақсартуға көмектеседі. Алайда, олардың тиімділігімен қатар, белгілі бір қиындықтар мен шектеулер де бар. Сондықтан, жаңа технологияларды бастауыш білім беру үрдісіне енгізу кезінде олардың артықшылықтары мен ықтимал қиындықтарын жан-жақты қарастыру қажет.

Жаңа технологияларды қолданудың артықшылықтары

Жаңа технологияларды бастауыш білім беру жүйесіне енгізудің негізгі артықшылықтары төмендегідей:

Білім беру сапасын арттыру

Жаңа технологиялардың көмегімен мұғалімдер оқушыларға ақпаратты көрнекі әрі қызықты түрде жеткізе алады. Интерактивті тақталар, электронды оқулықтар, мультимедиялық сабақтар мен цифрлық ресурстар балалардың оқу материалын тереңірек түсінуіне мүмкіндік береді. Теориялық білімді тәжірибемен ұштастыру арқылы оқушылардың алған білімдерін күнделікті өмірде қолдану дағдылары қалыптасады.

Оқушылардың қызығушылығын арттыру

Бастауыш сынып оқушылары жаңа технологиялармен жұмыс істегенде, олар оқу процесіне белсенді түрде қатысады. Интерактивті тапсырмалар, ойын технологиялары, виртуалды зертханалар және анимациялық материалдар балалардың сабаққа деген ынтасын күшейтеді. Бұл әсіресе, оқу үлгерімі төмен оқушылар үшін маңызды, өйткені олар дәстүрлі әдістермен қиындыққа тап болса, жаңа технологиялар арқылы материалды жеңіл қабылдай алады.

Дербестендірілген оқыту мүмкіндіктері

Әрбір оқушының оқу қарқыны мен қабілеті әртүрлі болғандықтан, жаңа технологиялар жеке оқу траекториясын құруға мүмкіндік береді. Онлайн платформалар мен білім беру қосымшалары оқушыларға өз деңгейіне сәйкес тапсырмаларды орындауға және өз бетінше білім алуға жағдай жасайды. Бұл әдіс әсіресе инклюзивті білім беруде ерекше маңызды рөл атқарады, өйткені ерекше қажеттіліктері бар балаларға арнайы бейімделген бағдарламалар арқылы білім беру процесін жеңілдетуге болады.

Мұғалімнің жұмысын жеңілдету және уақытты үнемдеу

Жаңа технологиялар мұғалімдердің жұмысын автоматтандыруға көмектеседі. Мысалы, электрондық күнделіктер мен журналдар арқылы оқушылардың үлгерімін бақылау жеңілдейді, ал онлайн тесттер мен тапсырмалар тексеру жұмыстарын жылдамдатуға мүмкіндік береді. Бұл мұғалімдерге көбірек шығармашылық жұмысқа, оқушылармен жеке жұмыс істеуге және сабақ жоспарын жетілдіруге уақыт бөлуге мүмкіндік береді.

Оқу процесінің икемділігі және қашықтан оқыту мүмкіндігі

Цифрлық білім беру технологиялары арқылы оқушылар кез келген уақытта және кез келген жерде білім ала алады. Бұл әсіресе пандемия кезінде маңызды рөл атқарды, себебі қашықтан оқыту мүмкіндігі білім алуды үздіксіз жалғастыруға жағдай жасады. Сонымен қатар, онлайн курстар, вебинарлар мен цифрлық білім беру платформалары қосымша білім алуға мүмкіндік береді.

Жаңа технологияларды қолданудың қиындықтары

Жаңа технологиялардың артықшылықтарына қарамастан, оларды бастауыш білім беру үрдісіне енгізу барысында бірқатар қиындықтар туындауы мүмкін. Бұл қиындықтарды бірнеше негізгі топқа бөлуге болады.

Техникалық жабдықтардың жетіспеушілігі

Кейбір мектептерде жаңа технологияларды енгізу үшін қажетті техникалық құралдар жеткіліксіз болуы мүмкін. Интерактивті тақталар, планшеттер, компьютерлер және интернет желісі барлық білім беру мекемелерінде бірдей деңгейде дамымаған. Сонымен қатар, ауылдық аймақтардағы мектептерде интернет жылдамдығының төмендігі мен заманауи құрылғылардың жетіспеушілігі цифрлық технологияларды тиімді қолдануға кедергі келтіреді.

Мұғалімдердің біліктілігін арттыру қажеттілігі

Жаңа технологияларды тиімді пайдалану үшін мұғалімдерге арнайы дайындық қажет. Кейбір педагогтар заманауи құралдар мен бағдарламалық жасақтамаларды толық меңгермегендіктен, оларды

оқыту үдерісінде дұрыс қолдана алмайды. Сондықтан мұғалімдерге арналған курстар, семинарлар мен тренингтер ұйымдастыру қажет.

Оқушылардың технологияларға тәуелділігі

Кейбір жағдайларда жаңа технологияларды шамадан тыс қолдану оқушылардың компьютерлік және мобильді құрылғыларға тәуелділігіне әкелуі мүмкін. Оқушылар сабақ барысында гаджеттерді тек білім алу үшін ғана емес, ойын ойнау немесе әлеуметтік желілерге кіру үшін пайдалануы мүмкін. Бұл олардың сабаққа деген зейінін төмендетіп, оқу үлгеріміне кері әсер етуі ықтимал.

Оқушылардың әлеуметтік дағдыларының әлсіреуі

Жаңа технологиялардың кең таралуы оқушылардың қарым-қатынас дағдыларына да әсер етуі мүмкін. Егер балалардың барлығы тек қана цифрлық ресурстар арқылы оқып, бір-бірімен тікелей қарым-қатынас жасамаса, олардың коммуникативтік қабілеттері әлсіреуі мүмкін. Сондықтан мұғалімдер технологияны оқу процесіне енгізу кезінде балалардың бірлескен әрекеттері мен топтық жұмысқа қатысуын қамтамасыз етуі керек.

Оқу материалдарының сапасын бақылау мәселесі

Интернетте оқушыларға қолжетімді білім беру ресурстары өте көп болғанымен, олардың барлығы сапалы және сенімді бола бермейді. Мұғалімдер мен ата-аналар оқушылардың қандай материалдарды пайдаланатынын бақылауы қажет. Егер оқушылар дұрыс емес немесе жалған ақпарат көздерінен білім алса, бұл олардың білім деңгейіне кері әсерін тигізуі мүмкін.

Жаңа технологиялардың бастауыш білім беру үрдісіндегі рөлі айтарлықтай маңызды болғанымен, оларды тиімді қолдану үшін белгілі бір кедергілерді еңсеру қажет. Бұл кедергілердің қатарында техникалық жабдықтардың жетіспеушілігі, мұғалімдердің жаңа технологияларды меңгеру деңгейі, оқушылардың технологияларға тәуелділігі және оқу материалдарының сапасын бақылау мәселесі бар.

Сондықтан, жаңа технологияларды білім беру үдерісіне тиімді енгізу үшін келесі шараларды қолға алу маңызды:

- Мектептерді заманауи техникамен жабдықтау;
- Мұғалімдердің цифрлық сауаттылығын арттыруға бағытталған курстар мен тренингтер өткізу;
- Оқушылардың технологияларды тек білім алу мақсатында қолдануын бақылау;
- Оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамыту үшін топтық жұмыстарды ұйымдастыру;
- Сенімді және сапалы білім беру ресурстарын іріктеу.

Осылайша, жаңа технологияларды тиімді пайдалану арқылы бастауыш сыныптарда білім беру сапасын арттыруға және оқушылардың жан-жақты дамуына қол жеткізуге болады.

Қорытынды

Бастауыш сыныптарда жаңа технологияларды қолдану білім беру процесін тиімді әрі қызықты етуге мүмкіндік береді. Дегенмен, оны тиімді пайдалану үшін мұғалімдер арнайы дайындықтан өтіп, оқу бағдарламасына үйлесімді енгізуі қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Әбілқасымова, А. Е. "Бастауыш білім берудегі заманауи оқыту технологиялары" – Алматы: "Білім", 2022.
2. Жұмабекова, Ф. Н. "Инновациялық технологияларды бастауыш сыныпта қолдану" – Нұр-Сұлтан: "Ұлағат", 2021.
3. Құдайбергенова, К. Т. "Оқу үрдісіндегі жаңа педагогикалық технологиялар" – Шымкент: "Қазақ университеті", 2020.
4. Мұхамбетжанова, С. Т. "Цифрлық технологиялар және бастауыш білім беру" – Қостанай: "Ғылым", 2019.
5. Назарбаев, Н. "Қазақстан-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ" – Астана: "Елорда", 2018.
6. Ыбырайымова, Г. Ә. "Интерактивті оқыту әдістері бастауыш сыныптарда" – Ақтөбе: "ҚазҰПУ баспасы", 2021.
7. Сейдахметова, Л. "Білім берудегі цифрландырудың рөлі" – Тараз: "Болашақ", 2020.
8. Қасымова, А. Ж. "Бастауыш мектепте оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері" – Семей: "Білім", 2018.
9. Білім және ғылым министрлігі. "Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы" – Астана, 2020.
10. Қабдыразақова, Г. "Қазақ тілін оқытудағы жаңа педагогикалық технологиялар" – Алматы: "Мектеп", 2017.

**Ұлытау облысы, Сәтбаев қаласы
КМҚК "Балдәрен" бөбекжайы
Тәрбиеші
Каргатаева Раушан Ерханқызы**

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОЦЕСС

Қазақстан Республикасында дені сау, саналы ұрпақты тәрбиелеу міндеті халықаралық қоғамдастық әзірлеген және бағалаған, еліміздің ұлттық генофондты сауықтыру моделінің негізгі және маңызды мақсаты болып табылады. Қазіргі адамға жалпы мәдени маңызы бар қасиеттер, соның ішінде қоғамда белсенді болатын қасиеттер қажет, оларды ерте жастан бастап тәрбиелеу керек және өмір бойы жалғастыру керек. Қоғамдық денсаулық, әр азаматтың денсаулығы сияқты, мемлекеттің стратегиялық мақсатын білдіреді оның ұлттық қауіпсіздігінің шарты.

Ерте балалық шақ - әрбір баланың дамуындағы маңызды кезең. Осы сәтте дене және психикалық денсаулықтың жүйелері қалыптасады, олар кейінірек тұтастай алғанда бүкіл ағзаға, оның мінездемелік қасиеттеріне, құрдастарымен қарым-қатынасына, сондай-ақ балабақшадағы үлгеріміне әсер етеді. Сондықтан баланы жастайынан тәрбиелеуге ерекше мән беру керек.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымының тәрбиешісінің жұмысы - баланы тәрбиелеу, оның жеке басын қалыптастыру процесінде ғана емес, сонымен бірге оның денсаулығын нығайтуда да маңызды болып табылатын ең күрделі жұмыстардың бірі болып табылады, бұл балалар білім беру мекемесінің әр қызметкерінің саналы тұлғаны қалыптастыруда инновациялық технологияларды қолдану қажеттілігін тудырады.

Тәрбиешінің инновациялық қызметі туралы толық түсінік алу үшін "Инновация" негізгі ұғымын анықтау қажет. Д.И. Кокуриннің айтуынша, Инновация - бұл кейбір элементтерді басқалармен алмастыруға немесе бұрыннан барларын жаңаларымен толықтыруға әкелетін алдыңғы әрекеттерді жаңарту, түрлендіру қызметінің нәтижесі. Тиісінше, білім беру процесіндегі элементтер, компоненттер деп жаңа, бұрын болмаған инновациялық технологияны құру түсініледі.

Инновацияларды қолданудың мақсаты-жеке тұлғаға бағытталған білім беру ортасын құра отырып, балалардың, ата-аналардың, тәрбиешілер мен мамандардың толыққанды рухани, психоэмоционалды денсаулығы, физикалық, тұлғааралық және топтық өзара әрекеттесуі үшін жағдай жасау. Жаңашыл тәрбиешінің алдында ерекше, көп қырлы және шығармашылықпен ойлай алатын, бастамашылықты, өнімділікті, зейінді, жаңа және қызықты нәрселерді білуге деген қызығушылықты дамыта алатын мектеп жасына дейінгі балалардың әлеуметтік-жеке қасиеттерін тәрбиелеу міндеті тұр. Балалардың қазіргі әлемде коммуникативті болуы үшін оларды прогрессивті қоғамдағы тұлғаның позитивті әлеуметтенуіне бағытталған заманауи инновациялық педагогикалық технологияларды тиімді пайдалануға, алған білімдерін, дағдыларын өз өмірінде қолдана отырып, интеллектуалды ойлау мен шығармашылық қиял деңгейін арттыруға үйрету қажет.

Қазіргі уақытта кез-келген оқу орнының білім беру процесіне инновациялық педагогикалық технологиялармен байланысты оқытудың жаңа формалары енгізілуде.

Технология-бұл тәрбиешінің кәсіби қызметінің құралы: әдістер мен әдістемелердің жиынтығы. Педагогикалық технологиялар педагогикалық процесті ұйымдастырудың ұйымдастырушылық және әдістемелік құралы болып табылады. Тәрбиешінің іс-әрекетін құру, онда оған кіретін барлық әрекеттер белгілі бір дәйектілік пен тұтастықта ұсынылған, ал орындау қажетті нәтижеге қол жеткізуді көздейді және болжамды сипатқа ие. Педагогикалық технологияларға қойылатын негізгі талаптар бар – бұл

жүйелілік, тұжырымдамалық, басқарушылық, тиімділік және қайталану. Бүгінгі таңда жүзден астам білім беру технологиялары бар.

Қазіргі педагогикалық технологиялардың қатарына мыналар жатады:

- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ);
- денсаулық сақтау технологиялары;
- педагог пен мектеп жасына дейінгі балалардың жобалау қызметінің технологиялары;
- іздестіру-зерттеу қызметінің технологиялары;
- портфолио технологиялары (тек мектеп жасына дейінгі бала ғана емес, тәрбиеші үшін де);
- өнертапқыштық міндеттерді зерттеу технологиясы (ТРИЗ);
- оқытудағы зерттеу әдістері;
- мәселелік оқыту технологиясы;
- оқытудағы зерттеу әдістері;
- ұжымдық оқыту жүйесі, ынтымақтастықта оқыту (топтық, жеке, жұптық жұмыс);
- дамытушы технологиялар (лего-робототехника, конструкциялар, үстел ойындары, санау таяқшалары және т. б.);
- тұлғаға бағытталған технологиялар;
- түзету технологиялары және басқалар.

Инновациялық педагогикалық технологиялар мектеп жасына дейінгі баланың жетістігіне және болашақта мектепке сәтті дайындыққа кепілдік береді. Сондай-ақ, педагогикалық ұжым қолданатын жаңа педагогикалық технологиялар бар:

- миға шабуыл-бұл әдіс өзекті мәселені шешуге, ұжымдық ойлау іс-әрекетінің тәжірибесін алуға, ұжымда талдау жасай отырып, материалды шығармашылық тұрғыдан игеруге және өңдеуге зейін мен ақыл-ой күштерін шоғырландыру қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді;
- кәсіптік дағдыларды қалыптастыратын іскерлік ойын, ұжымда жұмыс істеу дағдылары, жедел және сапалы шешімдер қабылдау дамиды;
- дәстүрлі емес формадағы семинар-практикумдар мен педагогикалық кеңестер;
- талдау, өзекті мәселелерді зерттеу, оларды жаңғырту немесе түрлендіру, сондай-ақ шығармашылық әлеуетті ынталандыру процесінде жүргізілетін пікірталас ;
- мастер-класс педагог-шебердің өзінің педагогикалық жүйесінің тұжырымдамалық және практикалық жақтарын практикада ғана беру құралы болып табылады.

Инновациялық процеске қатысатын тәрбиешілер әрдайым жаңа нәрсе жасау, жетістікке жету, тану бірден нәтиже бермейтінін, ауысымдарды, прогресті күнделікті жұмысынан кейін ғана көруге болатындығын, кәсіби жұмысынан ләззат алатынын әрдайым есте ұстауы керек. Инновациялық қызмет білім беру жүйесін жаңғыртудың негізгі тәсілдерінің бірі және педагогтердің шығармашылық әлеуетін дамыту шарты болып табылады. Бұл әр тәрбиешінің және жалпы педагогикалық ұжымның тікелей және белсенді қатысуы жағдайында ғана мүмкін болады.

Тәрбиешінің инновациялық қызметіне:

1. білім беру процесіне инновациялық педагогикалық технологияларды енгізу;
2. мектеп жасына дейінгі балаларда экологиялық білім беруді ұйымдастыру;
3. қауіпсіз тіршілік әрекетін қалыптастыру;
4. отбасымен өзара іс-қимылды оңтайландыру;
5. әр түрлі мамандармен өзара әрекеттесуді ұйымдастыру жатады.

Технологиялық тәсіл, яғни жаңа педагогикалық технологиялар мектеп жасына дейінгі баланың жетістіктеріне және болашақта олардың мектепте сәтті оқуына кепілдік береді. Технологияны құру шығармашылықсыз мүмкін емес. Технологиялық деңгейде жұмыс істеуді үйренген тәрбиеші үшін әрқашан оның дамып келе жатқан күйіндегі танымдық процестің басты бағыты болады.

Инновациялық педагогикалық технологияларды қолдану:

- білім беру сапасын арттыруға; тәрбиешілердің біліктілігін арттыруға;
- педагогикалық тәжірибені қолдануға және оны жүйелеуге;
- тәрбиеленушілердің компьютерлік технологияларды пайдалануына;
- тәрбиеленушілердің денсаулығын сақтау мен нығайтуға;
- оқыту мен тәрбиелеу сапасын арттыруға ықпал етеді.

Область Ылытау, город Сатпаев
КГКП "Ясли-сад "Балдәурен"
Воспитатель
Ковалева Лилия Робертовна

РАЗВИТИЕ РЕЧИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Дошкольный возраст — значимый и своеобразный промежуток жизни человека, период развития основ базисной культуры личности, изучения культуры произносимой речи. Собственно дошкольный возраст считается более чувствительным для формирования складной речи, совершается переключение с ситуативной речи к контекстной.

Речь является главным средством установления контактов с окружающими, выражения собственных мыслей, переживаний. Особенно важно становление и развитие речи на пятом году жизни, именно в данный период у дошкольников идет интенсивное освоение связной монологической речи. Речь детей дошкольного возраста отличается подвижностью и неустойчивостью. Большинство детей не владеют в достаточной степени умением строить описание и повествование. Они нарушают структуру и последовательность изложения, не могут связать между собой предложения и части высказывания.

Формирование правильной речи является одной из основных задач дошкольного образования. Для решения задач развития связной речи существует множество методов, но наиболее действенным для дошкольников является игровой метод. Игра занимает весьма важное, если не сказать центральное, место в жизни дошкольников. Отдельные виды игр по-разному действуют на развитие связной речи. Игры способствуют развитию у детей умений правильно излагать свои мысли, употреблять в связном высказывании точные и образные слова, строить диалоги, способствуют развитию монологической речи.

Игра- основная форма общения дошкольников со сверстниками. В рамках игры появляются высказывания по разным темам, развиваются связи, формируются языковые структуры. В процессе игры диалогическая речь детей развивается легко и без напряжения. Игра влияет на развитие у детей способности общаться с другими людьми. В процессе игры ребенок изучает правила, способы взаимодействия со сверстниками и получает опыт взаимопонимания, учится объяснять свои действия, координировать их с другими детьми.

Существует связь между уровнем развития игровой деятельности и степенью овладения детьми средствами речи. Чтобы начать игру, ребенок должен говорить определенный минимум, и это будет способствовать улучшению игры. Развитие игровой деятельности стимулирует приобретение новых навыков речевого общения.

Главная цель, которую ставит перед собой воспитатель, проводя игровые занятия с дошкольником, - способствовать развитию творческих способностей и коммуникативных навыков учащихся. Игры по мотивам сказок, помимо прочего, пробуждают у детей интерес к литературе и театру, помогают развивать художественные способности в то время, когда ребенок переживает эмоции персонажей игры и воплощает их образы. В театральных играх самое главное - это процесс репетиции, а не результат. Главное - развить способность понимать основной смысл, поэтому основа игры - сказка или рассказ - должна быть знакома детям, понятна и соответствовать возрасту.

Помимо театрализованных игр, наиболее полезными для дошкольников являются дидактические и сюжетно-ролевые игры. Во время сюжетно-ролевой игры ребенок разговаривает вслух с игрушкой, говорит за себя и за него, имитирует жужжание самолета, звуки животных и т.д. Дети берут на себя роли

взрослых и игриво повторяют то, что они делают, и отношения между ними. В то же время они комментируют то, что они делают, что также позволяет им развивать речь и расширять свой словарный запас. Во время игры взрослый много разговаривает с ребенком, в результате чего у малыша возникает потребность в вербальном общении. Он хочет о чем-то спросить взрослого, что-то ему сказать. Взрослый настоятельно рекомендует детям задавать вопросы о той или иной игрушке. Вот как развивается речевая функция детей в сюжетно-ролевой игре.

В процессе использования этих игр на занятиях, а также в самостоятельной деятельности у детей среднего дошкольного возраста формируются умения задавать вопросы, отвечать на них развернутой фразой, используя при этом различные части речи. Эти умения необходимы для развития диалогической речи, совершенствования грамматической структуры предложения и, как результат, для построения связного высказывания и развития связной речи.

Слово является для ребенка частью действительности. Из этого следует, что очень важно в интересах детей и их развития правильно организовать их игру, предоставить им игрушки, которые будут пополнять, обогащать и развивать их язык. Играющий ребенок непрерывно говорит; он говорит и в том случае, если он играет один, манипулирует предметами, не стимулирующими к разговору.

Таким образом тема «развитие речи в игре» будет актуальна всегда тем, что игровая деятельность дает воспитателю возможность проводить занятие по обучению речи более плодотворно.

Использованные литературы:

1. Новоторцева, Н.В. Развитие речи детей [Текст]: популярное пособие для родителей и педагогов / Н.В. Новоторцева. – Ярославль: «Академия развития», 2011. – 230 с;
2. Дыбина О.В. Педагогическая диагностика компетентностей дошкольников: для работы с детьми . М.: МОЗАИКА-СИНТЕЗ, 2010. 64 с;
3. Андреева И.Н., Зорина Л.Г. Развитие связной речи детей старшего дошкольного возраста с помощью современных дидактических игр // Дошкольное детство: традиции и инновации: сб. статей / Поволж. гос. технол. ун-т. Йошкар-Ола, 2018. С. 26–31.

**Шымкент қаласы, Еңбекші ауданы
З.Хусанов атындағы №110 жалпы орта білім беретін мектебі
Мектепалды даярлық сыныбының мұғалімі
Ахмадалиева Дильафруз Байахматовна**

«МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕНІҢ ОҚУ ЖҮЙЕСІН ДАМУДЫҢ ЖАҢА БАҒДАРЫ»

Кіріспе

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту – баланың алғашқы білім алу кезеңі, оның болашақтағы дамуының іргетасы. Бүгінгі таңда бұл сала үлкен өзгерістерді талап етеді, өйткені жаңа технологиялар, білім беру әдістері мен қоғам сұранысы білім беру жүйесіне жаңа бағыттарды енгізуді қажет етеді. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін жаңғырту мақсатында мектепке дейінгі тәрбиені жетілдірудің бірнеше жаңа бағыттары айқындалды.

1. Мектепке дейінгі білім беруді дамытудың жаңа бағыттары

1.1 Мемлекеттік білім беру стандарттарының жаңаруы

Қазақстан Республикасының жаңартылған мемлекеттік стандарттарына сәйкес, мектепке дейінгі білім беру бағдарламалары тұлғалық-бағдарлы тәсілге негізделген. Яғни, әр бала жеке тұлға ретінде қарастырылады, оның жас ерекшеліктері мен қабілеттеріне сай білім беру тәсілдері қолданылады.

Мысал:

Егер бұрын барлық балаларға бірдей оқу бағдарламасы ұсынылса, қазір олардың жеке қабілеттері мен қызығушылықтарына қарай икемделген бағдарламалар енгізілуде. Мысалы, баланың математикаға қызығушылығы басым болса, оған логикалық ойындар мен есептер көп беріледі.

1.2 Инновациялық педагогикалық технологияларды енгізу

Қазіргі заманғы педагогикада дәстүрлі әдістерден гөрі инновациялық технологиялар жиі қолданылады. Бұл балалардың қызығушылығын арттырып, олардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына ықпал етеді.

Мысал:

– «Монтессори әдісі» – балалардың өздігінен әрекет етуін, ізденуін және жаңа нәрселерді үйренуін ынталандырады.

– «Reggio Emilia тәсілі» – балаларды қоршаған орта арқылы зерттеу мен шығармашылыққа бағыттайды.

1.3 Инклюзивті білім беру қағидаларын енгізу

Инклюзивті білім беру – ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру процесіне қосу. Бұл балалардың әлеуметтік бейімделуіне және тең білім алуына мүмкіндік береді.

Мысал:

Баланы топтан бөлмей, оның мүмкіндіктеріне қарай арнайы әдістерді қолдану: егер бала көру қабілеті төмен болса, онда оған тактильді оқыту құралдары пайдаланылады.

2. Инновациялық әдістер мен технологиялар

2.1 STEM және STEAM әдістерін қолдану

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) және STEAM (оған Art – өнер қосылған) әдістері мектепке дейінгі білім беру жүйесінде де қолданылады. Бұл әдістер балаларды ерте жастан ғылымға, технологияға, инженерияға және өнерге қызықтыруға көмектеседі.

Мысал:

– Балаларға құрылыс материалдарынан қарапайым көпір құрастыруды ұсыну. Бұл инженерия мен математика дағдыларын дамытады.

– Құм және су арқылы түрлі тәжірибелер жасау – ғылымға деген қызығушылықты арттырады.

2.2 Ойын арқылы оқыту (Play-Based Learning)

Ойын – баланың басты іс-әрекеті. Сондықтан білім беру процесіне ойын элементтерін енгізу өте маңызды.

Мысал:

– Балаларды санауға үйрету үшін «дүкен» ойынын ұйымдастыру, онда олар сатып алушы мен сатушы рөлін ойнайды.

– Әріптерді үйрету үшін «әріптерді құрастыр» ойыны (мысалы, құмда әріп жазу немесе әріп пішіндерін қию).

2.3 Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану

Бүгінде мектепке дейінгі мекемелерде интерактивті тақталар, планшеттер, білім беру қосымшалары қолданылады. Бұл балалардың қызығушылығын оятып, танымдық дағдыларын дамытады.

Мысал:

– «Balaram» сияқты қазақ тіліндегі интерактивті қосымшаларды пайдалану арқылы әріптер мен сандарды үйрену.

– Виртуалды шындық (VR) арқылы жануарлар әлемін таныстыру.

3. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұнын жаңарту

3.1 Тілдік және когнитивті дағдыларды дамыту

Баланың ойлау қабілетін, сөйлеу мәдениетін дамыту үшін арнайы әдістер қолданылады.

Мысал:

- Балаларға ертегі тыңдатып, оның мазмұнын өз сөздерімен айтып беруін сұрау.
- Сөздік қорын дамыту үшін жұмбақтар мен мақал-мәтелдер жаттату.

3.2 Эмоционалды интеллект пен әлеуметтік дағдыларды жетілдіру

Эмоционалды интеллектті дамытатын әдістер балаға өз эмоцияларын түсінуге және оларды дұрыс басқаруға көмектеседі.

Мысал:

- Балалармен «эмоция карталарын» қолдану: бала өз сезімін сурет арқылы көрсетеді.
- Достық пен сыйластық туралы рөлдік ойындар ұйымдастыру.

3.3 Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту

Шығармашылық ойлау қабілетін жетілдіру үшін әртүрлі көркемдік іс-әрекеттер қолданылады.

Мысал:

- Балалардың өз ертегілерін ойлап табуын сұрау.
- Түрлі материалдардан (құм, қағаз, мата) шығармашылық жұмыстар жасау.

4. Педагогтердің кәсіби біліктілігін арттыру

4.1 Біліктілік арттыру курстары мен семинарлар ұйымдастыру

Педагогтердің заманауи әдістерді меңгеруі үшін оларға арнайы курстар өткізілуі керек.

Мысал:

- Цифрлық оқыту әдістері бойынша онлайн вебинарлар ұйымдастыру.
- Тәжірибелі мамандармен шеберлік сабақтарын өткізу.

4.2 Цифрлық білім беру ресурстарын қолдану

Қазіргі уақытта мұғалімдер үшін әртүрлі электронды платформалар бар.

Мысал:

- "BilimLand" платформасын пайдалану.
- Балаларға арналған онлайн сабақтар жасау.

Қорытынды

Мектепке дейінгі білім беруді жетілдіру – болашақ ұрпақтың сапалы білім алуына негіз қалайды. Жаңа әдістер мен технологияларды енгізу, бағдарламаларды жаңарту, педагогтердің біліктілігін арттыру – осы саланың дамуына ықпал ететін негізгі факторлар. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық тәсілдерді тиімді пайдалану өте маңызды.

Ұсыныстар:

- Инновациялық әдістерді барлық балабақшаларға енгізу.
- Педагогтерді заманауи оқыту әдістерімен тұрақты таныстырып отыру.
- Балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, білім беру мазмұнын бейімдеу.

Жетісу облысы, Панфилов ауданы, Жаркент қаласы
Ш. Уалиханов атындағы орта мектеп
Математика пәнінің мұғалімі
Беркімбаева Қарлығаш Серікбайқызы

САННЫҢ КВАДРАТ ТҮБІРІН ТАБУ ТӘСІЛДЕРІ

XII ғасырда өмір сүрген Үндістан математигі Бхасхара оң санның екі түбірі бар болатынын атап көрсеткен. Квадраттық түбір табу Орта Азияның атақты математигі Әл-Хорезми шығармашаларда кездеседі.

XIII ғасырдан бастап италиялық және басқа батыс еуропалық математиктер түбір табу амалын белгілеуді енгізген. Олар латынның *Vadix* [түбір] деген сөзін қысқартып бірінші әрпін [V-ны] қолданған.

XV ғасырдың өзінде 12 өрнегін $V=12$ түрінде жазып квадрат радикал астында дегенді білдіреді. Қазіргі қолданып жүрген “белгісін 1525 жылы Австрия математигі Кристоф Рудольф енгізген. Бұл радикал сөзінің бас әрпінің өзгертілген түрі.

Б.з.-дан мың жылдай бұрынғы ертедегі вавилондықтардың жуықтап квадраттық түбір табу әдістері өте қызық. Қазіргі алгебралық жазу бойынша ол әдісті мына формуламен өрнектеуге болады:

$$\sqrt{a^2+b^2} \cong a+b/2a$$

Бұл формуладағы b саны мен a санымен салыстырғанда неғұрлым кіші болса, табылған түбір соғұрлым дәлірек болады. Мысалы,

$$\sqrt{17} = \sqrt{(16+1)} = \sqrt{(4^2+1)} = 4 + 1/(2 \cdot 4) = 4,125; \quad \llbracket 4,125 \rrbracket^2 \cong 17,01.$$

$$\sqrt{19} = \sqrt{(16+3)} \cong 4 + 3/(2 \cdot 4) = 4,375$$

$$\llbracket (4,375) \rrbracket^2 = 19,140625, \text{ олай болса квадрат түбірдің мәні } 0,1\text{-ге дейінгі дәлдікпен анықталған.}$$

Әрине, бұл дәлдік α санын тандап алуға тәуелді. Егер $\alpha^2 = \llbracket (4,2) \rrbracket^2 = 17,64$ деп алсақ, онда $\beta = 1,36$ болып, жуық мәні былай анықталған болар еді:

$$\sqrt{19} = \sqrt{(17,64+1,36)} \cong 4,2 + (1,36)/(2 \cdot 4,2) = 4,3619047...$$

Мұнда $\llbracket (4,3619047) \rrbracket^2 = 19,026212...$, яғни жуықтау дәрежесі жоғарылай түседі.

Көмекші құралдарсыз саннан квадраттық түбір табудың ең қарапайым жолдары.

Сан онша үлкен болмағанда ертегі вавилондықтар қолданған әдісті пайдалануға болады.

$\sqrt{x} = \sqrt{a^2+b^2} = a+b/2a$, мұнда b саны a санына қарағанда неғұрлым кіші болса түбірдің мәні де соғұрлым дәлірек болады.

Мысалдар қарастырайық.

1-мысал. $\sqrt{(80)}$ өрнегінің 0,001-ге дейінгі дәлдікте мәнін табайық.

$$\sqrt{(80)} = \sqrt{(9^2-1)} \cong 9 - 1/18 \cong 8,945 \text{ (0,001 дәлдік); } \llbracket 8,945 \rrbracket^2 \cong 80,01.$$

2-мысал. $\sqrt{(5)}$ өрнегінің 0,001-ге дейінгі дәлдікте мәнін табайық.

5-ке ең жақын квадрат 2,2 : $\llbracket 2,2 \rrbracket^2 = 4,84$ болғандықтан,

$$\sqrt{5} = \sqrt{(\llbracket 2,2 \rrbracket^2 + 0,16)} \cong 2,2 + (0,16)/(2 \cdot 2,2) \cong 2,236.$$

Бұл төрт таңбалы кесетеледегі мәнемен бірдей: $\llbracket 2,236 \rrbracket^2 \cong 5$.

2) Ескі алгоритм. Көмекші құралсыз квадраттық түбір табудың әр түрлі әдістері ерте уақыттардан келе жатыр, солардың бірі- жоғарыдағы аталған вавилондық әдісі.

1-мысал.

$$\sqrt{294849} = 543$$

-25

104	448
4	416
1083	3249
3	3249
	0

$$\sqrt{212521} = 461$$

-16

86	525
6	516
921	921
1	921

Енді көп жылдар ғалымдар мен оқушыларға адал қызмет атқарып келген, XV ғасырда пайда болып, бір қазір ұмыт бола бастаған әдісті еске түсірейік. Алдымен бүтін санның толық квадраты болатын санды қарастырайық. 294849 санның квадраттық түбірін табайық.

$$\sqrt{165649}=407$$

-16	
807	5649
7	5649
	0

Санның квадрат түбірлерін табудың көрсетілген тәсілдерін меңгере отырып, білім алушылар өз білімдерін жетілдіреді. Ұлттық Бірыңғай Тестілеуде еш құралдарсыз санның квадрат түбірін табу есептерін қиындықсыз орындай алады. Осы көмекші құрал арқылы оқушылар шығармашылықпен жұмыс істей білуге, өз беттерінше ізденуге, ойлау өрістерін, ынталарын дамытуға және жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға, өмірдегі өз орнын таба білулеріне бағыт алады.

Алматы облысы, Қарасай ауданы, Шамалған ауылы
 "М.Әуезов атындағы орта мектебі" КММ
 Информатика пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
 Тенизбаева Дина Муратбаевна

ОЛИМПИАДА ЕСЕПТЕРІН PYTHON ПРОГРАММАЛАУ ТІЛІНДЕ ШЕШУДІ ҮЙРЕТУ

Қазіргі таңда программалау олимпиадалары жас мамандардың алгоритмдік ойлау қабілеттерін дамытып, оларды күрделі есептерді тиімді шешуге дағдыландыратын маңызды алаң болып табылады. Python программалау тілі өзінің қарапайымдылығы, кең стандарттық кітапханасы және қуатты мүмкіндіктерімен олимпиадалық есептерді шешуде ең танымал тілдердің бірі саналады. Бұл мақалада Python тілін қолдану арқылы олимпиада есептерін шешудің негізгі әдістері мен тиімді тәсілдері қарастырылады.

1. Python тілінің ерекшеліктері

Python тілі олимпиадалық есептерді шешуде кеңінен қолданылады, себебі:

- **Оңай синтаксис** – кодты тез жазуға және түсінуге мүмкіндік береді.
- **Кең стандарттық кітапхана** – дайын модульдер мен функцияларды пайдалану арқылы уақытты үнемдеуге болады.
- **Жылдам прототип жасау мүмкіндігі** – алгоритмдерді жылдам тексеруге мүмкіндік береді.
- **Күшті мәлімет құрылымдары** – тізімдер (list), жиындар (set), сөздіктер (dictionary) сияқты құрылымдарды тиімді пайдалануға болады.

2. Олимпиада есептерін шешудің негізгі тәсілдері

Олимпиада есептерін тиімді шешу үшін келесі әдістерді қолдану қажет:

2.1. Есептің шартымен мұқият танысу

Есепті дұрыс түсіну – оның шешімін табудың негізгі кезеңдерінің бірі. Берілген мәліметтерді, шектеулерді және күтілетін нәтиже форматын талдау маңызды.

2.2. Алгоритм ойластыру және талдау

Шешім ойластырғанда ең тиімді әдісті таңдау қажет. Мысалы, **жад (memory)** және **уақыт күрделілігі (time complexity)** тұрғысынан тиімді алгоритмдерді қолдану керек.

2.3. Python-ның стандарттық кітапханаларын пайдалану

Көптеген олимпиадалық есептерді шешу үшін стандарттық кітапханалар өте пайдалы. Мысалы:

- itertools – комбинаторикалық есептер үшін,
- collections – деректер құрылымдарын тиімді пайдалану үшін,
- math – математикалық есептер үшін,
- bisect – екілік іздеу алгоритмін жеңілдету үшін.

2.4. Тиімді код жазу

Python-да тиімді код жазу үшін келесі қағидаларды ұстану керек:

- Қайталауларды (циклдерді) минимизациялау,
- Қажетсіз есептеулерден аулақ болу,
- Мәлімет құрылымдарын дұрыс таңдау.

3. Мысал есептер мен олардың шешімдері

Мысал 1: Санның жай немесе құрама екенін анықтау

Есеп: Берілген n ($1 \leq n \leq 10^6$) санының жай сан (prime number) немесе құрама сан (composite number) екенін анықтау.

Шешімі:

```
import math
def is_prime(n):
    if n < 2:
        return False
    for i in range(2, int(math.sqrt(n)) + 1):
        if n % i == 0:
            return False
    return True
n = int(input())
print("Жай сан" if is_prime(n) else "Құрама сан")
```

Бұл код $O(\sqrt{n})$ уақыт күрделілігімен жұмыс істейді, яғни үлкен сандарды тиімді тексеруге мүмкіндік береді.

Мысал 2: Екілік іздеу (Binary Search)

Есеп: n ұзындықтағы сұрыпталған тізім берілген. x санын осы тізімнен табу қажет.

Шешімі:

```
import bisect
def binary_search(arr, x):
    index = bisect.bisect_left(arr, x)
    if index < len(arr) and arr[index] == x:
        return index
    return -1
arr = [1, 3, 5, 7, 9, 11]
x = int(input())
result = binary_search(arr, x)
print("Табылды! Индекс:", result if result != -1 else "Жоқ")
```

Бұл алгоритм $O(\log n)$ уақыт күрделілігімен жұмыс істейді және үлкен тізімдерде іздеуді жылдамдатады.

Python тілінде олимпиада есептерін шешуді үйрену – тиімді алгоритмдер мен деректер құрылымдарын меңгеруді қажет ететін маңызды процесс. Python-ның қарапайым әрі қуатты мүмкіндіктерін пайдалану арқылы есептерді жылдам әрі оңай шешуге болады. Жаттығулар жасау, алгоритмдік ойлауды дамыту және тәжірибелік жарыстарға қатысу арқылы біліктілікті арттыруға болады. Бұл мақалада Python тілінің олимпиада есептерін шешудегі рөлі, оның артықшылықтары мен тиімді тәсілдері қарастырылды. Программалау дағдыларын дамыту үшін тұрақты түрде тәжірибе жасап, жаңа алгоритмдерді меңгеру қажет.

**Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы
Сәтпаев орта мектебі
Педагог-психолог, педагог-зерттеуші, педагогика ғылымдарының магистрі
Назарбаева Дина Аметовна**

ЖАС ПСИХОЛОГТЫҢ АЛҒАШҚЫ ҚАДАМЫ

Білім беру ұйымдарындағы педагог-психолог кәсіби қызметі барысында мұғалімдердің мектептегі жұмыстарын үйлестіруде қиыншылықтарын келеңсіз жағдай орын алған кездегі эмоционалды қатынасын оқушылармен байланыс орнатып, қарым-қатынас жасау ерекшеліктеріне талдау жасап, сұрақ туындаған кезде немесе түсінбестік орын алған жағдайда психопрофилактикалық жұмысын тиімді ұйымдастыра білу қажет. Мектеп психологының мұғалімдермен және оқушыларымен жеке қарым-қатынасы бір жақты позицияға негізделмеу керек.

Педагог-психологтың позициясы-бейтарап көрініске ие болған жағдайда ғана үштік одақ (білім алушы, ата-ана, педагог) сеніміне ие бола алады. Ең бастысы қандай ситуация болса да мектеп психологы **БІЛІМ АЛУШЫНЫҢ СЕНІМІНДЕ** болуы маңызды рөлді атқаратын ескеру тиіс.

Педагог-психолог – ол практик, мұғалімдермен ұжымда жұмыс жасай алатын, өзінің оқушылар арасында ата-аналар ортасында мәртебесі биік ұстаз екенін көрсете білу керек. Педагог-психолог мектеп өмірінде барлық қиыншылықтарға төзімді (психодиагностикалық, ағартушылық алдын алу, психологиялық түзету дамыту, консультация және өзіндік кәсіби біліктілігін арттыру) жан-жақты меңгерген, тұлғалық құндылығы кәсіби ұстанымына сай білікті де шығармашыл маман. Педагог-психологтың тұлғалық келбеті-педагогикалық ұжым мүшелеріне, оқушыларға және ата-аналар қауымына бағыт беруші, сондай-ақ психоэмоционалды жай-күйін реттеуге ықпал етуші, өмірге және айналасындағыларға қалыпты қарым-қатынас жасай білу дағдыларын үйрену мүмкіндік беруші ретінде қабылданады. Осы қасиеттерді кәсіби құзыреттілігінің пайдалы жетістіктерінің бірі әрі басты құралы деп білуге болады.

Жас ерекшелігіне қарай негізгі контингент-Педагог-психолог жас ерекшелігіне қарай мектеп жасындағы барлық оқушылармен, мектеп мұғалімдерімен жұмыс жасау міндетті. Көптеген педагог-психологтардың жұмыстарында кіші буын мектеп оқушыларымен қиын жұмыс жасайды. Басқа педагог-психологтар жасөспірімдермен жұмыстары қиынға соғады. Педагог-психологтар жоғары сынып оқушыларымен тіл табысып отырғанда, келесі педагог-психологтар мұғалімдермен тіл табысып жұмыстары алға өрлей кетеді. Жас ерекшелігіне қарай негізгі контингент екіге бөлінеді: жеке куәлік жас ерекшелігі және психологиялық жас ерекшелігі. Бұл екі кезең негізі сәйкес келмейді.

Әрбір педагог-психологта мектебінде әр түрлі жағдаятқа байланысты мәселелер бар. Педагог-психологтың өзінің таңдауы бойынша себептері көп: мектептің сұранысы бойынша, әкімшілік тарапынан, мұғалімдерге байланысты. Психолог маман осы мәселелерді жан-жақты ізденіп заң талаптарына сай шешіп тастағысы келеді. Университет бітірген талантты ойымен зерттеу жұмыстарымен (мысалы дарынды оқушылар кіші буындағы, жасөспірімдердің белсенділікті анықтағанда), өзінің жеке тұлға екенін дәлелдеу үшін көптеген маман психологиялық жағдаятпен жұмыс жасауға талпынады.

Тәжірибелі педагог-психологтың кеңес беруге рұқсаты барма мұғалімдерге, ата-аналарға, оқушыларға, өзінің жеке тәжірибесінде айтатыны болмаса? Соның үшін кәсіби психолог әр түрлі контингентпен әрі әр түрлі жағдаятпен жұмыстарды жүргізу қажет. Егер өзің конфликтті өз іс-тәжірибеңде өткізбесең, яғни болған жағдаятта шешімін таба алмасаңыз онда клиенттің жағдаятын конфликтін шешемін деп ойламаңыз. Ондай жағдаятта кәсіби бағыттарыңыз болғанымен жан

дүниеізібен жұмыс жасау қиын, себебі оны басыңыздан өткізбеңіз. Тәжірибелі кәсіби психологтың жұмыстары өзінің жеке өміріндегі тәжірибесінде кәсіби білімінің құндылығынан деп айтуға болады.

Қазіргі таңда мемлекеттік, жеке кабинеттерде, мектептерде психологиялық факультеттерді бітіргендер, жолдамамен мұғалім болып психология факультеттерін бітіргендер жұмыс жасап жатыр. Негізгі кәсіби білімді психологтар жақсы психологиялық білімімен, әдістемелерімен көрініп тұрады маман екендігі. Бірақ жақсы негізгі кәсіби маман болса да, мектептегі жағдаяттарды жұмыстарын жүргізе алмай жатады. Мұғалім болып жұмыс жасап соңынан психолог болып кәсібін алмастырғандар мектептегі жағдаятты керісінше жұмыстарды жүйеге салып отырады.

Алғашқы кезде жас маман өзін мектепте қорғансыз, ең бастысы неден бастайтынын білмей, кіммен қалай жұмыс жасау керек екенін, қалай сөйлесуін білмейді. Мектептегі бүкіл жағдаятты өздерін алып, соны шешіп тастау керек деп ойлайды. Өзін мектептің пайдалы кәсіп ретінде көрсетіп демалыс күндері, жұмыстан соң кешке дейін жүріп жұмыс жасайды. Нәтижесінде-шаршайды, жұмысқа деген сүйіспеншілігі төмендейді.

Жас маман мұғалімдермен тіл табысуы өте қиын, онда қалай жасау керектігін білмейді, себебі олармен ара-қашықтықты сақтау керектігін, не болмаса достасудың жолын іздейді. Жас маман ұжымдағы жағдаяттардың себебінен бірнеше топқа бөлініп кеткен мұғалімдерге қарсы бола алмай тұрады. Жас маман үшін бұл өте қиынға соғады.

Жас маман дипломатиялық қарым-қатынаста тәуелсіз мектеп әкімшілігімен жұмыс жасағысы келеді. Мектеп әкімшілігімен ешқандай қиын жағдайға бармау үшін әкімшілікпен кәсіби білімділігімен үлкен өмірлік тәжірибесімен жұмыс жасауы ықтимал. Соның үшін жас маманның тәжірибесі осы деңгейге жетпейді, қиыншылықтар осыдан туындайды.

Жас маманның кәсіби жалғыздықтағы күйзелісі:

Өзінің мамандарының арасынан кеткен соң, өзі сияқты диалогтары ұштасып тұратын, өзі сияқты ойлары қатар келетін, өте ыңғайлы тәжірибелі психологтармен бөлініп кеткен соң, мұғалімдермен тіл табысу өте қиынға соғады. Мектепке келген жас маман жалғыз күйзеліске түсуі мүмкін. Жас маманның үлкен жолға қадам басқаны осы тараптан білінеді, яғни ол үлкен өмірге жолын бастады. Жас маман мектептегі өз уақытын, күшін, білімін отбасындағы міндеттерін сауатты қолданбаса оның жұмысында, отбасында күрделі қиындықтар туындауы мүмкін.

Жас маман мұғалім тұлғасына еніп тренинг, кеңес беру, әңгімелесу барысында ата-аналармен қарым-қатынас орната алады. Мектеп мұғалімі өзінің кәсіби бағытын психолог мамандығына өзгертсе, онда ол психологиялық білімді, біліктілікті арттыру курстарына білімін көтеру мақсатында, әрі тәжірибелі психологтармен қарым-қатынас орнатып, өздігімен оқушылармен және ата-аналармен қарым-қатынасты орнатуы керек. Жас маманның кәсібінде қиыншылық сынақтарымен ойландырып жүргенде, әкімшілік тарапынан өз талаптарын сұрап отырады. Егер жас маман психолог не істейтін білмей жүргенде, қазіргі таңда бәрі өзгерді психолог кәсібі танымалды, абыройлы беделді кәсіпке айналып отыр.

Психологтың міндеті- мұғалімдердің мектеп оқушыларының, ата-аналардың әр түрлі топтарында қандай үміттер қалыптасатынын нақты анықтау және мектептің әлеуметтік-психологиялық күту картасын жасау. Психологтың жұмысына қатысты белгілі бір үміттерді білдірген топты немесе жеке адамдарды бөліп көрсету маңызды. Осы мақсатта сауалнама және сұхбат түрінде арнайы әлеуметтік-психологиялық зерттеу жүргізу қажет. Психолог сауалнама әдісін таңдайтын болса, ол біз мектеп әкімшілігіне, мұғалімдерге ата-аналарға және оқушыларға әзірлеген сауалнама нысандарын пайдалана алады.

Психолог жеке әңгімелесу барысында адамдардың сол немесе басқа пікіріне және олардың психологияға қатынасына әсер объективті және субъективті себептерді де ашып көрсетеді.

Осылайша, мектептің күту жырларын әлеуметтік – психологиялық зерттеудің нәтижесінде пікірлердің, көзқарастардың бағалаулардың, көзқарастардың және күтудің түрлі-түсті спектрін шарлауды ғана емес, сонымен қатар күрделі жүйеде де бастайды. Мектеп жүйесіндегі адами қарым-қатынастар, жалпы мектептік қарым-қатынас психологиясы және оның ішінде психология.

**Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Күршім ауданы бойынша білім бөлімінің
«Ю.А.Гагарин атындағы №1 Күршім орта мектебі» КММ
Орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Орынбаева Акмарал Нурлановна**

РАЗВИТИЕ АНАЛИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Школьное образование должно заложить базовые основы общего умственного развития детей, которые создали бы условия для воспитания самостоятельно мыслящего, критично оценивающего свои действия человек, который мог бы сопоставлять, сравнивать, выдвигать несколько способов решения проблемы, выделять главное и делать обобщенные выводы при изучении грамотности письма и анализирования литературного чтения.

Освоение и оперирование аналитическими способностями является одним из важнейших условий, обеспечивающих качественный процесс обучения в школе. Аналитические способности, как и всякие другие, можно развивать, вырабатывая в себе определенные навыки и умения, а главное – привычку думать самостоятельно, находить необычные пути к верному решению, что немаловажно для изучения русского языка.

В ряду способностей (коммуникативных, речевых, творческих, исполнительских и т.д.) аналитические способности занимают одно из первых мест и играют ведущую роль в развитии личности школьника.

На уроках русского языка аналитические способности учащихся необходимо развивать систематически. Применяя разные способы построение учебного процесса.

Аналитические умения – это профессионально-методические умения второго порядка, которые могут быть сформированы только на базе опознавательных и призваны вооружить будущего учителя способностью не только правильно называть те или иные методические явления, пользуясь метаязыком науки, но и устанавливать связи между ними, оценивать методическую целесообразность этих связей. В состав аналитических способностей, включаются умения анализировать функции, содержание, связи структурных элементов урока русского языка, оценивать методическую целесообразность избранного пути познания нового языкового материала, судить о степени эффективности предложенной учителем системы методов формирования умений определенного типа и вида.

Развитие аналитических способностей учащихся при изучении грамматики реализуется в процессе овладения грамматическими значениями. При обучении грамматике развивается грамматическое мышление как компонент интеллектуального развития.

Необходима такая система изучения грамматики, которая позволила бы обучаемому выйти на новый уровень мышления благодаря формированию лингвистического мышления при соотнесении грамматической формы речи с грамматическим содержанием. По поводу этого Л.С. Выготский писал: «В речи мы формулируем мысль, и, формулируя её, мы сплошь и – рядом её формируем. Иными словами, наблюдается обратное воздействие речи на мышление. Этому способствуют отработанные, отшлифованные многими поколениями формы языка – синтаксические структуры, морфологические формы, словообразовательные модели, стилистические фигуры».

Понимание учащимися грамматических материл значений является основой аналитических способностей на уроках русского языка. Это отмечает А.В. Текучев, «при серьезных и длительных занятиях грамматикой у учащихся постепенно развивается специфическое, так называемое

«грамматическое» мышление, которое является результатом и отражением, и средством развития мышления логического».

Недопонимание многих языковых значений учащимися влечет за собой задержку в их интеллектуальном развитии, и объясняется это тем, что не всегда уделяется достаточное внимание объему содержания грамматических понятий. Во многих случаях имеет место непонимание школьниками теоретического материала.

Методы и приемы, отвечающие принципам развития аналитических способностей, включают работы логического характера: сопоставление, анализ, синтез, отвлечение.

Важную роль также играет самостоятельная умственная деятельность учащихся. Она должна быть разнообразной и соответствовать поисковой деятельности обучаемого. Ученые-методисты (М.Т. Баранов, Т.К. Донская, А.Ю. Купалова, Т.В. Напольнова) отмечают, что школьников надо учить приемам познавательной деятельности, которая развивает стремление к добыванию знаний.

Анализируя особенности аналитических способностей обучающихся, К.Д. Ушинский отмечал, что «самостоятельные мысли, вытекают из самостоятельного, приобретения знаний» и «самостоятельность головы учащегося – единственно прочное основание всякого плодотворного учения».

Чтобы помочь школьнику обеспечить своевременное развитие аналитических способностей, очень важно организовать учебно-воспитательный процесс таким образом, чтобы на уроках русского языка предлагались игры, задания и упражнения, которые способствовали бы формированию логического мышления. Для создания на уроках атмосферы поиска, для развития системного мышления большая роль отводится нестандартным урокам: урокам-сказкам, урокам-путешествиям, урокам-играм, урокам-праздникам.

Активизировать мыслительную деятельность помогают упражнения, игры развивающего характера. Всегда можно выявить силу возникшего интереса к учебному предмету, она выражается в той настойчивости, которую проявляют ученики в процессе решения различных заданий, связанных с разрешением проблем. Логические упражнения, развивающие аналитические способности представляют собой одно из средств, с помощью которого происходит развитие у детей правильного мышления. Там, где организуется опыт самостоятельного обобщения, происходит интенсивное развитие самостоятельного мышления, умения применить полученные знания в новой или нестандартной ситуации. Результатом такой работы является повышение мотивации к изучению русского языка.

Большое значение на всех этапах обучения имеет развитие речи. Целенаправленное обучение связной речи в устной и письменной форме проводится в виде различных упражнений. Большое значение имеют синтаксические упражнения, аналитическая работа с различными текстами, их составление и обсуждение, выработка композиционных умений. Занимаясь группировкой, ученик встречается со многими словами, в которых он должен опознать несколько орфограмм, предложить несколько вариантов ответа и одновременно осмыслить связи между отдельными языковыми явлениями.

Таким образом, на уроках русского языка должны закладываться базовые основы общего умственного развития детей, которые создали бы условия для воспитания самостоятельно мыслящего, критично оценивающего свои действия человек, который мог бы сопоставлять, сравнивать, выдвигать несколько способов решения проблемы, выделять главное и делать обобщенные выводы, а также применять знания в нестандартных условиях. Необходимым условием интеллектуальной грамотности такого человека является овладение аналитическими способностями еще в школе.

Использованные литературы:

1. Сабитова З.К. Учебник по русскому языку: ответы и вызовы XXI века // XIV Конгресс МАПРЯЛ «Русское слово в многоязычном мире». Нур-Султан, 2019. – с. 113-120;
2. Бахарева С. Развитие критического мышления через чтение и письмо. Учебно-методическое пособие. Новосибирск, 2011;
3. Зязюн И. А. Совершенствование профессионального развития личности на основе технологизации образования // Школьные технологии, 2016. № 1.

**Ақтөбе облысы, Ойыл ауданы, Көптоғай селосы, Амангелді ауылы
"Амангелді орта мектебі " КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Қамиева Айдана Аманқосқызы**

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ПӘНІНІҢ БІЛІМ БЕРУДЕГІ НЕГІЗГІ ЕРЕКШЕЛІКТЕР

Бастауыш сынып-бұл баланың өміріндегі өзіндік, түбегейлі жаңа кезең: білім беру мекемесінде жүйелі оқыту басталады, оның сыртқы әлеммен өзара әрекеттесу аясы кеңейеді, әлеуметтік мәртебесі өзгереді және өзін-өзі көрсету қажеттілігі артады.

Бастауыш сынып жасында белгілі бір пәнге деген тұрақты қызығушылықтар мен бейімділіктер қалыптасады, дәл осы кезеңде математиканың тартымды жақтарын ашуға тырысу керек. Оқушылардың осы пәнге деген қызығушылығын, сондай-ақ сабақ бойы белсенділігін қолдау үшін мұғалім оқушылардың оқу іс-әрекетін дұрыс ұйымдастыруы керек (жаңа ақпараттық технологияларды, сыни ойлауды дамыту әдістерін және т.б. қолдану).

Жаңа буынның мемлекеттік білім беру стандарты мұғалімнен оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытуды, әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыруды талап етеді. Математикалық білім берудің қазіргі тұжырымдамасына сәйкес оның маңызды мақсаты "Оқушылардың интеллектуалды дамуы, математикалық іс-әрекетке тән және адамға қоғамда толыққанды өмір сүру үшін қажет ойлау қасиеттерін қалыптастыру" болып табылады.

Математика-бастауыш сыныпта оқитын маңызды пәндердің бірі. Бұл оқушылардың ойлауын, логикасын дамытуға көмектеседі, сонымен қатар есептеу дағдыларын қалыптастырады. Көбінесе бұл пәнді зерттеу ғана емес, сонымен қатар оқыту қиынға соғады. Математиканы оқыту оқушылардың оқу қабілетін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Бастауыш сыныпта математиканы оқытудың негізгі мақсаттарына мыналар жатады:

- а) бастауыш сынып оқушыларының математикалық дамуы;
- б) бастапқы математикалық білімді қалыптастыру;
- в) оқытудың бастапқы кезеңінен бастап математикаға, ақыл-ой қызметіне қызығушылықты тәрбиелеу.

Осы пәнді оқудың бастапқы кезеңінде үйренген білім математиканы одан әрі зерттеу үшін ғана емес, сонымен қатар басқа мектеп пәндері үшін де, ересек өмірдегі көптеген практикалық мәселелерді шешу үшін қажет болады.

Математиканы 1-4 сыныптар аралығында оқыту кезеңінде келесі мәселелерді шешу қажет:

- 1) оқушылардың өзіндік зияткерлік қызметінің элементтерін қалыптастыру;
- 2) логикалық, интеллектуалды ойлауды дамыту;
- 3) кеңістіктік қиялды дамыту;
- 4) математикалық сөйлеуді дамыту;
- 5) сыни ойлауды дамыту.

Осы тапсырмаларды шешу барысында оқушылар әлемді танудың математикалық тәсілдерінің әмбебаптығын түсінеді, бастапқы математикалық білімді, математиканың қоршаған әлеммен және басқа да мектеп пәндерімен байланысын меңгереді. Математиканы оқыту әдістемесі үш сұраққа жауап беруге арналған: Неге математиканы оқыту керек? Нені зерттеу керек? Математиканы қалай оқыту керек?

Математиканы оқытудың ғылыми принципі оқыту әдістерінен тұрады, бір жағынан математиканың ғылым ретіндегі талаптары мен заңдылықтары, екінші жағынан, бұл математика мұғалімі оқушыларды осы фактілермен таныстырып, олардың білім беру процестерінде бүгінгі ғылыми негізделген математикалық құбылыстарды қалыптастыруы керек дегенді білдіреді. Математиканы оқыту одан әрі дамуға, мазмұнды кеңейтуге және байытуға және математиканы табиғи түрде жалғастыруға мүмкіндік беретіндей болуы керек.

Бастапқы оқытуда индуктивті-дедуктивті әдіс ең тиімді болып табылады, онда нақты жағдайларды (тапсырмаларды, өрнектерді) қарастырудан жалпы тұжырымдар мен ережелерге көшу жүзеге асырылады, содан кейін басқа жеке фактілер жалпы ережелер негізінде түсініледі. Мысалы, индуктивті түрде есептің түрі туралы түсінік қалыптасады: оқушылар осы түрдің бірқатар мәселелерін шешеді, оларда маңызды, типтік болып табылады. Содан кейін, тапсырманы орындай отырып, оқушы оның мазмұнын талдағанда, осы түрдің міндеттеріне тән маңызды белгілерді табады, оны осы түрге жатқызады және оны шешудің дұрыс әдісін табады.

Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне байланысты оқу процесін визуализациялау қажет. Ақпараттық және коммуникативтік технологияларды пайдалану жылдамдықты, маневрлікті, жеделдікті, фрагменттерді және басқа да мультимедиялық мүмкіндіктерді көру және тыңдау мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Бастауыш сынып мұғалімі ретінде жұмысқа орналасу кезінде педагог жүзеге асыратын табысты білім беру процесінің дәрежесін тікелей көрсететін қасиеттерге ие болу қажет. Ең алдымен, мұғалім сыныпта психологиялық климат құруы керек. Оның болуы балалардың сапалы оқуына тікелей әсер етеді. Бастауыш сыныптардағы математика мұғалімі психологтың дағдыларына ие болуы керек, өйткені дәл осы кезеңде оқыту әртүрлі оқу пәндері бойынша білімді байытуды ғана емес, сонымен қатар баланы психологиялық және жеке тұрғыдан тәрбиелеуді де білдіреді. Әр пәнде білім мен дағдыларды игеру көзделеді. Бастауыш сынып математикасында олар келесідей:

- көп таңбалы сандар мен бөлшектермен төрт негізгі арифметикалық әрекетті (қосу, азайту, көбейту және бөлу) жүргізу мүмкіндігі;
- оқушыларда қарапайым және күрделі міндеттерді шешу қабілетін дамытады;
- оқушылардың санасында негізгі шамалар (кесіндінің ұзындығы, құны, заттардың массасы, әртүрлі геометриялық фигуралардың ауданы, денелердің сыйымдылығы мен көлемі, уақыты) туралы нақты идеяларды қалыптастырады.

Жоғарыда көрсетілген мақсаттарға жету үшін мұғалімдер келесі әдістерді қолданады. Әңгіме әдісі, оны білімді ұсыну әдісі деп те атайды. Әңгімелесу әдісі, әңгіме әдісімен қатар қолданылады. Әңгімелесу барысында мұғалім өз оқушыларының алдында оқушылар өздерінің білімдерін көрсетуі керек міндеттерді айтады.

Жоғарыда айтылғандардың бәрін қорытындылай келе, мынаны атап өткім келеді: бастауыш сыныптағы математика оқушыларды одан әрі математикалық білім алуға жақсы дайындауы керек, бұл оқушыларға жоғары сыныптар мен университеттік бағдарламаларда математикалық пәндерді сәтті оқуға мүмкіндік беретін белгілі бір математикалық білім мен дағдыларды береді. Математика баланың ойлауын қалыптастырады, логиканы, талдау қабілетін, қорытынды жасау қабілетін, есте сақтау қабілетін, қиялын дамытады. Кез-келген заманауи жалпы білім беру жүйесінде математика орталық орындардың бірін алады, бұл білімнің осы саласының бірегейлігін көрсетеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Саидова Н.Р. Проблемы преподавания математики в начальных классах и некоторые способы их решения. / Н.Р. Саидова. // Молодой ученый. – 2018. № 16 (202). 315-317 с.;
2. Мухамедьянов С.А. Методика преподавания математики в начальной школе [Электронный ресурс] : учебное пособие / С.А. Мухамедьянов. — Электрон. дан. — Уфа : БГПУ имени М. Акмуллы, 2014. — 338 с.;
3. Далингер В. А. Методика обучения математике в начальной школе: учеб. пособие для СПО / В. А. Далингер, Л. П. Борисова. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Издательство Юрайт, 2019. — 187 с.

**Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Алтай ауданы бойынша білім бөлімінің
«Андрей Сумин атындағы орта мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Даирабаева Нургиза Абдрахмановна**

ГРАФИКТІК МӘТІН АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ДАМУ

Бүгінгі білім беру талабы бойынша қазақ тілі пәнінен оқушы мәтін құрылымын сақтай отырып, графиктік түрінде берілген процесті сипаттап жаза алуы тиіс. Оқушы білім алу барысында ақпаратты тұтас, тұтас емес, аралас мәтіндерден алады [1].

Тұтас мәтіндер өзара сабақтасқан азат жолдар мен сөйлемдерден тұрады, олар тарау, кіріспе және қорытындыдан тұрады. Тұтас мәтінге көркем әдебиет мәтіндері, репортаж, өлең, пьеса, мақала, есеп, жұлдыз жорамал, техникалық мәтін, заң, ғылыми негіздемелер жатады. Бұл мәтіндерді оқушылар күнделікті көп оқиды. Бұндай мәтіндерге әңгіме, өлең, повесть, мысал, хат, газет-журнал мақалалары, оқулыққа енгізілген мақала, нұсқаулық, жарнама, фильмнің қысқаша мазмұны, блог жазбасы, әртүрлі сайт материалдары жатады.

Тұтас емес мәтін (графиктік мәтін). Ақпараттардың сөйлеммен емес, сызба, кесте, графикпен берілуін тұтас емес мәтін дейміз. Тұтас емес мәтіндегі ақпараттар сандық көрсеткіштерге негізделгендіктен оқылым барысында өзгеше ойлауды талап етеді. Бұндай мәтіндерге графика, кесте, диаграмма, жарнама, хабарландыру, географиялық карталар, көлік қозғалысының кестесі, сауалнама, құттықтау, комментарий мәтіндер жатады.

Аралас мәтіндер тұтас және тұтас емес мәтіндердің ерекшеліктерін біріктіреді. Аралас мәтін сөз және сандық, сурет элементтер арқылы ерекшеленеді. Аралас мәтінде бір азат жол сөйлеммен берілген ақпарат болса, негізгі бөлімде график, сызба, кесте берілуі кездеседі. Қорытынды бөлім тізбектелген сөйлемдерден тұрады

Графиктік мәтін – ақпаратты графикалық элементтермен үйлестіріп беретін мәтін түрі. Ол оқырманға ақпаратты визуалды түрде қабылдауға көмектеседі. Графиктік мәтіннің негізгі элементтері:

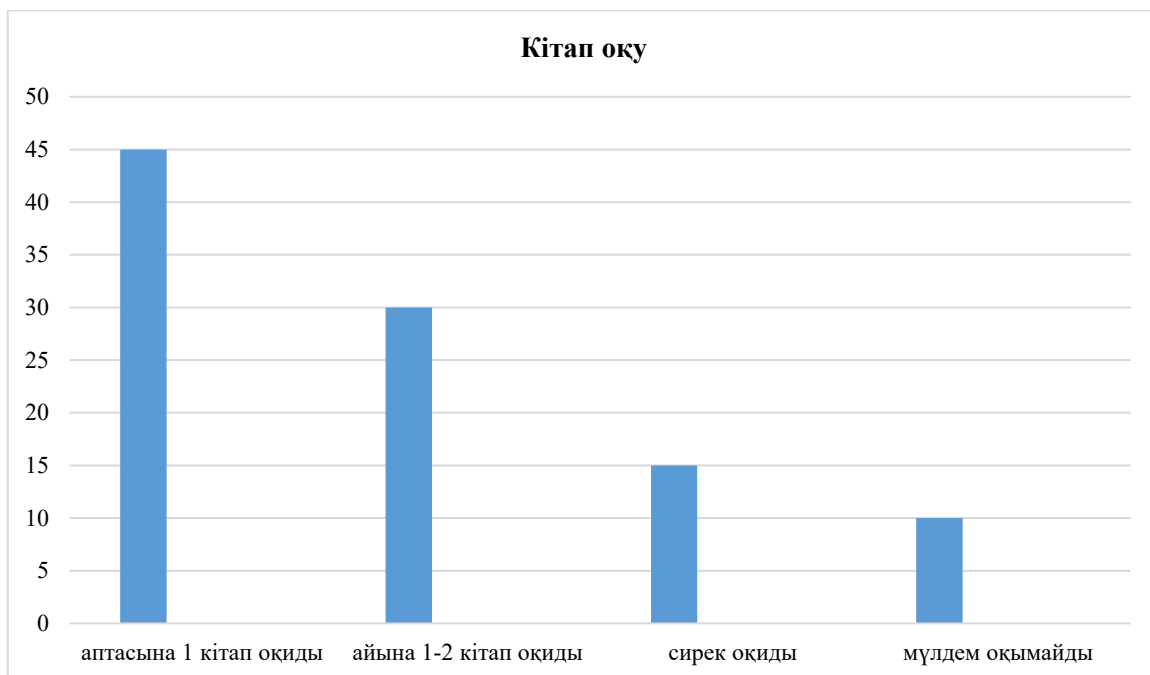
- Кестелер – мәліметтерді құрылымдап, салыстыруға ыңғайлы етіп ұсынады.
- Диаграммалар – пайыздық көрсеткіштер мен динамиканы айқын көрсетеді.
- Суреттер мен иллюстрациялар – мәтін мазмұнын толықтырады.
- Карталар – географиялық немесе басқа кеңістікке байланысты ақпаратты береді.
- Символдар мен белгішелер – ақпаратты ықшам әрі түсінікті етіп жеткізеді.
- Графиктік мәтін көбінесе оқулықтарда, ғылыми жұмыстарда, инфографикада,

презентацияларда және жарнамалық материалдарда қолданылады. Ол ақпаратты қабылдау процесін жеңілдетіп, визуалды есте сақтау қабілетін арттырады [2].

Графиктік мәтін ақпаратты көрнекі және түсінікті ету; қырманның мәліметті тез қабылдауына көмектесу; қысқа әрі нақты түрде ақпарат беру; құрғақ мәтіннен гөрі, нақты сандар, фактілерді визуалды көрсету мақсатында беріледі. Қазақ тілі пәнінен оқушыларға графиктік мәтіндермен жұмыс түрлерін талдап көрейік.

Тапсырма «Диаграмманы талдау»

Төмендегі диаграммада Қазақстандағы кітап оқу деңгейі көрсетілген. Диаграммадағы мәліметтерді талдап, шағын қорытынды мәтін жазыңыз.

Тапсырма алгоритмі:

- Диаграммадағы мәліметтерді түсінеді;
- Әр топтың қандай үлес алатынын анықтайды.
- Кітап оқу деңгейінің жағымды немесе жағымсыз тұстарын сипаттайды.
- қорытындылайды, ұсыныс жасайды.

Үлгі жауап: Диаграммаға сүйенсек, Қазақстанда халықтың 45%-ы аптасына кемінде 1 кітап оқиды. Бұл – кітап оқуға деген жоғары қызығушылықтың белгісі. Алайда 10%-ы кітап оқымайды, бұл – алаңдатарлық жайт. Болашақта жастарды кітап оқуға ынталандыру үшін мектептер мен кітапханалар арнайы бағдарламалар жасауы қажет.

Графиктік мәтінмен жұмыс жасау оқушылардың ақпаратты тез әрі оңай қабылдауға көмектеседі. Сонымен қатар, ұзақ мәтіндерге қарағанда қысқа әрі түсінікті болады. Ұсынылған мәліметтерді тиімді салыстыруға және талдауға мүмкіндік береді. Графиктік мәтін – ақпаратты визуалды түрде ұсынатын тиімді құрал.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы
2. «2023-2024 оқу жылында Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктері туралы» әдістемелік нұсқау хат. Астана: БІ. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023. – 104 бет.
3. Е.Оспан. Академиялық жазылым негіздері. Алматы: Білік, 2020.-340 бет
4. Қ.Е.Бешімбаева Жазылым: эссе және оның жазылу жолдары элективті курсы. Астана, 2022. – 82 бет

**Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Глубокое ауданы бойынша білім бөлімінің
«Опытное поле орта мектебі» КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Шакенова Динара Канабековна**

**ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІН ОҚЫТУДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС
ТҮРЛЕРІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ**

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің негізгі мақсаты – жан-жақты білімді, қабілетті және функционалды сауатты тұлға қалыптастыру. Педагогтердің басты міндеті – оқушылардың ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамыту, оқу сауаттылығын жетілдіру. Осы орайда, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясынан ұсынылған «Оқу сауаттылығын бағалау бойынша PIRLS критерийлерін пайдалана отырып тілдік пәндерден білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау» [1], «5-9-сынып білім алушыларының оқу сауаттылығын дамыту» [2], «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінен мәтін талдау арқылы оқу сауаттылығын қалыптастыру» бойынша әдістемелік ұсынымдар тақырыптың өзектілігін айқындай түседі.

Білім алу барысында оқушылардың алған білімі, дағдылары мен икемділіктері негізінде құзыреттілігі қалыптасуы қажет. Қазіргі заманғы білім беру жүйесі оқушылардың шығармашылық және сыни ойлауын дамытатын, өз бетінше білім алу дағдыларын қалыптастыратын ортаны құруды көздейді. Мұның барлығы мұғалімнің кәсіби шеберлігіне тікелей байланысты. Педагогикалық шеберлік – оқу бағдарламасына сәйкес мазмұнды іріктеп, тиімді әдіс-тәсілдерді қолдана білу қабілеті. Сабақтың сапалы өтуінің маңызды шарттарының бірі – оқу сауаттылығын дамыту мақсатында мәтіндік оқу материалдарын дұрыс тандап, тиімді пайдалану. Оқушының оқу сауаттылығын дамыту үшін тілдік пәндерде қолдануға болатын мәтіндерді іріктеп, сол мәтіндерге арналған тапсырмаларды сапалы құрастыру қажет. Тіл сабақтарында жүргізілетін мәтін талдау оқушылардың сөздік қорын байытып, сөйлеу мәдениетін жетілдіруге әрі шығармашылық ойлауға баулиды. Оқу сауаттылығын дамыту оқушылардың жазбаша және ауызша сауаттылығын арттыруға, ойларын еркін жеткізуге, сөздерді мағынасына сай қолдануға, көркем әрі шешен сөйлеуге үйретуге бағытталған.

Оқу сауаттылығы оқылым мәтіндері негізінде жүзеге асады. Мәтінмен жұмыс жасауда қазақ тілінде оқытпайтын сыныптарда оқушылармен жұмыс жасауда бірнеше қиындықтарға тап боламыз. Алайда, мәтінмен жұмыс жасаудың үш кезеңін тиімді ұйымдастыру арқылы мәселені шешуге болады. Мәтінмен жұмыс жасау мынадай кезеңдерге бөлінеді [3]:

– Мәтінді оқығанға дейінгі жұмыс. Мәтін алды кезеңі – оқушыларды мәтінмен жұмыс істеуге дайындайтын маңызды кезең. Бұл кезеңде оқушылардың қызығушылығын оятып, оларды алдағы ақпаратты қабылдауға бейімдеу жүзеге асырылады.

Мәтін алды тапсырмалардың мақсаты:

- Оқушылардың бұрынғы білімін еске түсіру;
- Жаңа мәтінге қызығушылық қалыптастыру;
- Мәтіндегі негізгі ойды алдын ала болжауға мүмкіндік беру;
- Оқу барысында қолданылатын стратегияларға бағыт беру.

Мәтінмен жұмыс кезеңі. Бұл кезеңде мәтіннің тілдік материалы мен құрылымы орындалады. Мәтін ішінен қажет мәліметті бөліп алуға, түсініп айыра білуге жаттықтыру жұмыстары әртүрлі тәсілдер арқылы жүзеге асады. Мәтінмен жұмыс кезеңінде оқыған мәтіннің мазмұнын айту, мәтін бойынша сұраққа жауап беру, жоспар жасау, бірнеше бөлімге бөліп оқыту, негізгі, жанама ойды табу, қорытынды жасау сияқты жұмыстар ұйымдастырылады.

Мәтінді оқып болғаннан кейінгі кезең – оқушылардың оқылған ақпаратты талдап, түсініп, өз ойларын білдіретін маңызды саты. Бұл кезеңде оқушылар мәтін мазмұнын терең зерттеп, оны өз тәжірибесімен байланыстырады, қорытынды жасайды және шығармашылық тапсырмалар орындайды. Мәтінді оқып болғаннан кейінгі кезеңнің мақсаты:

- Мәтінді толық түсінгенін тексеру;
- Оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту;
- Шығармашылық қабілеттерін жетілдіру;
- Мәтін мазмұнын өмірмен байланыстыру.

Мәтінді оқып, танысқаннан кейінгі орындалатын жұмыстар: логикалық сұрақтар құрастыру, сөздік жұмыстарын жүргізу, сөйлем құрау, мәтінге мәтін мазмұны негізін сақтай отырып, жоспар құру, аударма жасау, мәтінге мазмұнына сай ат қою, диалог, жағдаят құру, мәтіннің мазмұнын құрылған жоспар бойынша айтып беру.

Мәтінмен жұмыс кезеңдерінің тиімді ұйымдастырылуы қолданылатын әдістерге де байланысты. Әдіс-тәсілдер мәтін кезеңдерін сай қолданылу қажет. Мәтін алды тапсырмаларында қолданылатын әдістер:

Атауы	Сипаттамасы
«Миға шабуыл» әдісі Оқушылардың тақырып бойынша бастапқы білімін анықтау және қызығушылығын арттыру.	Мұғалім белгілі бір тақырыпқа қатысты сұрақтар қояды немесе суреттер, сөз тіркестері көрсетіледі. Оқушылар сол бойынша өз ойларын айтып, болжам жасайды.
«Түртіп алу» әдісі Оқушылардың мәтінге деген қызығушылығын ояту және оның мазмұнын алдын ала болжау.	Мұғалім мәтіннен бірнеше тірек сөздерді немесе сөйлемдерді ұсынады, ал оқушылар сол сөздерге сүйене отырып, мәтіннің мазмұнын болжауға тырысады.
«Болжау стратегиясы» әдісі Оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамыту және мәтін мазмұнына деген қызығушылығын арттыру.	Мұғалім мәтіннің тақырыбын немесе алғашқы сөйлемдерін оқып береді. Оқушылар сол ақпаратқа сүйене отырып, мәтіннің әрі қарай қалай өрбитінін болжайды.
«Кластер» әдісі Оқушылардың тақырыпқа байланысты ойларын жүйелеу және алдын ала білімдерін белсендіру.	Тақтаға немесе қағазға негізгі сөз жазылып, оқушылар сол сөзбен байланысты ұғымдарды жазады немесе сурет салады. Осылайша, олар мәтін мазмұнына дайындалады.
«Сұрақ қою» әдісі Оқушыларды мәтінді зерделеп оқуға ынталандыру.	Мұғалім мәтін мазмұны бойынша "Неге?", "Қалай?", "Не үшін?" сияқты сұрақтар қояды. Оқушылар болжам жасап, өз ойларын білдіреді.

Кесте-1. Мәтін алды тапсырмаларында қолданылатын әдістер

Мәтін алды әдістері оқушылардың жаңа тақырыпқа деген қызығушылығын арттырып, олардың алдын ала болжам жасау қабілетін дамытады. Бұл әдістер оқушылардың бұрынғы білімін еске түсіруге көмектесіп, жаңа ақпаратты тезірек қабылдауына ықпал етеді. Сондай-ақ, мәтін алды тапсырмалар оқушыларды белсенді ойлауға ынталандырып, олардың мәтінді түсіну деңгейін жақсартады.

Мәтінмен жұмыс кезеңінде қолданылатын әдістер:

Атауы	Сипаттамасы
«Мәтінді болжау» әдісі Оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту, мәтіннің мазмұнын алдын ала болжауға үйрету.	Мұғалім оқушыларға мәтіннің атауын, суретін немесе бастапқы бөлігін көрсетеді. Оқушылар осы ақпаратқа сүйене отырып, мәтіннің мазмұнын болжайды.
«INSERT» әдісі Оқушылардың мәтінді белсенді түрде оқып, түсіну деңгейін арттыру.	Оқушылар мәтінді оқи отырып, «✓» – білетін ақпарат, «—» – жаңа ақпарат, «+» – мен үшін қызықты, «?» – түсініксіз жерлері белгісін қояды.
Оқушылардың бірлесіп жұмыс істеу «Жигсо» әдісі дағдыларын қалыптастыру, мәтінді терең талдау	Мәтін бірнеше бөлікке бөлінеді. Әр оқушы өз бөлігін оқып, оның негізгі мазмұнын топқа түсіндіреді. Барлық оқушылардың көмегімен мәтін толық түсініледі.
«Қос жазба күнделігі» әдісі Оқушылардың мәтінге деген жеке көзқарасын қалыптастыру, негізгі ойды түсіндіру.	Оқушылар дәптер бетінің екі жағына мәтіннен үзінді және өз пікірін жазады. Бір бағанда – мәтіннен алынған сөйлем, екінші бағанда – сол сөйлемге қатысты ойы жазылады.

Кесте-2. Мәтінмен жұмыс кезеңінде қолданылатын әдістер

Мәтінмен жұмыс кезеңіндегі әдістер оқушылардың мәтінді терең түсінуіне көмектесіп, негізгі идеяларды анықтауға бағыттайды. Бұл әдістер оқу дағдыларын дамытып, оқушылардың ақпаратты талдау, салыстыру және өз көзқарасын білдіру қабілетін арттырады. Сонымен қатар, оқушылар мәтінмен белсенді әрекеттесіп, оны өмірлік тәжірибемен байланыстыру арқылы білімдерін бекітеді.

Мәтінді оқығаннан кейінгі кезеңде қолданылатын шығармашылық бағыттағы әдістер:

Атауы	Сипаттамасы
Мәтіннен кейін қолдануға болатын креативті әдістер «TikTok түйін» әдісі Мәтіннің негізгі идеясын қысқа әрі қызықты форматта жеткізу.	Оқушылар мәтіннің мазмұнын 15-30 секундтық TikTok стиліндегі қысқа видео сценарий ретінде жазады. Кейіпкерлердің диалогтарын, эмоцияларын, тіпті фондық дыбыстарды ойластырады. Өзара топта ойларын бөліседі немесе шағын видео түсіріп көрсетеді.
«Эмодзи түйін» әдісі Оқушылардың мәтінді визуалды ойлау арқылы түсінуін арттыру.	Оқушылар мәтіннің мазмұнын эмодзилер арқылы сипаттайды. Басқалары осы эмодзилер негізінде қандай мәтін екенін табуға тырысады.
«Instagram пост» әдісі Мәтіндегі ойды заманауи форматта жеткізу.	Оқушылар мәтін бойынша Instagram постын жазады. Ол кейіпкер атынан пікір, пост, хэштегтермен безендіріледі.
«Аудиохат» әдісі Оқушылардың шығармашылық және сөйлеу дағдыларын дамыту.	Оқушылар мәтін кейіпкерінің атынан аудиохабарлама жазады. Ол хат басқа кейіпкерге немесе оқырманға арналады.
«Мультфильм сценарийі» әдісі Мәтінді визуализациялау арқылы шығармашылық ойлауды дамыту.	Оқушылар мәтін желісі бойынша қысқаша мультфильм сценарийін құрастырады. Әрбір сахнада не болатынын, диалогтарды және кейіпкерлер әрекеттерін сипаттайды. Қажет болса, қарапайым суреттермен немесе комикс түрінде сызба жасайды.

Кесте-3. Мәтінді оқығаннан кейінгі кезеңде қолданылатын әдістер

Мәтінді оқығаннан кейінгі кезеңдегі әдістер оқушылардың алған білімін бекітіп, негізгі ойды қорытуға көмектеседі. Бұл әдістер оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытып, мәтін бойынша өз пікірін еркін жеткізуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмалар арқылы оқушылар мәтін мазмұнын терең түсініп, оны өмірлік жағдайлармен байланыстыру дағдысын қалыптастырады.

Оқушылардың оқу сауаттылығын, оқылым дағдысын дамытуда мәтінмен жұмыстың үш кезеңін жүйелі жүргізу қажет. Мәтінмен жұмыстың үш кезеңі арқылы оқушыларды жан-жақты дамытуға болады. Атап айтсақ:

- оқылым дағдысы жүйелі дамиды – оқушылар мәтінді түсініп оқу, талдау және қорытынды жасау дағдыларын жетілдіреді;
- сыни ойлау қалыптасады – мәтіннің негізгі идеясын анықтау, ақпаратты талдау, сұрақтарға жауап беру қабілеті дамиды;
- қызығушылық артады – әр кезеңде оқушылар белсенді жұмыс істейді, бұл олардың оқуға деген ынтасын күшейтеді;
- түсіну деңгейі көтеріледі – мәтін алды болжам жасау, мәтінмен жұмыс кезінде мағынаны ашу және мәтіннен кейін ой қорыту оқушыларға ақпаратты терең меңгеруге көмектеседі;
- шығармашылық ойлау дамиды – мәтіннен кейінгі кезеңде оқушылар өз ойларын әртүрлі тәсілдермен жеткізе алады.

Мәтінмен жұмыстың үш кезеңін қолдану оқушылардың оқылым дағдыларын кешенді түрде дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс арқылы олар тек мәтінді оқу ғана емес, оны талдап, өз ойларын білдіруді үйренеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Оқу сауаттылығын бағалау бойынша PIRLS критерийлерін пайдалана отырып тілдік пәндерден білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: БІ. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023 ж. – 80 б.
2. 5-9-сынып білім алушыларының оқу сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік ұсынымдар. – Астана: БІ. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2023. – 160 б.
3. Құлмағамбетова А. Тілдік төрт дағды бойынша белсенді оқыту тапсырмалары. Астана, 2014. - 54 б.

Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы, Мұнайшы ауылы
“Балауса” бөбекжайы
Педагог-логопед
Есқали Гаухар-ай

Артикуляциялық жаттығулар арқылы бала тілін дамыту

Артикуляциялық жаттығулар – дұрыс сөйлеу үшін қажет артикуляция органдырын (еріндер, тіл, асты жақ) жаттықтыруға арналған жаттығулар. Тіл дыбыстарын дұрыс айтуға керекті сөйлеу мүшелерінің қимыл – қозғалыстарын жетілдіру. Әр жаттығудың өзіндік аты бар және сол аттарын балалар есіне сақтап білуі қажет. Атаулар балаларды жаттығу жасауға қызықтырады, сонымен қатар жұмыс барысында уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді. Артикуляциялық гимнастика – бұл артикуляциялық аппараттың бұлшықеттерін күшейтуге, сөйлеуге қатысатын органдардың күшін, қозғалғыштығын, қимыл-қозғалысын үйлестіруге арналған жаттығулар жиынтығы.

Артикуляциялық жаттығуларды қолдану баланың дыбыстау (сөйлеу) мүшелерінің қызметі арқылы дыбыс шығару дағдысын қалыптастыруға ықпал етеді.

Бұл жаттығуларды орындағанда әр бала өзінің сөйлеу мүшесінің жұмысын бақылай алуы үшін міндетті түрде айнаны қолданады.

Артикуляциялық жаттығулардың басым бөлігі тіл бұлшықетін созуға есептелген, өйткені баланың дикциясының анықтығы тіл ұзындығымен байланысты.

Аталған жаттығулар сөздің дыбыстық құрамын анықтауға және анық айтуға көмектеседі, ұйқас пен ырғақ сезімін дамытады, анық дикцияны қалыптастырады, сөздің, сөйлемнің түрлі интонациялық сипаттамасын беру ептілігін жетілдіреді.

Артикуляциялық жаттығулар барлық дыбыстарды дұрыс айтатын, бірақ сөйлеу кезінде тілі күрмеленетін балаларға да пайдалы. Артикуляциялық жаттығулар балаларға да, ересектерге де дұрыс, әдемі және айқын сөйлеуге көмектеседі. Сонымен қатар дыбыстарды дұрыс айту жазуға үйрету кезеңінің негізін құрайды.

Артикуляциялық жаттығуларды жасау кейбір балаларға өздігінен, мамандардың көмегінсіз дыбыстарды дұрыс айтуға көмектеседі. Тілі шорқақ балалар үйде жаттығуларды жасаса, мамандармен жұмыс істегенде тезірек жетістіктерге жетеді, себебі олардың тіл бұлшық еттері дайын болады.

Артикуляциялық жаттығулардың түрлері: — Статистикалық жаттығулар баланың артикуляциялық позицияны 5-10 секунд ұстауға үйренуіне бағытталған (Қалақша, Тостағанша, Ине, Сырғанақ, Саңырауқұлақ). — Динамикалық жаттығулар (қимылдарды 6-8 рет ырғақты қайталау) тіл мен еріннің қозғалғыштығын, олардың үйлесімділігі мен ауысымдылығын дамытады.

Шымкент қаласы
«№5 психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті» КММ-нің психолог мұғалімі
Шыныбекова Аяғоз Пернебекқызы

«АВА ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМУ»

Сабақтың түрі: Жеке

Білім саласы: Қатынас

Сабақтың мақсаты: Ава элементтерін сабақта қолдану арқылы баланың сөйлеу тілін жетілдіріп, дамыту.

Маман: Шыныбекова Аяғоз Пернебекқызы

Қызмет кезеңдері	Мұғалімнің қызметі	Балалардың қызметі
I. Ұйымдастыру кезеңі	Сәлемдесу Сәлеметсіздерме құрметті ұстаздар!Бүгінгі ашық сабағымызға қош келіпсіздер. Мұғалім: Сәлеметсің бе! Айсұлу Оқушы: Сәлеметсіз бе! Аяғоз апай Мұғалім:Жағдайың жақсы ма? Оқушы: Жақсы Мұғалім: Бүгінгі сабаққа дайынсың ба? Оқушы: ия. Мұғалім: Олай болса бүгінгі сабағымызды бастайық. «Ава әдісі» Жылдың қазір қай мезгілі? Бүгінгі ауа-райы қандай? Аптаның бүгін қай күні? Қазір жылдың қай мезгілі? ↓ Бүгін аптаның қай күні? ↓ Бүгінгі ауа-райы қандай? ↓ Атың кім? Жасың нешеде? ↓ ? Бала сұрақтарға пекс карточкасы арқылы жауап береді. Тыныс алу жаттығуы:	-Сәлеметсіз бе, апай? Бала жауап береді. 1 минут 2 минут 1 минут

II. Жаңа сабақ

Нейрожаттығу.

Үй тапсырмасына шолу:

Жемістер: Алма, банан, жүзім, шие, мандарин, апельсин, сары өрік, шабдалы, киви, қара өрік, алмұрт, қарбыз, қауын, анар.

«Ава» элементі, Пекс карточкасы

1.«Жемістерді тауып бер ойыны» Мақсаты: Баланың жемістер туралы түсінігін қалыптастыру.Шарты: Педагогтің атаған жемістерін бала педагогке тауып алып беруі қажет.

Баланы сөзбен ынталандыру. (Жарайсың)

«Ава» әдісі

2.«Жемістерді есте сақта»

Баланы сөзбен ынталандыру. (Керемет)

3. «Серпілген сауал» әдісі

Шарты: Балаға берілген тапсырманы көрсете отырып сұрақ қою, баланың түсінігін, ойлау, сөйлеу қабілеттерін дамыту.

III. Негізгі бөлім:

Баланы смайлікпен ынталандыру. (Жарайсың)

2 минут

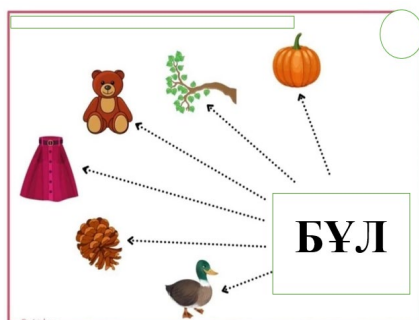
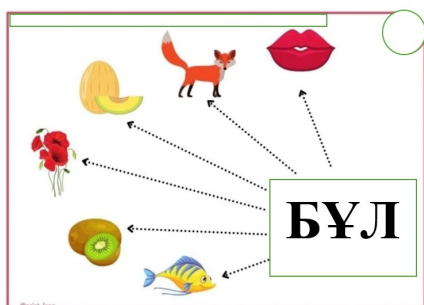
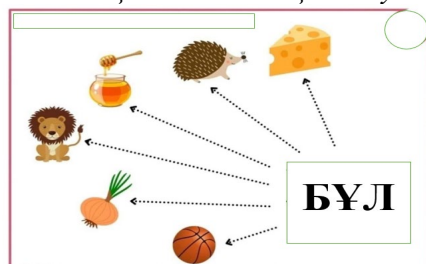
2 минут

Түсіндім.

3 минут

5 минут

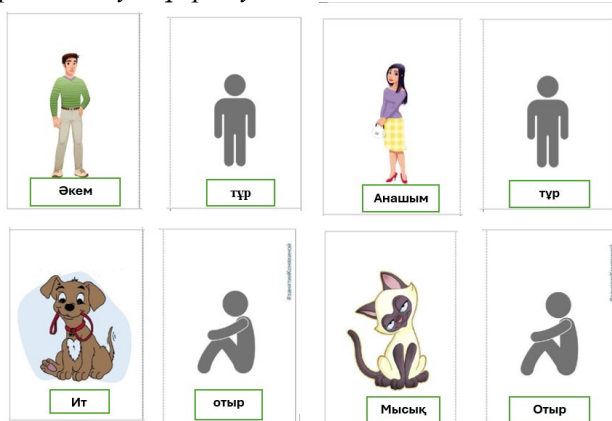
4. «Бұл әдісі» Шарты: Балаға берілген тапсырманы беру және бірінші балаға түсіндіру. Бұл-ірімшік, бұл-кірпі негізгі мақсаты баланың сөйлеу тілін дамыту.

5 минут

Баланы смайлікпен ынталандыру. (Жарайсың)

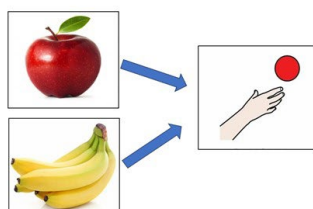
5. «Фразалық конструктор» ойыны. Шарты: Балаға берілген тапсырманы қолдану арқылы 2 сөздің басын құрап сөйлеуге үйрету.

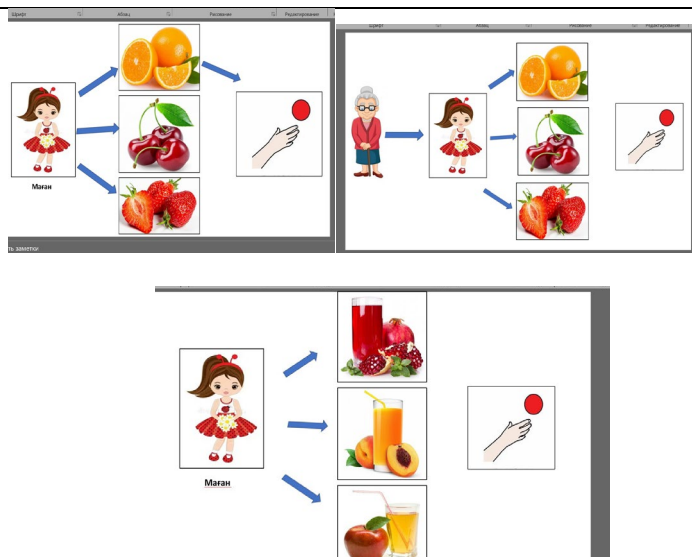
3 минут

5. «Фразалық конструктор ойыны» Шарты: «Ава элементін қолдану арқылы баланың сөйлеу тілін дамыту»

1.

IV Сергіту сәті

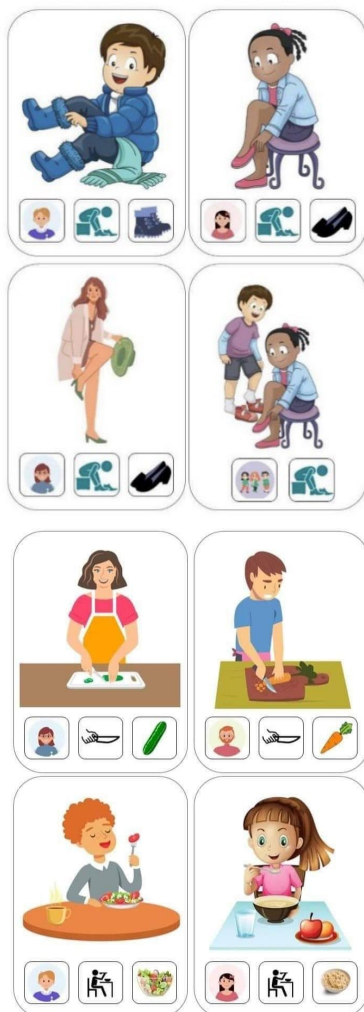
6 минут

Баланы смайлікпен ынталандыру. (Жарайсың)

Сергіту сәті:

Ормандағы аюдың құлпынайы көп екен, теріп-теріп аламыз, қалтамызға саламыз. Сергіту сәтін орындадық.

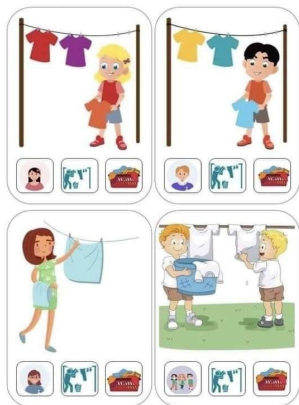
6. «Суреттер сөйлейді» әдісі Шарты: Балаға берілген суретке қарап сөйлем құрау қажет.

1 минут

2 минут

V. Қорытынды

Баланы тәттімен ынталандыру. (Керемет)

Қорытынды:

Бүгінгі сабақ саған ұнады ма?

Олай болса бүгінгі сабағымызды қорытындылай келе
«Аяқталмаған сөйлемдер» ойынын өткіземін.

Апай

маған

су

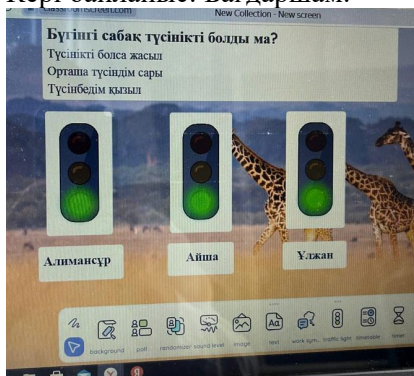

Апай

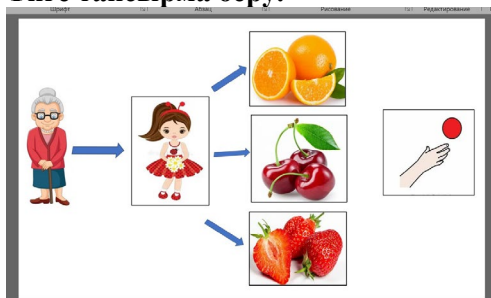

ойыншықпен

Кері байланыс: Бағдаршам.

Үйге тапсырма беру.

Ата-аналарға кеңес беру. Кеңес дәптерін толтыру, қол қойғызу.

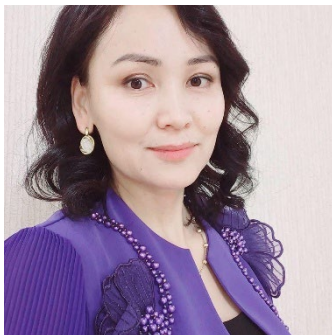
1 минут

1 минут

VI. Ата-аналарға кеңес

Сабақты ұғындым, түсіндім, білдім.

Шымкент қаласы
Н.Д. Оңдасынов атындағы №38 мектеп-гимназиясы
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Салимбаева Гульжан Айтбековна

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНДЕРІНЕН ИНТЕРАКТИВТІ ОҚЫТУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Қазақ тілі мен әдебиетін оқыту әдістемесінің негізгі даму бағыттарын зерттей отырып, оны тиімді жетілдірудің көптеген жолдарын көруге болады. Бұл тұрғыда ғалымдардың да, әдіскерлердің де бүгінгі таңда атқарған істері аз емес екенін айта кеткен жөн.

Жан-жақты дамыған тұлғаны тәрбиелеуде және өскелең ұрпаққа білім беруде ғана емес, адамзат әкелген барлық жаңалықты қабылдауға қажетті жаңа технологияларды меңгеру дағдыларын қалыптастыруда педагогикалық қауымның рөлі орасан зор.

Бүгінгі күннің шындығы білім беру жүйесінде де, тәрбиеде де қызметтің жаңа түрлерін көбірек іздеуді талап етеді. Дамыта оқыту және модульдік оқыту, оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясы, кезең-кезеңімен талдау технологиясы, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану және басқалары сияқты технологиялар қазірдің өзінде оқу үдерісіне енгізіліп, сәтті енгізілуде.

Тиімді технологияларды оқу үдерісіне енгізу қазіргі мектептің басты міндетіне айналады. Дегенмен, білім беру міндеттерін шешуде, ең алдымен, енгізілетін технологиялардың практикалық сипатын ескеру маңызды екенін есте ұстаған жөн. Сонымен қатар тәжірибе көрсетіп отырғандай, жаңа технологияларды пайдалану оқу үрдісінен ескі, бірнеше рет тексерілген жұмыс түрлерін толығымен алып тастау қажет дегенді білдірмейді. Көбінесе басқа қырынан қарастырылатын белгілі әдістер мен технологиялар бүгінде жаңа мазмұнға ие болуда.

7 модульден тұратын Кембридж бағдарламасының теориялық негізі оқушылардың ойлауының дамуы бұрыннан бар білімнің жаңасымен немесе сыныпта әртүрлі көздерден: мұғалімнен, құрдастарынан, оқулықтардан алынған біліммен өзара әрекеттесу жағдайында жүзеге асады деген тұжырымға негізделген оқытудың конструктивистік теориясына сүйенеді.

Біздің барлық педагогикалық жұмысымыз интерактивті оқытуға негізделген. Диалогтік оқыту бірлескен оқуды қамтиды, бұл кезде оқушылар мен мұғалім оқу процесінің субъектісі болып табылады. Мұғалім көбінесе оқу процесін ұйымдастырушы, топ жетекшісі ретінде ғана әрекет етеді. Сонымен қатар интерактивті оқыту оқушылардың сыныптастарының тәжірибесімен тікелей қарым-қатынасына негізделген, жаттығулардың көпшілігі оқушының өзінің тәжірибесіне сілтеме жасайды. Диалог көптеген пәндерді оқытуда орталық орын алады. Мерсер және Литтлтон өз жұмыстарында сыныптағы диалог оқушылардың интеллектуалдық дамуына және олардың оқудағы үлгеріміне ықпал ететінін көрсетті. Зерттеуде үлкендермен интерактивті қарым-қатынастың да, құрдастарымен бірлескен жұмыстың да балалардың оқуына және олардың когнитивті дамуына ықпал ететіні атап көрсетілген.

Менің ойымша, егер біз, мұғалімдер қауымы сабағымызда қарым-қатынас стратегиясын дұрыс құра алсақ, ол адамның басқалармен тиімді қарым-қатынас жасау қабілетін дамытуға, тұлғааралық қарым-қатынас мәселелерін шешуге және өмірлік маңызды дағдыларды дамытуға көмектеседі деп ойлаймын. Мен қазақ тілі пәнінің мұғалімі болғандықтан, балаларды оқуға, жазуға, грамматикалық ережелерді қолдануға үйрету ғана емес, балаларды дұрыс, сауатты әрі көркем сөйлетіп, коммуникативті дағдыларын дамыту - басты міндетім.

Орыстың белгілі психологі Виготскийдің пікірінше, білім оқушыны диалогқа, бірлескен әңгімеге тарту нәтижесінде игеріледі. Сыныпта оқушылардың өзара сөйлесуі өте тиімді, өйткені бұл оқушыларға тақырып бойынша түсінігін жеткізуге мүмкіндік береді, адамдардың әртүрлі идеялары болуы мүмкін екенін білуге, өз идеяларын дәлелдеуге көмектесіп, балалардың танымдық дамуына ықпал етеді.

Бағдарлама идеяларын өзімнің педагогикалық іс-әрекетімде жүзеге асыру үшін жұптық және топтық жұмыс түрлерін жиі қолданамын. Сабақта «оқушы-оқушы» тактикасын қолдану оқушылардың түсінігін дәлірек бағалауға мүмкіндік береді, өйткені оқушылардың пікірталастарын тыңдауға, өз пікірін қолын көтерген оқушылармен ғана емес, барлық оқушылармен әңгімеге тартуға болады. Нәтижесінде балалар бір-бірімен сөйлесуге, қойылған сұрақты талқылауға, пікір алмасуға, келісетінін немесе келіспейтінін білдіруге, өз пікірін дәлелдеуге мүмкіндік алады. Мен өз сабақтарымда оқушылардың өзара әрекеттеспей, диалогсыз орындай алмайтын тапсырмалар түрлерін қосамын, өйткені диалог балалардың талқылау, келіссөздер жүргізу, дәлелдеу, келісу немесе келіспеу қабілетін дамытуға көмектеседі. Мысалы, қазақ халқының салт-дәстүрлерімен танысқанда сахналау, рөлдік ойын арқылы тапсырма беріледі. Тапсырманы орындай отырып, балалар өз ойларын ортаға салады, талқылайды, айтысады, шешімнің балама жолдарын табады, қолда бар құралдарды пайдаланады. Нәтижесінде әр топ балалар игерген барлық сөздік қорын сабақта қолданатын драматизация көрсетеді.

Қарым-қатынас дағдыларын дамытудың бір түрі – рөлдік ойын. Балаларға жұмыстың бұл түрі қатты ұнайды, өйткені әртүрлі тақырыптарда ойналатын жағдаяттар олардың шынайы өмірімен қандай да бір түрде байланысты, мұнда олар өз өмірлерінен мысалдар көрсете алады. Бұл тапсырманы орындау барысында оның оңтайлы шешімін табу қажет: бұл тапсырма көптеген жаңа сөздерді меңгеруді, шығармашылықты, көркемдік шеберлікті, бүкіл топтың жақсы үйлестірілген жұмысын талап етеді.

Тілдік коммуникацияның прагматикалық табиғатын ашуда диалогтың мақсатты бағытын қарастыру қажет. Қарым-қатынастың жоғарыдағылардан басқа мынадай жалпы түрлерін атауға болады: акпарат беруші диалог, прескриптивті диалог, ақиқатты анықтау немесе шешім қабылдау мақсатындағы ой алмасулар, екі тұлғаның арасындағы қарым – қатынасты реттеу, эмоционалды, интеллектуалды т.б. Диалог пен оның ерекшеліктері туралы алғашқы пікірлер А.Байтұрсынұлы мен Қ.Жұбановтардың еңбектерінде айтылса, кейінірек М. Балақаев, М. Серғалиев, Б. Шалабаевтың көркем мәтін мен оның стиліне қатысты еңбектерде диалогтың бірқатар ерекшеліктері ашыла түседі.

Әңгімелесу - бір жақты қарым-қатынас процесі емес, керісінше, қарым-қатынас екі бағытта жүзеге асатын және осы негізде оқушының оқуын алға жылжытатын өзара процесс. Диалогта оқушылар да, мұғалімдер де келісілген нәтижеге қол жеткізу үшін бар күш-жігерін сала отырып, тең құқылы серіктестер болып табылады. Оқушылармен әңгімелесуде ақыл-ой әрекетін белсендіру және ойлауды дамыту үшін ауызша материалды жақсы меңгеруге көмектесетін және ауызекі сөйлеу тілін дамытатын логикалық тізбектерді құру қажет.

Диалогтық әңгіменің сәттілігі сұрақтарды дұрыс құрастыруда. Сұрақтар материалды меңгеру деңгейін көрсетіп қана қоймай, әр оқушының жеке ойлауын дамытуы керек. Мен сабақтарымда Блум таксономиясын қолдана отырып, сабақтың негізгі тақырыбын ашып, түсіндіріп қана қоймай, әр оқушының ой-өрісін дамытатын сұрақтар құрастырамын.

Сабақтың әр кезеңінде сауалнама әртүрлі мақсаттарды көздейді. Сабақтың бастапқы кезеңінде сауалнаманың мақсаты – тұлғааралық байланыс орнату, білім деңгейін анықтау, өткен сабақты қысқаша қайталау, сабақтың тақырыбын көрсететін мәселелерді анықтау. Сабақтың негізгі бөліміндегі сауалнама назар аударуға және түсіндіруге, балаларды бақылауға және қорытынды жасауға жетелеуге, қиындықтар мен түсінбеушіліктерді анықтауға бағытталған. Ал сабақтың қорытынды бөлімінде сауалнаманың мақсаты – сабақтың негізгі тұстарын анықтау, қорытындыларды және түсіну мен игеру дәрежесін бағалау.

Сабақтың қорытынды кезеңінде рефлексия жүргізе отырып, сабақтың негізгі тұстарын, түсіну және меңгеру дәрежесін анықтау үшін бірнеше сұрақтар қоямын. Дәстүрлі әдістерден алшақтап, сауалнама жүргізуді оқушылардың өздеріне тапсыруға болады. Мысалы, әр топқа сұрақтар парағы беріледі, оқушылар оларды дауыстап қойып, жауап алуы керек. Бұл оларға тақырып бойынша өз түсінігін жеткізуге мүмкіндік береді. «Оқушы-оқушы», «оқушы-топ», «оқушы-сынып» өзара әрекеттестігі шығады.

Олай болса, бүгінде қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда жаңашылдық көзқарас интерактивті әдістерге, атап айтқанда топтық жұмыс, жұптық жұмыс, рөлдік ойындарға берілуі керек екенін атап өткім келеді. Жұмыстың тиімділігіне жету үшін балалар белсенді түрде талқылау, талдау, қорытынды жасау және осы

жұмыстардың барлығын белгілі бір уақытта орындау қажет. Топпен жұмыс жасағанда кем дегенде бір оқушы сыртта қалса, топ қажетті нәтижеге жете алмайды, яғни, диалог арқылы белсенді әрекеттесу балаларға тақырыпты оңайырақ меңгеруге көмектеседі.

Қорытындылай келе, сабақта интерактивті оқытуды қолдану оқушылардың өз ұстанымын анықтау және қорғау, дәлелдеу қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді, сондай-ақ шешендік өнер мен көшбасшылық қасиеттерді дамытады.

**Қызылорда облысы, Арал ауданы
"№292 орта мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Даримбетова Нуржайна Адилхановна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗИЯТКЕРЛІК ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУДА МҰҒАЛІМДЕРДІҢ РӨЛІ

Балалардың саусақ ұшындағы шығармашылық қабілеттері мен таланттарының қайнар көзін қамтитын ең жақсы ағындар бар.

Басқаша айтқанда: баланың алақанында шеберлік неғұрлым көп болса, бала соғұрлым ақылды болады

В.А. Сухомлинский

Ұрпақ тәрбиелеуде бастауыш сынып мұғалімдерінің жауапкершілігі орасан зор. Бүгінгі бірінші сынып есігін жасқана ашқан әрбір бүлдіршін-ол ертеңгі қоғам иесі. Сондықтан бірінші күннен бастап сапалы білім мен саналы тәрбие беру бастауыш сынып ұстазының бірден бір қағидасы болу керек. Бастауыш сыныпта ұстаз болу өте жауапты, күрделі де, сондай-ақ, қызықты жұмыс.

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру және дамыту бойынша жұмысты әр сабақта және сабақтан тыс уақытта әртүрлі әдістерді қолдана отырып жүргізу қажет. Қазіргі мектептің бастауыш сыныптарында оқушылардың танымдық іс-әрекетіне, олардың эмоционалдық саласына белсенді әсер ететін тиімді әдістердің бірі-шығармашылық ойын. Шығармашылықпен жұмыс істеуде баланың сөздік қорының мол болуы көп нәтижеге қол жеткіздіреді. Бастауыш сынып оқушысы ана тілі сабағында тіл үйреніп, сөздік қорын молайтумен қатар, оқушы мәдениетті сөйлеуге, пікірлесуге, ойлауға, әңгімені одан әрі қиялмен жалғастыруға үйренеді. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылығын оқытып, ойнатып отырып дамыту қажет. Оқушылардың шығармашылығын әр түрлі әдіс-тәсілдерді тиімді қолдана отырып арттыруға болады. Өзімнің іс-тәжірибемде оқушылардың шығармашылықтарын арттыру үшін төмендегі жұмыс түрлерін жиі қолданамын:

- Әңгімені бөлімдерге бөлу, бөлімдерге тақырып қою;
- Әңгімені рөлге бөліп оқу;
- Образға ену және рөлдік ойындар;
- Әңгімедегі кейіпкерлерге мінездеме беру, олардың жағымды және жағымсыз жақтарын ажырата білу;
- Қиял арқылы әңгімені жалғастыру;

- Әңгіме сюжеті бойынша сурет салу;
- Үзіп оқу әдісі арқылы ой жалғастыру; (инсерт)
- Болжау кестесі;
- Венн диаграммасы;
- Ассоциация;
- Топтастыру, кластер;

Бастауыш сыныптағы негізгі пәндер ана тілі мен қазақ тілі пәндерінде жүргізілетін жұмыс түрлері ұқсас. Шығармашылық жұмыстар оқушыны бір жағынан ойлауға жетелесе, екінші жағынан қызығушылығын оятып, жазба тілдерін дамытып, шығармашылық қабілетін арттыруға, белсенділікке ынталандырады.

Шығармашылық жұмыстың мақсаты — бүгінгі күн талаптарынан туындаған, озық қоғамға лайықты жаңа сана, рухани сапа қалыптастыру және дамытуда тың жолдар мен соны шешімдер іздестіру болып табылады. Баланы бастауыш сыныптардан бастап шығармашылық ойлауға, қалыптан тыс шешімдер қабылдай алуға яғни логикалық тапсырмаларды орындауға қалыптастыру.

Әр баланың әр түрлі таланты бар. Әрине, барлық балалардың шығармашылық қабілеттері, құрастыру, елестету, ойлап табу қабілеті жоқ. Дегенмен, әр адамның талантын дамытуға болады. Шығармашылық дегеніміз не? Бұл әрқашан даралықтың көрінісі, бұл жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асырудың бір түрі, бұл әлемге деген ерекше, ерекше көзқарасын білдіру мүмкіндігі. Алайда, адамның табиғатына тән шығармашылыққа деген қажеттілік, әдетте, өмір бойы толығымен жүзеге асырылмайды. Шығармашылық-бұл жаңа идеялардың пайда болуы, көп нәрсені үйренуге, басқаша ойлауға және оны жақсартуға деген ұмтылыс.

Шығармашылықты дамытудың бірінші шарты-баланың өзін-өзі жоғары бағалауы, яғни оның қабілеттеріне, ақыл-ой қабілеттеріне жеткілікті сенімділік қалыптастыру.

Баланың қабілеттерін дамытудың екінші шарты-тиісті психологиялық климат құру. Бұл мұғалім баланың мектептегі алғашқы күндерінен бастап баланың шығармашылық қабілеттерін ынталандыруы керек. Балалардың көрмелер мен конкурстарға қатысуға деген қызығушылығы баланың өз жұмысын көрсетуге және танылуға деген ұмтылысымен түсіндіріледі. Көрмеде немесе байқауда әр қатысушының өз талантын көрсетіп қана қоймай, пікір алмасуға, өзінің және басқа да жұмыстарының құндылығын сезінуге, өзін-өзі дамыту мен өзін-өзі жетілдірудің жаңа перспективаларын анықтауға мүмкіндігі бар.

Әр баланың қабілеті мен таланты бар. Балалар табиғи түрде ізденімпаз және оқуға деген құштарлыққа толы. Олар өздерінің дарындарын көрсете алуы үшін ересектер тарапынан ақылды басшылық қажет. Мұғалімнің міндеті - оқытудың әртүрлі әдістерін, соның ішінде ойын әдістерін қолдана отырып, балалардың ұтқырлығы мен ойлау икемділігін жүйелі және мақсатты түрде дамыту; балаларды ойлауға, ойлауға, ойлауға үйрету, оқудан ләззат алу үшін өздері қорытынды жасауға үйрету.

Сондықтан бастауыш сынып оқушыларының зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамытудың бір түрі - сабақтан тыс жұмыстар деп санаймын. Шығармашылықты дамытуға өте жақсы көмек-балалармен әдеби оқу сабақтарында өткізетін шығармашылық қиялды дамыту жұмысы. Мәтіндері бар ең көп таралған тапсырмалар – шығармашылық танымның дамуына негіз болатын қиялды қосуға мүмкіндік беретін болжам, алыпсатарлық, сөзбен сурет салу, кейіпкердің сөздерінен үзінді айту. Сондай-ақ шығармашылықты артыру үшін түрлі ойын тапсырмаларын қолдануға болады. Мысалы:

«Талдау және қиялдау» Бастауыш сынып оқушыларының ой-санасын, қабілетін, шығармашылығын дамытуда шығарманы, көркем әдебиет үлгілерін талдаудың әсері мол. Талданбаған шығарма бала жүрегіне жетіп, оны тебіrentпейді. 3-сыныптың «Қамқорлық» әңгімесінде балалармен талданып, сұрақ-жауап алынады.

«Суырыпсалма ақын» Бастауыш сыныптарда шығармашылықтың алғашқы сатысын іс-әрекет және ойын түрінде бастаған жөн. Бала ойын ойнауға қызығу арқылы оның ойлау өрісі және еркін қиялдауы мен шығармашылық ойлауы қалыптасып дамиды.

Қорытандылай келсем, біз ұстаздар оқушылардың қиялын дамыта отырып, ойын дамытамыз. Ал, ойы дамыған шәкіртіміздің танымдық қызығушылығы арта отырып, шығармашылық әрекеті жоғары деңгейге көтеріледі. Бастауыш сыныптың қай пәнінде болсын оқушылардың танымдық шығармашылық қабілетін дамыта оқыту олардың сабаққа деген қызығушылығын оятып, ойын, ынтасын, дамыта түседі. Мұғалім өз сабағын шығармашылықпен өткізе алса, өзінің білімін сарқып жұмсаса, үнемі ізденіс үстінде болса, оқушы бойында білім нұры тасып, сыныптан-сыныпқа көшкен сайын оқушының ішкі дүниесі, сыртқы ортамен байланысы дамып, оқушы дүниетанымы арта түсері анық.

"Жетісу облысы білім басқармасының Панфилов ауданы бойынша білім бөлімі" мемлекеттік мекемесінің "Балдырған балабақшасы" МКҚК

Әдіскер

Нуртазаева Гульмира Бахтияровна

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІҢ МАҢЫЗЫ

Мектепке дейінгі мекеме - қазіргі таңда жетілуге, дамуға ұмтылатын, жаңа мүмкіндіктерді іздейтін, баланың, отбасының, қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қажетті жағдайларды жасайтын, ең заманауи талаптарға сай педагогтардың шығармашылық, кәсіби жұмысына жағдай жасайтын күрделі ағза. Оқу-тәрбие үрдісіне жаңашылдық енгізу – бұл құмарлық емес, балалармен жұмыстың тиімді түрлерін шығармашылық ізденіске немқұрайлы қарау емес, уақыт талабы.

Мектепке дейінгі білім беруді жаңғырту тұжырымдамасында білім беру ұйымдарының ең маңызды қызметі білім берудің жаңа сапасына қол жеткізу үшін жағдай жасау болып табылады. Бұл көп жағдайда білім беру мекемелерінің қызметіндегі сапалы өзгерістерге ықпал ететін инновациялардың қаншалықты тиімді игерілгеніне байланысты. Қазіргі уақытта мектепке дейінгі мекемелердің барлығы дерлік инновациялық қызмет саласына кіреді. Мектепке дейінгі мекемелер даму режимінде десек, бұл олардың жаңашылдығын білдіреді.

Инновациялық қайта құрулар жүйелі сипат алуда. Баланың жеке даралығы мен оның жанұясының қажеттіліктеріне бағытталған оқу-тәрбие процесінің вариативтілігін қамтамасыз ету үшін мектепке дейінгі мекемелердің жаңа түрлері, профильдері мен түрлері, жаңа білім беру бағдарламалары жасалды. Әрбір педагогикалық ұжымның жаңашылдыққа құқығы бар. Балалар кез келген педагогикалық бастаманың объектісіне айналғандықтан, педагогикалық ұжым инновацияны дайындау және ұйымдастыру бойынша белгілі бір міндеттемелерді қабылдауы керек.

Қандай да бір мәселені шешу қажет болғанда, тілек пен нақты нәтиже арасында қарама-қайшылық туындаса, жаңашылдық қажет. Жалпы білім беру тәжірибесін дамыту мектепке дейінгі білім беру жүйесінің барлық қызметкерлерінің шығармашылық, инновациялық әлеуетінің көрінуіне ықпал етеді. Бұл жағдайда педагогтар мен менеджерлердің тұлғалық және кәсіби дамуына негізделген кәсіби құзыреттілік ерекше маңызды.

Философиялық энциклопедиялық сөздік дамуды бағытталған, жүйелі және қажетті өзгерістер деп анықтайды. Ғылымның жетістіктері мен қоғамның қажеттіліктеріне сүйене отырып, инновациялық қызметті ұйымдастырушылар білім беруді жаңарту процесін жобалауды, іске қосуды және қолдауды тиімдірек етеді.

Инновациялық қызмет – педагогикалық қызметтің ерекше түрі. Инновация – әлеуметтік-психологиялық аспектіде – әлеуметтік тәжірибеде елеулі өзгерістер тудыратын инновациялардың әртүрлі түрлерін жасау және енгізу. Демек, дамып келе жатқан мектепке дейінгі мекемедегі өзгерістер бейберекет болмайды, оны басшы заңдылықтар негізінде болжайды және нақты мақсаттарға жетуге бағытталған.

Инновацияның мақсаттары мен міндеттері, бір жағынан, балабақшадағы қазіргі жағдайды, екінші жағынан, оның даму болжамдарын мұқият талдау негізінде құрылады.

Инновацияның әртүрлі себептері бар:

1. Мектепке дейінгі білім беруде орын алған мәселелерді шешу жолдарын белсенді түрде іздеу қажеттілігі;

2. Педагогикалық ұжымның халыққа көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыруға, олардың жан-жақты болуына және сол арқылы өз балабақшаларын сақтауға ұмтылуы;

3. Басқа мектепке дейінгі мекемелерге еліктеу, инновациялар бүкіл ұжымның жұмысын жақсартады деген мұғалімдердің түйсігі;

4. Педагогикалық жоғары оқу орындарын жаңадан бітірген түлектердің, біліктілікті арттыру курстарының тыңдаушыларының алған білімдерін жүзеге асыруға ұмтылысы;

5. Жекелеген педагог-тәрбиешілердің қол жеткен нәтижелерге үнемі қанағаттанбауы, оларды жақсартуға деген нық ниеті;

6. Ата-аналардың жекелеген топтарының талаптарының артуы.

Мектепке дейінгі білім беру саласында инновациялық технологиялар тәжірибе алмасу жұмысының басты мақсаты - балалардың шығармашылығын дамыту мен рухани, жан-жақты зерделі өсуіне мүмкіндік туғызу.

Біз оны үш жолмен үйренеміз: ойлану – ең ізгі жол, еліктеу – ең жеңіл жол, тәжірибе жолы – ең ауыр жол (Бенедикт Спиноза сөзі).

Инновация («жаңалық жарату») – қазіргі ойлау үлгісі мен дәстүрлі таным ерекшелігіне ұқсамайтын жаңа ойлау жүйесін тауып шығару, кезектегі білім мен материалдық мүмкіндіктерді пайдалана отырып, көнені өңдеу, бар нәрсе одан да жақсарту, кем нәрсені толықтыру, жаңа нәрсені тапқырлау, тың нәрсені байқау, жаңа зат, жаңа әдіс, жаңа жол, жаңа орта жаңалығынан өмірді жаңарту, сөйтіп адамға және адамзатқа бақыт жарату.

Тәжірибе – адамның материалдық мақсат қоюшы іс-әрекеті, объективті болмысты игеруі және түрлендіруі, адам қоғам мен танымын дамытудың жалпыға бірдей негізі.

Қазіргі таңда мектепке дейінгі ұйымдарда инновациялық технологияларды ендіруге көптеп күш жұмсалуда. Сол себепті мектепке дейінгі білім беру орындарында педагогтардың негізгі міндеті: әдіс-тәсілдерді дұрыс таңдау, жаңаша педагогикалық технологияларды дұрыс қолдана білу, жек тұлғаның дұрыс қалыптасып дамуы үшін оңтайлы жағдай жасау.

Дәстүрлі білімнің кемшіліктерін негізге ала отырып, әлемнің озық елдерінің білім беру процесіндегі жаңалықтарын өзімізге пайдаланудамыз. Кезінде ұлы Абайдың өзі жиырма бесінші қара сөзінде «Орысша оқу керек, хикмет те, мал да, өнер де, ғылым да - бәрі орыста тұр. Зарарынан қашық болу, пайдасына ортақ болуға тілін, оқуын, ғылымын білмек керек. Оның себебі олар дүниенің тілін білді, мұндай болды. Сен оның тілін білсең, көкірек көзің ашылады», - деп ілім-білімді орыстардан іздесе, бүгінде жаңа әдіс-тәсілдерді әлемнің озық мемлекеттерінен алып, үйреніп, өз қолданысымызға енгізіп жатқанымыз жасырын емес.

Педагогикалық процестің вариативтілігі білім беру мазмұнын жаңартудың тағы бір негізгі тенденциясының дамуына ықпал етеді. Тәрбие мен білім беруді даралау бұл тұрғыда әрбір баланың жеке басының ерекшелігі мен бірегейлігін қабылдау, оның жеке қажеттіліктері мен мүдделерін қолдау, педагогикалық процесті оның ерекшеліктері мен мүмкіндіктерінің өзіндік ерекшелігіне бағыттау ретінде қарастырылады. Осыған сәйкес мектеп жасына дейінгі балалармен тәрбие жұмысы әртүрлі білім беру технологияларының үйлесімі негізінде әр баланың жеке даму траекториясын қамтамасыз ететін сараланған нұсқалық бағдарламаға негізделуі керек.

Осылайша, мектепке дейінгі білім беру мекемесінің педагогикалық процесіне білім беру технологияларын енгізу, егер онымен байланысты мәселелерді шешуге кешенді көзқарас: басқарушылық, ұйымдастырушылық және мазмұндық болса тиімді болады.

**Жамбыл облысы, Байзақ ауданы, Бурыл ауылы
№6 орта мектебі
Көркем еңбек пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Канкиев Мейрхан Алмаханович**

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ НЕГІЗІНДЕ КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҚТАРЫНДА ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Қазіргі қоғамда жеке тұлғаны дамытудың негізгі факторлары білім беру болып табылады. Жасөспірімдерде өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі дамыту қажеттілігі туындауы керек. Алайда, қазіргі мектеп оқушыларын бақылай отырып, оқу процесіне қатысты пассивтіліктің жеткілікті жоғары деңгейін көруге болады. Мүмкін, мектеп оқушылары білім беру мекемелерінде берілген білім кейінгі өмір үшін қажет емес деген пікір қалыптастырады. Алайда, бұл қазіргі қоғам, нанотехнология және ғылыми прогресс қоғамы интеллектуалды, шығармашылық, кең ойлы бастамашыл адамдарға мұқтаж, олар елді одан әрі дамыта алады, күштірек етеді, оның әлеуетін арттырады. Сондықтан мектеп түлектеріне жаңа білімді жетілдіру, игеру, оны алуға ұмтылу қажет. Әр адам өзінің еңбек қызметін бастамас бұрын технологиялық мәдениеттің элементтерін игеруі керек, олардың құрамдас бөліктері "Көркем еңбек" пәндік білім беру саласын зерттеу кезінде қалыптасуы керек.

"Көркем еңбек" оқу пәні негізінен практикалық қызметке негізделгендіктен, оқу процесінде пәнді оқыту сапасын арттыруға, сондай-ақ оқу уақытын тиімдірек пайдалануға мүмкіндік беретін заманауи педагогикалық технологиялар пайдаланылады.

Педагогикалық технология-білім беру мақсаттарын табысты іске асыруға мүмкіндік беретін оқыту мен тәрбиелеудің теориялық негізделген процестерін зерттеуді жаңғыртудың құралдары мен әдістерінің жиынтығы. Педагогикалық технологияны "Білім беру процесінің өзгеретін жағдайларында болжамды нәтижеге қол жеткізуді қамтамасыз ететін іс-әрекеттердің, операциялар мен рәсімдердің реттелген жиынтығы" ретінде анықтауға болады.

Бүгінгі таңда педагогикалық міндеттердің бірі оқушыларға әртүрлі қызмет салаларында белгілі бір білім, дағдыларды игеруге, сондай-ақ олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға көмектесетін оқу процесіне осындай дамытушы технологияларды енгізу болып табылады. Бұл тапсырмаларды орындау кезінде көркем еңбек сабақтары маңызды рөл атқарады.

Көркем еңбек мектеп пәні ретінде ғылымның әртүрлі салаларындағы теориялық білімнің әртүрлі қызмет түрлерінде практикалық қолдануға үйрету болып табылады.

Ақпараттық-компьютерлік технологияларды көркем еңбек сабағының кез-келген кезеңінде қолдануға болады. Мысалы, жаңа материалды зерттеу сабағында компьютерлік технологиялар материалдарды тиімдірек зерттеуге, олардың ерекшеліктерімен, әртүрлі құралдармен, техникалармен және жұмыс принциптерімен таныстыруға көмектеседі. Білімді бақылау кезеңінде мұғалімге оқушылардың жаңа ұғымдар мен анықтамаларды меңгеру дәрежесін тез және сапалы бақылауға мүмкіндік беретін тест тапсырмаларын қолдануға болады.

Қазіргі уақытта оқушылардың жобалау жұмыстары өте танымал, мұнда компьютерлер оқушылардың өз жұмыстарын қорғауы үшін қолданылады. Сондай-ақ, сабақтарда оқушылардың жүргізген жұмысын, атап айтқанда олардың қызмет кезеңдерін және түпкілікті өнімді алуды көрсететін презентациялар үлкен рөл атқарады. Компьютерде жұмыс істейтін оқушылар ықтимал нәтижелерді құрастыруға және модельдеуге мүмкіндік алады. Қажетті модельдерді жасауға, өнімнің қажетті формалары мен түстерін таңдауға мүмкіндік беретін арнайы бағдарламалар бар.

Мәселелік оқыту технологиясы оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін тиімді жандандыруға, оқушылардың жаңа нәрселерді ашу қажеттіліктерін пайдалана отырып, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін игеруге мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда мәселелік оқыту дегеніміз-мұғалімнің басшылығымен мәселелік жағдайларды құруды және оқушылардың оларды шешу үшін белсенді тәуелсіз іс-әрекетін қамтитын оқу сабақтарын ұйымдастыру, нәтижесінде кәсіби білімді, дағдыларды шығармашылық игеру және ойлау қабілеттерін дамыту.

Мәселелік жағдайларды тудыру үшін мұғалім мектеп оқушыларын қайшылыққа алып келеді және оларды өздері шешудің жолын табуға шақырады:

- бір сұраққа әртүрлі көзқарастарды ұсынады;
- практикалық қызметте қайшылықтарға тап болады;
- сыныпқа құбылысты әртүрлі позициялардан қарастыруды ұсынады;
- оқушыларды салыстыру, жалпылау, жағдайдан қорытынды жасауға, фактілерді салыстыруға шақырады;
- нақты сұрақтар қояды (жалпылау, негіздеу, нақтылау);
- мәселелік теориялық және практикалық тапсырмаларды анықтайды;
- мәселелік міндеттер қояды ұсынады.

Көркем еңбек сабақтарында мәселелік жағдайларды құру бағдарламада қарастырылған білім, дағдылар жүйесін қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытады, оқу процесінің тиімділігін арттырады, оқушылардың әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастырады.

Тұлғаға бағытталған технологиялар оқыту әдісі болып табылады, онда оқушының жеке басы, өзіндік құндылығы, әрқайсысының субъективті тәжірибесі алдымен ашылады, содан кейін білім мазмұнымен келісіледі. Мұндай тәсілді жүзеге асыру кезінде оқыту мен оқу процестері оқушылардың таным механизмдерін, ақыл - ой және мінез-құлық ерекшеліктерін ескере отырып өзара келісіледі, ал "мұғалім-оқушы" қарым-қатынасы ынтымақтастық пен таңдау еркіндігі қағидаттарына негізделеді. Көркем еңбек сабақтарында бұл оқыту да өзекті, өйткені біз баланың барлық жеке қасиеттерін, оның мүмкіндіктерін ескеруіміз керек, мүмкін емес нәрсені талап етпеуіміз керек, баланың жағдайына кіруіміз керек.

Дамыта оқыту технологиясы оқушыларда орталықтан периферияға қарай спираль тәрізді қозғалыс ретінде жасырылатын негізгі ұғымдарды қалыптастырады, онда орталықта қалыптасқан ұғым туралы дерексіз-жалпы түсінік болады, ал периферияда бұл түсінік нақтыланады, жеке идеялармен байытылады және осылайша ғылыми-теориялық тұжырымдамаға айналады. Дамытушылық оқыту технологиясының мақсаты оқушылардың білімін, дағдыларын қалыптастыру емес, өзін-өзі жетілдіру бойынша белгілі бір қабілеттерді қалыптастыру, өзін-өзі өзгертетін оқу субъектісі ретінде даму үшін жағдайларды қамтамасыз ету болып табылады.

Осылайша, ақпараттық-коммуникациялық, мәселелік, дамушы тұлғаға бағдарланған, жобалық сияқты "Көркем еңбек" сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану жаңартылған білім негізінде оқу процесін тиімдірек етеді, оқушылардың танымдық белсенділігін белсендіреді. Оқушылар әртүрлі салаларда сауатты, сенімді, жан-жақты болады. Олар ойлау, шығармашылық қабілеттерін дамытады, білім деңгейін арттырады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Кульневич С.В. Современный урок / С.В. Кульневич, Т.П. Лакоценина. – Ростов-н/Д.: Учитель, 2016. – 288 с.;
2. Альтиментова Д. Ю., Рожко К. А. Информационные технологии в образовании // Концепт : научно-методический электронный журнал. — 2016. — Т. 11. — С. 826–830.

Фотода оқушылармен жасаған жұмыстарымыз "ұлттық қол өнері"

Алматы облысы, Іле ауданы, Байкент ауылы
ҚМКҚ “№148 бөбекжай -балабақшасы”

Тәрбиеші

Джанузакова Индира Талгаровна

БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІН ІСКЕ АСЫРУ БОЙЫНША МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕСІНІҢ ОТБАСЫМЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫНЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында балалардың адамгершілік, еңбек, ақыл-ой, дене, көркемдік және эстетикалық дамуының тиімділігін арттыру мақсатында әртүрлі әлеуметтік мекемелермен ынтымақтастықта айтарлықтай тәжірибе жинақталған. Балабақша тәрбиешілері балалармен жұмыстың мазмұны мен формаларын үнемі жетілдіріп отырады, мектепке дейінгі ұйымда балаға тәрбиелік ықпал етудің органикалық үйлесіміне қол жеткізуге, жеке тұлғаның жан-жақты дамуын қамтамасыз етуге ұмтылуда.

Мәселенің өзектілігі – балабақшаның алғашқы әлеуметтік институт, ата-анамен қарым-қатынас жасайтын, олардың педагогикалық білімін бастайтын алғашқы білім беру мекемесі екендігінде.

Адамның дамуына көптеген биологиялық және әлеуметтік факторлар әсер етеді. Тұлғаның қалыптасуына әсер ететін негізгі әлеуметтік фактор – отбасы, дәстүрлі түрде отбасы – тәрбиенің негізгі институты. Адамның отбасында алғанының бәрі оның кейінгі өмірінде сақталады. Отбасының маңыздылығы адамның өмірінің елеулі бөлігінде онда болуымен, тұлғаның негізі отбасында қаланады. Анасымен, әкесімен, ағаларымен, әпкелерімен, ата-әжелерімен және басқа туыстарымен тығыз қарым-қатынас жасау барысында бала өмірінің алғашқы күндерінен бастап тұлғалық құрылым қалыптаса бастайды. Отбасының құрамына, жанұя мүшелерінің арасындағы қарым-қатынасқа және жалпы айналасындағы адамдарға деген көзқарасына қарай, адам дүниеге оң немесе теріс қарайды, өз көзқарасын, басқалармен қарым-қатынасын қалыптастырады. Отбасындағы қарым-қатынастар адамның болашақта мансабын қалай құратынына, қай жолмен жүретініне де әсер етеді. Отбасы тәрбие мен білім берудің оң және теріс факторы ретінде әрекет ете алады.

Қоғамдық және отбасылық тәрбиенің өзара әрекеттесу идеясы шетелде және елімізде өзінің дамуында ұзақ жолдан өтті. Оқу-тәрбие процесіндегі өзара әрекеттестік – әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық байланыстардың бірлігіндегі өзара тәуелді байланыстар жүйесі, мұнда әлеуметтік жағы педагогикалық өзара әрекеттің нәтижесін алдын ала анықтайды, психологиялық жағы оны жүзеге асыру механизмін қамтамасыз етеді, ал педагогикалық жағы оның шеңберінде педагогикалық өзара әрекетті ұйымдастыру процесінің өзі қажетті және мүмкін болатын ортаны жасайды.

Мектеп жасына дейінгі баланың тұлғасын дамыту ортасы ретінде отбасын тарта отырып, мектепке дейінгі ұйымда білім беру кеңістігін құру Қазақстандағы мектепке дейінгі білім беру жүйесін дамытудың перспективті бағыттарының бірі болып табылады.

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде жаңарып жатқан қоғамда баланы тәрбиелеудің тактикалық, жақын міндеттерін шешуді қамтамасыз ететін педагогтардың ата-аналармен қолдаушы өзара әрекеттесуі де, балабақша мен отбасы арасындағы қажетті терең байланыстарды қамтамасыз ете отырып, қоғамдық тәрбие жағдайында баланың невротизация деңгейін төмендетуге мүмкіндік беретін сындарлы өзара әрекеттесу де бар.

Отбасымен қарым-қатынасты дамытудың негізгі шарты «мұғалім-бала-ата-ана» жүйесіндегі қарым-қатынас болып табылады. Мектепке дейінгі білім беру ұйымының мамандарынан психологиялық-педагогикалық технологияларды білу талап етіледі.

Ата-аналарды психологиялық-педагогикалық тәрбиелеу екі бағытта жүзеге асырылады:

- ақпараттық білім беру: жанұядағы тәрбие үрдісінің әдістері арқылы балалардың жас ерекшеліктерімен таныстыру; отбасындағы рекреациялық іс-әрекет түрлері.
- ата-аналардың практикалық дағдылар мен қабілеттерді меңгеруі бойынша тәрбиелік білім беру: балалардың іс-әрекетін басқару; балалардың сөйлеуін дамыту; балалардың физикалық және психикалық жағдайын нығайту; балалардың білуге құштарлығын дамыту; балалардың шығармашылық қиялын, оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыру; жалпы адамзаттық құндылықтармен таныстыру; баланың мектептегі оқуға психологиялық дайындығын қамтамасыз ету.

Көптеген жас отбасылар мәдени-тарихи отбасылық дәстүрлерді ұстанбайды, сондықтан баланың мәдени дамуы нашарлайды. Барлық отбасы мүшелерінің мүдделерін біріктіре отырып, бос уақытын ұйымдастыру бүгінгі күнде әр отбасының қолынан келе бермейді. Мектепке дейінгі ұйымның жұмысына ата-ананың қатысуы барлығына тиімді. Балалар туыстарына мақтанышпен және құрметпен қарай бастайды. Ата-аналар педагогтармен өзара әрекеттесу және балабақша өміріне қатысу арқылы өз баласымен де, педагогикалық ұжыммен де ынтымақтастық тәжірибесіне ие болады. Бірлескен қарым-қатынас процесінде мұғалімдер отбасындағы ата-ана мен бала қарым-қатынасы туралы баға жетпес ақпарат алады, бұл көптеген балалардың мәселелерінің себебі болып табылады.

Ата-аналардың өз балаларының өміріне қатысуы оларға балалар әлемін ересектер әлемінен ажыратуға, оны өзіне теңестіру және оны басқа балалармен салыстыруға болмайтынын түсінуге, баланың күшті және әлсіз жақтарын көріп, тәрбие мәселелерін шешуде ескеруге, баланың іс-әрекетіне шынайы қызығушылық танытуға және эмоционалды қолдауға дайын болуға, біржақты әсер ету арқылы ештеңе жасауға болмайтынын түсінуге көмектеседі. Баламен сенімді қарым-қатынас орнату, оның істеріне шын жүректен қатысу, оның қуанышы мен қайғысын бөлісу маңызды.

Балабақшалардың тәжірибесі көрсеткендей, педагогтар әрқашан нақты міндеттер қойып, отбасымен жұмыстың мазмұны мен әдістерін өздеріне сәйкес таңдай алмайды, себебі ата-аналардың педагогикалық білімінің мазмұны жеткілікті дәрежеде сараланбаған. Ынтымақтастық әдістерін таңдауда тәрбиешілер нақты отбасылардың мүмкіндіктері мен өмір сүру жағдайларын ескермейді, көбінесе отбасымен жұмыстың ұжымдық түрлерін ғана пайдаланады. Оның себептері отбасы тәрбиесінің ерекшеліктерін жеткіліксіз білу, ата-аналардың педагогикалық мәдениетінің деңгейін, бала тәрбиесінің ерекшеліктерін талдай алмау және соған сәйкес олардың іс-әрекетін ата-ана мен балаға қатысты жобалай алмау болып табылады. Көптеген мұғалімдердің коммуникативті дағдылары жеткіліксіз дамыған.

Заманауи зерттеулерді талдау балабақша мен отбасының өзара әрекеттесу жұмысын келесі жолмен құруға болатындығын көрсетеді:

- оқушының жанұясын және отбасындағы бала тәрбиесінің шарттарын зерттеу;
- ата-аналармен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдері;
- ата-аналарды педагогикалық тәрбиелеудің әдістері мен формалары;
- ата-аналардың белсенділігін арттыру;
- мұғалімдерге отбасының әртүрлі санаттарымен жұмыс істеу бойынша ұсыныстар.

Тәрбиеленушінің жанұясын зерттеу мұғалімнің оны жақынырақ тануына, отбасының тұрмыс-тіршілігін, салт-дәстүрін, рухани құндылықтарын, тәрбиелік мүмкіндіктерін, баланың ата-анасымен қарым-қатынасын түсінуге мүмкіндік береді. Бірақ отбасын зерттеу – мұғалімнен отбасының барлық мүшелеріне құрмет көрсетуді, шынайылықты, бала тәрбиесіне көмектесуге ұмтылуды талап ететін мәселе екенін есте ұстаған жөн. Отбасын зерттеу әдістері отбасын сипаттайтын мәліметтерді жинақтайтын, бейімдейтін, жалпылайтын, бала тәрбиесіндегі көптеген қатынастар мен заңдылықтарды ашатын құралдар саналады.

Ата-аналарға әртүрлі мәселелік жағдаяттар ұсынылады, оларды шешу бала тәрбиелеудің педагогикалық негіздерін, олардың психологиясын білуді талап етеді, сонымен қатар олар тек балалармен бірге шешілетін жағдайларды ұсынады. Мұндай сабақтар ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынасты жақсы білуге, тәрбиедегі кемшіліктерге назар аударуға, ықпал етудің қосымша түзету шараларын қабылдауға, ата-аналардың іс-әрекетін дұрыс бағытқа бағыттауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық ұжым мектепке дейінгі білім беру ұйымы мен отбасының өзара әрекеттесу сапасын үнемі бағалау қажеттілігін түсінугі керек.

Жұмыс формалары өте алуан түрлі болуы мүмкін, олар балабақшаның мүмкіндіктеріне, ұжымның шығармашылық әлеуетіне байланысты. Мұғалімдердің отбасымен өзара әрекеттесу мәселесіне қатынасын зерттеу тестілеу, сауалнамалар, сауалнамалар көмегімен мүмкін болады. Алынған нәтижелерді талдау балабақшаның одан әрі жұмысы үшін маңызды қорытындылар жасауға көмектеседі.

Жұмыс тақырыптары мен формалары келесідей болуы мүмкін:

- Шығармашылық жұмыстар: «Қазіргі отбасы – ол қандай?», «Мұғалім жұмысындағы бақылаудың рөлі. Бақылау түрлері».

- Педагогикалық кеңестердің тақырыптары: «Балабақшадағы балалар мен педагогтардың денсаулығын сақтау», «Балалардың сөйлеуін дамыту». «Мұғалімнің жеке қасиеттерінің педагогтар мен тәрбиеленушілердің отбасы арасындағы оң қарым-қатынасқа әсері», «Баланың психикалық денсаулығын нығайтудағы отбасы мен мектепке дейінгі білім беру мекемесінің өзара әрекеттесуі», «Баланың денсаулығы туралы құндылық идеяларын қалыптастыру, оны нығайту және сақтау қажеттілігі», «Баламен қарым-қатынас жасауда оның денсаулығы мен қауіпсіздігіне табиғаттың әсері».

- Консультациялар: «Балаларды тәрбиелеудегі әдістемелік нұсқаулар. Олардың психологиялық мәні», «Отбасында дамуында бұзылыстары бар баланы тәрбиелеу», «Балаға қорқыныштан арылуға және өзіне деген сенімділікке қалай көмектесуге болады?», «Балабақша мен отбасының өзара әрекеттестігі тақырыбына ата-аналар сауалнамасын дайындау және өткізу. Мақсаттары мен міндеттері», «Тәрбиешінің күнделікті жұмысындағы отбасы диагностикасының әдістемесі», «Отбасы бала көзімен».

- «Ата-аналар мен педагогикалық ұжым: өзара әрекеттесу әдістемесі» дөңгелек үстелі.

- Мәселелік семинарлар: «Отбасы жүйе ретінде. Отбасының эмоционалдық салауаттылығы», «Баланың отбасындағы, мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі және қоғамдағы орны».

- Семинар-тренингтер: «Отбасындағы толеранттылыққа тәрбиелеу», «Отбасымен өзара әрекеттесудегі тәрбиешінің ұстанымы. Педагогикалық тиімділік негіздері».

- «Отбасы тәрбиесі – балалардың мінез-құлық бұзылыстарының себептері» дәрістер.

Өкінішке орай, ата-аналардың аз бөлігі ғана бұл жағдайды өзгерту үшін бірлескен күш-жігердің құндылығын түсінеді, конструктивті түрде өзара әрекеттесу, монологтан диалогқа көшу, мәселелерді естуді үйрену және оларды шешуде бір-біріне қолдау көрсету қажет.

Педагогтар тарапынан отбасымен өзара әрекеттесу кезінде туындауы мүмкін: қарсылық, сенімсіздік, қалаусыздық, үйлестірудің болмауы, мектепке дейінгі білім беру ұйымындағы мамандардың бытыраңқылығы. Бұл қиындықтарды бірте-бірте беделге ие болу, отбасымен жұмысқа қатысу ынтасын арттыру, ортақ мүдделерді табу және процеске жеке қатысу арқылы жеңуге болады. Пайда болған қиындықтарды жеңу - ұзақ мерзімді жұмыс, оның нәтижесі бірден байқалмайды.

Отбасында, сондай-ақ мектепке дейінгі білім беру ұйымында тұлға тек баланың ғана емес, сонымен бірге оның ата-анасы мен мұғалімдерінің де тұлғасы болып қалыптасады. Бала тәрбиесі ересек адамның жеке басын байытады, оның әлеуметтік тәжірибесін арттырады. Әрбір адамның өмірінде ата-ана үлкен және жауапты рөл атқарады, олар балаға жаңа мінез-құлық үлгілерін береді, олардың көмегімен ол айналасындағы әлемді біледі, ол өзінің барлық іс-әрекетінде оларға еліктейді. Бұл тенденция баланың ата-анасымен, ұстаздарымен жағымды эмоционалдық байланысы және оның анасы мен әкесі, сондай-ақ сүйікті ұстазы сияқты болуға ұмтылуының арқасында күшейе түседі. Ата-аналар осы заңдылықты сезініп, баланың жеке басының қалыптасуы көбіне соларға байланысты екенін түсінгенде, олардың барлық іс-әрекеті, жалпы мінез-құлқы баланың бойында сол қасиеттердің қалыптасуына және адами құндылықтарды түсінуге ықпал ететіндей әрекет етеді. Дамудың барлық кезеңдері адамның жаңа әлеуметтік жағдайларға бейімделуін талап етеді, жеке тұлғаның жаңа тәжірибемен байытылуына, әлеуметтік жағынан жетілуіне көмектеседі.

Осылайша, балабақша мен отбасының біртұтас білім беру кеңістігіндегі өзара әрекеттесуі жалпы мектепке дейінгі білім беру ұйымы қызметінің ең маңызды бағыты болып табылады.

Алматы облысы, Іле ауданы, Байкент ауылы
ҚМКҚ “№148 бөбекжай -балабақшасы”

Тәрбиеші
Кушенбаева Алма Ибраевна

ТАНЫМДЫҚ DAҒДЫЛАРДЫ ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ДАМУ

Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық дағдыларын дамыту қазіргі заманғы оқыту мен тәрбиелеу жүйесінің өзекті мәселесі болып табылады, өйткені баланың қоршаған адамдармен қаншалықты оңай байланыс орнататындығына, оның тиімді тұлғааралық қарым-қатынас дағдыларының қаншалықты дұрыс қалыптасатындығына оның одан әрі оқу іс-әрекетінің сәттілігі, содан кейін кәсіби шеберлігі байланысты.

Сондықтан мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің тәрбиешілерінің алдында басты міндет тұр: мектеп жасына дейінгі балаларда оқу іс-әрекетінің алғышарттарын қалыптастыру.

Ойын - барлық жастағы балалардың жетекші іс-әрекеті, ойында тұлғаның әртүрлі психикалық қасиеттері мен қасиеттерін қалыптастыру үшін ең қолайлы алғышарттар жасалады.

Ойынның балаларды оқыту мен тәрбиелеуді ұйымдастырудың бір түрі ретінде пайдалану көптеген ғасырлар бойы белгілі. Оқытуды ұйымдастыру формасы ретінде дидактикалық ойынның алатын орны ерекше. Дидактикалық ойындар негізінен балалардың ақыл-ой тәрбиесіне арналған. Сонымен бірге бұл ойындарда балалар іс-әрекетті үйлестіруге, ойын ережесіне бағынуға, ортақ мақсатқа байланысты өз қалауларын реттеуге үйренеді.

Дидактикалық ойын тәуелсіз іс-әрекетте танымдық белсенділікті көрсетуге, өзінің танымдық қызығушылықтары мен қажеттіліктерін кеңейтуге көмектеседі, заманауи ақпараттық ортада қауіпсіз мінез - құлықтың әртүрлі тәсілдерін меңгеруге үйретеді, баланың интегративті қасиеттерін дамытады, тәрбиелейді, әлеуметтендіреді, демалуға мүмкіндік береді.

Дидактикалық ойын мәселенің мәнін жақсы түсінуге, білімді нақтылауға және қалыптастыруға ықпал етеді. Ойындарды білімді игерудің әртүрлі кезеңдерінде қолдануға болады: жаңа материалды түсіндіру, оны бекіту, қайталау, бақылау кезеңдерінде. Ойын тәрбиешіге қиын материалды қол жетімді түрде жеткізуге көмектеседі.

Дидактикалық ойын оқу әрекетінің прототипі ретінде әрекет етеді, өйткені кез келген дидактикалық ойында әрқашан ойын жоспары, ойын әрекеттері мен ережелері болады. Ойынның мақсаты ойынның атауында көрсетіледі. Ойын әрекеттері ерте мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық белсенділігіне ықпал етеді, олардың қабілеттерін көрсетуге, ойын мақсатына жету үшін білімдерін, дағдыларын және дағдыларын қолдануға мүмкіндік береді. Ережелер ойынды басқаруға көмектеседі. Дидактикалық ойынның барлық құрылымдық құрамдас бөліктері өзара байланысты және олардың біреуінің болмауы ойынды бұзады.

Ерте мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық іс-әрекетін дамыту құралы ретінде дидактикалық ойын үлкен мүмкіндіктерге ие:

- танымдық процестерді белсендіреді;
- балалардың қызығушылығы мен зейінділігін тәрбиелейді;
- жеке қабілеттерді дамытады;
- балаларды өмірлік жағдайлармен таныстырады;

- ережеге сай әрекет етуге үйретеді, білуге құштарлығын дамытады;
- білім, білік дағдыларын нығайтады.

Дидактикалық ойынның құрылымы мынадай құрамдас бөліктерден тұрады: дидактикалық ойында әрқашан ойын жоспары, ойын әрекеттері мен ережелері болады. Ойын идеясы – тапсырма – көбіне дидактикалық ойынның өз атынан айтылады. Дидактикалық тапсырма ойын тапсырмасы арқылы жүзеге асырылады. Дидактикалық ойындардың негізгі міндеттері: заттарды салыстыру, жұмбақтар табу, затты белгілері бойынша анықтау, заттағы негізгі белгілерді бөліп көрсету, объектілерді жалпылау, оларды жіктеу, тез еске түсіру, нақты анықтау, өз пікірін айта білу, қорытынды жасай білу.

Дидактикалық ойынның мәні балалардың өздеріне ұсынылған психикалық мәселелерді қызықты түрде шешуінде, белгілі бір қиындықтарды жеңе отырып, шешімін өздері табуында. Бала психикалық тапсырманы практикалық, ойын әрекеті ретінде қабылдайды, бұл оның психикалық белсенділігін арттырады.

Дидактикалық ойынның әдістемесі ерекше. Баланың ойын тапсырмасына деген құштарлығын ойын бойына сақтау маңызды. Ол үшін мұғалім ойынға қатысушыға айналады, оның тапсырмалары мен ережелерімен өз талаптары мен пікірлерін ынталандырады. Дидактикалық ойындар қысқа мерзімді болады (10-20 минут және осы уақыттың бәрінде ойыншылардың ақыл-ой белсенділігі төмендемеуі, тапсырмаға деген қызығушылықтың төмендемеуі маңызды.

Ойын баланың мінезінің ерекшеліктерін ашады, оның даму деңгейін ашады. Сондықтан ойын балаларға жеке көзқарасты қажет етеді. Тапсырманы таңдауда, сұрақ қоюда әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеру қажет: біреуге жұмбақ оңайырақ берілуі керек, екіншісіне қиынырақ болуы мүмкін; біреуіне жетекші сұрақтар көмектесу керек, ал екіншісіне толығымен тәуелсіз шешім қабылдау қажет. Қорқақ, ұялшақ балалар ерекше назар аударуды қажет етеді: кейде мұндай бала жұмбақ табуды біледі, бірақ ұялшақтықтан жауап беруге батылы бармайды, ол ұялып үнсіз қалады. Мұғалім оған ұялшақтықты жеңуге көмектеседі, оны мақұлдайды, аздаған табысы үшін мақтайды. Сонымен дидактикалық ойында оқыту әрбір баланың және бүкіл балалар ұжымының тәрбиесімен тығыз байланысты.

Балаларды бақылау нәтижесінде дидактикалық ойындарда тәрбиеші баланың дербестік дағдыларын анықтайды, өзіне-өзі қызмет көрсету, мұғаліммен және құрдастарымен қарым-қатынас жасау дағдыларын бағалайды. Танымдық белсенділікті дамыту бойынша педагогикалық мониторинг жүргізіледі. Мұнда психикалық операцияларды бағалау – талдау, синтез, классификация жүргізіледі.

Қорытындылай келе, бұл дидактикалық ойындар оқытудың ең қолжетімді түрі болып табылатынын атап өткім келеді, бұл кезде бала ойнау кезінде біз оған қажет деп санайтын ақпарат пен дағдыларды байқамай игереді. Дидактикалық ойындар балаларға қуаныш, ләззат, оқуға қызығушылық тудырады. Кез келген ойын есте сақтауға, ойлауға, талдауға, тәжірибе жасауға, жалпылауға, т.б. балалардың ақыл-ой қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Иохвидов В.В. Особенности познавательной деятельности в повышении эффективности урока // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2015. – № 8. – С. 35-39.;
2. Аванесова В.Н. Дидактические игры как форма организации обучения в детском саду / В.Н. Аванесова; под ред. Н.Н. Поддьякова // Умственное воспитание дошкольника. – М., 2008

**Атырау қаласы
№24 орта мектеп
Бастауыш сынып мұғалімі
Кабдулхаликова Эльмира Талхиевна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Қазіргі уақытта қазіргі білім беруде болып жатқан барлық өзгерістер мұғалімдерден білім берудің мақсаттарын, міндеттерін, нәтижелері мен мазмұнын өзгертуді талап етеді. Қазіргі оқушылар функционалды сауатты болуы керек.

Функционалды сауаттылықтың негізі бастауыш мектепте қаланады. Ал баланың бойында жеке тұлғаның ұлттық және әлемдік мәдениетке кірігуін қамтамасыз ететін белгілі бір құзыреттіліктер кешенін, өзін-өзі дамыту мүмкіндіктерін қалыптастыруға қамқорлық жасау мұғалімнің мойнына жүктеледі. Мұғалімнің сабақта қолданатын жұмысының барлық формалары мен әдістері танымдық, ақыл-ой әрекетін дамытуға бағытталуы керек, бұл өз кезегінде әрбір оқушының білімін дамытып, байытуға, оның функционалды сауаттылығын дамытуға бағытталған.

"Функционалды сауаттылық" ұғымы әлеуметтік қатынастар жүйесінде әр адамның толыққанды жұмыс істеуін қамтамасыз ете алатын белгілі бір дәрежеде білімнің және дағдылардың болуын білдіреді. Демек, қазіргі білім беру оқушылардың өмірлік тәжірибесіне назар аударып, күнделікті өмірге жақын болуы керек. Бастауыш сынып оқушысының функционалды сауаттылығы оның оқу іс-әрекетін өз бетінше жүзеге асыра алатындығын және алған білімдерін мен дағдыларын әртүрлі жағдайларда іс жүзінде қолдана алатындығын көрсетеді.

Бастауыш сыныптардағы оқу пәндері арқылы функционалды сауаттылықты қалыптастыру және дамыту процесі пәндік білімге, дағдыларға сүйене отырып, ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асырылады.

Оқытудың бастапқы кезеңінде ең бастысы-талдау, синтез, салыстыру, жалпылау, жіктеу, қорытынды, жүйелеу, теріске шығару, шектеу сияқты логикалық әдістердің көмегімен әр баланың ойлау қабілетін дамыту.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалды сауаттылығының негізгі түрлерін қарастырсақ:

- сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін меңгеруді білдіретін коммуникативтік сауаттылық; біреудің ауызша және жазбаша сөйлеуін түсіну мүмкіндігі; өз ойларын ауызша және жазбаша түрде білдіру;
- сөйлеудің ауызша және жазбаша жақтарының белгілерін біріктіретін компьютерлік сауаттылық;
- оқулықтарда, энциклопедияларда және басқа да анықтамалық әдебиеттерде қажетті ақпаратты, сондай-ақ ғаламдық Интернет желісінен және оны қайта өңдеу және жүйелеу арқылы басқа көздерден ақпарат алу мүмкіндігін көздейтін ақпараттық сауаттылық;
- іс-әрекет сауаттылығы ұйымдастырушылық дағдылардың болуы ретінде, яғни іс-әрекеттің мақсатын, оның міндеттерін тұжырымдау, іс-әрекеттің барысын жоспарлау, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі түзету.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалды сауаттылығын сапалы қалыптастыру үшін мұғалім келесі шарттарды орындауы керек:

- оқытудың белсенділік сипатын сақтау;
- оқушылардың өзіндік іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру;
- оқушылардың жаңа материалды белсенді зерделеуі;

- оқушыларға олардың қызметінің нәтижелері үшін жауапкершілік деңгейін жеткізу;
- оқу процесінің оқушылардың өмірімен байланысы;
- барлық оқушыларға педагог талаптарының анықтығы мен қолжетімділігі;
- әр оқушының жеке білім беру траекториясын жүзеге асыру;
- топтық жұмыстың өнімді түрлерін қолдану.

Сонымен қатар, қазіргі мұғалім өз қызметінде келесі білім беру технологияларын қолдануы керек:

- ұйымдастырушылық және зияткерлік дағдыларды қалыптастыруға көмектесетін жаңа білімді игерудің мәселелік-диалогтік технологиясы;

- дұрыс оқу іс-әрекетін қалыптастыру технологиясы, соның арқасында коммуникативті дағдылар дамиды;

- оқушыларда әмбебап оқу іс-әрекеттерінің барлық түрлерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін жобалау-зерттеу қызметі;

- білім беру міндеті балалардың іс-әрекетін тудыратын жағдайларды ұйымдастырудан тұратын "оқу жағдайларын" қолдану;

- оқушылардың өз шешімдерін қабылдауға және өз көзқарасын білдіруге құқығы бар оқытудың көп деңгейлі саралану технологиясы;

- ақпараттық-коммуникативтік технологиялар, соның арқасында оқушылар белгілі бір зияткерлік дағдыларды қалыптастырады;

- оқушылардың оқу жетістіктерінің деңгейін бағалау технологиясы.

Мен өз сабақтарымда логикалық әдістердің жоғары деңгейіне сәйкес тапсырмаларды қолданамын. Сонымен қатар, оқушылардың функционалдық сауаттылығының дамуында келесі шарттарға көп көңіл бөлемін:

- оқыту формалары мен әдістері;
- оқушылардың оқу жетістіктеріне диагностика және бағалау жүргізу;
- қосымша білім беру бағдарламалары және сабақтан тыс жұмыстар;
- оқыту процесінің барлық қатысушыларының сенімі мен ынтымақтастығына негізделген жайлы білім беру ортасын құру;
- ата-аналардың оқу-тәрбие процесіне қатысуы.
- оқушының сабақтағы жұмысын мақұлдау;
- жақсы бағалауға бағытталған іс-шаралар;
- сыныпта мұғалім мен оқушылар арасында сенімді қарым-қатынас құру;
- мінез-құлықты емес, қызметті ұйымдастыру;
- орындалған жұмыстар бойынша оң бағаларды ынталандыру.

Функционалдық сауаттылық құзыреттіліктермен тығыз байланысты, яғни.мәселені көру және оның шешімін іздеу, ол үшін әртүрлі технологияларды қолдану және өмір бойы жаңа нәрселерді үйренуді жалғастыру. Осыған сүйене отырып, бастауыш сынып мұғалімінің бірқатар құзыреттері оның функционалдық сауаттылығын және соның салдарынан оқушыларында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мүмкіндігін көрсете алады. Олардың ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

1. Сабақтарды жоспарлау мен дайындаудағы құзыреттілік. Мұндай құзыреттілік мұғалімнің жоғары жұмыс қарқынына төтеп беруге, оқушылардың назарын аударуға және ауыстыруға, материалды (фото, видео, аудио материалдар) ұсынудың әртүрлі формаларын қолдануға дайын екендігін көрсетеді.

2. Сыныпты басқарудағы құзыреттілік. Бұл барлық оқушыларды білім беру процесіне барынша қосу, сонымен бірге жұмыстың әртүрлі формалары мен әдістерін қолдану, мұғалім мен білім алушылар арасындағы ынтымақтастықты қамтамасыз ету қабілетінен тұрады.

3. Білім алушылардың барынша белсенділігі мен дербестігін қамтамасыз ететін жағдайлар жасау мен нысандарды, әдістерді таңдаудағы құзыреттілік. Бұл оқушыларды оқу процесіне эмоционалды түрде тарту және оқушылардың өздері арасындағы қарым-қатынасты құру мүмкіндігі.

4. Білім алушылардың қажеттіліктеріне барынша сәйкес келу үшін өз қызметін жоспарлаудағы құзыреттілік. Ол тапсырмаларды күрделілігі мен көлемі бойынша саралау, шығармашылық тапсырмаларды пайдалану, кері байланысқа назар аудара отырып, балалармен жеке жұмыс жүргізу мүмкіндігін қамтиды.

5. Бағалаудың әртүрлі әдістерін қолдану құзыреттілігі. Әр түрлі бағалау құралдарын қолдана білуді, серіктестік бағалауды, топтық және жеке, өзін-өзі бағалауды ұйымдастыруды қамтиды.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру әрбір білім беру саласы, әрбір оқу пәні контекстінде шешілуі мүмкін екенін ұмытпауымыз керек. Ол үшін мен осы бағыт бойынша әдістемелік материалдармен жұмыс істеймін. Материалдар барлық компоненттер бойынша функционалдық сауаттылықты бағалаудың негізгі тәсілдерін, диагностикалық жұмыстардың демонстрациялық нұсқаларын, тапсырмалардың сипаттамаларын және бағалау жүйесін қамтиды.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру-бұл күрделі, көпжақты, ұзақ процесс. Қажетті нәтижелерге әр түрлі заманауи білім беру педагогикалық технологияларын үйлестіре отырып, шебер, сауатты түрде қол жеткізуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Практическая реализация компетентностного подхода в процессе обучения младших школьников / Н. В. Кузнецова, С. В. Маслова, О. И. Чиранова, А. А. Кадомцева // Начальное образование. 2018. Т. 6, № 5. С. 13—19;
2. Губанова М.И. Функциональная грамотность младших школьников: проблемы и перспективы формирования [Текст] / М.И. Губанова, Е.П. Лебедева. // Начальная школа плюс До и После. — 2009.
3. Хижнякова О.Н. [Текст] / Современные образовательные технологии в начальной школе. – 2016. – 107

**КГУ «Общеобразовательная школа №12» отдела образования города Актау
управления образования Мангистауской области
Учитель русского языка и литературы
Нарова Анара Муратовна**

ПРИМЕНЕНИЕ КЕЙС-ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Во всем мире происходит совершенствование системы образования, а также поиск новых образовательных моделей и технологий, которые ориентированы на самое главное – личность учащегося.

Ярко вырисовывается главная задача – найти интенсивные технологии обучения и воспитания подрастающего поколения, которые отвечают современному уровню развития общества и, кроме того, дают успешные результаты. К настоящему времени в педагогический лексикон начинает входить такое понятие как интерактивное обучение.

Интерактивные технологии представляют собой систему правил сотрудничества в учебной и практической деятельности учителя и учеников в форме учебных игр и ситуаций, обеспечивающих педагогически эффективное познавательное общение, обратную связь и осуществление рефлексии деятельности. Групповое взаимодействие на всех этапах занятия или урока специально планируется и организуется таким образом, чтобы дети включались в работу по целеполаганию, по составлению маршрута деятельности (как в квесте), обсуждали ключевые проблемы, обменивались знаниями и способами деятельности.

Сегодня достаточно востребованным стал кейс-метод, в основе которого лежит представление и разбор (реальной или выдуманной) ситуации, применение методики ситуационного обучения, обучение через деятельность. Кроме того, кейсом принято называть портфель учебных материалов для самостоятельной работы учащихся.

Сущность данного метода состоит в том, что учебный материал подается учащимся в виде проблем (кейсов), а знания приобретаются в результате активной и творческой работы: самостоятельного осуществления целеполагания, сбора необходимой информации.

Кейс может быть создан как самими детьми, так и создаваться в процессе урока. Задания могут не иметь конкретного решения, именно тогда и возникает проблема, к которой учащиеся пытаются подобрать решения, опираясь на мнения различных поэтов, лингвистов и писателей.

Использование кейс-метода в процессе обучения позволяет вызвать у учащихся потребность в знаниях, а познавательный интерес к изучаемому материалу, способствует возможности применения методов научного исследования. Кейс-метод развивает познавательную самостоятельность и мыслительные творческие способности, усиливает эмоционально-волевые качества и формирует познавательную мотивацию.

Данная технология предназначена для получения знаний по дисциплинам, где нет однозначного ответа на поставленные вопросы; возможно получение множественных вариантов решений. Упор в обучении переносится с овладения готовым знанием на его выработку, на сотворчество обучающихся и обучающихся; ученик становится равноправен с другими учащимися и учителем в процессе обсуждения проблемы. Результатом являются не только знания, но и компетенции, которые формируются в процессе решения кейса.

Кейс обычно состоит из пяти этапов. Введение обучающихся в суть работы осуществляется постепенно, например, первый этап является этапом знакомства с предложенной ситуацией. Второй этап чаще всего обсуждается вместе с обучающимися и их учителем, который представлен в роли модератора, они выделяют главную проблему. Далее следует третий, этап так называемого «мозгового штурма». Здесь они обсуждают критерии решения вопроса. Четвертый этап является этапом разработки и «накидывания» идей, мыслей по решению проблемы. И в заключении, на пятом этапе обучающиеся предлагают варианты решения проблемы, демонстрируют последовательность действий.

Кейс-метод имеет широкие образовательные возможности. Применение в общеобразовательной школе данного метода решает ряд важнейших задач:

1. повышение мотивации к обучению (проблемная ситуация всегда жизненна);
2. развитие навыков обработки информации (информация подается как набор самых различных видов информации): анализ, выделение главных тем;
3. развитие коммуникативной компетенции (работа в группах, умение защищать свою точку зрения);
4. развитие речевой культуры (умение аргументировать, представлять интересы).

Кейс-технологии, используемые на уроках русского языка, более жесткие по структуре, имеют четкие границы. Чаще всего применяется хорошо зарекомендовавший себя метод ситуативного анализа. На этом методе хорошо отработана диагностика усвоения и применения грамматических правил. В основном кейсы содержат несколько ключевых и дополнительных вопросов, как например кейс-инцидент, который может открываться через последовательное решение задач, приводящих к ответу на главный проблемный вопрос кейса. Поливариантное решение проблемы, заключенной в кейсе, способствует усилению интерактивности обучения, обучающиеся могут объединяться в группы, ротационные тройки для того, чтобы аргументировать свою точку зрения.

Метод кейсов гармонично вплетается в образовательный процесс школы, сближает его с жизненной реальностью, способствует формированию успешной деятельности учащихся в социуме. Под методом кейсов понимается изучение дисциплины путем рассмотрения большого количества ситуаций или задач в определенных комбинациях. Такое обучение развивает, зачастую бессознательно, понимание и способность мыслить на языке основных проблем, с которыми сталкиваются дети в повседневной деятельности. Метод кейсов способствует развитию умения анализировать ситуации, оценивать альтернативы, выбирать оптимальный вариант и планировать его осуществление. И если такой подход в течение учебного цикла применяется многократно, то у обучающихся вырабатывается устойчивый навык решения практических задач.

В заключении необходимо отметить эффективность применения метода кейс-технологии в виде заинтересованности учеников. Данный метод помогает получить знания, в частности, по социально-гуманитарным дисциплинам, где не всегда требуется однозначный ответ. Кейс-технология обеспечивает активизацию познавательной деятельности школьников, учит критически мыслить, решать сложные проблемы, принимать продуманные решения, общаться с людьми, развивает самостоятельность и творческие способности учащихся; повышает интерес учащихся к предмету и формирует ключевые образовательные компетенции.

Использованные литературы:

1. Андюсев, Б.Е. Кейс-метод как инструмент формирования компетентностей / Б.Е.Андюсев // – М.: Изд-во Директор школы. – 2010. – №4, – С. 61-69;
2. Кейс-технологии как условие активизации самостоятельной работы (<http://festival.1september.ru/articles/512028/>;
3. Шерстова Е.В. Системно-деятельностный подход на уроках русского языка. // Интернет-журнал «Эйдос». 2012. № 3. URL : <http://eidos.ru/journal/2012/0529-03.htm>;
4. Айкина Т.Ю. Метод кейсов в формировании коммуникативной компетенции учеников// Вестник ТГПУ, 2013, №1 (129). С.58-60.

**Маңғыстау облысы, Мұнайлы ауданы
«№11 Шағала» бөбекжайы
Тәрбиеші
Ережепова Перизат Духтирхановна**

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРҒА МАТЕМАТИКА ЭЛЕМЕНТТЕРІН ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі білім берудің негізгі міндеті математикалық даму деп сенімді түрде айтуға болады. Ол арифметикалық есептерді есептеуге, өлшеуге және шешуге дайындалуға ғана емес, сонымен қатар қасиеттерді, байланыстарды, тәуелділікті көруге, ашуға, оларды таныс белгілер арқылы бере білуге мүмкіндік қалыптастыруды көздейді. Қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыру- бұл бағдарламалық талапта қарастырылған білімді, интеллектуалды іс-әрекеттің әдістері мен тәсілдерін беру, игеру және игерудің мақсатты процесі. Оның басты мақсаты-мектепте математиканы сәтті игеруге дайындық қана емес, сонымен қатар балалардың жан-жақты дамуы. Бала кезінен бастап бала пішіні, саны және түсі бойынша ерекшеленетін заттармен бетпе-бет келеді. Дәл сол кезде бала математика туралы алғашқы идеяны қалыптастырады және қалыптастырады. Геометриялық фигуралармен танысу алғашқы ойыншықтардан басталады: текшелер, пирамидалар, конструктор. Ата-аналар балаларды пішіні мен түстерін атауға үйретеді. Математикалық көріністер-бұл сан, санау, қарапайым есептеу, жиын, геометриялық фигуралар және олардың пішіні, өлшемдері мен шамалары туралы түсінік.

Е.И. Щербаков, қарапайым математикалық білімді қалыптастыру міндеттерінің негізгілерін анықтайды:

- математиканы дамытудың негізі ретінде жиын, сан, шама, пішін, кеңістік және уақыт туралы білім алу;
- қоршаған шындықтың сандық, кеңістіктік және уақыттық қатынастарына кең бастапқы бағдар қалыптастыру;
- санау, есептеу, өлшеу, модельдеу, жалпы білім беру іс-әрекетінің дағдыларын қалыптастыру;
- математика терминологиясын меңгеру;
- танымдық қызығушылықтар мен қабілеттерді, логикалық ойлауды, баланың жалпы интеллектуалды дамуын дамыту.

Мектеп жасына дейінгі балаларға математика элементтерін оқыту ерекшеліктері. Баланың жеке басының қалыптасуы және оның ақыл-ойының өсуі әртүрлі әрекеттер процесінде жүзеге асады. Әр түрлі өнімсіз және өнімді әрекеттер процесінде сәби жастағы балаларда өздерін қоршаған әлем жөнінде: заттар әлемінің әр түрлі белгілері мен қасиеттері - түсі, формасы, шамасы, заттардың кеңістіктегі орналасуы, олардың саны туралы, сондай-ақ адамдардың қарым-қатынастары жөнінде (баланың өзіне, бір-біріне, айналасындағы заттарға және т.б.) түсініктер қалыптаса бастайды. Элементтар математикалық түсініктер мен алғашқы ұғымдардың қалыптасуына негіз болатын сенсорлық тәжірибе біртіндеп жинала береді.

Бала ерте жастан бастап-ақ нәрселердің жиынтығын, дыбыстардың, қозғалыстардың жиынын әр түрлі анализаторлар арқылы (көру, есту және т.б.) қабылдай отырып, олармен танысады, бұл жиынтықтарды салыстырады, оларды бір-бірінен саны жағынан айырады. Оқу процесінде бала жиындардың теңдігі мен теңсіздігін көрсету әдістерін меңгереді, санды сандық сөзбен атауды үйренеді. Алдымен элементтердің белгісіз мөлшері туралы, ал сонан соң бүтін бір бірлік түріндегі жиын туралы түсінік қалыптасады. Осы негізде жиындарды салыстыруға және ондағы элементтердің санын барынша

дәл анықтауға деген талпыныс өседі; бірте-бірте бала есептеуге дағдыланады және сан ұғымын меңгереді. Мұның бәрі ересектердің басшылығымен және өзіндік оқу ойындық сипаты бар практикалық әрекеттер үстінде іске асады. Бала, сондай-ақ нәрселерді мөлшеріне, түсіне, формасына, кеңістікте орналасуына және басқа белгілеріне қарай ерте-ақ ажырата бастайды. Ол үлкендерге еліктеп, дөрекі түрде нәрселерді өлшеуге әрекеттенеді, алдымен біреуін екіншісіне беттестіріп, сонан соң көз мөлшермен және шартты түрде қабылданған өлшеуіштің көмегімен өлшейді.

Сонымен, балалар сезімге әсер ету арқылы қабылдауға сүйене отырып, әр түрлі шамаларды ғана танып -біліп қоймайды, сондай-ақ өз ұғымдары мен түсініктерін соған сәйкес атаулармен, мысалы, көп-аз (саны жағынан), кеңтар, биік-аласа, қалың жұқа және т.б. осы сияқты сызықтық ауытқушылықты жалпы көлем ауытқушылығынан (артық-кем, үлкен-кіші) айыра отырып, сөзбен дұрыс бере білуге алғы шарттар жасалуда. Мұндай дифференциялау, Р.Л. Березина, В.К. Котырло, Т.В. Лаврентьева, З.Е. Лебедева, Е.В. Проскур және басқалардың зерттеулері көрсеткеніндей, ересектердің тиісті басшылығы жағдайында мектеп жасына дейінгі балалар үшін толық жеткілікті. Бала өз бетімен жүре бастасымен-ақ кеңістікпен және заттар арасындағы кеңістіктік қатынастармен әсерлі түрде танысады: ол өзін қызықтырған затқа не жақындай түседі (еңбексіз емес), не одан аулақтай бастайды. Бір нәрсе баланың дәл алдында тұрса, басқалары оның артында немесе оң жағында не сол жағында тұрады. Оқыту баланың жақын- алыс және басқа сол сияқты сөздердің мағыналарын ерте меңгеріп алуына мүмкіндік жасайды. Бала практикада нәрселердің кеңістікте орналасуын өзі де бағдарлай алады, ал ересектердің басшылығында алдымен нәрселерді өзіне қатысты, кейін оның басқа нәрселерге қатысты орналасқан жерін сөзбен анықтап беруге үйренеді (қуыршақтың оң жағындағы - қонжық, ал сол жағында - қоян). Балалар мен ересектер өмірінің бүкіл тәртібі балада уақытқа тән сезімдерді қалыптастыруға және соған сәйкес кеш, ерте, қазір, кейін деген сөздерді пайдалана білуге алғы шарттар болып табылады. Уақытты білдіретін бұл сөздік сәби жастан мектеп жасына дейінгі аралықта баланың адамдармен қарым-қатынасы мен әрекеті процесінде күшті қарқынмен өседі. Бала кеше, бүгін, ертең деген сөздердің мәніне қызыға бастайды, мұның өзі ересек адамның балаға уақыттың өтпелілігін, ұзақтығын, кезеңділігін таныстыруға, яғни «уақытты сезіне білуді» дамытуға мүмкіндік береді. Н.К. Крупская: «Математика - бұл ұғымдар тізбегі: оның бір үзбесі түсіп қалса, одан арғысы түсініксіз болады», - деген еді. Сондықтан балалардың математика саласынан мектепке дейін алатын білімдері қаншалықты аз болғанымен, оны балалардың дамуының нақ осы кезеңінде не беруге болатынын есепке ала отырып, біртіндеп күрделендіре беру керек. Сондықтан сабақтарда оқыту балалардың математикалық түсініктерін жетілдірудің негізі, жетекші формасы болып табылады. Реттелген түсінікте, дұрыс қалыптасқан алғашқы ұғымдар, дер кезінде жетілген ақыл-ой қабілеті сияқты, баланың мектепке онан әрі ойдағыдай оқып кетуінің кепілі ретінде қызмет етеді.

Мектепке дейінгі жаста болашақта балаға қажетті білімнің негізі қаланады. Математика күрделі ғылым болып табылады және мектепке дейінгі білім беруде көптеген қиындықтар туғызады. Сонымен қатар, әр баланың математикаға бейімділігі жоқ, сондықтан мектепке дайындалу үшін баланы санау негіздерімен таныстыру қажет. Балаларды қызықтыру маңызды, ол үшін сабақты ойын түрінде өткізу керек. Ойын зейінді шоғырландыруға, тіпті ең жиналмаған мектеп жасына дейінгі балалардың қызығушылығын арттыруға көмектеседі. Бастапқыда олар тек ойынға, содан кейін белгілі бір ойында не үйретілетініне қызығушылық танытады. Балалар біртіндеп білім беру пәніне қызығушылық танытады. Сондықтан, ойын түрінде баланы математиканы білуге, есте сақтау, ойлау, шығармашылық дағдыларды қалыптастыруға тарту мектеп жасына дейінгі балалардың жалпы дамуына ықпал етеді. Ойын барысында балалар күрделі математикалық ұғымдарды меңгереді, оқуды, жазуды және осы дағдыларды дамытуды үйренеді, ал жақын адамдар - ата-ана мен тәрбиеші оған көмектеседі.

**"Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Талас ауданының білім бөлімінің
Шоқан Уәлиханов атындағы Бөлітпек шешен ауылының орта мектебі" КММ
Мектепалды даярлық тәрбиеші
Қылыбаева Айдана Мейрамбекқызы**

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ДАМУЫ

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі балалық шақтың ішкі құндылығын, оның бірегейлігін және тұлғаны дамытудағы ерекше маңызын тану бағытында мектепке дейінгі тәрбие тұжырымдамасында елеулі өзгерістер болды.

Орта мектептерде мектепалды даярлық сыныбының функциялары баланы мектепке дайындаумен ғана шектелмейді, оның тұлғасының әлеуметтік-психологиялық негіздерін қалыптастыруға дейін кеңейеді, бала тәрбиесінің құндылығы оның тұлғалық дамуының құндылығымен ауыстырылады. Бастауыш сыныпқа дейінгі тәрбиенің құндылықтары мен мақсаттарын түсінуге жаңа көзқарас қазіргі мектепалды даярлық оқушыларының жеке басын дамыту бойынша тәрбие жұмысының мазмұнын дамыту мен нақтылауды өзекті етеді.

Қазіргі кезеңде адамның балалық шағы - физиологиялық, психологиялық, педагогикалық ғана емес, сонымен қатар күрделі әлеуметтік-мәдени құбылыс. Сонымен қатар қазіргі заманғы мектепке дейінгі білім беру саласындағы мамандар балалық шақтағы оқыту мен тәрбиелеудегі қолданыстағы тәсілдер «жалпы» балаға арналғанын, олар мәдени-тарихи жағдайды ескермейтінін атап өтеді. Адамзат мәдениеті жүйесіндегі балалық шақ мәртебесінің өзгеруін ғалымдар мен педагог мамандар түсінуі керек.

Жеке тұлғаны дамыту әрқашан қиын міндет болды. Мұғалімдердің алдында қазіргі жағдайда баланы нені оқыту және қалай тәрбиелеу керек деген дәстүрлі сұрақтардан басқа тарихи дамудың қазіргі кезеңінде қоғам талаптарына жауап беретін тұлғаны қалай қалыптастыру керек деген мәселе туындайды. Тұлғаның негізгі құрылымдары өмірдің алғашқы жылдарында қаланады, демек, жас ұрпақтың бойында тұлғалық қасиеттерді тәрбиелеуде отбасы мен білім беру мекемелеріне ерекше жауапкершілік жүктеледі. Негізгі мақсаттардың бірі – баланың табысты әлеуметтенуіне үлес қосу.

Мектепке дейінгі білім берудің негізгі жалпы білім беру бағдарламасының құрылымына қойылатын талаптарда мектеп жасына дейінгі балаларды дамытудың төрт бағыты белгіленген. Соның бірі – әлеуметтік және тұлғалық даму. Бұл бағыт сонымен қатар мектеп жасына дейінгі балалардың интеллектуалдық және тұлғалық қасиеттерін дамытуға бағытталған бағыт ретінде «әлеуметтендіру» білім беру саласын қамтиды.

Мектеп жасына дейінгі баланы табысты әлеуметтендіру бүгінгі күні мектепке дейінгі білім беру мекемесі және бастауыш сынып кезеңі үшін ең өзекті мәселе болып табылады. Әлеуметтену – жеке тұлғаның әлеуметтік тәжірибені, әлеуметтік байланыстар мен қатынастар жүйесін ассимиляциялау процесі. Әлеуметтену процесінде адам қоғамда қалыпты өмір сүруге қажетті мінез-құлықтың қоғамда бекітілген формаларына ие болады.

Жеке тұлғаның одан әрі дамуы, оның қабілеттерінің ашылуы, тұлғаның қалыптасуы мектепке дейінгі жаста сәтті әлеуметтенуге байланысты, сондықтан педагогтардың міндеті – олардың күш-жігерін мектепке дейінгі білім беру мекемесінде тәрбиеленушілердің табысты әлеуметтенуі үшін жағдай жасауға бағыттау.

Мектеп жасына дейінгі баланың әлеуметтенуі мыналарды қамтиды:

- өзіне қолжетімді әлеуметтік ортада адекватты бағдарлану қабілетін дамыту, қоғамның мәдени дәстүрлеріне сәйкес өзінің жеке басының және басқа адамдардың өзіндік құндылығын сезіну, әлемге сезімі мен көзқарасын білдіру;

- баланың эмоционалдық әл-ауқаты – бұл ең алдымен баланың жан дүниесіндегі жайлылық (өзін-өзі жоғары бағалау, мақсатқа жетудегі жетістікке бағдарлану, жағымды эмоциялардың болуы). Әрбір балаға қолайлы, оның даралығын, шығармашылығын дамытуға, шығармашылық белсенділік дағдыларын дамытуға және өмірде табысқа жетуге қолайлы жағдай жасау;

- баланың басқа адамдарға деген оң көзқарасы, сыйластық пен толеранттылыққа тәрбиелеу. Тұлғаның қалыптасу процесі көбінесе баланың басқалармен қарым-қатынасының ерекшеліктеріне байланысты;

- баланың коммуникативтік күзиреттілігін (басқа адамдармен қажетті тиімді байланыстарды орнату және қолдау, ынтымақтастық, тыңдау және есту, басқа адамдардың эмоционалдық тәжірибесі мен күйлерін тану, өз эмоцияларын білдіру) дамыту;

- балалардың әлеуметтік дағдыларын дамыту.

Әлеуметтік дағдылар достық қарым-қатынас орнатуға, кез келген ортада өзін жайлы сезінуге, басқа адамдармен араласуға дайын болуға, бейімделу қабілетіне көмектеседі. Объектілік-кеңістіктік ортаны байыту баланың өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді.

Мектепке дейінгі жаста ойын жетекші іс-әрекет болып табылады, ал қарым-қатынас оның бөлігі мен шартына айналады. Бұл жаста сол салыстырмалы тұрақты дүние игеріледі, бұл баланы алғаш рет толық дамымағанымен, одан әрі дамып, жетілдіре алатын тұлға деп атауға негіз береді. Бұған ойын және әртүрлі өндірістік қызмет түрлері (жобалау, модельдеу, сурет салу және т.б.), сондай-ақ еңбек және оқу әрекетінің бастапқы формалары ықпал етеді.

Ойын арқылы баланың тұлғасы жетілдіріледі:

1) мотивациялық-қажеттілік сферасы дамиды: мотивтер иерархиясы туындайды, мұнда бала үшін жеке мотивтерден гөрі әлеуметтік мотивтер маңыздырақ болады.

2) танымдық және эмоционалдық эгоцентризм жеңеді: бала кез келген кейіпкердің, қаһарманның және т.б. рөлін ала отырып, оның мінез-құлқының ерекшеліктерін, позициясын ескереді. Бала өз іс-әрекетін ойындағы серіктес - кейіпкердің әрекетімен үйлестіру керек. Бұл адамдар арасындағы қарым-қатынасты бағдарлауға көмектеседі, мектеп жасына дейінгі баланың өзін-өзі тануы мен өзін-өзі бағалауының дамуына ықпал етеді.

3) мінез-құлықта ашықтық дамиды: рөл ойнағанда бала оны стандартқа жақындатуға ұмтылады. Әлеуметтік әлемде адамдар арасындағы қарым-қатынастың типтік жағдайларын жаңғырта отырып, мектеп жасына дейінгі бала әлеуметтік заңдылықтарға сәйкес өзінің іс-әрекетін, импульсін және әрекетін бағындырады. Бұл балаға мінез-құлық нормалары мен ережелерін түсінуге және ескеруге көмектеседі.

4) ақыл-ой әрекеттері дамиды: ой жоспары қалыптасады, баланың қабілеті мен шығармашылық мүмкіндіктері дамиды.

Тағы бір маңызды шарт – мектеп жасына дейінгі баланың жеке басының дамуына әсер ете алатын білім беру ұйымдары мамандарының кәсібилігі:

- түсіну және көмектесу – мұғалімнің басты ұстанымы;
- өмірге оң көзқарас;
- жақсылыққа ұмтылу;
- шығармашылық белсенділікті қалыптастыру;
- мейірімділік;
- баланың ішкі дүниесін алған әсерлерімен байыту;
- оқу үрдісін сауатты және педагогикалық мақсатқа сай құру;
- мектеп жасына дейінгі баланың әлеуметтік және тұлғалық дамуы үшін жағдай жасау және қамтамасыз ету.

Баланы тәрбиелеу мен дамытудың, оның әлеуметтік тәжірибені меңгеруіндегі басым фактор – отбасы (әлеуметтену институттарының бірі ретінде). Ата-аналар оқу процесінің белсенді қатысушылары болып табылады. Отбасындағы бала қарым-қатынас жасауды үйренеді, алғашқы әлеуметтік тәжірибені алады, әлеуметтік бағыттылықты меңгереді. Отбасы тәрбиесінің басымдығын тану білім беру ұйымы тарапынан отбасына деген жаңа көзқарасты және отбасымен жұмыстың жаңа формаларын талап етеді.

Осыдан негізгі міндет: мұғалімдердің отбасылармен тиімді қарым-қатынас жасау үшін жағдай жасау. Сондықтан да «мұғалім – бала – ата-ана» триадасында толыққанды әлеуметтік ынтымақтастықты құру – біздің қызметіміздің басты міндеттерінің бірі. Ынтымақтастық – бұл «тең негізде» қарым-қатынас.

Қорыта келгенде, білім беру мен оқытудың тиімділігі мәселесі кез келген уақытта өзекті саналады.

Балалардың ерте жастан бастап табысты әлеуметтенуі олардың жалпы дамуы мен әл-ауқаты үшін өте маңызды. Мектепке дейінгі білім беру бағдарламалары әлеуметтік өзара әрекеттесу мүмкіндіктерін қамтамасыз етуге, қолайлы орта құруға, эмпатия мен мейірімділікке үйретуге, ата-аналар мен мұғалімдерді процеске тартуға бағытталуы керек. Осылайша, балалар өздерінің болашақ қарым-қатынастары мен тәжірибесінде өркендеу үшін қажетті әлеуметтік дағдылар мен эмоционалдық интеллектті дамыта алады.

КГУ "Средняя общеобразовательная школа имени Абая города Аксу"
отдела образования города Аксу, управления образования Павлодарской области
Учитель русского языка и литературы
Саттарова Гульжанат Советовна

КОМПОЗИТОР КУРМАНГАЗЫ

Раздел:	Выдающиеся личности	
ФИО педагога		
Дата:		
Класс: 3	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:
Тема урока	Композитор Курмангазы	
Цели обучения в соответствии с учебной программой	3.3.1.1 читать выразительно текст или его части, используя виды чтения (ознакомительное чтение, чтение по ролям); 3.3.3.1 определять жанры разных текстов (загадка, пословица, сказка, стихотворение, рассказ), различать текст-повествование, описание; 3.5.1.4 понимать и использовать в предложениях предлоги со значением: в, на – место действия; в, на – направление движения; из, с – исходный пункт движения; о – предмет речи, мысли; в – время; с – совместность; у – лицо, обладающее чем-либо.	
Учебные цели	Научить читать и понимать текст, определять жанры, выразительно читать; научить употреблять предлог <i>о</i> (<i>о ком? о чём?</i>).	

Ход урока

Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока 10 мин.	I. Организационный момент. Эмоциональный настрой на урок Здравствуйте, ребята и учителя! Мы начинаем урок. Я хочу начать наш урок с	Эмоциональный настрой учащихся.		

Середина
урока.
30 мин.

психологического настроя.
Мы пришли сюда учиться,
Не лениться, а трудиться.
Работаем старательно,
Слушаем внимательно.
Молодцы! Готов весь класс.

Объединение в команды:

Прием «Билеты»

Группы:

- ✓ № 1 группа.
- ✓ №2 группа.

II. Проверка домашнего задания.

Актуализация знаний

Просмотр видеоролика.

-Что вы увидели на экране?

– О чем мы будем говорить на уроке?.

**Записываем число и тему сегодняшнего
нашего урока:**

Композитор Курмангазы

III. Изучение нового материала

Упражнение №1

Прочитайте текст. Можно ли утверждать, что это загадка? Почему?

В струнах её очень много добра.

Зовётся она очень просто -

* Что вы знаете об этом музыкальном инструменте?

Упражнение №2

Послушай кюй Курмангазы. Расскажи, что ты представил.

<https://qrmedia.kz/ZhHtS>

Упражнение №3

Прочитай текст. Что ты узнал о Курмангазы?

* Найди новые слова и словосочетания в тексте. Прочитай.
знаменитый - атакты
прекрасное будущее - жаркын болашақ
мечты народа - халыктын арманы

Объединяются в команды

Прогнозируют темы
урока
Записывают, слушают

Прочитают текст.

Послушают кюй
Курмангазы.

Прочитают текст.

Выполняют задания.

ф/о

Презентация

Учебник

Презентация

Учебник

Рассказывает,
что ты
представил-26

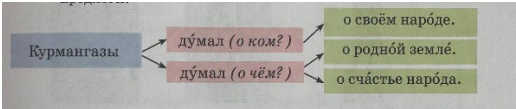
Отвечает на
вопросы-16

Презентация

Учебник

Отвечает на
вопросы-16

	Прием «Найди ответ» https://wordwall.net/ru/resource/50460313/курмангазы-сағырбайұлы-ұыр2 Работа в группа. 1-группа. Подумай и назови верные утверждения. 1) Курмангазы - то казахский композитор-күйші. 2) В шесть лет Курмангазы научился хорошо играть на кобызе. 3) Внимательно слушал всех акынов, которые приходили в аул. 4) Курмангазы мечтал о прекрасном будущем нашей Родины. 2-группа. Составьте ассоциаций к слову-Композитор Курмангазы. Физкультминутка. Упражнение №5 Составьте предложения. Напишите в тетради. Подчеркните предлоги. Упражнение №6 Послушай отрывок из стихотворения Ильяса Жансугурова. Назови музыкальный инструмент. Прочитай, как он поёт. https://qrmedia.kz/YVVI8 Произноси правильно! сладостно - слад[асн]о сладостно домбра поёт - бұл жерде: домбыра үні күмбірлейд	Выполняют задания. Составляют предложения. Послушают отрывок из стихотворения Ильяса Жансугурова.	Подумает и называет верные утверждения; составляет кластер-26 Пишет в тетради; подчеркивает предлоги-26 Называет музыкальный инструмент-26	Видеоролик Презентация
Конец урока. 5мин.	Итог урока. (К, Ф) Вспомните, чему вы научились на этом уроке, что было для вас сложным, легким в исполнении Рефлексия Домашнее задание: Составить предложения о Курмангазы и написать их в тетради. Наш урок подошёл к концу. Желаю хорошего дня! До свидания!	Учащиеся оценивают свою работу на уроке. Учащиеся записывают домашнее задание.	Словесная оценка учителя	Презентация Учебник русского языка и литературы

**КГУ «Общеобразовательная школа №12» отдела образования города Актау
управления образования Мангистауской области
Учитель английского языка
Дохкаева Мадина Мамоновна**

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА У ОБУЧАЮЩИХСЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ПОСРЕДСТВОМ ВКЛЮЧЕНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР

Аннотация

В современном образовательном процессе, где английский язык становится неотъемлемой частью культурной и профессиональной жизни, важным аспектом является развитие познавательного интереса у обучающихся. Данная публикация исследует методы внедрения дидактических игр в уроки английского языка как эффективного инструмента для стимулирования учащихся к активному познанию. Через призму игры, которая является естественным и увлекательным способом обучения, мы рассматриваем, как игровая форма может повысить мотивацию, улучшить усвоение материала и способствовать формированию языковых навыков. В статье представлены примеры дидактических игр, а также анализ их влияния на учебный процесс, что позволит педагогам интегрировать эти методы в свою практику.

Ключевые слова: познавательный интерес, уроки английского языка, дидактические игры, мотивация, учебный процесс.

Развитие познавательного интереса у обучающихся на уроках английского языка посредством включения дидактических игр

Введение

В последние десятилетия образовательные методики претерпели значительные изменения, и на первый план вышел вопрос о том, как сделать процесс обучения более увлекательным и продуктивным. В этом контексте дидактические игры становятся настоящим открытием, позволяющим не только развивать языковые навыки, но и пробуждать интерес к изучаемому предмету.

Понимание познавательного интереса

Познавательный интерес — это внутреннее стремление к получению новых знаний, которое играет ключевую роль в учебном процессе. Учащиеся, обладающие высоким уровнем познавательного интереса, более активно участвуют в занятиях, лучше усваивают материал и проявляют креативность в решении задач. Важно отметить, что формирование этого интереса — задача, требующая внимания и креативного подхода со стороны преподавателя.

Дидактические игры как средство развития интереса

Дидактические игры представляют собой уникальный синтез обучения и развлечения. Они создают атмосферу, в которой учащиеся могут свободно выражать свои мысли, экспериментировать с языком и взаимодействовать друг с другом. Например, такие игры, как «Словесный марафон», «Кроссворд на скорость» или «Ролевая игра», не только развивают языковые навыки, но и способствуют формированию командного духа и критического мышления.

Примеры дидактических игр

1. **Словесный марафон:** Учащиеся по очереди называют слова на заданную тему, используя при этом изученные грамматические конструкции. Эта игра помогает развивать словарный запас и уверенность в использовании языка.

2. **Кроссворд на скорость:** Команды соревнуются в заполнении кроссворда, где ключевые слова связаны с темой урока. Это способствует быстрому усвоению новой лексики и улучшает навыки работы в группе.

3. **Ролевая игра:** Учащиеся разыгрывают сценки на английском языке, что позволяет им погрузиться в языковую среду и развивать навыки общения в неформальной обстановке.

Заключение

Внедрение дидактических игр в уроки английского языка — это не просто модный тренд, но и необходимость в современных условиях. Игровая форма обучения позволяет не только сделать процесс более увлекательным, но и значительно повысить уровень познавательного интереса у учащихся.

Педагоги, использующие эти методы, создают условия для активного и осмысленного обучения, что в конечном итоге ведет к более глубокому усвоению материала и формированию любви к языку.

Использованная литература

1. Виноградова, Н. А. (2018). Дидактические игры на уроках иностранного языка. Москва: Издательство «Просвещение».
2. Левина, Т. С. (2020). Игровые технологии в обучении иностранным языкам. Санкт-Петербург: Издательство «Речь».
3. Петрова, М. В. (2019). Формирование познавательного интереса у школьников. Журнал «Образование и наука», 12(4), 45-58.
4. Сидорова, Е. А. (2021). Методика преподавания иностранного языка: от традиций к инновациям. Екатеринбург: Издательство УралГУФК.

**Түркістан облысы, Сауран ауданы, Бабайқорған ауылы
Бабайқорған жалпы білім беретін мектеп
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Жексембаев Жанболат Аширович**

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІНДЕ ҚАЗАҚТЫҢ ТӨЛ ОЙЫНЫ-ТОҒЫЗҚҰМАЛАҚ

Дені сау ұрпақ-ұлт болашағы. Мемлекеттің ертеңгі күн тұтқасын ұстайтын, ұлт мүдесін, халық қамын ойлайтын жастарды тәрбиелеп қалыптастыру-әрбір ата-ананың, мектептегі мұғалімдердің мойнындағы міндеті. Бала - тәрбиенің үштен бірін үйдегі ата-анасынан алса, тағы бірін мектептен, қалғанын қоршаған ортасынан, айналасындағы адамдардан, достарынан алады.

Егеменді ел болып, тәуелсіздігімді қолға алғаннан бері оқу, білім, тәрбие саласында біршама жұмыстар атқарылды. Халықтың болашағы-жастардың келешегіне қамқорлық жасау, мектеп қабырғасынан басталады. Мектеп - жас ұрпақты біліммен бірге дені сау, мықты, жан-жақты дамыған салауатты салауатты азамат етіп тәрбиелеуде басты рөл атқарады. Жеткіншек ұрпаққа біліммен бірге дене тәрбиесін беру аса қажет. Өйткені күш-қуат адам өміріне керек факторлардың бірі болып табылады.

Спорттың және дене тәрбиесінің салауатты өмір салтын қалыптастырудағы рөлі зор. Сондықтан баланы жас кезінен бастап дене қимылдарын жасап, спорттық жеңіл жаттығуларды өз тәжірибесіне енгізуге баулу жеткіншектің дені сау мықты болып өсуіне мүмкіндік береді. Бұл ретте дене шынықтыру пәнінің атқарар рөлі зор. Дене шынықтыру мен спортты дамытудағы мемлекеттік бағдарламаның негізгі мақсаттарының бірі-оқушылардың салауатты өмір салтына ден қоюына жағдай жасау. Менің айтайын дегенім мектептегі балаларға беретін дене тәрбиесінің мәні туралы. Балаларды дене тәрбиесіне баулу қалыптасқан бірыңғай бағдарламаларға сай жүргізіледі. Әрине, бұның қай сыныпта болмасын кейбір бөлімдер бойынша аздық ететіні анық. Ол үшін сабақтан бос уақыттарды онымен пайдаланған жөн қайратынды тасытып, ойынды дамытып, жігеріңе-жігер қосатын алып күшті шынығу, шыңдалу арқылы бойыңа сіңіретін, кейіннен өзіңнің нәсібіне жол ашатын дүние – ол спорт. Сондықтан кімде-кім спортпен айналысып, адам өз бағытын табам десе, әлбетте тынымсыз жаттығу қажет. Мектеп спортының өзіне

тән жүйесі және түрлері бар. Бүгін мен сіздердің алдарыңызда ұлттық ойындар туралы соның ішінде қазақ халқының ескі мұрасының бірі - тоғызқұмалақ ойыны жайында ой қозғамақпын. Тоғызқұмалақ ойыны бүкіл Орта Азияда, әсіресе қазақ пен қырғыз халықтарының арасында көп ұшырайды.

Тарихшы және архиолог ғалымдарың зерттеулеріне қарағанда, тоғызқұмалаққа ұқсас ойынның тақтас бұдан үш мың жылдай бұрын да қолданылған екен. Оған калах, манкала аталатын есеп ойындарының тақтасы дәлел бола алады.

Ертеде еңбектеген баладан еңкейген кәріге дейін ойнаған қазақ халқының ақыл-ой спорты-тоғызқұмалақ аласапыран заманның әлегінен ұмыт бола жаздап, XX ғасырдың жетпісінші жылдары ғана қайта жанданып, жаңа даму жолына түсті. Бұрын жерді қазып, тасты қашап, немесе ағашты жұмыртқа тәрізді тәрізді ойып жасаған кішкентай шұңқырларда (отауларда) ойнаған. Мұндай жағдайды жабық ойын деп атады. Тек 1974 жылы тоғызқұмалақ ойынының жанашырларының бірі Тілеубаев Серікбай Қаратау қаласында тақтаның ашық (жарыс) түрін және цифрлы жазуын ойлап тауып, өмірге ендірген соң, ойынның алғаш рет сеанс (бір адамның бірнеше адаммен бір мезгілде ойнауы), блиц-турнир (10-15 минутта бітетін жылдам жарыс) өткізу мүмкін болды. Әрі тақта бетінде тастар саны, олардың тақ не жұп санды екені анық көрініп тұратындықтан, есептеуге анағұрлым қолайлы болып, ойын позициясын анықтауды көп жеңілдетті.

Тоғызқұмалақ-шахмат, дойбы ойындары сияқты адамнан шыдамдылықты, салқын қандылықты, терең және логикалық ойлауды қажет ететін ақыл-ой спорты. Күрделілігі жағынан тоғызқұмалақ аталған ойындардан кем соқпайды. Тоғызқұмалақтың басқа есеп ойындарынан бір ерекшелігі бұл-өте нәтижелі ойын: тең ойын сирек кездеседі.

Тоғызқұмалақ тақтасын тек Қазақстанда бір жерде - Кентау эксковатор зауытында ғана пластмассадан жасайды. Сондықтан қазірге кезде материалдың тапшылығынан өнімнің шығуы өте аз және қымбат. Үкімет тарапынан қаншама қолқорлық жасалып жатса да, өкінішке орай көне ойын әлі баяу дамып келеді. Сондықтан «ана тілді, ұлттық әдеп-ғұрыпты, ұлттық ойындарды жандандыруды мақсат тұтатындықтан, бала тәрбиесінде, оның математикалық қабілетін артыруда игі әсері бар тоғызқұмалақ ойынын жас ұрпаққа үйретуден жалықпаңыздар!» - демекпін. Осы шағын электронды оқулықта мен сіздерге тоғызқұмалақ ойынының әліпбиін көрсетіп кетпекпін. Реті келгенде айта кететін тағы бір кездесіп жүрген қиындық ойынның жөнді теориясы әлі жоқ. Тек көп ойнап жаттыққан адам, әр алуан жаңалықты ойын үстінде тауып, тоғызқұмалақ ойынының қыр-сырын аша алады. Шыдамдылық пен қыруар еңбек, ұлттық ойынға деген шексіз махаббат пен ынта-жігер арқылы ған ата-бабадан мұра боп қалған ұлттық өнерді асқақтатып, дамытып, қиындықтарды жеңе бермекпіз. Бұл ойынның ерекше бір қасиеті терминдерінде: терминге қарап бұл нақтылы мал шаруашылығының тудырған ойыны екен дейсің. Шынында «құмалақ» деген сөздің өзін алыңыз.

Құмалақ-қойға, түйеге, ешкіге, қоянға т.б тиісті зат. Ал тоғызқұмалақ ойынындағы тоғыз отаудың аттарын алып қараңыз. Атап айтқанда, 1-отауды арт деп, 2-тектұрмас, 3-атөтпес, 4-атсұратар, 5-бел, 6-белбасар, 7-қандықақпан, 8-көкмойын, 9-маңдай деп аталады. Ал, «көкмойынды» алсақ, оның өзі бернелі сөз. Нақтылы «көк мойын» деп қазақ, көпке дейін ұстатпай ыза қылған, артынан ұсталғаннан кейін айлар бойы мойнынан бұғалығы түспей, мойны көгерген жылқыны айтады. Бұғалығы мойнындағы жылқыны оп-оңай ұстап алуға болады; міне осыған қарап, ойында № 9 отауға «маңдайға» «тұздық» салуға рұхсат жоқ болғандықтан ойыншы айналып тұздықты осы көкмойыннан алады. Тағы сол сияқты көптеген терминдер: «атөтпес», «атсұратар», «атсырау» т.б. осы ойынды қой бағып, мал айдаған дана ата-бабаларымыздан ойлап тапқанын дәлелдейді.

Сәрсен Аманжолұлы Аманжолов (1903-1958) – тілтанушы, әдебиеттанушы, фольклорист, Қазақ ССР Ғылым Академиясының корреспондент мүшесі. Осы ағамыздың 1936-жылы Алматыда қазақ және орыс тілдерінде «Тоғызқұмалақ (қазақтың ұлттық ойыны)» кітапша ретінде жарық көрген мақаласында «Тұздый», «Сары дала», «Жаман үй» деген терминдер кездеседі. Мұнда көрсетілген тоғызқұмалақ ережелері қазір біраз өзгерді. Ережелермен қатар «Тұздый» (тұзлы) - «тұздыққа», «Сары дала»-«белге», «жаман үй»-сөздері- «маңдайға» ауыстырылған. Осы атаулардың қайсысы дұрыс екенін ажырату оңайға түспеуде. Өйткені бұл сөздердің бәрі де қазаққа тән сөздер. Осы секілді тоғызқұмалақ ойынының қыр-сырын әлі де ғалымдар білмеуде. Енді еліміз егемендік алған соң, ата-бабадан қалған алтын мұраны қолға алып, шахмат, дойбы секілді ойындармен теңестірмесек, онда келешек ұрпақ алдында парызымызды өтей алмай, ұятты боларымыз анық.